

ขุนยวมศึกษา : เรียนรู้และเข้าใจ

ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในขุนยวม Tradition Ritual and Belief of Ethnic Group in Khun Yuam

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐาปกรณ์ เกื้อระยา

หนังสือเผยแพร่เพื่อขับเคลื่อนโครงการพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตขุนยวม

ชุมชนยวมศึกษา : เรียนรู้และเข้าใจ

ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนยวม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐาปกรณ์ เครือระยา

โครงการวิจัย

แนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตชุมชนยวมสู่ความยั่งยืน
ทุนสนับสนุนจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในขุนยวม

ธำพรณ์ เครือระยา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์

อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาพัฒนาสุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ออกแบบรูปเล่มและปก

อาทิตย์ วันเวียง

ภาพลายเส้นและประกอบ

อาทิตย์ วันเวียง

ภาพถ่าย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธำพรณ์ เครือระยา

ธนกร เชื้อเมืองพาน

ดวงกมล เมืองกาวา

ชัยเชษฐ์ โกธิ์

ภาพปก

ข้าวหยาคุเมืองปอน-หิงไฟพระเจ้าวัดโพธาราม –

มัตมือบ้านใหม่พัฒนา ปใหม่มั่งปางตอง

จัดรูปเล่มโดยใช้แบบอักษร

TH SarabunPSK 9 pt.

พิสูจน์อักษร

สุลาลัยชัย ขาวผ่อง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ธำพรณ์ เครือระยา.

ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในขุนยวม [สื่ออิเล็กทรอนิกส์]. -- เชียงใหม่ :

คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2569.

171 หน้า.

1. ขุนยวม -- ชีวิตความเป็นอยู่และประเพณี. 2. กลุ่มชาติพันธุ์ -- ไทย -- แม่ฮ่องสอน (ขุนยวม) --

ความเป็นอยู่และประเพณี. I. ชื่อเรื่อง.

ISBN (e-book) 978-616-620-129-1

พิมพ์ครั้งที่ 1 (e-book) : สิงหาคม 2569.

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

(จัดทำในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แจกฟรีเพื่อการศึกษา-ห้ามจำหน่าย)

พิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมขับเคลื่อนโครงการวิจัยย่อยกับงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิต
ขุนยวม ตามโครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน
สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

สารบัญ

คำนำหัวหน้าโครงการ

คำนำผู้เขียน

ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในขุนยวม 1

พิธีกรรมและความเชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ในขุนยวม 147

รายการอ้างอิง 163

ประวัติผู้เขียน 171

Library and Learning, University of Phayao

ฟ้อนนกกิ่งกะหล่ำ

คำนำหน้าโครงการ

หนังสือเรื่อง “ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
ขุนยวม” มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ
ของผู้คนที่ดำรงอาศัยอยู่ในขุนยวม เนื้อหาหลักจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ กะเหรี่ยง
ม้ง และไทยวนเนื้อหาสาระที่มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการ
ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน
พิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมในระยะยาวได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในโครงการวิจัยแนว
ทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวมสู่ความยั่งยืน ซึ่งข้อมูล
เนื้อหาได้ปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความทันสมัยภายหลังจากการดำเนินโครงการ
พิพิธภัณฑ์มีชีวิตขุนยวม เมื่อปี พ.ศ.2563 โดยทุนสนับสนุนจากสำนักคณะกรรมการ
ส่งเสริมการวิจัยแห่งชาติ (สกสว.) ขณะนั้น และโครงการการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์
มีชีวิตขุนยวมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อปี พ.ศ.2564 โดยทุนสนับสนุนของสำนักงาน
การวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนขับเคลื่อน
แผนงานวิจัยและโครงการวิจัยฯ ในปี พ.ศ. 2565 ที่ผ่านมาเป็นอย่างสูง หวังเป็นอย่าง
ยิ่งว่า เนื้อหาในหนังสือนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนเกิดความรู้ความเข้าใจรากฐาน
ทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในขุนยวมได้มากยิ่งขึ้น

รองศาสตราจารย์ ดร.สปีศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

หัวหน้าโครงการวิจัย

คำนำผู้เขียน

หนังสือเรื่องนี้ ได้รับการปรับปรุงเนื้อหาจากงานวิจัยเรื่อง การจัดการงาน ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนในเขตอำเภอขุนยวมแบบมีส่วนร่วม ภาคประชาชน” เมื่อครั้งผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เมื่อปี 2563 ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.สืปศักดิ์ แสนยา เกียรติคุณ หัวหน้าโครงการพิพิธภัณฑน์มีชีวิตขุนยวม ที่ให้การสนับสนุนและโอกาสร่วม เป็นทีมวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณนายอนุวัฒน์ อิศระศักดิ์ ผู้ช่วยวิจัยภาคพื้นสนาม ที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดเก็บข้อมูล จนงานชิ้นนี้เสร็จเรียบร้อยไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณ คณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่อำนวยความสะดวกในการ ดำเนินงานวิจัยตลอดโครงการเป็นอย่างดี

การดำเนินการวิจัยมีอาจสำเร็จลุล่วงไปได้หากปราศจากความเมตตากรุณา ของแหล่งข้อมูลประเพณีพิธีกรรมความเชื่อเมืองขุนยวม ทั้งจากภาครัฐและ ภาคเอกชน ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่เทศบาลอำเภอขุนยวม ท่านเจ้าอาวาสและ พระภิกษุ รวมถึงกรรมการวัด วัดคำใน วัดประตูเมือง วัดม่วยต่อ วัดเมืองปอน วัด ต่อแพ้ว วัดแม่สุรินทร์ ผู้นำชุมชนต่างๆ ในเขตอำเภอขุนยวม นอกจากนี้ขอขอบคุณนาย ถวิล ศิริเกษตร กำนันตำบลขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่คอยให้ความช่วยเหลือตลอด ทั้งโครงการ

ท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อสมบัติ คุณแม่บัวผัน เครือระยา ผู้ให้การอุปการะอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาและให้กำลังใจเป็นอย่างดี ในการทำงานทุกครั้ง อีกทั้งขอขอบคุณเพื่อนๆ ที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือ ด้วยดีเสมอมา และขอขอบพระคุณเจ้าของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ผู้ ศึกษาค้นคว้าได้นำมาอ้างอิงในการทำวิจัย จนกระทั่งงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไป ได้ด้วยดี

ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนขับเคลื่อน แผนงานวิจัยและโครงการวิจัยฯ ในปี พ.ศ.2565 ที่ผ่านมาเป็นอย่างสูง หวังเป็นอย่าง ยิ่งว่า เนื้อหาในหนังสือนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนเกิดความรู้ความเข้าใจรากฐาน ทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในขุนยวมได้มากยิ่งขึ้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐาปกรณ์ เครือระยา

ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนวม

“...การสืบทอดทางการทำพิธีกรรมคือสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น รุ่นคนแก่โบราณได้สอนไว้ ไม่มีการจดไว้บันทึกเป็นตัวอักษร มีแต่เพียงการจดจำเท่านั้น ถ้าหมดรุ่นของนายปู่ไปแล้ว ไม่แน่ใจเหมือนกันว่าจะมีผู้ใดสืบทต่อไปอีกหรือไม่ เพราะว่าปัจจุบันไม่มีผู้ใดสนใจที่จะเรียนเรื่องการทำพิธีต่างๆ...” นายปู่ลือ ปรัทศน์โยธิน

ประเพณีและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

รูปแบบประเพณีพิธีกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำใน 1 รอบปี หรือที่เรียกว่า ประเพณี 12 เดือน เป็นกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ที่มีการปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานบนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งมีความเหมือน และแตกต่างในรายละเอียดจากพื้นที่อื่นๆ ดังนี้

เดือนสิบเอ็ด(ตุลาคม) ประเพณีออกหว่า แขนขอมโกจา

วันออกพรรษาของชาวไทใหญ่ (ออกหว่า)

ข้อมูลจากหนังสือประเพณีท้องถิ่นอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดทำ โดยสภาวัฒนธรรมอำเภอขุนยวม เรียบเรียงโดยนายอัครงค์ บุญพิทักษ์ ได้กล่าวว่า “.....ประวัติความเป็นมาในสมัยพุทธกาลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปเทศนาธรรม เพื่อโปรดมนุษย์และสัตว์โลกทั่วทุกสารทิศ อยู่มาวันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงดำริว่าเห็นสมควรขึ้นไปเทศนาโปรดพระมารดาซึ่งประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทอดแทนพระคุณมารดาพอถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 พระองค์ท่านได้ขึ้นไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ตามที่ได้ทรงตั้งพระทัยไว้เพื่อแสดงธรรมเทศนาพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ โปรดพระมารดาครบเวลา 3 เดือน พระองค์จึงเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ลงมายังโลกมนุษย์ซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 ที่เมืองสังขะนครในประเทศอินเดียสมัยนั้น ชาวบ้านชาวเมืองต่างมีความยินดีปรีดา จึงได้จัดทำประสาธไว้หน้าบ้านเพื่อเป็นการต้อนรับพระพุทธองค์ในการเสด็จกลับของพระพุทธองค์ในครั้งนี้ ไม่เพียงเฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่มีความยินดีปรีดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นสิงโต ช้าง มา แพนะ นก กิรรา กิณรี ก็ต่างมีความปิติยินดี จึงได้มีการจัดทำรูปสัตว์ต่างๆ จำลองพ่อนรำแหไปตามวัดตามถนนในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการต้อนรับพระพุทธเจ้าที่เสด็จลงมาจากดาวดึงส์กลับมาสู่ยังโลกมนุษย์ คนไทใหญ่ในวันออกพรรษาทุกปีจะมีการจัดทำจองพาราปราสาทประดิษฐานไว้หน้าบ้าน....”

ดังนั้น ในประเพณีออกหว่านี้ สิ่งสำคัญคือการเฉลิมฉลองการกลับมาของพระพุทธเจ้า โดยทุกบ้านจะนิยมสร้างจองพาราไว้หน้าบ้าน คำว่า “จองพารา” เป็นภาษาไทย แปลว่า ปราสาทพระเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “จองแข่งต่างปู้ด” หรือ “จองพารา” หมายถึงปราสาท การจัดทำจองพาราเป็นการทำเพื่อรับเสด็จพระพุทธเจ้า

ครึ่งเสด็จลงมาจากรัศมีชั้นดาวดึงส์ในวันออกพรรษา ชาวไทใหญ่มีความเชื่อว่าการบูชาพระพุทธเจ้านั้นจะทำให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุขและได้บุญกุศล

การทำจองพารา ถือเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้ความชำนาญหลายด้าน ทั้งการเลาไม้ไฟ การกำหนดสัดส่วนโครงสร้าง การใช้วัสดุอุปกรณ์ การออกแบบลวดลายและเจาะลวดลายต่างๆ ซึ่งล้วนเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนนั้นๆ ร่วมกันสร้างจองพาราสำหรับใช้ในวัด ใช้กับบ้านคนหรือสถานที่ส่วนราชการ ซึ่งแต่ละชุมชนมักจะมีกลุ่มช่างที่มีความชำนาญร่วมกันผลิตจองพาราขึ้นใช้ในประเพณี รวมถึงการผลิตขึ้นมาเพื่อจำหน่ายให้กับบุคคลที่สั่งทำเพื่อประดับหน้าบ้านในวันออกพรรษา

จากการเก็บข้อมูล พบว่าจองพารานิยมจัดทำขึ้นมี 4 แบบ¹ คือ

1. จองผาसान หรือจองसानเป็นจองพาราที่ทำด้วยไม้ผาसानเป็นทรงปราสาทองค์เล็กๆ นิยมทำขึ้นบูชากันทั่วไป เพราะทำได้เองไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
2. จองปักต่าน คือ จอมพารามณฑปไม่มียอดประสาทหรือเรียกว่าจองพารายอดตัดมีส่วนประกอบน้อยทำง่ายนิยมทำขึ้นบูชาตามบ้านเรือนทั่วไป
3. จองคอ เป็นจองพาราที่มีขนาดเล็กกว่าจองพารายอด ซึ่งมีโครงสร้างคล้ายกันแต่ไม่สลักซับซ้อนมาก มีลวดลายประกอบไม่ค่อยละเอียดนิยมตั้งบูชาไว้ที่บ้านผู้มีฐานะดีทั่วไป
4. จองยอด เป็นจองพาราขนาดใหญ่สูงตั้งแต่ 3 ถึง 5 เมตรมียอดปราสาทยอดเดียวหรือ 5 ยอดโครงสร้างสลักซับซ้อนใช้ทุนในการจัดทำสูง ใช้เวลาจัดสร้างเป็นแรมเดือนเป็นจองพาราที่สวยงามวิจิตรบรรจงมาก ผู้จัดทำต้องเป็นช่างผู้ชำนาญนิยมทำและตั้งบูชาไว้ที่วัดประจำหมู่บ้านหรือวัดทั่วไป

จองพาราसान

จองพารามือองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนแบ่ง หรือนั่งร้านที่ตั้งบูชาจองพารา จะสร้างขึ้นที่หน้าบ้านหน้าวัด บริเวณที่สูงจากพื้นทั่วไปเป็นการแสดงความคารวะโดยจะใช้ไม้ไผ่ ตั้งเป็นเสา 4 ต้น บนขานสี่เหลี่ยมทำนั่งร้านให้สูงจากพื้น 4 ด้านด้วยไม้ไผ่เป็น สานผาลาดสละมาด (ราชวัตร) ปิดไว้ที่เหลืออีกด้านทำเป็นบันไดพาดไว้

2. ส่วนของตัวจองพารา ซึ่งส่วนนี้จะมีส่วนประกอบย่อย 3 ส่วนคือส่วนฐาน ส่วนประสาทและส่วนยอดส่วนฐานเริ่มโดยนำไม้ไผ่มาผ่าจักให้ได้ขนาดต่างๆ กันใช้ทำฐานสี่เหลี่ยมสูงประมาณ 1 ฟุต ผูกมัดให้แน่นและส่วนประสาทเริ่มจากการทำโครง ส่วนตรงกลางด้วยเสาไม้ไผ่เหลา 4 อัน ผูกกับฐานสูงประมาณ 1.80 เมตรและทำฐาน ชั้นที่ 2 เล็กกว่าฐานแรก ทำส่วนของซุ้มจองพาราและโครงสร้างของยอดทำเป็น 5 ชั้น หรือ 7 ชั้น แต่ละชั้นจะทำเป็นมุก เมื่อโครงสร้างเสร็จจึงแต่งด้วยกระดาษสีติด ประกอบด้วยกากเพชรเพื่อให้มีความสวยงาม²

3. ส่วนของเครื่องห้อยหรือเครื่องบูชา โดยใช้ผลไม้ที่กินได้ทุกชนิดในท้องถิ่น โดยเลือกผลที่ดีที่สุดแขวนไว้ใต้ฐานของจองพารา โดยทั่วไปนิยมใช้กล้วย ส้มเขียวหวาน เผือกมัน เป็นต้น การบูชาจองพารานั้นทุกบ้านและทุกวัดจะทำการบูชา ตั้งแต่เย็นของวันขึ้น 14 ค่ำเดือน 11 โดยนำจองพาราขึ้นตั้งบนชั้นนั่งร้านนำเครื่อง

ห้อยมาแขวนตรงเสาไม้ต้นกล้วยต้นอ้อยมาผูกที่เสาทั้ง 4 มุมเมื่อถึงเวลาเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษา จะมีการนำข้าวหอมต๋อ (กระหงข้าว) ไปวางที่จองพารา จุดรูปเทียนบูชาอิฐฐานจนครบ 7 วันแล้วจึงหรือถอนจองพาราไปทิ้ง

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์นายประเวชคำสวัสดิ์ อดีตประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวว่า “.....จองพารานั้นทำขึ้นเป็นปราสาทเพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้าที่โปรดพระมารดาบนสรวงสวรรค์และได้ลงมายังโลกมนุษย์ซึ่งจัดขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 สัตว์ทั้งหลายต่างมาแสดงการต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จลงมายังโลกมนุษย์ รวมทั้งสัตว์สี่เท้าสัตว์สองเท้า จองพารานั้นเป็นประสาทรบเสด็จพระพุทธเจ้าและจองพารานั้นมี 5 ประเภท อันได้แก่ 1) จองสาน ลักษณะการทำนั้นไม่ยากเป็นการขีดราชวัตรเป็นการประดิษฐ์ประดอย ลักษณะการทำไม่มีกำหนดจะทำ 1 ยอดถึง 9 ยอดก็ได้ 2) จองคอก ลักษณะของจองพาราเป็นลักษณะแบบ 2 คอสามชาย 3) จองยอด ลักษณะเป็นยอดขึ้นไปมี 1 2 3 หรือไปถึง 9 ยอด 4) จองปักต๋าน ลักษณะคือด้านบนและด้านล่างของปราสาทเสมอกันไม่มียอด และ 5) จองตีนช้าง ลักษณะเหมือนจองตึกปากแต่มีตีนยื่นออกมา...”

ด้านในจองพารานั้นจะประดิษฐานพระพุทธรูป มีแก้มกันปักดอกไม้บูชา ด้านหน้าจะมีที่ตางหอมต๋อ ที่จะวางสำหรับข้าวพระพุทธ ที่จุดเทียน ข้างล่างของจองพาราจะใส่ผลไม้หรือผลผลิตทางการเกษตรสิ่งที่ขาดไม่ได้คือมะพร้าวอ้อย สำหรับการใส่ข้าวของนั้นไว้สำหรับถวายพระพุทธเจ้า และเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าโปรดพระมารดาเสด็จลงมายังโลกมนุษย์ชาวไทใหญ่นั้นจะออกพรรษาก่อนล่วงหน้าของไทย 1 วัน

อาจจะกล่าวได้ว่า ประเพณีออกหว่าและกิจกรรมต่างๆ ในช่วงเวลานี้ มักจะมีรูปแบบของเครื่องพิธีกรรม เครื่องสักการะ ที่สอดคล้องร่วมกับวรรณกรรมไทใหญ่ที่ได้กล่าวถึงเรื่องจองพารา คือศาลเพิงตาที่ต้อนรับแม่กาเผือกที่เมืองศิริกุง โดยวรรณกรรมนี้ได้กล่าวว่า “.....มีแม่กาเผือกปากแดงเท้าแดงตัวขาวอยู่ตัวหนึ่งซึ่งเป็นสัตว์ไม่กินเนื้อสัตว์ อาศัยอยู่ด้วยกันสองสามมีต่อมาได้มีไข่ 5 ฟอง จากนั้นสามมีของตนก็บอกว่าตนคงอยู่ไม่ได้นานและได้ฝากลูกกาในการดูแล ภรรยาและสามมีพร้อมกับลูกๆ ทั้งหมดอาศัยอยู่ที่ต้นมะเดื่อข้างแม่น้ำใหญ่

ต่อมา กาเผือกผู้เป็นสามมีก็ได้ตายลงเทวดาเอาร่างของพ่อกาเผือกไปฝัง แม่กาก็ได้เลี้ยงดูดูแลไข่ของตนอยู่มาวันหนึ่งมีลมแรงฝนฟ้าคะนอง แม่กาเผือกก็ได้กินผล

มะเดื่อจนหมดต้นจนไม่มีอะไรที่จะกินและแมงกา ก็ได้บินไปหาที่อื่น ทันใดนั้นต้นมะเดื่อก็หักโค่นลงมาในแม่น้ำไหลแต่ละฟองก็ได้ลอยตามน้ำไป และได้มีแม่ต่างๆที่ได้เก็บไปเลี้ยง แม่ที่เก็บไปเลี้ยงได้แก่ แม่ไก่ แม่โค แม่เต่า นาค และคนหาบน้ำ ส่วนแมงกาน้ำหลังจากกลับไปที่ต้นมะเดื่อและเห็นต้นมะเดื่อโค่นลงไปแม่น้ำ แมงกาก็บินตามหาลูกจนตกลงตายที่หาดทราย และได้มีเทวดาเฝ้าร่างศพแมงกาเผือกนั้นไปดูแลพอถึงเวลาเติบโตลูกเธอเกิดก็เป็นชายทั้งหมดและไม่รู้ว่าใครเป็นแม่ที่แท้จริง แม่ต่างๆที่เก็บมาเลี้ยงก็อยากที่จะให้มีคู่สมรส และทั้ง 5 ก็บอกกับแม่เลี้ยงว่าการเป็นมนุษย์นั้นไม่มีอะไรแน่นอน ทั้ง 5 คน ก็อยากจะบวชเป็นฤๅษี ทั้ง 5 ก็ออกถวาทานกันคนละที่

อยู่มาวันหนึ่งมีความบังเอิญทำให้เธอทั้ง 5 นั้นได้มาเจอกัน และเล่าเรื่องต่างๆให้กันฟัง และทำให้ทั้ง 5 ตัดสินใจที่จะตามหาแม่ แล้วปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรที่จะได้พบเจอแม่ของตน จึงได้มีความคิดกุศโลบายที่จะตั้งศาลเพียงตาขึ้นซึ่งเป็นความเชื่อในการสร้างจองพารา ซึ่งทั้ง 5 คนก็ต่างทำศาลเพียงตาของตนเองและถวาทานขอให้แม่ปรากฏตัวให้เห็น แต่ก็ไม่เป็นผลและเมื่อน้ำศาลเพียงตาทั้ง 5 นั้นมารวมกันก็ปรากฏว่าเทวดานั้นแสดงตัวมาในรูปของแมงกาเผือกมาแสดงให้กับทั้ง 5 ได้เห็น และกล่าวว่าให้ทำบุญอุทิศบุญกุศลให้กับแมงกาด้วย...”³

การแห่เทียนหึ่ง ต้นแปกต้นเกียะ

นอกจากการทำจองพาราบูชาพระพุทธเจ้าในวันออกหว่าแล้ว ยังมีการแห่เทียนหึ่ง ต้นแปกต้นเกียะ ของอำเภอขุนยวมในช่วงเย็นของวันออกพรรษา ซึ่งครั้งนี้ตรงกับวันที่ 13 ตุลาคม 2562

เทียนหึ่ง แปลว่า เทียนที่มี 1000 เล่ม ชาวบ้านอำเภอขุนยวมได้มาร่วมกันต้นเกียะต้นใหญ่ของแต่ละชุมชนป๊อก ณ ที่ทำการชุมชนป๊อกแต่ละป๊อกซึ่งต้นเกียะต้นใหญ่นั้น ได้มาจากเกียะมัดเล็กที่ชาวบ้านมารวมสทบในชุมชนป๊อกของตนเอง มีการนำมามัดรวมกันเพื่อทำให้เป็นต้นใหญ่และนำไปเผาซีกมัด

รอบวงด้านนอก มีการตกแต่งด้วยกระดาษว่านฉลุสวยงาม ตกแต่งด้วยไฟต่างๆ และเชื่อกันว่าการจุดต้นเกียะต้นใหญ่นั้นเป็นการจุดแสงไฟเพื่อเป็นการต้อนรับพระพุทธเจ้าที่เสด็จลงมายังโลกมนุษย์ และมนุษย์ชาวโลกก็แสดงการต้อนรับด้วยการจุดต้นเกียะ ต้นเกียะต้นใหญ่นั้นเริ่มขบวนจากหน้าลานเทศบาลตำบลขุนยวมและลงไปยังวัดโพธารามในขบวนจะมีการเล่นดนตรีกลองกันยาวประกอบและมีการจุดประทัดและได้มีการทำพิธีถวายและนำต้นเกียะ ต้นเกียะต่างๆนั้นแยกย้ายไปตาม

จุดตามสถานที่ต่างๆเช่น วัด ศาลเจ้าหลักเมือง เป็นการจุดบูชา และในแต่ละบ้านนั้น จะมีการจุดต้นเกี๊ยะต้นเล็กไว้ที่หน้าบ้านของตนในช่วงเย็น เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการต้อนรับและการบูชาเช่นเดียวกัน

ข้อมูลจากหนังสือประเพณีท้องถิ่นอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดทำโดยสภาวัฒนธรรมอำเภอขุนยวมเรียบเรียงโดย นายอรรงค์ บุญพิทักษ์ สิงหาคม 2544 ได้กล่าวว่า งานถวายเทียนเหียง (ถวายประทีปพันดวง) เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จจากโลกมนุษย์ไปจำพรรษาอยู่บนเทวโลกคือสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อเทศนาโปรดพระมารดา บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อถึงเทศกาลออกพรรษาพระพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาจากสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อลงมายังโลกมนุษย์ โดยเสด็จลงมาเยือนที่เมืองสังกัสสะนคร ในประเทศอินเดียสมัยนั้น ชาวบ้านชาวเมืองต่างมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงพร้อมกันตกแต่งหน้าบ้าน สานผาราชวตรกันไว้ตรงหน้าบ้าน ผูกหน่อกล้วยหน่ออ้อย และประดับด้วยแสงไฟ ผู้ที่มีฐานะก็จะสร้างปราสาทไว้ตรงหน้าบ้าน เพื่อเป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้า

ในสมัยนั้นคงจะไม่มีเทียนไขเหมือนปัจจุบัน คงจะใช้สนหรือไม้เกี๊ยะนำมาจักเป็นซี่เล็กๆและมัดรวมกัน จุดเพื่อบริการแสงสว่างให้แก่ผู้ที่สัญจรไปมา ในวันนั้นแสงไฟจึงสว่างไปทั่วในเมืองสังกัสสะนคร จึงเป็นที่มาของการถวายเทียนเหียง (ประทีปพันดวง) ชาวไทใหญ่จึงได้จำลองเหตุการณ์ในครั้งนั้นมาป็นประเพณีออกพรรษา มีการประดับไฟหน้าบ้านด้วยไม้สน (ไม้เกี๊ยะ) เพื่อเป็นการรำลึกในสมัยพุทธกาล และในบางปีนั้นชาวบ้านก็จะรวมกลุ่มกันทำเป็นต้นใหญ่นำไปจุดถวายตามวัดต่างๆ ตามศาลเจ้าหลักเมือง เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เป็นประเพณีชาวอำเภอขุนยวม สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ นาย จอริยะ อุประอายุ 87 ปี ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรม บ้านเลขที่ 400 ชุมชนปอกรกรุงเจ้าราช ต.ขุนยวม อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2562 ได้กล่าวว่า “...ในสมัยก่อนการจัดงานแห่ต้นเกี๊ยะ (แห่เทียนเหียง) ออกพรรษานั้นจัดเป็นงานใหญ่ขึ้นที่อำเภอขุนยวม มีการละเล่นต่างๆ จะมีหมู่บ้านต่างๆมารวมการแสดง เช่น หมู่บ้านแม่สุรินจะนำพญานาคอมแสงมาเล่นหรือแสดงให้ดู ลักษณะการเล่นคล้ายๆการเชิดสิงโตของนครสวรรค์ เป็นการใช้เทียนไขล่อพญานาคเพื่อให้พญานาคนั้นอมแสงเทียน เรียกว่านาคอาคมแสง มีการแสดงรำการแสดงรำโตจากหมู่บ้านต่างๆเช่นบ้านเมือง

ปอนบ้านต่อแพที่มาร่วมงานในอำเภอขุนยวม เป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในงานวัดออกพรรษาที่นำการแสดงต่าง ๆ นั้นมาแสดงออกถึงศิลปะพลุดลายและความสามารถของตนเอง การรำนกรำโต้นั้นในสมัยพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จลงมายังโลกมนุษย์สัตว์ป่าในหิมพราณต์ก็ต่างมีความยินดีปรีดาออกมาพอรำเป็นการต้อนรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีทั้งโตะและนกกิ้งก่ากล่า ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสัตว์ป่าในหิมพราณต์ที่เป็นสัตว์ผสมของสัตว์ต่างๆรวมกัน...”⁴ และมีการรวมตัวกันจัดทำต้นเกียะต้นใหญ่ โดยคณะศรัทธาของแต่ละวัด ในบางปี อาจจะมีเจ้าภาพรับทำต้นเกียะต้นใหญ่ แต่ก็ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรงของชาวบ้านที่ต้องไปช่วยกันทำต้นเกียะต้นใหญ่ ตั้งแต่การไปหาต้นเกียะการจักเกียะเป็นซี่เส็กๆ ต้นเกียะนั้นก็จะเอาเฉพาะต้นเกียะที่ล้มตายแล้วเท่านั้น เพราะจะมีน้ำมันและติดไฟง่ายกว่าต้นเกียะที่ยังดิบ ในอดีตถ้าทำต้นเกียะที่วัดม่วยต่อเสร็จแล้ว ชาวบ้านก็จะช่วยกันแห่ แบกหามลงไปยังศาลเจ้าหลักเมือง แล้วแหวนกลับขึ้นมายังวัดม่วยต่ออีกครั้ง สำหรับหน้าบ้านเรือนของตนในขุนยวมก็จะมีการปูเสื่อเป็นการต้อนรับ มีน้ำชาตั้งไว้หน้าบ้าน มีการเอ็ดความ (คล้ายกับการขับชอของคนไทยวน) ไปนั่งเอ็ดความหน้าบ้านของชาวบ้าน ที่ปูเสื่อต้อนรับ⁵

การจุดต้นเกียะต้นใหญ่ที่ศาลเจ้าหลักเมืองขุนยวม

ลักษณะการเอ็ดความนั้นจะเป็นการเกี้ยวบ่าวสาว ในสมัยก่อนนั้นคู่บ่าวสาวจะมีโอกาสได้เจอกันเฉพาะงานประเพณีงานบุญเท่านั้น และในปัจจุบันการทำต้นเกียะต้นใหญ่ชาวบ้านนั้นไปซื้อต้นเกียะมัดเล็กแล้วมารวบรวมกัน ไม่มีการไปเอาในป่าช่วยกันเหมือนแต่ก่อน และการนำต้นเกียะแห่ก็จะแห่ด้วยกระบะเลยไม่ค่อยมีคนเดินร่วมขบวนและทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นเลือนหายไป จงพาราที่ตั้งอยู่ตามบ้านเรือน

นั่นก็ลดน้อยลงเพราะคนรุ่นใหม่ไม่มีการอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรม และในอนาคตอาจจะทำให้คนรุ่นหลังไม่รู้จักรักประวัติความเป็นมาของจองพาราและการแห่ต้นเกี๊ยะ

งานปอยอ่องจ๊อด งานแห่เทียนเหิง งานต้นหอม

ประวัติปอยอ่องจ๊อด เป็นประเพณีอีกหนึ่งประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานของชาวไทใหญ่ในวันขึ้น 15 ค่ำเป็นประเพณีที่ต่อจากการเสร็จสิ้นของประเพณีปอยเดือน 11 เป็นประเพณีสุดท้ายที่เป็นสัญญาณบ่งบอกว่าปอยตามประเพณีที่ชุมชน ร่วมกันสืบสานกันมาตลอดทั้งปีได้สำเร็จลุล่วงแล้วตามประเพณีปฏิทิน 12 เดือนของชาวไทใหญ่

งานถวายเทียนเหิง ถวายประทีปพันดวงเมื่อครั้งสมัยพุทธกาลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จจากโลกมนุษย์ไปจำพรรษาอยู่บนดาวดึงส์ เมื่อเทศนาโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เมื่อถึงเทศกาลออกพรรษาพระพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาจากสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อกลับมายังโลกมนุษย์ โดยเสด็จลงมาที่เมืองสังกัสสนคร ในประเทศอินเดียในสมัยนั้นชาวเมืองสังกัสสนครต่างมีความยินดีและดีใจเป็นอย่างยิ่งจึงพร้อมกันตกแต่งหน้าบ้านสานปราสาทราชวัตรกันไว้ตรงหน้าบ้านผูกด้วยหน่อกล้วยอ้อยประดับด้วยแสงไฟผู้ที่มีฐานะดีหน่อยก็สร้างประสาทไว้ตรงหน้าบ้านเพื่อเป็นการรับเสด็จพระพุทธเจ้า

สำหรับชาวไทใหญ่จึงได้จำลองเหตุการณ์ครั้งนี้มาเป็นประเพณีในการออกพรรษามีการประดับไฟหน้าบ้านด้วยไม้สนหรือไม้เกี๊ยะเพื่อเป็นการรำลึกถึงสมัยพุทธกาล บางปีชาวบ้านก็จะรวมกลุ่มกันทำเป็นต้นสนใหญ่ หรืออาจจะทำเล็กกว่าไปจุดตามวัดตามศาลเจ้าหลักเมืองเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เป็นประเพณีของชาวอำเภอขุนยวมสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลจากคุณสมศรี สุขศรี ปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาไทใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวว่า “.... ณ เมืองจำปานครเมื่อครั้งสมัยพุทธโคตมะเสวยชาติเป็นยาจกสามิถุชนอยู่นั้นได้มีการแข่งขันทำต้นหอมระหว่างพระราชาและชาวบ้านจาก 2 สามิภรรยาซึ่งมีความเลื่อมใสศรัทธาอันแรงกล้าต้องการร่วมสร้างบุญบารมีให้แก่ตนเอง แต่มีปัจจัยเพียงดินเหนียวก้อนเดียวเท่านั้นที่หามาได้เพื่อไปขอร่วมทำบุญกับกลุ่มชาวบ้าน ต่างก็พากันบอกว่าดินเหนียวของตนนั้นเพียงพอแล้วให้ยาจกไปขอร่วมทำบุญกับพระราชา เมื่อไปพบพระราชาและบอกความประสงค์ให้กับพระราชาทราบพระองค์ตรัสต่อไปทันทีว่าไม่ได้เพราะจะทำให้เสียศักดิ์ศรีของ

พระราชาสองสามภรรยาเมื่อได้ฟังดังนั้นก็รู้สึกผิดหวังยิ่งนักแต่ก็ไม่ละความพยายาม เพราะเมื่องานขบวนแห่ต้นหอมเคลื่อนผ่านมาสองสามภรรยาได้แอบนำก้อนดินเหนียวขึ้นเป็นลูกกลมๆ ยิงหนึ่งสติกไปตียังยอดปราสาทของต้นหอม เมื่อขบวนถึงยังวัดต้นหอมของชาวบ้านต่างผ่านเข้าประตูไปยังศาลาวัดได้ แต่เมื่อถึงขบวนต้นหอมของพระราชาก็เกิดสิ่งแปลกประหลาด คือต้นหอมไม่ยอมเคลื่อนผ่านประตูวัดทำอย่างไรก็ไม่สามารถนำเข้าไปได้ เปรียบเสมือนมีอะไรมาตั้งรังไว้สร้างความสงวนให้แก่พระราชายังนักพระราชาก็ได้เข้ากราบทูลถามพระพุทธรูปเจ้า ทรงตรัสว่าศรัทธาของพระองค์เข้ามาไม่ครบ พระราชาก็ยืนยันว่าศรัทธาของพระองค์ครบแล้วไม่ได้ขาดสิ่งใด พระพุทธรูปก็ตอบว่ายังมีอีกให้ออกไปดูที่ข้างนอกวัดพระราชาก็ออกไปดูก็ไม่เห็นใคร นอกจากจากสองสามภรรยา พระพุทธรูปเจ้าจึงบอกให้พระราชากลับไปบอกจากทั้งสองให้มาร่วมรับบุญกุศลด้วยกัน เมื่อสองสามภรรยาเข้ามาภายในวัดทันใดนั้นต้นหอมของพระราชาก็สามารถเลื่อนเข้ามาได้โดยง่าย พระพุทธรูปจึงตรัสสอนว่าการทำบุญที่จะได้บุญมากนั้นขึ้นอยู่กับแรงจิตศรัทธาอย่างแท้จริงนี่จึงเป็นที่มาของต้นหอม

พิธีกรรมและความเชื่อ

จากการสังเกตการณ์ การเตรียมงานตลอดจนถึงวันจัดงาน ณ วัดม่วยต่อ อำเภอบุณยมา ในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ณ วัดม่วยต่อ มีการย้อมสีดอกเพื่อทำเป็นก้านต้นเครื่องสักการะต่างๆ ในงานแห่ต้นเทียนเฮงมีการจัดเตรียมการทำต้นหอม ขึ้นโครงสร้างตามรูปแบบของจองพารามียอดปราสาท โดยกลุ่มช่างสล่าที่เคยบวชเรียนและมีประสบการณ์ในการสร้างต้นหอม ส่วนกลุ่มแม่บ้านจะช่วยกันทำที่เหียงบนจองวัดม่วยต่อ ซึ่งเครื่องพิธีกรรมเหล่านี้ จะนำมาประกอบกับการตามหอม

ในวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ชาวบ้านนั้นช่วยกันทำต้นจ๊กจำเหียงหรือตุงของคนไทยวน สล่ามีการเขียนลายและต้องลายเพื่อใช้ประดับต้นหอม

วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2563 กลุ่มแม่บ้านมาช่วยกันที่วัดม่วยต่อ เพื่อทำโคมต้นช้างหรือเรียกอีกชื่อว่าโคมสาย ช่วยกันมัดกระเปาะใส่ดอกไม้ สล่าเริ่มขึ้นโครงต้นหอมมีการทำต้นโคมหุกระต่ายหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าโคมดอกบัว

วันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2563 สล่าได้ทำต้นหอมเพิ่มเติมจากเมื่อวานนี้ กลุ่มแม่บ้านได้ช่วยกันปักต้นเครื่องสักการะต่างๆจนเสร็จมีต้นเทียนเหียง จ๊กจำเหียง ที่เหียง หมอกเหียง โคมต้นช้างหรือโคมสาย ต้นโคมหุกระต่ายหรือโคมดอกบัว

วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2563 สลากได้ช่วยกันทำฉัตรของต้นหอมลม ติด
ลวดลายต่าง ๆ ตามต้นหอม

การทำต้นดอกเหียง

กลุ่มแม่บ้านช่วยกันทำสววยใบตอง (กรวยใบตอง) ใส่ดอกไม้ จำนวน 1,000
กรวย เพื่อนำไปประกอบเป็นต้นดอกเหียง ฝ่ายชายช่วยกันยกต้นหอมลมไปยังสนามหญ้า
และมีการต๋อยอดฉัตรของต้นหอมลม

นอกจากนี้ได้สอบถามผู้ที่ไปเอาต้นสนมาทำเป็นต้นเกียะต้นใหญ่ และได้
ข้อมูลว่าการไปเอาต้นสนเพื่อทำเป็นต้นเกียะที่มัดเป็นต้นเกียะเล็กนั้นต้องเอาไม้สนที่
ล้มแล้วเพราะไม้สนที่ล้มแล้วจะติดไฟง่ายกว่าไหมสนที่ยังเป็นต้นเกียะและมีความชื้น

ในคำคืนวันนี้มีการแสดงสมโภชต้นหอมลม มีการนิมนต์พระเทศน์บน
ต้นหอมลมก่อนพระจะขึ้นเทศน์บนต้นหอมลม จะมีเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นจเรนำขึ้นขอศีล
ยื่นให้กับพระสงฆ์ พระสงฆ์จะรับขันธขอศีล ภายในขันธขอศีลจะมี สววยดอกไม้ 6 กรวย
และรูปเทียน พระสงฆ์กราบก่อนที่จะขึ้นบนต้นหอมลม 3 ครั้ง พระสงฆ์เทศน์ในเรื่อง
ของการทำบุญผ้ากฐินรวมถึงเทศนา ขาดกนอกนิบาตเกี่ยวกับประวัติพุทธชาดกของ
ต้นหอมลม เมื่อพระสงฆ์เทศนาเสร็จก็จะมีการนำควัหลูหรือสังฆทานผ้าไตร 1 ชุด ต้น
เงิน 1 ต้น ถวายพระสงฆ์ที่เทศนา ก่อนที่พระสงฆ์จะลงจากต้นหอมลมนั้นต้องกราบต้น
หอมลมก่อน 3 ครั้ง จเรทำหน้าที่นำชาวบ้านกล่าวคำขอสุมา หลังจากพระเทศนาเสร็จ

แล้วก็จะมีการตีกลองกันยาวจากกลุ่มชาวบ้านบ้านนามนและพ้องรำกันอย่างสนุกสนาน⁶

รูปขบวนแห่เครื่องสักการะต่างๆ แห่จากศาลเจ้าหลักเมืองชุมพรมายังวัดม่วยต่อ

วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2562 วัดม่วยต่อมีการปักดอกต้นดอกเหียง สำหรับดอกที่ใช้ปักแต่ละชนิดนั้นเป็นดอกไม้ที่หาได้ตามบ้านเรือนทั่วไปซึ่งเป็นดอกไม้มงคลจากการสัมภาษณ์ นางศรวิไล มุ่งธรรม ผู้มาร่วมทำต้นดอกเหียง กล่าวถึงความหมายดอกไม้ต่างๆที่ปักในต้นดอกเหียงนี้ว่า “...ดอกไม้สะเป่ ความหมายคือการพ้นทุกข์พ้นโศก หมดเวรหมดกรรม ดอกบานไม่รู้โรย ความหมายคือให้มีความบานสะพรั่งตลอดและมีความอดทนทาน ดอกกางใบ (หมอกกางใบ) ใช้ทดแทนดอกไม้เป็นใบไม้ที่ไม่มีดอก โกศล นำมาประดับเพื่อความสวยงามนำมาประดับเพื่อให้เกิดบุญกุศลเหมือนชื่อของดอกโกศล ดอกหวดแมว เป็นดอกไม้สวยงามที่นำมาประดับ และดอกเบญจมาศ...”⁷

สำหรับผู้ชายช่วยกันทำต้นเกี๊ยะต้นใหญ่และต้นเกี๊ยะมัดๆเล็กและมีการปักต้นเกี๊ยะต้นเล็กบริเวณรอบๆ วัดม่วยต่อ ต้นเกี๊ยะใหญ่นั้นนำไปปักบริเวณหลังพระอุโบสถ และในเวลา 18:00 น. มีการตั้งขบวนแห่เครื่องสักการะเหตั้นเตนเหิง (เทียน 1000 เล่ม) ต้นดอกเหียง (ดอกไม้ 1000 สวยดอก) ต้นจ๊กจำแห้ง (ตุ๊กต้อ 1000 ซ่อ) ต้น

ทีเหิง (ต้นกระตาศพับรม 1000 ร่ม) ตั้งขบวน ณ ศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอยะนวม⁸ ชาวบ้านที่มาร่วมขบวนหาบตันโคมหูกระต่ายและหาบโคมตันช้างหรือโคมสาย มีการรำนกโดยนักเรียนชุมชนบ้านต่อแพและกลุ่มแม่บ้าน มีกลองก้นยาวชาวบ้านนามนามาประโคมอยู่ช่วงท้ายขบวนพอขบวนมาถึงยังวัดมีการนำขบวนต้นเตนเหิงและตันเครื่องสักการะต่างๆ เดินวนรอบเจดีย์ก่อน 3 รอบมีกลองก้นยาวประโคมขบวนมีการรำนกนบกประกอบการวนรอบเจดีย์ 3 รอบ แล้วก็นำตันเครื่องสักการะต่างๆ ขึ้นบนศาลาวัดและทำการถวายตนเตนเหิง พอเสร็จจากการถวายก็จะเป็นการจุดตันเกียะตันใหญ่ และการแสดงสมโภชตันหอลม การรำนก รำโต รำดาบ รำกลองมอชิง มีการยกและแห่ตันหอมลมเพื่อความสนุกสนานประกอบกลองก้นยาวและกลองมอชิงภายในงานในสนามหญ้าวัดม่วยต่อ

ในการจัดงานในครั้งนี้ได้จากเงินสทบบริจาคจากศรัทธาชาวบ้านที่มาร่วมสมทบภายในงานโดยประชาสัมพันธ์ผ่านทางเสียงตามสายให้ผู้ที่มีจิตศรัทธาสามารถร่วมทำบุญ และได้รับความอนุเคราะห์การรำนกจากโรงเรียนชุมชนต่อแพวิทยา ได้รับความอนุเคราะห์กลองก้นยาวและกลองมอชิงจากในชุมชนและบ้านนามนา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน

จากการสัมภาษณ์ นายประพนธ์ คำสวัสดิ์ สล่าภูมิปัญญาการวาดลวดลาย-ต้องลาย กล่าวว่า “....ปอยเดือน 11 หรือปอยอ่องจ๊อดแห่ตันเกียะตันแบ็ก ทำกันในช่วงออกพรรษา ปอยอ่องจ๊อดแปลว่าเดือน 11 ของชาวไทใหญ่นั้นเสร็จสิ้นไปแล้ว เครื่องสักการะเทียนเหิง (เต็นเหิงมีดั่งนี้) เทียน 1000 เล่ม สวดดอก 1000 สวด ที (ร่ม) 1000 ร่ม จักจำ (ตุ่งซ่อ) 1000 เล่ม ตันโคมหูกระต่าย ตันหอลม...”

“... ปอยดับไฟเทียนคืออันเดียวกับปอยอ่องจ๊อด ในสมัยก่อนถ้าปีไหนไม่มีการทำตันหอลม ถวายเทียนเหิงอย่างเดียวจะมีตันโคมหูกระต่ายเพียงจำนวน 1 ตัน เครื่องสักการะที่เหลือ เต็นเหิง ทีเหิง หมอกเหิง จักจำเหิงนั้นจะนำใส่ในถาด และเมื่อมีการถวายพระเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วชาวบ้านก็จะนำเทียนทั้งหมด 1000 เล่มนั้นจุดตามบริเวณวัดเช่น บนศาลาหน้าพระพุทธรูป บริเวณเจดีย์ เพื่อให้เกิดแสงสว่างในยามค่ำคืนในสมัยเมื่อก่อนนั้นยังไม่มีไฟฟ้าใช้เหมือนปัจจุบัน ปัจจุบันมีการนำเทียนเหิงดอกเหิง ทีเหิง จักจำเหิง มาทำเป็นตันเพื่อความสวยงามนำแห่เป็นขบวนเมื่อมีประเพณีตันหอลมร่วมด้วยประเพณีตันหอลมทางหายไปนานและพึงมารื้อฟื้นที่หลงในเมื่อก่อนถ้าถวายเทียนเหิงอย่างเดียวเรียกว่าหลู่เต็นเหิงเฉยๆ เรียกว่าปอยดับไฟ

เทียนปอยอ่องจ๊อด แต่อำเภอขุนยวมทำร่วมกับการทำตันหอลมด้วย ตันหอลมกลับมา
รื้อฟื้นเมื่อ 7-8 ปีที่ผ่านมา ในสมัยก่อนนั้นมีการทำตันหอลมแห่งตั้งแต่วัดม่วยต่อลงไป
ศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอขุนยวมและกลับมายังวัดม่วยต่อคืน ระหว่างทางที่แห่ขบวน
ลงไปในนั้นมีบ้านของชาวบ้านตามข้างทางปูเสื่อไว้และมีน้ำดื่ม แอ็บหมากแอ็บพลู
ต้อนรับผู้ที่สัญจรไปมา และในบางที่อาจจะมีการเห็ดหมอกงาม (ลักษณะคล้ายๆ จ๊อย
ของคนไทยวน) เป็นลักษณะคล้ายๆการจีบสาวสาว มีการนำต้นเกี๊ยะไปด้วยเพื่อจุด
เป็นแสงสว่างนำทาง ในสมัยก่อนนั้นไม่มีสายฟ้าจึงทำการแห่ได้ตามท้องถนน พอ
มาถึงยังวัดพระกัจะขึ้นเทศน์ ต้นเกี๊ยะต้นใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับศรัทธาแต่ละวัดที่จะทำตัน
เกี๊ยะ ต้นเกี๊ยะต้นเล็กนั้นมักจะจุดบริเวณวัดหรือจุดตามหน้าบ้าน การจุดต้นเกี๊ยะต้น
เล็กหรือว่าต้นใหญ่นั้นล้วนแล้วแต่มีความหมายเดียวกันคือการจุดเพื่อให้เกิดแสงสว่าง
ต้อนรับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ลงมายังโลกมนุษย์.....”⁹

จากการสัมภาษณ์ นายจอร์ริยะอุประ ปรากฏชาวบ้าน กล่าวว่า “...
ประเพณีปอยตันหอลมนั้น เป็นการขอบคุณฟ้าฝน ขอขอบคุณความอุดมสมบูรณ์ที่มามา
ตลอดทั้งปี ทำขึ้นเพื่อถวายแด่ผีสงเทวดาที่ปกปักษ์รักษาอารักษ์ ในสมัยก่อนนั้นจะมี
การทำตันหอลมที่วัดม่วยต่อโดยจะมีกลุ่มศรัทธาชาวบ้านนำโดยกำนันจะได้มาช่วยกัน
ทำตันหอลมยังวัด ตันหอลมนั้นจะมีการหาลวดลายต่างๆโดยสล่าช่างฝีมือที่มาช่วยก
พันท้ายยังวัด เมื่อทำตันหอลมเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วในช่วงเย็นจะมีการแห่ตันหอลม
ลงไปยังศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอขุนยวม เชื่อกันว่าเป็นการแสดงออกถึงการทำ
ประเพณีแหล่งไปศาลเจ้าเพื่อให้เจ้าบ้านเจ้าเมืองนั้นดู ในสมัยก่อนนั้นไม่มีไฟฟ้า
เหมือนปัจจุบัน การแห่ตันหอลมนั้นแต่ละบ้านจะจุดเกี๊ยะมัดเล็กไว้ตามหน้าบ้านเรือน
ของชาวบ้านทั้งสองฝากฝั่งถนน เพื่อให้เกิดแสงสว่างเวลาขบวนตันหอลมนั้นผ่านตัน
หอลมนั้นจะแห่คู่กันกับต้นเทียนแห่ การหาตันหอลมลงไปในนั้นจะมีการฟ้อนรำตาม
ขบวนไปด้วย มีการรำดาบ ก้าลาย และผู้ที่หาตันหอลมก็จะปั่นตันหอลมด้วยตาม
จังหวะของกลองมอกลาว เป็นขบวนที่มีความสนุกสนาน เมื่อขบวนถึงศาลเจ้าแล้วก็จะ
วกกลับขึ้นมายังวัดม่วยต่อ ขบวนนั้นวนรอบเจดีย์ 3 รอบ ทั้งตันหอลมและเครื่อง
สักการะต้นเทียนแห่ ที่แห่ หมอกเหง จักจำแห่ แล้วก็นำต้นเครื่องสักการะต้นเทียน
แห่นั้นขึ้นวัดและทำการถวาย พอถวายต้นเทียนแห่เสร็จแล้วก็จะมีการนำเทียนที่อยู่
ในต้นเทียนแห่นั้นมาจุดตามบริเวณวัด ยังโบสถ์บ้าง ในศาลาบ้าง และเจดีย์ จุดเทียน
เพื่อให้เกิดแสงสว่างเมื่อก่อนนั้นไม่มีไฟฟ้าใช้ ตันหอลมนั้นเมื่อทำการแห่เสร็จแล้วก็จะ

วางไว้ตรงสนามหญ้าจะมีการขึ้นเทศน์ของพระเหมือนปัจจุบัน การที่พระขึ้นเทศนาบนต้นหอลมนั้นมาทำกันเมื่อมารื้อฟื้นการทำต้นหอลม...”¹⁰

การรำของนักเรียนชุมชนบ้านต่อแพ และกลุ่มแม่บ้านต่างๆ

ปอยอ่องจ๊อด บ้านเมืองปอน

จากการสัมภาษณ์ นายปัญญา ณ เมืองใหม่ กล่าวว่า “...ปอยอ่องจ๊อดคืองานประเพณีของชาวไทใหญ่ทั้ง 11 เดือนนั้นได้เสร็จสิ้นลงแล้วคำว่า อ่อง แปลว่าสำเร็จ คำว่า จ๊อด แปลว่า เดือน 11 ของชาวไทใหญ่ เป็นภาษาพม่าและภาษาไทใหญ่ผสมกัน และจะจัดงานในช่วงเดือน 11 ดับ เพราะว่าเป็นคืนเดือนมืดไม่มีแสงสว่าง จึงได้มีการจุดเกี้ยวตันเกี้ยวเพื่อเป็นการแสดงออกถึงการต้อนรับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสร็จลงมาจากสรวงสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์หล่มมายังโลกมนุษย์...”

ในประเพณีนี้จะมีการทำเครื่องถ้วยต่างๆ ที่เรียกว่าตันเครื่องสักการะ โดยแต่ละตันจะมีความหมายต่างกันออกไป ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

ตันเทียนเหิง ความหมาย ทำให้ชีวิตมีแสงสว่างไม่มีมดมีความสว่างไสวเหมือนเทียนไข

ตันจิก้าเหิง หมายถึง จักรวาล

ตันทีเหิง หมายถึง ความร่มเย็น

ตันโคมทุกระต่ายโคมดอกบัวและโคมหาบ คือการคิดค้นการจุดเทียนใน
รูปแบบใหม่ๆ¹¹

รูปแบบของขบวนแห่ตันเทียนเหิงคือ

1. (จีเจ) กังสดาดาร
2. ผู้ทำหน้าที่ถือขันหอมเงินชาวบ้านสามารถร่วมทำบุญได้
3. กลองมองเซิง
4. ตันเงินผ้าป่า
5. ตันจ๊กจาเหิง
6. ตันทีเหิง
7. ตันเทียน
8. ตันโคมดอกบัว ตันโคมทุกระต่าย
9. โคมหาบโคมสาย
10. กลองกันยาว¹²

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 24 ตุลาคม 2562 มีการช่วยกันของชาวบ้านฝ่ายชายช่วยกันทำตัน
เกียะตันใหญ่และตันเกียะตันเล็ก ฝ่ายหญิงทำตันเทียนเหิง ทีเหิง จ๊กจาเหิง และตัน
โคมดอกบัว โคมหาบโคมสาย

วันที่ 27 ตุลาคม 2562 มีการแห่ขบวนของตันเทียนเหิงและเครื่องสักการะ
ต่างๆ รูปแบบการเดินของขบวนของบ้านเมืองปอนนั้นมีการเดินตั้งแต่วัดลงไปยังสุด
ท้ายสุดของบ้านและอ้อมมาคินยังวัดเมืองปอน ชาวบ้านทั้งสองฝากฝั่งถนนจะถือสลุ
และซองขาวข้าวตอกออกมายืนรอต้อนรับขบวนหน้าบ้าน และเมื่อได้ยินกังสดาดาร
(จีเจ) พอผู้ถือขันในขบวนผ่านมาถึงก็จะมีการร่วมสมทบทุน ร่วมบุญในการทำงาน มี
การโปรยข้าวตอกไปยังตันเทียนเหิงและตันเครื่องสักการะต่างๆ เพื่อเป็นการ
แสดงออกถึงการเคารพบูชาตันเครื่องสักการะต่างๆ เพราะว่าเครื่องต่างๆนี้ใช้บูชาทาง

พระพุทธศาสนา ตลอดทั้งขบวนมีทั้งเยาวชน และกลุ่มผู้สูงอายุเดินในขบวนร่วมด้วย ฝ่ายชายจะตีกังสะดาดาร ถือขันสรงร่วมทำบุญ และมีการตีกลองกันยาว และตาม ด้วยกลุ่มของสตรีหามต้นเทียนหึ่งและต้นเครื่องสักการะต่างๆ โคมหาบ และปิดท้าย ขบวนด้วยกลองกันยาว ให้ความสนุกและรื่นเริง ชาวบ้านเมืองปอนมีการจุดต้นเทียน ต้นเล็กทั้ง 2 ฝากฝั่งของถนนที่ขบวนผ่านและบ้านอื่นๆ จุดเพื่อให้เกิดแสงสว่างตาม ท้องถนน หน้าบ้านของตนเอง และเมื่อขบวนนั้นมาถึงยังบริเวณวัดก็จะนำต้นเทียน หึ่งและต้นเครื่องสักการะต่างชิ้นมายังบนศาลา วัด และนำต้นต่างๆไปตั้งตรงหน้า พระสงฆ์ พระสงฆ์มีการรับถวายต้นเครื่องสักการะต่างๆ รวมถึงรับถวายต้นผ้าป่า และ มีการแสดงจากกลุ่มแม่บ้านบ้านเมืองปอน และการแสดงของหมู่บ้านต่างๆที่นำต้น ผ้าป่ามาถวายภายในงาน ทั้งนี้การจัดงานเพื่อเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมวิถี ชีวิตที่ยังคงสืบต่อกันมาอย่างช้านาน

การแห่ขบวนแห่ต้นเทียนหึ่ง

พระครูอนุวัตรสมณคุณ (อมรรัตน์) - เจ้าอาวาสวัดเมืองปอน กล่าวว่า “... ประวัติดังกล่าวของวัดเมืองปอนนั้นไม่มีประวัติของงาน การจัดงานนั้น ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวนเงิน 50,000-60,000 บาท และได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน และการช่วยกัน จัดงานจากชาวบ้านพ่อแม่พี่น้องคนเมืองปอน คณะกรรมการวัด...”¹³

การจุดต้นเกี๊ยะและจุดเทียนตามหน้าของบ้านชาวเมืองปอน เพื่อเป็นการจุดเพื่อให้เกิดแสงสว่างแก่ขบวนแห่ต้นเทียนหึ่ง และจุดเพื่อเป็นการแสดงการต้อนรับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ลงมายังโลกมนุษย์¹⁴

ประเพณีแห่นมหอม (ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย)

ข้อมูลจากหนังสือประเพณีท้องถิ่นอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดทำโดยสภาวัฒนธรรมอำเภอขุนยวมเรียบเรียงโดย นายธำรงค์ บุญพิทักษ์ ได้อธิบายว่า ชาวไทใหญ่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย 2 ครั้งคือการ แห่นมหอมใจขาดและการของโก่จา

แห่นมหอมจอมใจขาดเป็นการทำพิธีในวันฉาปนกิจศพเลยก็ได้หรือทำหลังจาก 7 วันก็แล้วแต่ฐานะของผู้ตาย ส่วนแห่นมหอมโก่เจ้านั้นจะมาเป็นครั้งที่ 2 ระหว่างวันขึ้น 1 ค่ำถึง วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ของปีที่ตาย หากตายระหว่างเดือน 11 จะเลื่อนการแห่นมหอมโก่จาไปทำในปีถัดไป เมื่อแห่นมหอมโก่จาเสร็จแล้วถือว่าได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิตครบถ้วนแล้ว

ในประเพณี แห่นมหอมจะมีการถวายหนังสือที่เรียกว่าลิกซูตะ ซึ่งใช้อ่านในงานศพหรืองานแห่นมหอมแล้วนำถวายวัดซึ่งเชื่อกันว่าลิกซูตะนี้จะมือนิสงส์ช่วยให้ผู้ตายรอดพ้นจากการไปเกิดเป็นเปรตหรือตกนรกได้ นอกจากนี้ที่ขาดไม่ได้คือการถวายตำข่อนให้แก่ผู้ตายเรียกว่าตำข่อนทำเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในฐานะผู้ตายนับถือศาสนาพุทธ

การทำตำข่อนสามารถทำได้ทั้งแบบมีฐานตั้งพื้นและแบบแขวนกับเสาสามารถเคลื่อนไหวได้ วัสดุที่ใช้ทำตำข่อนมีทั้งใบไม้ ผ้า กระดาษ และสังกะสี ซึ่งมีขนาดต่างๆกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะของผู้ที่อุทิศให้ตำข่อนที่จัดทำในปัจจุบันมี ดังนี้

1. ตำข่อนคำใช้กับเจ้าอาวาสหรือพ่อค้าบิ๊ผู้มั่งคั่งจะทำด้วยไม้ กระดาษสังกะสี มีขนาดใหญ่มีความประณีตวิจิตรพิสดาร
2. ตำข่อนกล่อธรรมดาใช้กับผู้ที่มีฐานะปานกลางและยากจนจนมีขนาดเล็ก
3. ตำข่อนวงช้างมีลักษณะกลมยาวคล้ายวงช้างมีแกนวงแหวนทำด้วยไม้ ไม้มักจะทำเป็นรองประดับด้วยผ้าหรือกระดาษสีต่างๆมักใช้กับบุคคลทั่วไป

4. ตุงนางผานเป็นตุงเล็กๆประดับอยู่ที่ส่วนปลายของข้อที่แบ่งตัวตำข่อนเป็นตำข่อนที่ทำให้คนทุกข์ยากเป็นการแผ่เมตตาให้กับคนยากคนจนที่ไม่มีญาติให้ได้รับผลบุญ

5. ตุงเหล็กตุงตองเป็นตุงที่อุทิศให้ผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางที่เรียกว่า ตุงเรือ เพราะทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปเรือมีตำข่อนอยู่ในเรือ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายประเวช คำสวัสดิ์ ได้กล่าวถึง จองพาราอธิบายว่า คือ ศาลเพียงตาที่ต้อนรับแม่กาเผือกที่เมืองศิริกุง และเชื่อมโยงประวัติต้นเหตุของการทำตำข่อนเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิต ว่าด้วยตำนานแม่กาเผือกกล่าวว่าให้ทำบุญอุทิศบุญกุศลให้กับแม่กาเผือก ซึ่งเป็นต้นเหตุของการทำตำข่อนทำบุญให้กับแม่กาเผือกและยึดถือเป็นทำการบุญให้กับผู้ที่เสียชีวิตโดยจะมีการทำตำข่อนนั้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิต และมีตำข่อนประเภทต่างๆมากมาย ดังนี้

1. ตำข่อนนางผาน

2. ตำข่อนวงช้าง (ตุงพญานาค) ช้างบนมีแม่กาเชื่อว่าเป็นแม่กาเผือกข้างล่างมีงูลงมาเป็นความเชื่อที่ว่าเป็นชนไก่ มีดาวัวและเต่า และคานหาบน้ำเป็นไม้กกก จะมีสัญลักษณ์สื่อถึงแม่อ่างต่างๆที่ได้เก็บลูกแม่กาเผือกนั้นไปเลี้ยง

3. ตำข่อนกระจกช้างส่ว และมีการใส่เรือพายและเชื่อว่าเรือพายนั้นจะใช้ข้ามแม่น้ำคงคา

4. ตำข่อนที่ไม่มีเรือพายทำขึ้นเพื่อความสวยงามและมีการฉลุลายปัจจุบันใช้แผ่นสังกะสีฐานจะไม่มีเรือ¹⁵

ตำข่อน เป็นภาษาไทยใหญ่ (ไทใหญ่) หมายถึง เครื่องประกอบการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คนที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยเชื่อว่าเป็นเสมือนสะพานที่จะนำพาคนตายไปสู่ภพที่ดีกว่า ตำข่อนกาเผือก เป็นเรื่องเล่าครั้งที่พระพุทธเจ้าเสวยชาติเป็นกาเผือกใช้สัญลักษณ์รูปสัตว์ตามตำนานเล่าขาน เพื่อให้เป็นเครื่องเตือนใจในเรื่องความกตัญญู กตเวที ใช้กระดาดตัดเป็นรูปแม่กา แทนแม่กาเผือก ตัดกระดาดเป็นรูปแม่ไก่ รูปพญานาค รูปเต่า รูปวัว และรูปตายเป็นถ้อยคำอันทบทวน ที่มีความเกี่ยวข้องในการนำไข่ของแม่กาเผือกที่ถูกพายพัดไหลตามน้ำไปเลี้ยงจนเติบโตเป็นหนุ่มและตามหาแม่ของตนแล้วบวชเป็นพระภิกษุจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์

ตำซอน

เล่าประวัติความเป็นมาของตุ้งตำซอนไว้ว่า ครั้งสมัยเมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่ประสูติในโลกได้มีกาเผือกจากบนฟ้ามาไขไวน้ำ 5 ฟอง ไกล ๆ แม่น้ำ อยู่มาวันหนึ่งแมงกาเผือกได้ออกไปหากินพอกินเสร็จเมื่อกับมาก็เห็นพายุพัดต้นไม้ที่แมงกาเผือกไขไวน้ำไม้ลมพายุได้พัดไขที่อยู่บนต้นไม้ตกลงไปในแม่น้ำแล้วไขก็ไหลตามกับกระแสน้ำซึ่งไขทั้ง 5 ฟอง มีผู้เอาไปชุบเลี้ยง ไข่ใบที่ 1 เป็นพญานาคเป็นผู้เอาไปเลี้ยง ไข่ใบที่ 2 คนซักผ้าที่อยู่ใกล้กับแม่น้ำเป็นคนเอาไปเลี้ยง

ไข่ใบที่ 3 รัวที่กินน้ำอยู่ใกล้แม่น้ำเป็นผู้เอาไปเลี้ยง ไข่ใบที่ 4 แม่ไก่เป็นผู้เอาไปเลี้ยง ไข่ใบที่ 5 เต่าเป็นผู้เอาไปเลี้ยง ไข่ทั้ง 5 ฟองแตกออกมาเป็นมนุษย์ มนุษย์ที่เกิดจากไขทุกคนได้หนีผู้ที่เลี้ยงดูเข้าไปอยู่ในป่า อยู่มาวันหนึ่งทุกคนก็ได้มาเจอกันโดยบังเอิญแล้วก็พูดคุยกันว่าพ่อแม่ของพวกท่านเป็นใคร

มนุษย์ที่เกิดจากไข่ใบ 1 ก็ตอบว่าแม่ของเขาเป็นพญานาค มนุษย์ที่เกิดจากไข่ใบ 2 ก็ตอบว่าแม่ของเขาเป็นคนซักผ้า มนุษย์ที่เกิดจากไข่ใบ 3 ก็ตอบว่าแม่ของเขาเป็นวัว มนุษย์ที่เกิดจากไข่ใบ 4 ก็ตอบว่าแม่ของเขาเป็นแม่ไก่ มนุษย์ที่เกิดจากไข่ใบ 5 ก็ตอบว่าแม่ของเขาเป็นเต่า เมื่อทุกคนอย่างรู้ว่าพ่อแม่ที่แท้จริงของพวกเขาคือใครแล้วพวกเขาทั้ง 5 คนก็ได้ทำจองพาราไว้ที่หน้าบ้านของพวกเขาคือ 5 คน ก็ยังไม่รู้ว่าพ่อแม่ที่แท้จริงเป็นใคร หลังจากนั้นทุกคนก็ช่วยกันทำจองพารา ปรากฏว่ากาเผือกได้

บินลงมาจากบนฟ้ามาเกาะบนจงพาราที่พวกเขาได้ช่วยกันทำ มนุษย์ทั้ง 5 คนก็รู้ว่า พ่อแม่ของพวกเขาก็คือกาเผือกนั่นเอง เมื่อพวกเขารู้ว่าพ่อแม่เขาเป็นใคร จึงได้ทำตุ้งเพื่อทำบุญให้กับพ่อแม่ในของพวกเขาในแต่ละปี¹⁶

พิธีกรรมและความเชื่อ

จากการสัมภาษณ์ นายจอร์ย อูประ กล่าวไว้ว่า “...การแหวนขอมนั้นเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิต จเร คือ ผู้ที่บวชเสร็จเป็นน่อยเป็นหนาน การฮอลีกเป็นภาษาของพระสงฆ์ จเรนั้นจะต้องบวชเป็นพระและจำศีล ก่อนที่จะขึ้นฮอลีกนั้นจะมีการขอศีลจากพระสงฆ์โดยมีการนำดอกไม้ธูปเทียนที่มีในพานยื่นให้พระสงฆ์รับเพื่อเป็นการขอศีล พระสงฆ์จะขึ้นนั่งบนแท่นฮอลีกและให้ศีล จากนั้น จเรจะกราบตรงหน้าแท่นฮอลีกจำนวน 3 ครั้ง ก่อนที่จะขึ้นฮอลีก ที่บ้านของจเรนั้นจะมีขันครู และเมื่อมาภายในงานเมื่อเทศนาเสร็จแล้วก็จะได้รับคำหวู่จากเจ้าภาพงานให้กับจเร มีค่าตอบแทนจำนวนเงินจเรเท่ากับพระสงฆ์ เมื่อจเรฮอลีกเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะลงจากแท่นฮอลีกและกราบ 3 ครั้งหลังจากนั้นก็จะเป็นการขอขมา...”¹⁷

ในวันที่เตรียมงานก่อนที่จะทำพิธีในวันพรุ่งนี้นั้นจะมีการฮอลีกโดยจเรญาติจะเป็นผู้ไปเจ เจ คือ (ลักษณะคือการเอามือสานขัดกันด้านหลังและเชือกกันว่าวิญญาณผู้ที่เสียชีวิตนั้นจะขึ้นหลังมาด้วย) ผู้ที่ไปเจมาจากป่าช้าจะนำสวดยดอก 1 สวย ข้าวตอกธูปเทียนไข ไปด้วยและไปบอกกล่าวยังป่าช้า มีการตบดินสามรอบและเรียกผู้ที่เสียชีวิตให้ขึ้นหลังกลับมาภายในงานเพื่อที่จะอุทิศส่วนกุศลให้ และก็จะนำสวดยดอก ข้าวตอกธูปเทียนกลับมาวางไว้ในป่าช้า การเชิญผู้ที่เสียชีวิตจากป่าช้ามายังภายในงาน ผู้ที่ไปเจมานั้นระหว่างเจมาจะไม่คุยกับใครระหว่างทางจนกว่าจะมาถึงยังสถานที่ที่ได้จัดเตรียมไว้ในงาน ที่เจ้าภาพนั้นจัดเตรียมที่นอน หรือปูเสื่อไว้ให้ และบอกว่าเชิญมาฟังการฮอลีกและรับบุญที่อุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณผู้ที่เสียชีวิตนั้นมานอนภายในงาน 1 คืน และในเช้าอีก 1 วันก็จะเป็นการแหวนขอมโดยเป็นพิธีทางพระสงฆ์ที่จะมาทำพิธีอุทิศส่วนกุศลถวายให้กับผู้ที่เสียชีวิต ข้างบนของตำขอนนั้นจะมีตุ้งที่เย็บด้วยผ้าขาวขนาดเล็ก ใช้สำหรับใส่ข้าวของต่างๆของกินเช่น หมากเหมี้ยง บุหรี่ หรือของที่ผู้ที่เสียชีวิตนั้นชอบลงไปด้วย เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปยังผู้ที่เสียชีวิต¹⁸

ตำขอนเหล็กตำขอนตองนั้น อุทิศสำหรับผู้ที่ตายไม่ดี ตายด้วยอุบัติเหตุ ตายโหง ตายรถชน ถ้าครบจะมีเรือเหล็กเรือตอง เชื่อว่าถ้าอุทิศส่วนกุศลนี้แล้ววิญญาณผู้ที่เสียชีวิตนั้นจะได้พ้นทุกข์

ตำข่อนกระตาด เป็นตำข่อนที่อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิตแบบธรรมดาตาย โดยธรรมชาติ ทั้งนี้การจะอุทิศส่วนกุศลหรือการจะทำตำข่อนแบบไหนที่จะถวายให้กับผู้ที่เสียชีวิตนั้นก็แล้วแต่ผู้ที่จะถวาย และขึ้นอยู่กับกำลังศรัทธาที่จะถวาย

การทำประเพณีแห่นมมนั้นจะเริ่มทำตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำเดือน 11 จนถึง ขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 โดยก่อนจะจัดงานนั้นจะมีการประชุมกันยังวัดและลงรายชื่อบน กระดานไว้ว่าเจ้าภาพผู้ใดจะเป็นผู้จัดงานแห่นมมนั้นจะจัดเรียง ติดต่อกัน และขึ้นอยู่กับเจ้าภาพด้วยเหมือนกันว่าจะจัดขึ้นที่วัดไหน เชื่อกันว่าเมื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิตแล้ววิญญาณผู้เสียชีวิตจะกลับไปยังสุภภูมิเขาเองโดยไม่ต้องเจ้ขึ้นหลังไปส่งยังป่าช้า

จากการสัมภาษณ์ นายจาย จรรยาดี กล่าวว่า “...การงานแห่นมมนั้น ต้องเตรียม ข้าวของที่จะอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ตาย เช่น หมอน เสื้อ ผ้าห่ม ชันน้ำ แปรงฟันยาสีฟัน แป้ง เสื้อผ้า รองเท้า มีการวางรูปของผู้ตายไว้ และของที่ผู้ตายนั้น ชอบ ของต่างๆ ของทั้งหมดล้วนแต่เป็นของใหม่ทั้งหมดที่จะนำมาทำพิธีอุทิศส่วนกุศล ให้ การจะจัดงานนั้นจะมีการเตรียมข้าวของกันเกือบจะ 1 เดือน มีการทำตำข่อนไว้ หรือสังฆาทาตำข่อนไว้ มีการแจกการ์ดแจกซองให้กับญาติผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับหรือ บอกกับผู้ที่เรารู้จักที่จะเชิญมาร่วมภายในงาน และในวันงานก็จะมีญาติผู้ใหญ่และคนที่เราแจกการ์ดแจกซองมาร่วมงาน สำหรับผู้ที่สูงอายุนั้นมักจะนำสวดดอก 3 สวยและ ข้าวตอกมาภายในงานด้วย เพราะจะนำสวดดอกและข้าวตอกนั้นใส่ขันแก้วทั้ง 3 และ นำซองที่ได้นั้นร่วมอนุโมทนาบุญภายในงาน ขันแก้วทั้ง 3 ก่อนจะมีการเทศน์อุทิศส่วน กุศลให้กับผู้ที่ตายนั้น จะมีการนำเอาขันแก้วทั้ง 3 แบ่งแยกออกเป็น 3 ที่ คือ ที่หน้า ธรรมาส ที่อาสนสงฆ์หน้าพระสงฆ์ และหน้าพระพุทธรูป...”¹⁹

ตำข่อนแล้วแต่เจ้าภาพว่าจะอุทิศส่วนกุศลให้ ต้มข่อนประกอบด้วย ด้านบน ยอดตำข่อนจะมีรูปแม่ภา มีไถ่กึ่งงายาวออกมา มีธงยามสีขาวขนาดเล็กไว้ใส่ของกิน ต่าง ๆ เหมือน หมาก บุหรี่สำหรับอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิต และเป็นลำตัวของตำ ข่อน ด้านล่างจะมีใบหมายตาน เขียนภาษาไทยใหญ่เป็นชื่อและวันเกิดของผู้ที่เสียชีวิต มีหลังเต่าและมีภูเขื่อกันว่าเป็นการจำลองขนไถ่ตรงข้างล่างใบหมายตาน การทำการ แห่นมมนั้น ถ้าแห่นมมให้คนเดียวก็จะทำตำข่อน 1 อัน หรือ 2 คนก็ทำ 2 อัน การ ทำตำข่อนนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ที่เสียชีวิตที่เราจะอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย

ควัหลู่ (สังฆทาน) ที่จะถวายพระสงฆ์

ควัหลู่ (สังฆทาน) ข้าวของที่จะถวายพระนั้นจะถูกจัดเตรียมไว้ การนิมนต์พระสงฆ์ก็แล้วแต่เจ้าภาพว่าจะนิมนต์พระสงฆ์กี่รูปมาทำพิธีในวันงานอุทิศส่วนกุศล

ต้นเจ้าพารา ต้นข้าวของต่างๆ ที่จะนำถวายพระ ต้นเจ้าพาราจะถวายหน้าพระพุทธรูปใหญ่ ซึ่งในต้นเจ้าพารานั้นจะมีข้าวของต่างๆ ที่จะถวายห้อยในต้นดังนี้ ยางแดง สบู่ หวี ยาสีฟัน เทียน ไม้ขีด ผ้าเช็ดหน้า เข็มไหม สมุดปากกาดินสอ ยาหม่อง ข้าวของต่างๆ ที่ห้อยอยู่นั้นแล้วแต่เจ้าภาพที่จะห้อยของอะไรบ้างที่จะถวายพระพุทธรูป อุ๊ปเจ้าพารา เป็นอุ๊ปที่ตั้งขึ้นเพื่อถวายพระพุทธรูปองค์ใหญ่เช่นเดียวกับต้นเจ้าพารา ภายในอุ๊ปเจ้าพารานั้นจะมีข้าวของต่างๆ ถูกจัดเตรียมไว้ในกาละมัง สังกะสีขนาดกลาง ด้านในอุ๊ปเจ้าพาราประกอบด้วย เหมียง สวย หมาก พลุ ยาสูบ และมีสวยดอกหางปลา รูป และลิกชูดำ (เล่มที่จระเข้เป็นผู้ฮ้อลิก) ลิกชูตะเป็นเล่มหนังสือที่แล้วแต่เจ้าภาพจะเป็นผู้ซื้อมาให้เจรผู้ที่ทำหน้าที่ฮ้อลิกอ่าน ต้นเจ้าพาราและอุ๊ปเจ้าพารานั้นจะนำถวายหน้าพระพุทธรูปองค์ใหญ่ตอนวันทำพิธี และเมื่อเสร็จพิธีแล้วจะนำตั้งไว้ 3- 7 วันเมื่อครบแล้วก็เก็บอุ๊ปเจ้าพาราและต้นเจ้าพาราออก ข้าวของต่างๆ นั้นจะนำไปเก็บไว้ใช้ในวัดต่อไป

ด้านข้างแท่นฮอสิกของเจรนั้น จะมีการนำของกินต่างๆมาวางไว้ข้างแท่นฮอสิก มีแอ็บหมากแอ็บพลู ยาสูบ บุหรี่ เหลียง น้ำเปล่า จัดวางไว้ข้างๆ สำหรับให้เจรได้บริโภค ซึ่งในอดีตเจรจะกินหมากพลู แต่ในปัจจุบันก็ยังคงทำเช่นแต่ก่อนที่เคยทำมาเพื่อให้ครบตามแอ็บหมากแอ็บพลู

เจรทำการฮอสิกภายในงาน บนจองวิหาร

จากการสัมภาษณ์ เจรหนานหล้า ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเจร อธิบายว่า การฮอสิกภายในงานลิกนั้นจะเป็นการจัดซื้อเองโดยเจ้าภาพของงานจะเลือกซื้อลิกไหนที่จะฮอให้ผู้ที่เสียชีวิต โดยส่วนมากแล้วจะมี²⁰ ดังนี้

ลิกสุต๊ะวัวเกียง เป็นการฮอลิกให้กับคนที่ไม่ชอบทำบุญทำทานเชื่อว่าถ้าวิญญานได้ฟังฮอลิกนี้แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์

สุต๊ะมอญธรรม เป็นการฮอลิกเกี่ยวกับเรื่องไม่ทำบุญทำทาน วิญญานที่ได้ฟังฮอลิกเกิดชาติหน้าจะได้เกิดเป็นคนต่อ

สุต๊ะมหานิปานะ เป็นการฮอลิกเรื่องลูกกตัญญูพ่อแม่เน้นตาบอดและได้เลี้ยงดูพ่อแม่ไปขอข้าวจากบ้านต่างๆเพื่อมาเลี้ยงดูพ่อแม่ และมีเรื่องไม่มีและอันตรายกับชายผู้นี้และทำให้บุญบารมีนั้นช่วยเหลือชายผู้ที่กตัญญูต่อพ่อแม่ผู้นี้ให้พ้นจากอันตราย

ลอกี้ะแพบัท เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการแผ่บาป แผ่บุญให้กับคนที่มียาบาปเยอะ เหมือนมาลัยโศลกของชาวไทยวน

ปารมีะสูต่าน เป็นนิทานสอนใจ นกนั้นกินแหวนของชายผู้หนึ่งลงไปในห้อง ชายผู้นี้แค้นมากและได้ขานนกนั้นเพื่อเอาแหวนวงนี้คืนและบาปที่ขานนกนั้นก็กลับมาหาตัวเองคืน และวันหนึ่งมีแสงจากพระพุทธรูปเจ้ามาโปรดพระพุทธรูปเจ้าก็ทรงบอกว่าอย่าได้กระทำบาปอีก

ประเพณีก้นต้อจอง

การก้นต้อจอง เป็นการขอขมาพระสงฆ์สามเณรขอขมาวัดการขอโทษในสิ่งที่ได้ล่วงเกินทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจและเป็นการแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งในแต่ละปีเป็นการจัดงานโดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปจัดในแต่ละวัดชุมชนวมในปี นี้จัดขึ้น ณ วัดขุ่ม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในเช้าวันที่ 27 ตุลาคม 2562

การทำพิธีก้นต้อจอง นั้นทำกัน 2 รอบ คือ รอบแรก ทำในช่วงออกพรรษา จากก้นต้อจอง 1 ครั้ง และช่วงที่ 2 คือ ช่วงเดือนเมษายน ก้นต้อจองอีก 1 ครั้ง มีการนิมนต์พระสงฆ์ในบ้านขุนยวม เพื่อทำการทำพิธีก้นต้อ ในการก้นต้อจองนั้น ชาวบ้านจะนำเครื่องปิจจอง หมายถึง ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เช่นข้าวสาร น้ำปลา เกลือ ซอส ข้าวของเครื่องใช้ต่างมารวมกัน บนศาลาวัดที่จัดงานเพื่อที่จะทำการถวายพระ มีการนำดอกและข้าวตอกใส่ขันแก้วทั้ง 3 และขันก้นต้อขันขอขมา ขันแก้วทั้ง 3 เมื่อถึงพิธีแล้วก็จะยกไป 3 จุด ได้แก่ พระพุทธรูปหน้าพระพุทธรูปใต้ะหมู่บูชา พระธรรมนำไปวางที่หน้าแท่นเทศนา และพระสงฆ์นำไปวางไว้หน้าพระสงฆ์ และเครื่องปิจจองนั้นและแบ่งแยกไปตามวัดต่างๆ ในระหว่างช่วงเช้าก่อนที่พระสงฆ์จะทำพิธีจะมีเจрмаฮอลีกให้คนเฒ่าคนแก่ฟังและฮอลีกในเรื่องของอาณิสสของการทำบุญ และเข้าสู่พิธีการทางสงฆ์วิธีการในลำดับแรกนั้นจจะเป็นผู้บอกกล่าวภุติต่างๆเข้ามาร่วมทำบุญและบอกกล่าวในการทำพิธี ไหว้พระรับศีล 5 และถวายคัวหลู่ข้าวของต่างๆ ส่วนเครื่องปิจจองนั้นจะแยกตามวัดต่างๆ ให้แต่ละวัดให้พระสงฆ์นำกลับไปใช้ภายในวัด²¹

หลังจากนั้นจะมีการก้นต้อจองโดยรวมโดยจจะเป็นผู้ที่นำกล่าวก้นต้อจอง จเรนาขันก้นต้อที่มีข้าวตอกดอกไม้ยกประเคนให้กับพระสงฆ์และเมื่อพระสงฆ์เป็นผู้รับขันข้าวตอกดอกไม้ถ้าพระสงฆ์เป็นผู้รับขันข้าวตอกดอกไม้จากจเร ก็แสดงว่าพระสงฆ์นั้นจะอยู่ในผ้าเหลืองและจะไม่ลาสิกขาภาษา ไทยใหญ่ เรียกว่า การปาง (ปาง

หมายถึงการขอ ขอให้พระสงฆ์อยู่ต่อ) จนกว่าจะถึงการก้นจองอีก 1 ครั้ง ในช่วงปีใหม่ ประเพณีดังกล่าวจึงเหมือนพิธีการขอขมาเป็นการแสดงออกถึงความเคารพในพระพุทธศาสนาการอ่อนน้อมถ่อมตนและแสดงออกถึงการขอขมาสิ่งที่ได้กระทำที่ผิดพลาดไป ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจที่ได้กระทำต่อ พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์

ชั้นแก้วทั้ง 3 และชั้นก้นตอจอง

ประเพณีการก้นตอจองหรือขอขมาวัด เป็นการแสดงออกของชาวบ้านถึงความเคารพและได้มาขอขมาพระพุทธศาสนา ขอขมาพระสงฆ์ซึ่งจะได้มีการกระทำกันอยู่ 2 ช่วงคือหลังจากออกพรรษาและช่วงปีใหม่เมืองเดือนเมษายน แต่ในช่วงเดือนเมษายนจะมีการรดน้ำพระสงฆ์เป็นการขอขมา ซึ่งชาวบ้านนั้นจะนำข้าวตอกและสวดดอกไม้ใส่ในชั้นสรงมัจฉา สวดดอกและข้าวตอกนั้นจะนำไปใส่ในชั้นแก้วทั้ง 3 และนำสวดดอกนั้นใส่ในชั้นและชั้นนั้นก็จะนำไปวางพระสงฆ์คือการขอให้พระสงฆ์อยู่ต่อในสมณเพศต่อไปไม่ให้ลาสิกขา หรือเรียกว่า สัณญญาใจ

ผู้ทำหน้าที่นำขอขมาคือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นจเร (พ่อหนานของวัด) จะเป็นผู้นำชาวบ้านขอขมาพระสงฆ์แล้วก็จะนำชั้นตอกนั้น ประเคนให้กับพระสงฆ์เพื่อเป็นการวางพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์นั้นรับก็แสดงว่าจะครองสมณเพศต่อและจะไม่ลาสิกขา แต่ถ้าไม่รับก็แสดงว่าจะลาสิกขา มีการถวายคั้วหลู่ (สังฆทาน) การทำประเพณีก้นตอจองนี้เป็นการแสดงออกถึงการขอขมาสิ่งที่ได้กระทำผิดต่อทาง พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์

ประเพณีก้นต่อเจ้าเมือง

ประเพณีก้นต่อเจ้าเมือง ขอขมาเจ้าบ้านเจ้าเมือง จะทำเมื่อชาวบ้านทำพิธีก้นตอจอง (ขอขมาวัด) เมื่อเสร็จก็จะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยออกมาข้างนอกวัด ไปยังบริเวณศาลเจ้าเมืองปอนซึ่งอยู่เขตข้างนอกของกำแพงวัด ชาวบ้านมีการนำน้ำขมิ้น

สัมปอຍของตณนั้ ใปวางไว้ที่หนั้โตะหน้าศาลเจ้า มีการใส่สยดอกในขันทั้ง 3 ขัน และมีขันร่วมทำบุญที่ชาวบ้านสามารถร่วมทำบุญสมทบทุนภายในงาน และมานั่งเรียงรายรอหน้าศาลเจ้าเพื่อให้รำทรงนั้นประทับทรง ม้าทรงนั้นกระโดดขึ้นบนหอ และรับขันที่ได้จัดเตรียมไว้ ตั้งข้าวจะเป็นผู้จุดเทียนภายในขัน ผู้ทรงจะนำน้ำขมิ้นสัมปอຍนั้นลูบหน้าลูบหัว และใส่ชุดทรงโดยจะสวมใส่ผ้าถุงสีแดงและสีขาวยี่สิบพ่นเท่านั้น หลังจากนั้นเจ้าพ่อที่ลงประทับทรงนั้นจะร่วมพ้องรำฟ้องเจิงกับดนตรีพื้นเมืองล้านนา สะล้อซอซึง มีการลงมากินเหล้า เหล้าที่กินนั้นเป็นเหล้าขาว เจ้าที่ไม่กินเหล้าและไม่กินเนื้อ ก็จะมีเจ้าเฒ่าที่ไม่กินเหล้าและเนื้อ มีการนำขันโตกข้าวแกงไก่และเหล้าขนมเผือกขนมขาวไปให้กับผู้ที่ประทับทรง เจ้าที่ลงประทับในศาลเจ้านั้นจะพูดภาษาไทยใหญ่ทั้งหมด ยกเว้นเจ้าก่อนเมืองนั้นจะพูดภาษาไทยวน เจ้าพ่อที่ลงมาประทับทรงนั้นก็จะมีมนต์น้ำมันตลงให้น้ำขมิ้นสัมปอຍที่ชาวบ้านนำมาวางไว้บนโตะหน้าศาลเจ้า เพื่อที่ผู้ที่นำน้ำขมิ้นสัมปอຍมานั้นจะได้ำนน้ำขมิ้นสัมปอຍกลับไปอาบยังบ้าน เพื่อเป็นการเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ภายในบริเวณศาลเจ้าเมืองปอนเวลาทำพิธีนั้นจะไม่มีผู้หญิงเข้าไปในเขตรั้วของศาลเจ้า เพราะเชื่อว่าในศาลเจ้านั้นเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ฝ่ายชายเท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่สามารถเข้าไปข้างในได้ มีการบรรเลงดนตรีสะล้อซอซึงประกอบภายในการทำพิธี จากการสอบถามผู้เข้าร่วมภายในงาน ถ้าในบางปีถ้าไม่มีสะล้อซอซึงก็จะมีกรเปิดเพลงสะล้อซอซึง ตั้งข้าวเจ้าเมืองจะยกขันที่มีสยดอกยกให้เจ้าพ่อผู้ที่ประทับทรงและเจ้าพ่อก็รับขัน และรับคั้วหลู (สังฆทาน) เป็นการแสดงออกถึงการขอขมา สิ่งที่ได้กระทำผิดลงไป โดยที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เป็นการแสดงออกถึงการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นที่คอยปกป้องรักษาบ้านเมืองปอนหลังจากนั้นเจ้าพ่อก็จะให้พรกับลูกหลานที่มาร่วมพิธีให้อยู่เย็นเป็นสุข และกล่าวเตือนสติของชาวบ้านเมืองปอน พอม้าทรงออกจากการประทับทรงแล้วก็จะนำน้ำขมิ้นสัมปอຍนั้นลูบหน้าและลูบหัว และทำการสวดมนต์ไหว้พระก่อนที่จะลงจากหอที่ประทับทรง²²

จากการสังเกตนั้นเครื่องที่ใช้ประกอบในประเพณีนี้คือ จะมีขันทั้งหมด 4 ขัน ที่อยู่ภายในงาน ในขันแต่ละขันจะมีของต่างๆภายในขันอยู่ ดังนี้ 1) กล้วย 2) มะพร้าว 3) ผ้าขาว ผ้าแดง 4) สยพลู 4 สย 5) สยดอก 4 สย 6) ข้าวสาร 3 ลิตร 7) สยยาสูบ 4 สย 8) เทียน 4 เล่ม 9) เงิน 77 บาท 10) ที่ 1 ซ่อ 11) จักจำตุงซ่อไทยวน 4 ซ่อ และ 12) คั้วหลู (เครื่องสังฆทาน) 4 ชุด

นายจำรัส สุนันทา ผู้เป็นช่างทรง กล่าวว่า “...การจัดงานประเพณีกันต่อเจ้าเมืองนั้น จะทำหลังจากการกระทำการกันต่อจอง (ขอขมาวัด) และก็จะทำการกันต่อเจ้าเมืองที่ศาลเจ้าบ้านเมืองปอนในวันเดียวกัน และจะทำการกันต่อกันอยู่ 2 ครั้งคือ เดือน 5 ไทใหญ่และเดือน 11 เจ้าพ่อต่างๆที่มาประทับทรงภายในศาลเจ้านั้นมี ดังนี้ 1) เจ้าหลวงหรือชาวบ้านเรียกว่าเจ้าเฒ่า 2) เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก 3) เจ้าจองเผือก 4) เจ้าหน่อคำแดง และเจ้าหนึ่งหนอง 5) เจ้าควายคำ...”²³

การกันต่อ ขอขมาเจ้าพ่อภายในศาลเจ้าเมืองปอน

เจ้าต่าง ๆ นั้นเมื่อเข้าพรรษาก็จะเข้าไปจำศีล ณ ถ้ำเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านเมืองปอนเรียกเจ้าพ่อต่างๆที่มาประทับทรงว่าเจ้านาย ในสมัยก่อนนั้นจะมีการทำขันเจ้าเมืองวางไว้ที่หอเจ้าเมืองตลอดทั้งปีเพียงขันเดียว แต่ในปัจจุบันขันเจ้าเมืองจะถูกจัดทำขึ้นตามจำนวนเจ้าที่ลงมาประทับทรงและเมื่อเสร็จงานแล้วก็จะทิ้งเลยไม่เก็บไว้ต่อ เป็นการทำขึ้นครั้งต่อครั้ง และที่บ้านของช่างทรงก็มีการทำขัน 108 ไว้ที่บ้านของตนเองเพื่อเป็นขันที่เจ้าพ่อนั้นลงมาประทับทรง

ภายในงานนั้นจะมีขันเชิญผี 5 ขัน ภายในขันนั้นจะมีดังนี้ 1) ข้าวสาร 1 แปะ 2) เงิน 77 บาท 3) กล้วย 2 หวี 4) มะพร้าว 1 ลูก 5) เทียน 4 เล่ม 6) สวยดอกไม้ 4 สวย 7) สวยพลุ 4 สวย 8) สวยยาสูบ 4 สวย 9) สวยเหมี้ยง 4 สวย

ชั้นนั้นจะแยก 1 ชั้น และไว้ในวัดที่เท่าทั้ง 5 ภายในวัด และอีก 4 ชั้นนั้นจะเอาไว้ที่หอเจ้าเมือง และเจ้าที่มาลงแต่ละองค์แต่ละหอและก็จะรับชั้นนั้น และเอาน้ำขมิ้นส้มป่อยลูบหน้าลูบหัว หอศาลเจ้าเมืองปอนนั้นมี 2 หลังและแบ่งแยกออกเป็น 5 ห้อง เจ้าพ่อที่ลงมาประทับทรงนั้นจะสวมใส่ผ้าขาวผ้าแดงร่มพอนรำกับังวนดนตรี สะล้อซอซึง ตั้งข้าวนั้นจะยกข้าวและไก่ต้มไปที่หอละ 1 คู่ ขนมผลไม้ เหล้า ไปถวายให้กับผู้ที่ลงมาประทับทรง เจ้าพ่อจะทำการมนต์นำขมิ้นส้มป่อยที่ชาวบ้านที่นำน้ำขมิ้นส้มป่อยมาภายในงาน เพื่อให้ น้ำส้มป่อยนั้นเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่นำกลับไปอาบ และเมื่อถึงเวลาแล้วผู้ที่เป้นตั้งข้าวก็จะนำควหลู (สังฆทาน) ชันดอกไม้และน้ำขมิ้นส้มป่อยเข้าไปขอมาเจ้าพ่อและเจ้าพ่อก็เพื่อเป็นการขอขมา เจ้าพ่อก็จะให้ศีลให้พรแก่ผู้ที่มาร่วมภายในงานให้อยู่เย็นเป็นสุข ผู้ที่ทำการเก็บชุดของเจ้าพ่อนั้นจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป้นตั้งข้าวจะทำหน้าที่ในการเก็บชุด ผู้ทำหน้าที่ร่างทรงผู้นี้ได้รับชันการเป้นร่างทรงจากผู้ที่เป็นร่างทรงผู้เก่าที่มอบให้ก่อนที่จะเสียชีวิต ก่อนที่จะทำการจัดงานกันต่อเจ้าเมืองนั้นจะมีการประกาศภายในหมู่บ้านให้รู้กันว่าจะมีการทำประเพณีกันต่อจ้องและกันต่อเจ้าเมือง ตั้งข้าวจะที่ทำหน้าที่จะเป็นผู้ที่เก็บเงินชาวบ้าน แล้วแต่ชาวบ้านที่จะมีจิตศรัทธาที่จะร่วมทำบุญ เงินที่ร่วมทำบุญนั้นจะนำไปเป็นเงินซื้อเหล้าไก่ และเครื่องต่างๆ ที่อยู่ภายในชั้นซ้อผลไม้ต่างๆ และเป็นค่าจ้างของวงดนตรีสะล้อซอซึงที่มาร่วมภายในงาน นอกจากนี้ได้กล่าวอีกว่าในสมัยก่อนนั้นจะมีช่างขอประจำศาลเจ้ามีแต่ชาวบ้านคนเมืองปอนที่อพยพมาจากแม่แจ่มมาขับซอร่วมกับสะล้อซอซึง และปัจจุบันไม่มีช่างขอประจำศาลเจ้า และบางปีอาจจะมีการจ้างช่างขอจากเชียงใหม่มาขับซอภายในงาน หรือถ้าไม่มีก็จะเล่นดนตรีสะล้อซอซึงกันเองภายในงาน

ประเพณีกันต่อหรือขอขมา (ผู้อาวุโส ญาติผู้ใหญ่)

กันต่อ คือ ประเพณีขอขมาหรือการแสดงคารวะต่อผู้ใหญ่ซึ่งในปี 11 จะมี 2 ครั้งในเดือน 5 เมษายนและเดือน 11 ตุลาคม ประเพณีกันต่อเดือน 5 และเดือน 11 จะเริ่มก่อนวันขึ้นวัด 1 วัน โดยการนำควหลู (เครื่องไทยทาน) ซึ่งประกอบด้วยสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ พร้อมด้วยพานข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียนไปขอขมาบิดามารดาก่อนในฐานะที่เป็นผู้มีพระคุณอันดับแรกทั้งงานเดือน 5 และเดือน 11 แล้วจึงไปกันต่อปู่ย่าตายายและญาติผู้ใหญ่ ในวันรุ่งขึ้นจึงไปวัดเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรมซึ่งในช่วงเดือน 5 จะตรงกับวันที่ 15 เมษายนหรือวันที่ 16 เมษายน (แต่ละท้องถิ่นจะเป็นผู้กำหนด) และสำหรับเดือน 11 ก็เช่นเดียวกันเดือน 5 จะต้องไปกันต่อบิดามารดาผู้มี

พระคุณเป็นอันดับแรกก่อน ก่อนที่จะไปขึ้นวัดในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 พอลงวัดจึงไปก้นต่อญาติผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านหลังจากนั้นจึงไปก้นต่อญาติพี่น้องที่เคารพนับถือและวัดต่างๆในหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นเสร็จพิธีก้นต่อสำหรับเดือน 5 การก้นต่อจะเสร็จสิ้นเมื่อมีการนำน้ำไปล้างวัดเพื่อชำระล้างสิ่งสกปรกต่างๆ ซึ่งอาจจะมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดไปกระทำไว้และขอมาพระภิกษุสงฆ์เป็นขั้นตอนสุดท้าย

การทำพิธีก้นต่อขอมาผู้สูงอายุในชุมชนต่อแพ

ประเพณีก้นต่อนี้ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมก้นต่อในเดือน 5 และเดือน 11 จะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทใหญ่ที่อบอุ่นกลมเกลียว มีความสามัคคี รักหมู่บ้านและให้ความเคารพต่อผู้มีพระคุณและผู้ที่เราได้ประพาสปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานจนยึดถือเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน²⁴

การก้นต่อพ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่นั้นจะกระทำกันอยู่ 2 ครั้ง คือช่วงก่อนออกหลังจากการเสร็จสิ้นการแสนซอมจำ (พิธีทักษิณานุประทาน) และจะทำการก้นต่อกันมากที่สุดในวันก่อนพรรษา 1 วัน 1 ครั้ง และอีกช่วงเดือนเมษายนสงกรานต์อีก 1 ครั้ง โดยการไปก้นต่อพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับถือนั้นจะมีการเตรียมพานสวยดอกไม้ธูปเทียนข้าวตอก คั่วหลู (เครื่องไทยทาน) ไปหาผู้ที่จะก้นต่อ

เมื่อไปยังบ้านที่ผู้ใหญ่ที่ทำการกันตอกก็จะนำสวดยดอกไม้ข้าวตอกธูปเทียน ใส่ลงในขันของผู้ใหญ่ที่จะกันตอก หลังจากนั้นก็จะยกคั่วหลู่ (เครื่องไทยทาน) ให้กับผู้ใหญ่ที่จะกันตอก ผู้ใหญ่จะรับคั่วหลู่และมีการอวยพรจากผู้ใหญ่ การกล่าวอวยพรนั้นจะเป็นการกล่าวถึงการขอขมา กล่าวถึงในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมานั้นถ้าได้มีการกระทำที่ไม่เหมาะสมทั้งต่อหน้าและลับหลังก็จะขอยกโทษให้ และกล่าวอวยพรให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง อยู่เย็นเป็นสุข ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารักษาคุ่มครอง และขอบคุณลูกหลานที่มาขอขมา เป็นการแสดงออกถึงการเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนต่อญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ²⁵

เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) ประเพณีปอยเดือนสิบสอง

ประเพณีปอยจอง 8 หลัง บ้านต่อแพ

พระครูกลยาณพจน์ เจ้าคณะตำบลขุนยวม-แม่เงา อธิบายว่า จอง 8 หลังนั้นได้ทำการจำลองขึ้นจากวัดต่างๆ อันได้แก่วันในหมู่บ้าน ที่ลงท้ายด้วยอาราม บุพพาราม 4 หลัง และวัดป่า ที่ลงท้ายด้วยวรรณ เจริญวรรณ 4 หลัง ปอยจอง 8 หลัง วัดต่อแพจัดงานปอยจอง 8 หลัง มาแต่โบราณ แต่ไม่ได้ทำต่อเนื่องอยู่ช่วงหนึ่ง ต่อมาเมียนายหม่องหมี่ เมื่อนำโชค สล่าในการริเริ่มฟื้นฟูในการทำปอยจอง 8 หลัง ซึ่งทำมาประมาณ 20 กว่าปี ในปัจจุบันในการทำปอยจอง 8 หลังบ้านต่อแพ ทำจองพาราด้วยจองพาราสังกะสีเป็นการทำแบบถาวรไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนทุกๆ ปี พอครบรอบมาถึงในปีหน้าชุมชนปึกต่างๆ ก็จะนำจองพาราไปซ่อมแซมและแก้ไขตรงที่เสียหายและทำการซ่อมแซมและประดับตกแต่งให้สวยงาม ณ วัดต่อแพมีการทำทางเข้าจอง 8 หลัง โดยมีการทำแนวรั้วกันไว้รอบเจดีย์ มีทางเข้าทางออกทางเดียว มีการปักที่แฉ่งไว้รอบๆ ที่แฉ่งหมายถึงฉัตรเครื่องสูงที่ใช้ในงานมงคล มีสำนักงานเครื่อง (กระดาชลายต้องติดกับสายเชือก) ติดกับที่แฉ่งและล้อมรอบจอง 8 หลัง สำนักงานเครื่องคือลายต้องบนกระดาชวาวเป็นลวดลายต่างๆและติดกับเชือก โดยเป็นความเชื่อของคนโบราณในครั้งพุทธกาล มีคนยากจนรอคอยการต้อนรับองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จมาแต่ไม่รู้จะนำสิ่งของอะไรหรือประดับตกแต่งเป็นการต้อนรับ เลยนำเศษผ้าหรือผ้ามามัดตามสายเพื่อเป็นการแสดงถึงการต้อนรับพระพุทธเจ้า ถ้าคนมีฐานะก็จะใช้ผ้าจีวรในการทำสำนักงานเครื่อง ทั้งนี้การจะตั้งจองพารา 8 หลัง จะมีทั้งยกพื้นสูง ขัดปลางสมาส (ขัดราชวตร) ทั้ง 4 ด้าน เตรียมพร้อมสำหรับนำจองพารามาไว้ตรงกลาง ด้านหน้าของทั้งเจดีย์มียื่นออกมาสำหรับที่วางดอกไม้และจุดเทียน

พิธีกรรมและความเชื่อ

ในช่วงเย็นของวันที่ 7 พฤศจิกายน 2562 เวลาประมาณ 18.00 น. มีการตั้งขบวนแห่จองพารา 8 หลังโดยตั้งขบวนจากหน้าปากซอยทางเข้าวัดโดยในขบวนจะประกอบด้วย รานกร้านก กลองกันยาว จากนักเรียนโรงเรียนชุมชนต่อแพวิทยา จองพาราจากชุมชนป้อมต่างๆที่นำไปแก้ไขซ่อมแซมและประดับตกแต่งก็จะมาพร้อมกันในขบวน มีขบวนทั้งในรูปแบบหามและแห่บรรพบุรุษถยนต์ พอขบวนเข้ามาถึงยังบริเวณวัดก็จะเดินวนรอบเจดีย์ 3 รอบ และนำจองพาราขึ้นบนหิ้งของแต่ละหิ้ง ที่มีปลาสมาส (ชัตราชีวิต) นำจองพาราประดิษฐานไว้ตรงกลาง มีการนำต้นกล้วยต้นอ้อยต้นข้าว ผูกเข้าติดกับปลาสมาสทั้ง 4 มุมของจองพารา ทั้งนี้การติดต้นกล้วยต้นอ้อยต้นข้าวก็แสดงออกถึงพิธีมงคลและสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ และจะประดับด้วยดอกไม้พื้นบ้านที่หาได้ตามบ้านเรือนทั่วไป

ขบวนแห่จองพารา 8 หลัง วัดต่อแพ

ช่วงเช้าของวันที่ 8 พฤศจิกายน 2562 มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งในช่วงเช้าโดยรูปแบบขบวนในการตักบาตรในช่วงเช้ามืดนี้ จีเจ๋ (กังสะตาดาร) พระพุทธรูปในพาน (อุปเจ้าพารา) ทิศำ (ร่มทอง) คนที่มารอใส่บาตรสามารถใส่ปัจจัยได้ ตามด้วยขันใส่เทียน ขันใส่ดอก พระสงฆ์เดินบิณฑบาต พระสงฆ์จะเดินข้างในทางเข้าจอง 8 หลัง ชาวบ้านผู้ที่มาตักบาตรจะยืนตักด้านนอก ในช่วงเย็นมีการขายดอกไม้รูปเทียนเพื่อเป็นการบูชาเขาวงกต บูชาพระประจำวันเกิดของตนเอง มีการ

แสดงของแม่บ้านและเด็กนักเรียน การแสดงศิลปวัฒนธรรม ก้ำโต ร้านกิ้งกะหล่ำ กลองกันยาว

ช่วงเช้าวันที่ 9 พฤศจิกายน 2562 มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งในช่วงเช้า ในช่วงเย็นมีการขายดอกไม้ธูปเทียนเพื่อเป็นการบูชาข้าวงกต บูชาพระประจำวันเกิดของตนเอง มีการแสดงของแม่บ้านและเด็กนักเรียน การแสดงศิลปวัฒนธรรม ก้ำโต ร้านกิ้งกะหล่ำ กลองกันยาว

ช่วงเช้าวันที่ 10 พฤศจิกายน 2562 มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง พอเสร็จจากการตักบาตรแล้วช่วงสายเป็นการตั้งขบวนแห่ผ้าจีวรกาล (ผ้าจีวรอุปคุต จีวรพระสงฆ์ จีวรพระพุทธรูป จีวรหม่มเจดีย์) ตั้งขบวนแห่ตั้งแต่หน้าปากซอยทางเข้าวัดโดยมีรูปแบบขบวนแห่ดังนี้ จีเจ๋ (กังสะดาร์) พระพุทธรูปใส่พาน (อุปเจ้าพารา) ที่คำ (ร่มทอง) ผ้าสา่งกาน (ผ้าจีวร) ดันเงินที่จะถวายหัววัดต่างๆ กลองกันยาว ดันตะเปส่า (ดันแห่เครื่องไทยทาน) ภายในดันตะเปส่าจะมีข้าวของเครื่องใช้อุปโภคบริโภคต่างๆ เช่น ยารักษาโรค เข็มเย็บผ้า รองเท้า หมอน เต้าอั้งโล่ หม้อแกงและอื่นๆแล้วแต่ตามศรัทธาจะนำมาถวายวัด ข้าวของเครื่องใช้ที่นำมาห้อยในดันตะเปส่า เป็นการจำลองของต่างๆที่มีในบ้านเรือน 1 หลัง แต่ในปัจจุบันไม่สามารถนำมาติดดันได้ทั้งหมด เลยใส่ข้าวของบางอย่างแทน พอขบวนมาถึงยังวัดก็จะมีการแห่รอบเจดีย์ 3 รอบ และนำดันต่างๆที่จะถวายพระขึ้นไปบนศาลาวัดเพื่อทำการถวายในวันพรุ่งนี้ ในช่วงเย็นมีการขายดอกไม้ธูปเทียน เพื่อเป็นการบูชาข้าวงกต บูชาพระประจำวันเกิดของตนเอง มีการแสดงของแม่บ้านและเด็กนักเรียน การแสดงศิลปวัฒนธรรม ก้ำโต ร้านกิ้งกะหล่ำ กลองกันยาว

ช่วงเช้าวันที่ 11 ในเช้าวันนี้มีการตักบาตรที่แตกต่างจากเช้าอื่นๆที่ผ่านมา เพราะในเช้านี้เป็นการตักบาตรด้วยข้าวสวยและแกง พอตักบาตรเสร็จตอนเช้าก็จะต่อด้วยสนธิ์ถวายผ้าจีวรกาล (ผ้าจีวรอุปคุต จีวรพระสงฆ์ จีวรพระพุทธรูป จีวรหม่มเจดีย์) ในช่วงบ่าย ช่วงเช้าจะมีการฮอสิก จระจะนำขันขอศีลให้พระสงฆ์ขึ้นให้ศีล พอพระสงฆ์ให้ศีลเสร็จก็จะเป็นหน้าที่ของจระจะขึ้นฮอสิก ในเรื่องของ ประตูนูปาน ประตุความดี อาณิสงค์การถวายผ้าจีวร พอฮอสิกจนถึงเวลา 12.00 น. ก็หยุดฮอสิกและรับประทานอาหารกลางวัน ในช่วงบ่ายเป็นการทำพิธีถวายผ้าจีวรกาลและถวายจอง 8 หลัง เมื่อทำพิธีเสร็จ ก็จะนำผ้าจีวรหม่มเจดีย์ หม่มพระพุทธรูป หม่มพระพุทธรูป

พระอุปคุต จองพารา 8 หลังจะตั้งไว้หลังจากเสร็จงานแล้ว 7 วัน แล้วจึงทำการเก็บ
จองพารา 8 หลัง

ชาวบ้านตอแพ บนจองตอแพในวันถวายผ้าจีวรกาล

นายณัฐพล สุวรรณสังข์ สล่าหรือช่างทำปราสาท กล่าวว่า “...จอง 8 หลัง
คือจองของพระพุทธรูปประจักษ์วันเกิดทั้ง 7 วัน ส่วนอีก 1 จองคือองค์ประจำวันเกิดผู้
ที่เกิดวันพุธกลางคืน คือพระอุปคุต ที่แมง หมายถึง ฉัตร เครื่องของสูง ขัดปาลมาส
(ขัดราชวัตร) หมายถึง การแบ่งพื้นที่ การแสดงออกถึงความเคารพ หมอกเลปา
หมายถึง เครื่องประกอบประดับ ต้นกล้วยต้นอ้อยต้นข้าว หมายถึง แสดงออกถึง
ความอุดมสมบูรณ์...”²⁶

ปอยจอง 8 หลังบ้านประตูเมือง

ปอยจอง 8 หลังบ้านประตูเมื่อนั้น ได้รูปแบบการทำจอง 8 หลัง โดยนำ
รูปแบบมาจากบ้านตอแพ เพราะว่าวัดบ้านประตูเมืองตั้งหลังจากวัดบ้านตอแพ และ
ได้นิมนต์พระจากวัดตอแพมาอยู่ประจำวัดบ้านประตูเมือง และพระสงฆ์ก็ได้นำ
ประเพณีที่มีอยู่ที่วัดตอแพปอยจอง 8 หลัง มาทำที่วัดบ้านประตูเมือง

การตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งงานปอยจอง 8 หลังบ้านประตูเมือง

จอง 8 หลังบ้านประตูเมือง มีรูปแบบและประวัติเช่นเดียวกับวัดต่อแพ ลักษณะของจองพาราเป็นจองสังกะสีแผ่นเรียบ ในแต่ละปีก็จะนำออกมาทำการซ่อมแซมและตั้งจองพาราทั้ง 8 จอง รอบเจดีย์ จองทั้ง 8 หลังของบ้านประตูเมืองนั้น มีพระพุทธรูปตั้งอยู่ในกลางจองพาราพระพุทธรูปประจำวันเกิดทั้ง 7 วัน และจองพระอุปัชฌาย์ 1จอง พระอุปัชฌาย์

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2562 มีการนำจองพารามาซ่อมแซมที่เสียหาย และทำการตกแต่งจองพารา

วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2562 เป็นการตั้งจองพาราบนหิ้งที่ได้จัดเตรียมไว้ ทั้ง 4 มุมของหิ้งมีต้นกล้วยต้นอ้อย ปลาสมาส (ขั้วราขวัตร) หมอกเลปา (ตุ่งไส้หมู) หน้าหิ้งจะมีเทียนออกมาสำหรับชาวบ้านนำกระถางข้าวใบตองและเทียนมาจุดสักการบูชาจองพารา

วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งในช่วงเช้า รูปแบบของขบวนตักบาตรคือ กังสะดาตาร ชันพระพุทธรูปใส่ในขัน และชาวบ้านสามารถนำเงินร่วมทำบุญได้ ตามด้วยพ่อศีลถือพานดอกไม้สำหรับชาวบ้านใส่ดอกไม้ และตามด้วยพ่อศีลถือขันเทียนให้ชาวบ้านใส่เทียนในขัน และตามด้วยพระสงฆ์

วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 มีการตักบาตรในช่วงเช้า

ปอยเขาปอยหมั่งกะป่า(งานเขาวงกต) ปอยจอง 9 หลัง บ้านเมืองปอน

พระครูอนวัตรสมณคุณ (อมรรัตน์) เจ้าอาวาสวัดเมืองปอน กล่าวว่า เรื่องของประวัติความเป็นมาในการจัดงานปอยหมั่งกะป่า เจ้าอาวาสวัดเมืองปอนไม่มีข้อมูลในเรื่องของประวัติเขาวงกต เพียงแต่กล่าวว่าประเพณีนี้จัดสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณและหายไปช่วงหนึ่งและได้กลับมารื้อฟื้นประเพณีปอยหมั่งกะป่า (งานเขาวงกต) เมื่อปี พ.ศ. 2530²⁷

พิธีกรรมและความเชื่อ

ในวันที่ 8 พ.ย. 2562 มีการแห่จองพาราในช่วงเวลา 19.00 น. ขบวนได้ออกจากวัดเมืองปอน แห่ลงไปยังท้ายหมู่บ้านเมืองปอนและวกกลับมายังวัดเมืองปอน รูปแบบในการแห่ของขบวนคือ คนถือพาน พาณีสสำหรับคนในหมู่บ้านร่วมบริจาค สมทบทุนในงานจักงานเขาวงกต ต่อมาเป็นกลองมโหรีเซ็งบรรเลงประโคม ตามด้วยจองพาราทั้ง 9 หลัง กลองกันยาว และเด็กนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านเมืองปอน ชาวบ้านอยู่ตามสองฟากฝั่งถนนรอการต้อนรับจองพาราทั้ง 9 หลัง ชาวบ้านระหว่างรอขบวนจะถือสลุสลุ ภายในสลุสลุมีของเงินและข้าวตอก เมื่อทำการร่วมบริจาคเงินแล้วก็จะนำข้าวตอกไปโปรยจองพาราที่แห่มาเพื่อเป็นการแสดงออกถึงการต้อนรับแสดงออกถึงความปิติยินดีเคารพนับถือ เมื่อขบวนมายังวัดก็จะนำจองพาราตั้งไว้บนโต๊ะ มีการแสดงกลุ่มแม่บ้านของบ้านเมืองปอนฟ้อนไทใหญ่ การแสดงของเด็กนักเรียนบ้านเมืองปอน การแสดงบาสโลบ ต่อมาเป็นการเปิดพิธีโดยมีนายอำเภอขุนยวมเป็นประธานในการเปิดพิธี โดยได้รับมอบเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการจัดงาน สนับสนุนเป็นจำนวนเงิน 61,500 บาท และได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอนเป็นจำนวนเงิน 63,000 บาท

มีการนำจองพาราไปตั้งบนหิ้งที่ยกพื้นสูงที่ได้จัดเตรียมไว้ทั้ง 9 หิ้งที่ได้จัดเตรียมไว้ในเขาวงกต จากการสัมภาษณ์ นายสุวิทย์ ปาติจิโรต อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดเมืองปอน ผู้ดูแลเขาวงกต ดูแลการจัดวางระเบียบเขาวงกตได้กล่าวว่าก่อนที่จะจัดงานเขาวงกต ต้องมีการขึ้นแท่นทั้ง 4 และบอกกล่าวศาลเจ้าเมืองก่อนที่จะจัดงาน และจองทั้ง 9 หลังนั้นมีความหมายดังนี้ จอง 7 หลัง คือ จองสำหรับพระพุทธรูปประจำวันทั้ง 7 วัน จองพระราชู 1 จอง จองพระพุทธร 1 จอง จองพาราแต่ละจองจะมี ที่แมง ตุง ปลางสมาส (ชัตราชวัตร) ต้นกล้วยต้นอ้อย มะละปา (ตุงไส้หมู) ดอกไม้พื้นบ้าน กันจองพาราทั้ง 4 ด้าน

ด้านหน้าของจองพาราจะมีไม้ยื่นออกมาสำหรับพื้นที่ที่จะวางของบูชาจองพาราใช้สำหรับวางดอกไม้และจุดเทียน ใช้วางเครื่องบูชาบอกน้ำบอกทราย เพื่อเป็นการบูชาจองพารา

ขบวนแห่จอง 9 หลัง ของชาวบ้านเมืองปอนร่วมเงินทำบุญตามขบวนแห่

นาย สุวิทย์ ปาติจิโรชิต ได้อธิบายถึง เครื่องประกอบพิธีเขาวงกตว่า ประกอบด้วย “...ม้าเลพาน หมายถึง (ตุ่งไล่หฺมู) ใช้เป็นเครื่องประกอบ และใช้ประดับที่แมง หมายถึง ใช้กันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้มากระทำภายในพิธี ตุ่ง หมายถึง ใช้กันสิ่งชั่วร้าย ปลางสมาส (ซัตราชวัตร) หมายถึง เป็นการแบ่งเขตแบ่งพื้นที่ที่จะทำบุญ ต้นกล้วยต้นอ้อย หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ มีการปักที่แมงโดยรอบเขาวงกตวงใหญ่ และล้อมรอบด้วยตุ่ง มีการปักม้าเลพาน (ตุ่งไล่หฺมู) ตามเสาของที่แมง ทั้งนี้ในช่วงเย็น มีการขายกระบอกน้ำกระบอกทราย โดยในกระบอกน้ำกระบอกทรายมีการใช้ไม้ไผ่จำนวน 22 กระบอก ใส่ทรายครึ่งหนึ่งและใส่น้ำครึ่งหนึ่ง วิกระดาศา พัดกระดาศา สาดัก้านจำนวน 6 ก้าน ปักในกระบอกน้ำกระบอกทราย ที่กระดาศา ร่มกระดาศา สาดักัก้านจำนวน 1 ก้าน ปักในกระบอกน้ำกระบอกทราย จักจำ (ตุ่งซ่อ) ตุ่งซ่อ กระดาศาสาดักัก้านจำนวน 4 ก้าน ปักในกระบอกน้ำกระบอกทราย ใบฝรั่ง ใบไม้กาง ใบผักกุ่ม ใบมะสะเป ใบมะเหาะ เป็นความเชื่อที่ว่า การที่ได้ถวายกระบอกน้ำกระบอกทราย ผู้ที่ได้ถวายนั้นจะอยู่ดีกินดี ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข

การถวายโบกน้ำโบททรายจะถวายพระประจำวันเกิดของตนเองภายในเขาวงกต มีการขายเครื่องบูชาจองพาราทั้ง 9 หลัง ภายในงานที่เป็นเครื่องบูชา มีเทียนจำนวน 9 เล่ม ดอกไม้จำนวน 9 ก้าน และข้าวตอก ขายเครื่องบูชาให้กับผู้ที่ซื้อสักการะบูชาจองพาราในเขาวงกตทั้ง 9 จอง ระหว่างวันที่ 9 ถึงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2562 มีการตักบาตรในช่วงเช้าทุกเช้าในงานเขาวงกต...”²⁸

นอกจากนี้ เรื่องราวของประเพณีปอยหมั่งกะป่า หรือ ประเพณีเขาวงกต ยังมีคำอธิบายอีกว่า หมั่งกะป่า แปลว่า เขาวงกต ตามตำนานที่เล่าขานสืบมาของชาวไทใหญ่กล่าวว่า เมื่อครั้งพระโคตมพระพุทเจ้ากำเนิดชาติเป็นพระเวสสันดร พระราชาโอรสของพระเจ้าสัณขัย ครองนครเชตุดร มีช้างเผือกมงคล 1 เชือก ในสมัยนั้นนครกลิงคราชประสบอาเพศ ฟ้าแล้งฝนไม่ตกตามฤดูกาลพลเมืองอดยากไร้ เจ้าผู้ครองนครราชโปรตให้พราหมณ์ไปขอช้างมงคลจากเมืองเชตุดร โดยมีพระประสงค์เพื่อให้ฝนนั้นตกต้องตามฤดูกาล เมื่อมีพราหมณ์ไปทูลขอพระราชาชนช้างเผือกนั้น พระเวสสันดรได้บำเพ็ญทานบารมี บริจาคช้างมงคลให้พราหมณ์ให้ไป บรรดาเสนาอำมาตย์พร้อมชาวเมืองเชตุดรเข้าเฝ้าพระสัณขัยกราบทูลให้ขับไล่พระเวสสันดรออกจากเมืองเชตุดร พระเวสสันดร พร้อมพระนางมัทรี เจ้าชายชาลิ พระธิดากันทา ผู้เป็นพระมเหสี พระราชาโอรสและพระราชาธิดาเสด็จไปบำเพ็ญเพียรบารมีในป่าระหว่างทางต้องผ่านเขาวงกต ซึ่งเป็นระยะทางไกลทุรกันดารมีหนทางคนเคี้ยวไปมาอยู่ห่างจากเมืองนครมาก ชาวบ้านชาวเมืองไปไม่ถึง ท้าวสักกะเทวราชได้เนรมิตปราสาททั้ง 2 หลัง สระโบกขรณี 1 สระ มีดอกบัวหลากสีออกดอกบานสะพรั่ง พระเวสสันดรประทับอยู่หลังหนึ่ง อีกหลังเป็นที่ประทับของพระนางมัทรี พระโอรสชาลิ พระธิดากันทา ซึ่งเป็นเรื่องราวในพระเวสสันดรชาดก เขาวงกตเป็นคำที่ พระพุทธเจ้ามีไว้ในตำนานในพระเวสสันดรเล่าว่า กาลสมัยที่พุทธเจ้าอยู่ในทศชาติที่ 10 (พระเวสสันดร) ซึ่งพระองค์ทรงบริจาคช้างเผือกแก้ว ซึ่งเป็นช้างคู่บ้านคู่เมือง ให้แก่พราหมณ์ของเมืองกลิงคราช เป็นเหตุให้กรุงสิพีเกิดอลหม่านแห่งแล้ง มหาชนจึงมาร้องทุกข์ต่อพระเจ้ากรุงสัณขัยให้เนรเทศพระเวสสันดรออกจากบ้านเมืองพร้อมด้วยพระนางมัทรีและโอรสและพระธิดาเสร็จเข้าไปบำเพ็ญเพียรบารมีในป่าและเดินทางมาถึง เขาวงกต มีความเชื่อกันว่าเป็นเรื่องราวตอนหนึ่งในมหาเวสสันดรชาดก ตอนที่พระเวสสันดรชาดก ได้ออกจากเมืองไปบำเพ็ญบารมีในป่าเขาวงกต ซึ่งเส้นทางที่จะไปหาพระเวสสันดรในป่าเขาวงกตนั้น สลับซับซ้อนมีทางเข้ามากมาย ผู้ใดที่จะเข้าไปหาหรือทำบุญก็ตามหากไม่มีบุญแล้วจะไม่สามารถเข้าไปถึงอาศรมพระเวสสันดรได้จะ

หลงทางอยู่ในป่าเขาวงกตนั่นเอง สร้างจำลองตามประวัติและความเชื่อตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นการจำลองปราสาทมหาวีหาร 8 หลัง ที่เศรษฐีในสมัยนั้นได้สร้างถวายแด่พระพุทธเจ้า โดยจำลองเหตุการณ์มาสร้างพุทธบูชาซึ่งตามพุทธประวัติได้กล่าวไว้ว่า (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549 : 253-254)

เขาวงกตวัดเมืองปอน

หลังที่ 1 ชื่อเชตวรรมมหาวีหาร ตั้งอยู่กรุงสวตติ ในครั้งที่พระพุทธเจ้ายังไม่ปรินิพพานซึ่งเป็นวัดที่มหาเศรษฐีอนาถมิตตะเป็นผู้ถวาย

หลังที่ 2 ชื่อบุพผารามมหาวีหาร ตั้งอยู่ในชนบทแห่งกรุงพาราณสี โดยนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 3 ชื่อเวฬุวรรณมหาวีหาร ตั้งอยู่ในชนบท แห่งกรุงราชคฤเจ้าพิมพิศาลเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 4 ชื่อมหารวรรณวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงปาตลีบุตร จิตตะมหาเศรษฐี เป็นผู้ถวาย

หลังที่ 5 ชื่อเมกกะทยะวรรณมหาวีหาร ตั้งอยู่ในป่าติดกับดินแดนแห่งกรุงมัลลานครนั้นทียะมหาเศรษฐีเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 6 ชื่อ กัณฐารามมหาวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงเวสาลี โชติกามหาเศรษฐีเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 7 ชื่อ กุสินารามมหาวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงโกสัมภี กากะวรรณมหาเศรษฐี เป็นผู้ถวาย

หลังที่ 8 ชื่อ นิโครธารามมหาวิหาร ตั้งอยู่ในกรุงกะบิลละภัท พระเจ้าสุทโธทนะ

เครื่องสักการะกระบอกน้ำกระบอกทราย

สำหรับชาวไทใหญ่ที่เก่าแก่และยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทใหญ่ จะนิยมสร้างการจำลองเขาวงกต (ปอยหมั่งกะปา) คือในเขาวงกตที่มีจำนวนปราสาททั้ง 5 หลัง เป็นการจำลองปราสาทของพระพุทธเจ้า มีช่วงเวลาที่จะจัดงานจะจัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายนหรือทางชาวไทใหญ่เรียกว่าเดือน 12 ระหว่างขึ้น 1 ค่ำ ถึง 5 ค่ำ แต่ส่วนใหญ่มักจะจัดขึ้น 13 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ เดือน 12 โดยถือเอาวันที่ 15 ค่ำ เป็นวันสุดท้ายของประเพณีต่างๆ ของชาวไทใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันนับวันจะสูญหายไปจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะขาดการสืบสานหรือยึดถือเป็นประเพณีประจำปี นายปกรณ์ จินาคำ นายกเทศมนตรีเมืองแม่ฮ่องสอน จึงได้สนับสนุนงบประมาณ จำนวน 619,000 บาท องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอนสนับสนุนงบประมาณ 43,000 บาท วัดเมืองปอน โรงเรียนในพื้นที่ตำบลเมืองปอนก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน ประชาชน โดยใช้สถานที่ ณ วัดเมืองปอน ทั้งนี้ซึ่งได้

ตระหนักถึงคุณค่าจึงได้ร่วมกันจัดงานปอยหมั่งกะป่า หรือ ประเพณีเขาวงกต เป็นประจำทุกปี (ศรีวัฒน์ ศรีวิชัย, 2550)

ลักษณะของปราสาทเขาวงกต โดยส่วนใหญ่จะสร้างเป็นปราสาทมียอดแหลมขึ้นไปหนึ่งยอด เรียกว่า “กอยองยอด” ตั้งไว้บนสถานที่ยกพื้นสูง ด้านหน้าจะมีสำหรับจุดเทียน วางกระถางข้าวพระพุทธรูปและวางดอกไม้บูชาลักษณะของเขาวงกต ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกทำเป็นราขวัตรขนาดกว้างประมาณ 3 นิ้ว ยาว 1 เมตร หรือทำด้วยไม้สักขนาด 2 นิ้ว ยาว 1 เมตร ติดตั้งไว้ 2 ข้างทางเดิน คดเคี้ยวไปตามแผนผังทางเดินเข้าออกไปหาปราสาทที่ตั้งไว้ตรงกลางและตามมุมต่างๆในเขาวงกต ถ้าไม่เคยเข้าก็อาจจะหลงทาง ไปนมัสการพระพุทธรูปไม่ครบทุกปราสาท

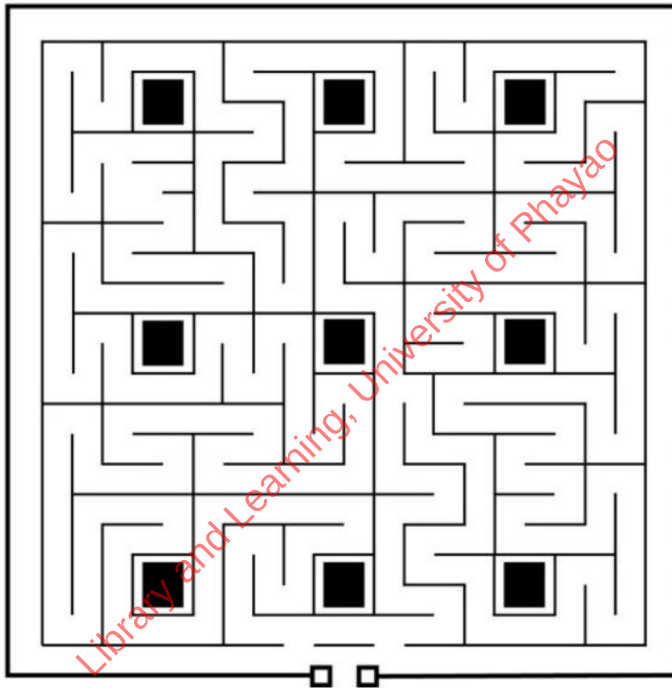
ประเภทเขาวงกต เขาวงกตในปัจจุบันมี 2 ประเภท คือ ประเภทที่มีปราสาท 5 หลัง กับปราสาทพระอุปัค และประเภทปราสาท 8 หลัง กับปราสาทพระอุปัค หรือบางแห่งอาจยังได้ัญเชิญพระพุทธรูปปางต่างๆซึ่งเป็นพระประจำวันไปประดิษฐานไว้ในซุ้มปราสาท เพื่อบุคคลทั่วไปได้นมัสการบูชาพระประจำวันเกิดของตน เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเองอีกด้วย

พิธีกรรมและความเชื่อ

การประกอบพิธีปอยหมั่งกะป่า ภาคเข้ามีการถวายก๊อกชอมต่อ พร้อมดอกไม้ธูปเทียน ถวายข้าวพระพุทธรูปกับพระอุปัค และทำบุญตักบาตรพระภิกษุสงฆ์สามเณรวัดต่างๆที่นิมนต์รับอาหารบิณฑบาตในเขาวงกตนอกจากนี้ในวันเปิดงานอาจมีพิธีเปิดงานโดยพระสงฆ์ประมาณ 9 รูป เป็นต้น กลางคืนมีการจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูปและพระอุปัค ซึ่งนำมาตั้งไว้ในปราสาทซึ่งเรียกว่า “กอยอง” ตั้งไว้ตามมุมต่างๆ ในบริเวณเขาวงกต มีรายละเอียดขั้นตอน ดังนี้

เริ่มงานกันตั้งแต่เวลา 17.00 น .เป็นต้นไป ศาสนิกชนผู้มาร่วมงานก็จะไปบูชากระบอกน้ำกระบอกทรายดอกไม้ธูปเทียนด้านหน้างาน โดยถวายปัจจัยเพื่อทำบุญกับวัดหรือภายในวัดแล้วแต่จิตศรัทธาที่จะถวายเพื่อนำไปถวายพระที่อยู่ในเขาวงกตที่จะเข้าไปถวาย เมื่อบูชากระบอกน้ำกระบอกทราย ดอกไม้ ธูปเทียน ก็เริ่มเดินเข้าเขาวงกตที่สมมติว่าเป็นอาศรม พระเวสสันดรเพื่อเดินทางไปถวายของให้กับพระแล้วแต่จะเข้าทางเข้าเขาวงกตซ้ายหรือขวา

เมื่อเข้าไปในเขาวงกตที่สมมติว่าเป็นอาศรมของพระเวสสันดร เมื่อถึงพระ
แล้วก็ถวายกระบอกน้ำกระบอกทรายและดอกไม้ธูปเทียน ถวายให้พระ เมื่อถวาย
เสร็จก็เดินออกจากเขาวงกต ถ้าเดินซ้ายก็เดินทางออกขวา และถ้าเดินเข้าขวาก็เดิน
วนออกทางซ้าย ความเชื่อของชาวไทยใหญ่ในอดีตกาลเชื่อกันว่าถ้าคนไหนหาทางออก
เขาวงกตไม่เจอก็แสดงว่าไม่มีบุญและถ้าคนไหนหาทางออกเจอก็แสดงว่ามีบุญ

แผนผังการสร้างเขาวงกต วัดเมืองปอน

งานปอยหมั่งกะป่า (งานเขาวงกต) วัดม่วยต่อ อำเภอขุนยวม

งานปอยหมั่งกะป่าหรืองานเขาวงกต ของวัดและชุมชนเมืองขุนยวม ได้จัด
มาเป็นประจำทุกปี มีความเชื่อว่า เขาวงกต เป็นป่าลี้กซึ่งไม่มีมนุษย์หรือปุณชนคนเรา
จะเข้าไปถึงได้โดยง่าย เพราะจะมีเส้นทางเพียงเส้นทางเดียวเท่านั้นที่เข้าไปถึงได้ และ
แสนยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง เขาวงกตเป็นป่าอันกว้างใหญ่ไพศาล เต็มไปด้วยความ
งดงามความอุดมสมบูรณ์ด้วยผลหมากรากไม้ เพื่อถนอมธัญญาหารนานาชนิด

ครั้นถึงกาลครั้งหนึ่ง พระเจ้าแห่งเมืองคะลิงคะราช ได้เห็นพระเวสสันดรเป็น
ผู้ใจบุญ ทำบุญทำทานมาโดยตลอด พระเจ้าแห่งเมืองคะลิงคะราช จึงมีความอยากได้
ช้างเผือกของพระองค์เจตุร ซึ่งชาวบ้านอ้างว่าเป็นสมบัติคู่บ้านคู่เมืองในเมืองเจตุร
จึงคิดว่าหากไปขอรับทานจึงต้องได้อย่างแน่นอน เพราะเจ้าเมืองคะลิงคะราชก็ทรงมี
รับสั่งให้พราหมณ์ 8 คน ไปขอรับพระราชทานช้างเผือกดังกล่าว ทันทีนั้นเมื่อ
พราหมณ์ทั้ง 8 คน เข้าไปขอรับพระราชทานช้างเผือกของพระเวสสันดร พระองค์ก็ได้
พระราชทานแก่พราหมณ์ทั้ง 8 นั้นทันที และต่อมาชาวพระราชทานช้างเผือกได้ทราบ
ถึงชาวเมืองทั่วทุกสารทิศ ข้าราชการบริพารทั้งหลายนั้นก็ต่างไม่พอใจในการกระทำของ
พระเวสสันดรเป็นอย่างยิ่งจึงพากันเข้าฟ้องขับไล่พระเวสสันดร โดยอ้างว่าเป็นการ
กระทำของพระองค์นั้นเป็นการกระทำที่เลวร้ายต่อบ้านเมือง เป็นอย่างยิ่งและมี
ความผิดต่อราชบัลลังก์อันใหญ่หลวงด้วย ชาวเมือง ข้าราชการบริพารจึงพร้อมใจกันขับไล่
พระเวสสันดรออกจากเจตุรนคร เมื่อพระองค์ทรงรู้ว่าตัวเองผิดต่ออาญาแผ่นดิน
อย่างใหญ่หลวงและเป็นที่ไม่พอใจในข้าราชการชาวเมือง ดังนั้นพระองค์พร้อมพระ
นางมัทรีและกัณหาชालิกียินดีที่จะออกจากบ้านเมืองไปอยู่ในป่า ตามที่ชาวเมืองเจตุ
รนครนครเทศ

ต่อมาเหตุการณ์ต่างๆ ก็เป็นที่รู้ดีของเทวดามาโดยตลอด จึงบันดาลให้ป่า
เขาวงกตนั้นมีปราสาทขึ้นสองหลัง สระน้ำขึ้น 4 แห่งอยู่ตามมุมของป่า 4 มุม เพื่อเป็น
ที่ประทับของพระเวสสันดร นางมัทรี และบุตร ธิดา พระองค์ก็ได้เสด็จออกเมือง เข้า
ไปสู่ป่าเขาวงกตเพื่อเป็นกรรปฏิบัติธรรม

ส่วนปราสาท 5 หลัง จำลองขึ้นแทนปราสาทบำเพ็ญเพียรของพระเวสสันดร
และสระน้ำทั้ง 4 ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 5 หลัง จึงได้ใช้นามของพระเจ้าทั้ง 5 พระองค์แทน
เรียกนาม ดังนี้

หลังที่ 1 พระกกุสันโธ (กอกกะสัน)

หลังที่ 2 พระโกนาत्मน์ (กอนะกุม)

หลังที่ 3 พระกัสสปะ (กัสสะปะ)

หลังที่ 4 พระโคตรมะ (กอตัมมะ)

หลังที่ 5 พระศรีอริยเมตไตรใหญ่ (อะริยะเมตเต)

นาย บุญศรี นุจิโน อดีตกำนันตำบลขุนยวม (เสียชีวิตแล้ว) อธิบายว่า การที่มีการปิดราชวัตร ทำเป็นทางเดินเลาะไปมาอย่างคดโค้งนั้นก็เปรียบเสมือนทางเดินเข้าไปสู่เขาวงกตที่แสนลำบาก และบางทีก็อาจจะหลงทางก็ได้หากเดินไม่ถูกต้องตามเส้นทางในราชวัตรและทางวัดม่วยต่อ อำเภอกุนยวม ก็ได้จัดทำกันมาตั้งแต่พุทธศักราช 2513

งานประเพณีเขาวงกตเดือน 12 ของวัดม่วยต่อ ได้ดัดแปลงจากที่เคยทำกันมาทุกปี เพื่อให้ใกล้กับความเป็นจริง ตามที่เคยบอกเล่ากันมา โดยตรงกลางจะมีปราสาท 2 หลัง หลังหนึ่งเป็นที่ประทับของพระเวสสันดรชาดก อีกหลังหนึ่งเป็นที่ประทับของพระนางมัทรีและกัญหาขาลี อีก 4 มุม นั้นเป็นสระบัว บนสระบัวทุกสระจะเป็นวัด (จองพารา) 2 คอ 3 ชาย เป็นที่ประทับของพระอุปัคต ซึ่งมีอยู่ในน้ำมหาสมุทร เพื่อให้สอดคล้องกับคัมภีร์ที่คนสมัยก่อนได้บันทึกไว้เป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนาว่า ในรอบปีหนึ่งๆ พระอุปัคตจะเสด็จขึ้นมาบิณฑบาตในโลกมนุษย์ครั้งหนึ่ง ในวันเพ็ญเดือน 12 ในเวลาเช้าตรู่ของทุกปี ถ้าผู้ใดมีบุญวาสนาพบเห็นและได้ถวายสิ่งของเครื่องใช้ หรือเครื่องอุปโภคต่างๆ จะเป็นข้าว ขนม ผลไม้ ต่างๆ บุคคลผู้จะร่ำรวยเป็นเศรษฐี มหาเศรษฐีทันตาเห็น

เพราะฉะนั้นขอให้ทุกท่านได้ตื่นนอนกันแต่เช้าตรู่ในวันเพ็ญเดือน 12 และก่อนที่จะออกจากบ้านเรือนไปในตอนเช้านั้น โปรดอย่าลืมของ อุปโภคบริโภคติดมือ ออกบ้านมาด้วย ถ้ามีบุญวาสนาก็อาจจะได้พบพระอุปัคต จะได้เอาของถวายแด่ท่าน และอาจจะได้ร่ำรวยเป็นเศรษฐีในเวลาอันเร็ว²⁹

นายธำรง บุญพิทักษ์ (2544) เสนอไว้ว่า “...ประเพณีงานเขาวงกตนี้เป็นเรื่องราวในตอนหนึ่งนิมิตาเวสสันดรชาดก ตอนที่พระเวสสันดรได้ออกจากบ้านเมืองไปบำเพ็ญบารมีในป่าเขาวงกต และเส้นทางที่จะเข้าไปหาพระเวสสันดรในป่าเขาวงกต มีเส้นทางที่สับสนทางเข้ามากมาย หากผู้ใดจะเข้าไปหาหรือไปทำบุญก็ตาม หากไม่มีบุญก็ไม่สามารถเดินทางเข้าไปถึงอาศรมของพระเวสสันดรได้ จะหลงทางไปอยู่ในเขาวงกต สำหรับทั้ง 4 ทิศของเขาวงกตนี้จะมีหนองสระบัวอยู่ทั้ง 4 ด้านการที่ชาวอำเภอกุนยวมได้จัดงานเขาวงกตขึ้นที่วัดม่วยต่อ นั้น ก็ดัดแปลงเป็นปราสาท 5 หลัง โดยสมมติปราสาทจะมีลักษณะสูงกว่าปราสาทอื่นๆ เป็นอาศรมของพระเวสสันดร ส่วนปราสาทอีก 4 หลังที่ป่าเขาวงกตนั้นไม่สามารถที่จะสร้างเป็นหนองดอกบัวได้เนื่องจากต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายสูง จึงได้สร้างเป็นปราสาทแทน...”

ฉะนั้นในช่วงระยะเวลาเดือน 12 ตั้งแต่ประมาณขึ้น 11-15 ค่ำ ก็จะมี ประเพณีแขวงกตที่วัดม่วยต่อ อำเภอขุนยวม แทบทุกปี หากว่าปีใดคณะศรัทธา ชาวบ้านมีการกิจการมาก ไม่ค่อยมีเวลาร่วมกันจัดทำแขวงกต ก็จะไม่เปลี่ยนเป็นปราสาท จอง 8 หลังแทน เหตุที่ต้องมาจัดในช่วงเดือน 12 นี้ เนื่องจากหมดฤดูฝนแล้วประการ หนึ่ง และทุกครอบครัวได้เก็บเกี่ยวข้าวในนาและชนชั้นยังหมดแล้ว จึงเป็นการได้ ถวายข้าวใหม่ด้วย

ประวัติของปราสาทมหาวีหาร 8 หลัง (จองพารา 8 หลัง)

ประวัติประสาทหรือพระวิหาร 8 หลัง ซึ่งมีเศรษฐีในสมัยพุทธกาลสร้าง ถวายแก่พระพุทธเจ้า ต่อมาชาวพุทธ โดยเฉพาะชาวไทยใหญ่ ได้จำลองเหตุการณ์มา สร้างเป็นพุทธบูชาและนิมนต์พระภิกษุสามเณรมารับบิณฑบาตร ในเดือน 12 ประมาณขึ้น 13-15 ค่ำ ซึ่งมีประวัติผู้สร้างถวาย ดังนี้

หลังที่ 1 ชื่อ เชตุวรรณ์มหาวีหาร ตั้งอยู่ในกรุงสาวตติ ในครั้งที่พระพุทธเจ้า ยังไม่ปรินิพพานและยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นวัดที่มหาเศรษฐีอนาถมณฑิกะ เป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 2 ชื่อ บุบผารามมหาวีหาร ตั้งอยู่ในชนบทแห่งกรุงพาราณสี โดยนาง วิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้สร้างถวายในสมัยนั้น

หลังที่ 3 ชื่อ เวฬุวรรณ์มหาวีหาร ตั้งอยู่ในกรุงราชคฤ พระเจ้าพิมพิศาลเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 4 ชื่อ มหาวรรณ์มหาวีหาร ตั้งอยู่ในกรุงปาตลีบุตร จิตตะมหา เศรษฐี ถวาย

หลังที่ 5 ชื่อ เมกกะทายะวรรณ์มหาวีหาร ตั้งอยู่ในป่าติดกับดินแดนแห่งกรุง มัลลานคร นันทิยะมหาเศรษฐี เป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 6 ชื่อ กัณฐารามมหาวีหารตั้งอยู่ในกรุงเวสาลี โชติกะมหาเศรษฐีเป็นผู้สร้างถวาย

หลังที่ 7 ชื่อ กุสินารามมหาวีหาร ตั้งอยู่ในกรุงโกสัมภี กากาวรรณะมหา เศรษฐี เป็นผู้ถวาย

หลังที่ 8 ชื่อ นิโครธารามมหาวีหาร ตั้งอยู่ในกรุงกบิลละภัท พระเจ้าสุท โทธนะ เป็นผู้ถวาย

พิธีกรรมและความเชื่อ

การเริ่มทำจองพาราไปจนถึงวันงานเขาวงกต ของชุมชนวัดม่วยต่อ

วันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2562 สล่าได้มีการขึ้นโครงของจองพารา ซึ่งในปีนี้มี การทำจองพาราจองหลังกลางมีลักษณะแบบ 8 เหลี่ยม มีการจักสานไม้ไผ่ไว้ตรงกลาง ของตัวปราสาท ขึ้นโครงโดยใช้ไม้ไผ่ขัดกันและนำเชือกฟางมัดตามมุมที่หักต่างๆให้ แน่น

วันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2562 สล่าเริ่มติดกระดาษสีพื้นบนตัวโครงของจอง พารามีการติดลวดลายต้องบนฐานของจองพารา มีการทำยอดฉัตรของจองพารา บางส่วนนั่งจักตอกเพื่อเป็นการทำที่แมง สล่าต่างๆช่วยกันต้องลาย ในปีนี้มีการ นำโพนมาตุลโครงของจองพาราเพื่อให้เกิดมิติใหม่มากขึ้น

วันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2562 สล่าติดลวดลายต้องบนจองพารา และสล่า วาดลวดลายเพื่อจะทำการต้อง มีการทำยอดจองพารา ติดกระดาษสีพื้นบนตัวจอง พารา จองอื่นๆ มีการสานที่แมง

วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2562 ในวันนี้มีการติดลวดลาย ผ้ามาบนตัวจอง พาราด้วยผ้าลูกไม้ ติดลายต้องบนส่วนยอดของจองพารา มีการขัดปลาสมาส (ขัด ราชวัตร) สานที่แมง

วันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2562 กลุ่มแม่บ้านจักสานที่แมงบนศาลาวัดม่วยต่อ สล่าชายทำยอดจองพารา มีการตกแต่ง และขึ้นโครงของจองพาราหลังอื่นๆ มีการ ขัดปลาสมาส (ขัดราชวัตร)

วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2562 กลุ่มแม่บ้านช่วยกันจักสานที่แมงบนศาลาวัด สล่าชายได้ทำการขึ้นโครงซุ้มทางเข้าเขาวงกตโดยใช้ไม้ไผ่ขัดทำโครง มีการตกแต่งลง กระดาษสีพื้นบนจองพารา สล่ายังคงวาดลวดลายเช่นเดิม

วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2562 สล่าชายตกแต่ง มีการทำโครงซุ้มทางเข้า เขาวงกตมีการนำฟิวเจอร์บอร์ดมาทำเป็นหลังซุ้มทางเข้าเขาวงกต มีการติดลวดลาย ต้องบนห่อเจ้าอุปคุต กลุ่มแม่บ้านช่วยกันติดตุ๊กตากับสายบนศาลาวัด จักสานที่แมง และติดกระดาษว่าวบนที่แมง

วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 สล่ายังคงติดฟิวเจอร์บอร์ดด้านบนหลังคาของซุ้มทางเข้าเขาวงกต มีการขัดปาสมาส (ขัดราขวัตร) ในวันนี้มีพนักงานของทางเทศบาลตำบลขุนยวมมาช่วย ในการวางแผนของเขาวงกต มีการโรยปูนขาวทำแผนผังเขาวงกต และเริ่มตั้งโครงไม้เขาวงกต

วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 การตั้งโครงเขาวงกตได้ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ มีการติดลวดลายบนซุ้มทางเข้าเขาวงกต มีการทำที่ (รม) ของหอเจ้าอุปคุต โดยใช้กระดาษสาในการทำมีการทำยอดหอเจ้าอุปคุต จักสานที่เมฆ และตอกตุง

วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 มีการทำที่อ่องแอ่ง ส่วนยอดของปราสาท ทำยอดของซุ้มประตูทางเข้าเขาวงกต ในวันนี้เขาวงกตเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ซุ้มทางเข้าเขาวงกตเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วแต่เป็นในรูปแบบการแยกชิ้นส่วนตัวหลังคากับยอด

วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 จอพงพาราต่างๆเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และนำขึ้นตั้งไว้บนศาลาวัดม่วยต่อ มีการทำแพหอเจ้าอุปคุตโดยการนำไม้ไผ่ต่อกับทำเป็นแพและขัดปาสมาส (ขัดราขวัตร) ตรงกลางแพ มีการทำเพดานซุ้มทางเข้าเขาวงกต

วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 มีการต่อของยอดทางเข้าเขาวงกตเข้ากับตัวของซุ้มทางเข้าเขาวงกต ยอดมีจำนวน 5 ยอด และประกอบซุ้มทางเข้าเขาวงกตเข้ากับเสาของซุ้มทางเข้าเขาวงกต การทำหอเจ้าอุปคุตเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หอเจ้าอุปคุตนั้นมีการปักที่ (รม) และวี (พัด) ติดทั้ง 4 ด้านของหอเจ้าอุปคุต ด้านล่างมีการขัดปาสมาส (ขัดราขวัตรทั้ง 4 ด้าน) ในวันนี้กลุ่มแม่บ้านช่วยกันติดลายตองบนผ้าหม่มเจดีย์ ลวดลายต้องได้มาจาก สล่ายายที่ต้องลาย

ในช่วงเวลาเย็นเวลาประมาณเวลา 16.30 น . มีการตั้งขบวนในการแห่จอพงพารา รูปแบบของขบวนแห่คือ รถประชาสัมพันธ์ รถกึ่งสาดคารตามด้วยจอพงพาราทั้ง 5 จอพงพาราแต่ไม่ใส่ยอดจอพงพารา มีการตีกลองกันยาวปิดท้ายขบวน ขบวนทั้งขบวนนั้นใช้รถยนต์ในการบรรทุก ขบวนนั้นแห่จอพงพาราออกจากวัดม่วยต่อลงไปยังศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอขุนยวมและวนกลับขึ้นมาทางถนนราชบูรณะ 2 เข้ามายังบริเวณวัดม่วยต่อ พอขบวนมาถึงยังวัด จอพงพาราต่างๆจะถูกนำไปประดิษฐานไว้บนหิ้งยกสูงที่ได้จัดเตรียมไว้แล้ว และนำจอพงพาราไปยังทิศต่างๆ ส่วนจอพงพาราในรูปแบบ

8 เหลี่ยมนั้นจะอยู่ตรงกลางของเขาวงกตโดยมีจองพาราทั้ง 4 ล้อมรอบ นำจองพารา ขึ้นบนหิ้งยกพื้นสูงพอจองพาราขึ้นบนหิ้งก็จะมีการต่อยอดของจองพารา มีการประดับ กล้วยอ้อย ที่แมง ขัดปลางสมาส (ขัดราชวัตร) หมอกเลปา (ตุ่งไส้หมู) ดอกไม้พื้นบ้าน ทั้ง 4 ด้าน รอบวงใหญ่ของเขาวงกตนั้นมีการปักที่แมงและล้อมรอบด้วยตุ่งที่ติดกับ สายล้อมรอมเขาวงกต และล้อมรอบเจดีย์

เขาวงกตวัดม่วยต่อ

นายจ่านงค์ ศรีสุวรรณ กล่าวในการทำจองพารา ได้กล่าวถึงเครื่องประกอบ ในงานเขาวงกตไว้ ดังนี้

- ที่แมง หมายถึง เครื่องสูงที่ใช้ประกอบในงานปอยเดือน 6 ปอยจำดี และปอยเขาวงกต
- ตุ่ง หมายถึง ตุ่งใช้ประดับในงานมงคล
- หมอกเลปาน (ตุ่งไส้หมู) ความหมาย ใช้ประดับตามมุมต่างๆ ใช้ในงาน บุญ เช่นงานต่างขอมต่อหลวง
- ปลางสมาส (ราชวัตร) ใช้กันเซตที่จะถวาย³⁰

นายอมร ศรีเมือง อดีตกำนันตำบลขุนยวม ได้กล่าวว่า เครื่องที่ใช้ในการ ประกอบในเขาวงกตมี ดังนี้

- ที่แมง หมายถึง ฉัตร

- หมอกเลปาน หมายถึง เครื่องใช้ตกแต่ง
- กล้วยอ้อย หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์
- ปลางสมาส (ราชวัตร) หมายถึง การแบ่งเขตพื้นที่ที่จะทำบุญ กันเขตกันพื้นที่
- ตุง หมายถึง เครื่องใช้ในงานบุญ
- ในการตักบาตรในช่วงเช้านั้นจะมีการตีกลองปึงตังในการประโคมพร้อมกับการตักบาตร เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงกลองปึงตังมีดังนี้ กลองใหญ่ กลองเล็ก แ่น ฉาบ ในปัจจุบันไม่มีแน ในการเป่าประกอบ³¹

นายประทวน คำสวัสดิ์ สล่าในการทำจองพารา ได้กล่าวถึง เครื่องประกอบในเขวงกตไว้ ดังนี้

- ที่แมง หมายถึง ฉัตร
- ตุง หมายถึง เครื่องใช้ประกอบในงานบุญ เรียกกันว่าตุงนางผาน โดยมีเรื่องเล่าของตุงนางผานไว้ดังนี้ ในสมัยพุทธกาลนั้นมีหญิงยากจนอยู่ผู้หนึ่ง รอคอยต้อนรับพระพุทธเจ้าไม่มีเครื่องของมาเป็นการแสดงการต้อนรับพระพุทธเจ้า จึงได้นำผ้ามาห้อยตามสายเชือกเพื่อเป็นการแสดงออกถึงการต้อนรับพระพุทธเจ้า การทำตุงจึงเป็นการจำลองที่มาของหญิงผู้นั้น ที่คนยากจนใช้ผ้าในการห้อยต้อนรับการเสด็จพระพุทธเจ้า ในช่วงเย็นในงานเขวงกตนั้นมีการขายดอกไม้และเทียนเพื่อเป็นการบูชาเขวงกต³²

ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ในช่วงเช้าเวลา 07.00 น. มีการตักบาตรรอบเขวงกตมีการตีกลองปึงตัง ประโคมพร้อมกับการตักบาตร จากการสัมภาษณ์นายอมร ศรีเมือง อดีตกำนันตำบลขุนยวมได้กล่าวว่าเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นกลองปึงตัง โดยมีกลองใหญ่ กลองเล็ก แ่น และฉาบ พระสงฆ์จะเดินเพื่อรับบิณฑบาตรอยู่ด้านในเขวงกตชาวบ้านที่มาตักบาตรจะรอดักอยู่ด้านนอกเขวงกตในขบวนบิณฑบาตรนั้นประกอบด้วย กังสะดาตาร 2 คน พ้อศีล 2 คน ถือขันสำหรับผู้ที่ใส่ดอกไม้และเทียนข้าวดอกและร่วมสมทบทุนภายในงาน ตามด้วยพระสงฆ์ใน

การตักบาตร พระสงฆ์คือพระจากวัดต่างๆ ที่ได้รับนิมนต์มาในการตักบาตร ในช่วงเย็นมีการขายดอกไม้และเทียนเพื่อเป็นการบูชาเขาวงกต

วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ในช่วงเช้ามีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งเช่นเดิม ในช่วงเย็นมีการขายดอกไม้และเทียนเพื่อเป็นการบูชาเขาวงกต

วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ช่วงเช้ามีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ในช่วงเช้า พอตักบาตรเสร็จก็มีการจัดเตรียมต้นเจ้าพาราตันพระพุทธรูปเจ้า ในต้นเจ้าพารา จะมีสิ่งของต่างๆ ห้อยอยู่เหมือนต้นสลากภัตร มีแว่น หวี เทียน 1 ห่อ เข็มไหม แปรงสีฟันยาสีฟัน สมุดดินสอปากกา ผ้าเช็ดหน้าผืนเล็ก แบ่งเป็นซองขนาดเล็ก ไม้ขีดไฟ ยอดของต้นเจ้าพารานั้นจะมีการปักเสียบเงินไว้ตรงปลายยอดต้นเจ้าพาราจำนวนเงินนั้นแล้วแต่จิตศรัทธาที่จะถวาย ต้นผ้าจีวรกาล ภายในต้นจะมีการร้อยผ้าจีวรติดกับไม้เพื่อเสียบกับต้น เป็นจีวรที่ใช้ในการห่มพระธาตุและพระพุทธรูปต่างๆ ถ้าเป็นจีวรของพระสงฆ์ก็จะนำผ้าจีวรนั้นใส่ในถาดม้วนจีวรแล้วก็มัดปัดดอกตรงกลาง ในถาดก็จะมีแปรงฟันยาสีฟัน สบู่ มีดโกน ของใช้สำหรับพระสงฆ์ และอุปเจ้าพารา คือของที่ถวายพร้อมต้นเจ้าพาราถวายพระพุทธรูปเจ้า ภายในอุปเจ้าพารานั้นจะมีเครื่องในการประกอบดังนี้ กล้วย 1 หวี, เหมียง 1 ห่อ, ใบพลู, ยาสูบ, ทำซ่อขึ้นมาเป็นทางปลาของทั้งหมดจะอยู่ในกะละมังขนาดเล็ก จัดเตรียมผ้าจีวรกาล ผ้าห่มเจดีย์ ผ้าห่มพระพุทธรูป ผ้าเจ้าอุปคุต

ช่วงเย็นมีการขายดอกไม้และเทียนเพื่อเป็นการบูชาเขาวงกต ในคำคืนนี้มีการเล่นดนตรีพื้นบ้านโดยกลุ่มสล่าและชาวบ้านเพิ่มเติมโดยการผสมเครื่องดนตรีต่างๆ ได้แก่ กลอง ชิง ปีนโจ ตอยยอฮอลย์ เปียโน ฉิ่ง ฉาบ บรรเลงเพลงพื้นเมืองล้านนา

วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งในช่วงเช้า พอตักบาตรเสร็จก็จะมีการฮอลึก ระหว่างรอชบวนแห่ผ้าสาส์งาน (แห่ต้นผ้าจีวรกาล) ชบวนแห่ผ้าจีวรกาลนั้น จะแห่ลงไปยังศาลเจ้าหลักเมืองและวนกลับขึ้นมาทางถนนราชบุรณะ 2 และเข้ามายังวัดม่วยต่อ

นายหล้า เจริญม่วยต่อ อธิบายว่า “...ก่อนที่จะขึ้นฮอลึกนั้นผู้จัดงานจะมีการเตรียม อุปजर ขึ้นหมากของजर ในขั้นนี้จะประกอบด้วย หมาก ยาสูบ, เหมียง, ใบพลู, เปลือกกล้วย, ถั่ว, บุหรี่, น้ำตันกับแก้วน้ำวางข้างๆ ในสมัยก่อนนั้นजरจะกินของที่มีในอุปजर แต่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงเครื่องประกอบในการทำพิธีเพื่อให้ครบตามที่ได้สืบทอดกันมา ก่อนที่จะจรจะได้ทำการขึ้นฮอลึกบนแท่นฮอลึกนั้นजरจะต้องขอศีล 5 จาก

พระสงฆ์เสียก่อน โดยมีการนำขันขอศีลให้กับพระสงฆ์รับ จากนั้นพระสงฆ์จะให้ศีล โดยภายในขันขอศีลนั้นจะประกอบด้วย เทียน 5 เล่ม สวดดอกไม้ 5 สวย ข้าวตอก พอพระให้ศีลเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะลงจากแท่นฮอติก ก่อนที่จะขึ้นบนแท่นฮอติกนั้นจะกราบลงบนแท่นฮอติก 3 ครั้ง ก่อนที่จะฮอติกและจะเป็นการกล่าวถึงบุญคุณครูบาอาจารย์ กล่าวถึงนางสุรัสวดี และขึ้นนะโมตัสสะ 3 รอบ ในวันนั้นเจรหนานหล้าทำหน้าที่ในการทำพิธีฮอติก เป็นความล่องคอง (คำล่องคอง) เป็นนิทานสอนใจ เรื่อง นางหมากวุ่นเลา (นางมะพร้าว)...”³³

นิทานเรื่องดังกล่าว มีเนื้อหากล่าวถึงคนรวยอยู่ 2 สามัภรรยา มีลูกชายรูปงาม 1 คน พ่อแม่นั้นได้เลี้ยงมาจนเติบใหญ่เป็นชายหนุ่ม ชายคนนี้นั้นมีความต้องการที่ออกเที่ยวป่าโดยในการออกเที่ยวป่าในครั้งนี้นั้นชายนี้ได้พกมีดดาบ 1 เล่ม และชายคนนี้มีคทาและมนต์ต่างๆ พอเดินไปถึงยังบริเวณป่านั้นได้พบกับลิงที่ตายลงแล้ว ชายคนนี้ได้เปาคทาให้กับลิงฟื้นมีชีวิตอีกครั้ง ลิงนั้นฟื้นคืนมาและไม่มีอะไรตอบแทนเลย เป็นลูกน้องของชายหนุ่มแทน เดินทางเข้าป่าเรื่อยมา จนมาถึงยังต้นมะพร้าวชายหนุ่มบอกให้ลิงขึ้นไปเอามะพร้าวด้านบนต้นมะพร้าว พอได้นำลูกมะพร้าวลงมาเมื่อผ่าดูชายหนุ่มก็พบกับหญิงรูปงามที่อยู่ภายในมะพร้าวลูกนั้น และได้ำนางนั้นเดินทางต่อไปด้วยในป่าใหญ่ ตกเย็นที่ไหนก็จะนอนตรงนั้น และลิงก็ได้ขึ้นไปนอนบนต้นไม้ คืนวันหนึ่งได้มีผีพรายได้มาลักขโมยนางมะพร้าวไป ชายหนุ่มจึงได้ออกตามหานาง และพอมมาถึงทางข้ามแม่น้ำก็ไม่สามารถที่จะข้ามแม่น้ำนั้นไปได้แต่ก็มีกระแสนอนตายอยู่ 1 ตัวชายคนนั้นได้เสียใจจะเสียชีวิตอีกครั้งและให้กระแสนำตนนั้นไปส่งตนอีกฟากฝั่งของน้ำ ซึ่งเป็นบ้านเมืองของผีพราย พอไปถึงเมืองผีพรายก็ได้เกิดการต่อสู้เพื่อแย่งนางมะพร้าว ชายหนุ่มได้เสียให้ไปไม่นานนั้นเป็นพายุในการทำร้ายผีพราย ผีพรายนั้นได้ยอมแพ้และยอมยกนางมะพร้าวให้ชายหนุ่ม และยกบ้านเมืองผีพรายให้ชายหนุ่มเป็นผู้ดูแลปกครองบ้านเมืองต่อไป ชาตกรเรื่องนี้สอนให้รู้ถึงการทำบุญ การคิดดีทำดีเป็นการเล่านิทานอย่างหนึ่งที่ให้สอนจิตใจของคน

พอขบวนมาถึงวัด จเรก็จะหยุดฮอติก แล้วนำต้นผ้าจีวรนำมาจัดเรียงไว้บนจอมวัดม่วยต่อ เตรียมไว้ที่จะถวายในวันพรุ่งนี้ ในช่วงเย็นมีการขายดอกไม้และเทียน เพื่อเป็นการบูชาชาวภคต

วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งในช่วงเช้า พอเสร็จจากการตักบาตรแล้วก็จะป็นพิธีงานบุญบนวัด จเรก็จะทำการฮอติก

ก่อนที่จจะขึ้นนั้นก็ต้องมีการขอศีล 5 จากพระสงฆ์ ในวันนี้จเรหนานหล้าฮอสิกใน
เรื่องของ แปดแล้งออกหยอด (ชายกินหนอน)

นิทานเรื่องดังกล่าว มีเนื้อหากล่าวถึง สองสามีภรรยา มีลูก 1 คน มีลูกเป็น
หัวหน้านายทหารต่างๆ ได้พาลูกน้อยนั้นไปเดินเที่ยวตามเมืองต่างๆ และได้พบกับกวาง
ตายในป่ากวางตัวนี้ได้ตายนานแล้วและเริ่มมีกลิ่นสาบเน่า นายทหารผู้นี้ก็ได้เรียก
ลูกน้อยของตนเองให้มากินซากศพกวางที่ตายนั้น ถ้าทหารผู้ใดที่ไม่กินก็จะถูกฆ่าทิ้ง
เสียโดยการนำดาบฟันคอ ทำให้ทหารนั้นจำเป็นที่จะต้องกินซากศพกวางเน่า ไม่นาน
นักนายทหารคนนี้ก็ตายลง และได้เกิดอีกชาติเป็นลูกของคนจนเพื่อนั้นตายแล้วเหลือ
แต่เพียงผู้เป็นแม่ เกิดเป็นเด็กเล็ก แม่นั้นก็ได้เสียชีวิต แต่เด็กนั้นไม่รู้ว่าแม่นั้นเสียชีวิต
ก็ได้ดูตักนมนจากศพของแม่ที่ตาย นานเข้าก็กินหนอนที่ขึ้นตามซากศพของแม่นั้นคืน
แมลงวันนั้นได้ไข่ข้างบนศพและเด็กน้อยนั้นก็ได้กินแมลงวันที่ได้ไข่ข้าง ในนิทานของ
เรื่องนี้เป็นการสอนให้รู้ในเรื่องของการอย่ากระทำบาป

การแสดงของชุมชนที่นำไปบ้านแม่สุริน โดยการติดลองกันยาวและรำโต

นิทานที่ใช้ฮอสิกในเรื่องที่ 2 คือ มหามอกกะหล่าเท (เศรษฐีไม่ทำบุญ)
ชาตเรื่องนี้ มีเนื้อหากล่าวถึง ในเมืองพาราณสีมีเศรษฐีร่ำรวยอยู่ 2 สามีภรรยา ได
นำทองคำนั้นทำปานซอย (ลายต้องประดับบนหลังคา) ไม่ชอบในการทำบุญ นับวันทั้ง
สองสามีภรรยานั้นได้ทะเลาะกันคำต่อกันทุกวัน ถ้าทะเลาะกันก็จะทำร้ายฟันม้าวัว

ควายของตนเอาमितพันบ้าง ทูตบ้าง และมักทำลายข้าวของในบ้านเสียหาย ทำให้เงินทองในบ้านเริ่มร่อยหลอลง ต่อมานั้นสามีของนางก็ได้เสียชีวิตลงทำให้นางต้องขายของที่อยู่ในบ้านของตนนั้นทิ้งเสียหมดสิ้น จนนางออกเดินเร่ร่อนและคิดภายในใจว่า ถ้าตนนั้นโยนผ้าที่โพกหัวไปที่บ้านของผู้ใดบ้านไหนที่รับผ้าโพกหัวนางนั้นนางก็จะนำชายที่รับผ้าโพกหัวผู้นั้นมาเป็นสามี และก็ไดโยนไปอยู่บ้านหลังหนึ่งมีชายผู้ที่รับผ้าโพกหัวของนางและได้นำนางนั้นเป็นภรรยา ทั้งสองอยู่ด้วยกันและชวนกันทำบุญทำทาน ชีวิตนางก็ดีขึ้นเรื่อยๆ และนางนั้นได้ถวายผ้าจีวร ทำให้ได้รับบุญกุศลในการถวายผ้าจีวรในครั้งนี้ นิทานเรื่องนี้เป็นการสอนคนให้มีการทำบุญทำทาน

พออสังกัเสร็จก็จะเป็นการถวายผ้าจีวรกาล ผ้าห่มเจดีย์ ผ้าพระอุคฺค และถวายตันเจ้าพารา ถวายเขาวงกต ก็จะนำผ้าห่มเจดีย์ไปห่มเจดีย์และพระพุทธรูปต่างๆ ภายในวัด และผ้าจีวรพระสงฆ์พระสงฆ์ก็จะเก็บไว้ห่มเป็นจีวร ก็จะเป็นอันเสร็จพิธี

ในช่วงเย็นของในวันนี้นั้นเวลา 18.00 น. มีขบวนกระเทยใหญ่โดยการตั้งขบวนนั้นตั้งที่วัดโพธารามขึ้นมายังถนนหลวง 108 มายังบริเวณวัดม่วยต่อ ในคำคืนวันนี้มีการขายดอกไม้และเทียนเพื่อเป็นการบูชาเขาวงกตเช่นเดิม พอขบวนแห่กระเทยเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เป็นการตั้งขบวนในการแห่ห่อเจ้าอุคฺคต่อไปยังบ้านแม่สุริน ห่อเจ้าอุคฺคนั้นมีการมัดวี (พัด) มิตี (ร่ม) ติดกับห่อเจ้าอุคฺคทั้ง 4 ด้าน มีการขดปลาสมาส (ขัตราขัตร) ห่อของเจ้าอุคฺคนั้นตั้งบนแพไม้ไผ่ยอดของห่อเจ้าอุคฺคนั้นมี 5 ยอด มีการขดปลาสมาส (ขัตราขัตร) ระหว่างขบวนได้แห่ออกจากหน้าวัดม่วยต่อไปยังบ้านแม่สุริน มีชาวบ้านเล่นกลองกันยาวในขบวน พอถึงยังหน้าบริเวณด้านหน้าบ้านแม่สุรินก็จะมีชาวบ้านบ้านแม่ สุรินรอการต้อนรับ ห่อเจ้าอุคฺคนั้นบ้านแม่สุรินก็ทำ 1 ห่อเจ้าอุคฺค โดยใช้ช่างสล่าในอำเภอขุนยวมเป็นช่างสล่าในการทำห่อเจ้าอุคฺค พอนำห่อเจ้าอุคฺคลงจากรถแล้วนั้นก็จะมีการวางของบนห่อเจ้าอุคฺค มีบาตร ผ้าไทใหญ่จีวร ขนม ผลไม้ กระเทย และมีการจุดเทียน รอบแพเจ้าอุคฺค พิธีก่อนจะทำการลอยนั้นมีพิธีทางพระสงฆ์ (แบบไทใหญ่) ดังนี้ 1) พอขึ้นตอ (ขอสุมา) 2) สวดมนต์ 3) รับศีลห้า 4) กล่าวคำถวาย 5) รับพร 6) พิธีขึ้นตอ (ขอสุมา) 7) ไปรยาน หลังจากการทำพิธีเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะช่วยกันหามห่อเจ้าอุคฺคนั้นลงน้ำแม่สุริน

พระครูอนุสรณ์ศาสนกิจ เจ้าอาวาสวัดม่วยต่อ ได้กล่าวถึงเรื่อง เจ้าอุคฺค ความว่า “...ขุนยวมได้นำห่อเจ้าอุคฺคนี้ไปลอยที่น้ำแม่สุรินทรได้ประมาณ 5-6 ปี แต่

ก่อนหน้านั้นได้มีการทำหอเจ้าอุปัชฌ์ตั้งไว้ภายในวัดแต่ตั้งนอกแขวงกตในวัดม่วยต่อ ตั้งหอยกสูงมีปลาสมาส (ขัตราขัตร) ล้อมรอบ มีพัต 4 มุม ร่ม 4 มุม ข้างล่างมีการ ทำสวนหย่อมเล็กๆตรงกลางนั้นจะทำการทำน้ำพุ ในการลอยพระอุปัชฌ์ นี่เป็น การแสดงออกถึงการบูชาเจ้าอุปัชฌ์ที่อยู่กลางทะเลมหาสมุทร ขุนยวมได้ทำร่วมกับ บ้านแม่สุรินทร์ บ้านแม่สุรินทร์นั้นได้ทำก่อนและบ้านขุนยวมได้นำไปลอยร่วมกันใน ภายหลัง ลอยที่น้ำแม่สุรินทร์นั้นก็เพราะน้ำแม่สุรินทร์ไหลแรงและลึกกว่าน้ำที่ขุนยวม ไม่ไหลแรงและตื้นเขิน...”³⁴

เดือนเกียง (ธันวาคม) ประเพณีทำบุญตานข้าวใหม่ เทศน์มหาชาติ

งานเผากองหัวพระเจ้านานข้าวใหม่ เทศน์มหาชาติเวชสันตรชาดก

สถานที่จัดงาน ณ วัดโพธาราม มีการเตรียมงานตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2563 มีการไปตัดไม้จากกลุ่มชาวบ้านได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานป่าไม้ ขุนยวม และได้ขอความอนุเคราะห์รถในการไปขนไม้จากเทศบาลตำบลขุนยวม ใน วันนี้นักกลุ่มแม่บ้านได้ช่วยกันทำต้นกัณฑ์เทศน์ ธรรมมหาชาติทั้ง 13 ต้น เพื่อให้ ประชาชนมาร่วมทำบุญในการเทศน์ในครั้งนี้ มีการแจกซองบอกบุญและถุงใส่ พลาสติกใส่ข้าวเหนียวน้ำอ้อยและกะทิ ผ่านทางหัวหน้าประธานชุมชนป็อก เพื่อนำ แจกจ่ายให้กับสมาชิกชุมชนป็อกทุกหลังคาเรือน

พิธีกรรมและความเชื่อ

ในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2563 มีการจัดเตรียมสถานที่ ดิดโคมบริเวณ สถานที่แสดง กลุ่มชาวบ้านฝ่ายชายช่วยกันเลาไม้จี่และตัดไม้จี่ เพื่อทำเป็นผืน สำหรับบูชาใส่ในกองหัวพระเจ้า แม่บ้านทำอาหารกลางวันเลี้ยงผู้ที่มาร่วมงาน แม่บ้านได้ช่วยกันทำความสะอาดวัด มีการติดตุ๊กล้อมรอบศาลา ตุงว่าตุงช้างม้าวัว ควาย จากการสัมภาษณ์ ท่านพระครู อนุศาสน์ โกศล เจ้าอาวาสวัดโพธาราม ได้กล่าว ว่า การที่ติดตุง ช้าง ม้า วัว ควาย ความหมายคือ การที่กัณฑ์และชาลีได้กลับมายัง เมืองของตนเอง ตาและยายได้ไถ่กัณฑ์และชาลีจากชุกด้วยช้าง ม้า วัว ควาย และ จึงเป็นที่มาของการทำตุงช้างม้าวัวควาย ที่ติดรายล้อมศาลา ในวันที่เริ่มมีประชาชนนำ ข้าวเหนียว ถั่วลันเตา และกะทิมาถวายเพื่อจะจัดทำข้าวเหนียวแดง (ข้าวหยาๆ)

วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2563 ในวันที่ไม้จี่ที่ตัดเป็นท่อนๆและช่วยกันนำไม้ ดิดกระดาษาเงินกระดาษาทองซึ่งนำสองท่อนมามัดคู่กันแล้วจึงติดกระดาษาเงินกระดาษา

ทอง ทำเพื่อชาวบ้านสามารถมาบูชาใส่ในกองหลัวพระเจ้าได้ และในวันนี้ยังคงมีการทำความสะอาดวัด และได้รับความอนุเคราะห์จากเทศบาลตำบลขุนยวม ในจัดตกแต่งสวนหย่อมรอบๆ ธรรมาสน์ที่จะเทศนาเวสสันดรชาดกโดยการตกแต่งล้อมรอบนั้นเป็นลักษณะการตกแต่งที่มีสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า และมีการวางผลไม้ไว้ต่างๆ มีการจำลองน้ำพุ ทำขึ้น เพื่อเป็นการจำลองป่าเขาวงกตที่พระเวสสันดรนั้นได้เข้าไปบำเพ็ญเพียรบารมี

วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2563 เป็นการตานธรรมให้กับผู้ที่ล่องลับ ศรัทธาประชาชนตานธรรมชะตาวันเกิด อุทิศส่วนกุศลผู้ที่ล่องลับไปแล้ว ในเวลา 10.00 น. เป็นการทำพิธีถวายบ้านน้อย ซึ่งได้มีศรัทธาได้อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่องลับ เวลา 11.00 น. พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร และรับตานธรรมให้กับผู้ที่ล่องลับต่อ และในวันนี้กลุ่มชาวบ้านฝ่ายชายได้ช่วยกันจัดทำกองหลัวพระเจ้านั้นมีการขึ้นโครงกองหลัวพระเจ้ายด้วยลำต้นไผ่ และได้ใช้เปลือกชั้นนอกของลำไผ่ทำเป็นเส้นเชือกในการมัดลำไผ่ขึ้นโครงกองหลัวพระเจ้า การทำกองหลัวพระเจ้านั้นจะไม่มีการวางแผนหรือวาดรูปในการทำ ลักษณะการทำคือมีช่างผู้ใหญ่ที่เคยทำมาก่อนหรือชำนาญงานควบคุมในการทำโครงกองหลัวพระเจ้า และฝ่ายชายอีกกลุ่มหนึ่งนั้นก็ได้สานทำที่แมง และฉัตรของกองหลัวพระเจ้าโดยใช้ดอกในการสาน มีการแกะสลักไม้ทำเป็นรูปดอกบัวและติดตามมุมต่างๆของโครงกองหลัวพระเจ้า

ชาวชุมชนวัดโพธารามช่วยกันก่อกองหลัวพระเจ้า

วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2563 ตั้งแต่เวลา 06.00 น. เป็นการฟังเทศน์ธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดกปางพระโพธิสัตว์สร้างยิ่งด้วยทานบารมีของพระสัมมาสัมพุทธ

เจ้า 1000 พระคาถาตลอดทั้งวัน มีทั้งหมด 13 กัณฑ์ ท่านพระครูอนุศาสน์โกศล กล่าวว่า การเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกของวัดโพนันจะสวดเพียง 1 วันต่างจาก วันอื่นๆที่เทศน์มหาชาติข้ามคืน เหตุผลก็เพราะว่าเมื่อมีการเทศนาในตอนกลางคืนนั้น ศรัทธาสาธุชนที่จะมาฟังจะไม่ค่อยมีเพราะว่าศรัทธาสาธุชนนั้นเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ จึงจะ จัดให้มีการเทศน์มหาชาติเพียงวันเดียว ศรัทธาสาธุชนเริ่มหลังไหลเข้ามาภายในวัด มีการใส่ขันแก้วทั้งสามและนั่งฟังเทศน์มหาชาติ ระหว่างการเทศน์แต่ละกัณฑ์ศรัทธา นั้นจะจุดเทียนบูชาธรรมตาไปด้วยจะจุดเทียนตามจำนวนพระคาถาที่ใช้บูชาธรรม เมื่อ เทศน์เสร็จแล้ว 1 กัณฑ์ ชาวบ้านก็จะนำคัวหมูมาถวายยังพระสงฆ์ที่ได้ทำการเทศน์

การสวดทั้งหมด 13 กัณฑ์ ซึ่งในเรื่องราวทั้งหมดมี ดังนี้

กัณฑ์ที่ 1 ทศพร 19 คาถา

กล่าวถึงการอภิเษกของพระเจ้ากรุงสัณชัยแห่งแคว้นสีพีกับพระนางมุตติ พระธิดาพระเจ้ากรุงมัทราข ซึ่งในอดีตชาติเคยบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นมเหสี พระอินทร์ เมื่อจุติจากสวรรค์พระนางมุตติทรงอธิษฐานขอเป็นมารดาของผู้มีบุญจบ ลงตอนพระนางได้รับพร 10 ประการจากพระอินทร์

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฑ์นี้คือ ผู้นั้นจะได้รับทรัพย์สมบัติดังปรารถนา ถ้า เป็นสตรีจะได้สามีที่เป็นที่ชอบเนื้อใจบริสุทธิ์ บุรุษจะได้ภรรยาเป็นที่ต้องประสงค์อีก เช่นเดียวกันจะได้บุตรหญิงชายเป็นคนว่านอนสอนง่าย มีรูปร่างที่งดงาม มีความ ประพฤติดีเรียบร้อย

กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์ 134 คาถา

กล่าวถึงการประสูติของ “พระเวสสันดร” พระราชโอรสของพระนางมุตติ กับพระเจ้ากรุงสัณชัย โดยวันเดียวกันนั้นช้างเผือกชื่อ “ปัจฉิมนาค” ได้กำเนิดโรง ช้างต้น พระเวสสันดรได้อภิเษกสมรสกับพระนางมัทรีและมีพระราชโอรสนาม “ชา ลี” กับพระธิดา “กัณหา” และพราหมณ์คนจากเมืองกลิงครัฐ มาทูลขอช้างปัจฉิมนาค และพระเวสสันดรทรงโปรดยกให้ เป็นเหตุให้พระเวสสันดรถูกขับออกจากวัง

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฑ์นี้คือ ย่อมได้สิ่งที่ปรารถนาทุกประการ ครั้นตาย แล้วได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์เสวยสมบัติอันมโหฬาร มีบริวารแวดล้อมบำรุงบำเรอ อยู่เป็นนิมิตจุติจากสวรรค์แล้ว จะลงมาเกิดในตระกูลขัตติยเมหสาคาลหรือตระกูล

พราหมณ์มหาศาลอันบริบูรณ์ด้วยทรัพย์ศฤงคารบริวารมากมายนานาประการจะ
ประมาณมิได้ ประกอบด้วยการสบายใจทุกอริยาบถ

กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์ 209 คาถา

กล่าวถึงพระราชมารดา รับอาสาไปทูลวิงวอนขอโทษพระเจ้ากรุงสุโขทัย ให้
ทรงลดหย่อนผ่อนโทษแต่ไม่สำเร็จ จากนั้นพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญมหาทาน เรียกว่า
"สัตตศกมหาทาน" แล้วทูลลาพระชนกชนนี ทรงขึ้นราชรถเวียนรอบเมือง มีพราหมณ์
4 คนมาทูลขอม้าและราชรถพระองค์ก็ปลื้มปลดพระราชมารดาให้

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฑ์นี้คือ ผู้ใดบูชากัณฑ์ทานกัณฑ์จะบริบูรณ์ด้วยแก้ว
แหวนเงินทอง ทาส ทาสี และสัตว์สองเท้าสี่เท้าครั้นตายแล้วจะได้ไปเกิดใน
ฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรแวดล้อมมากมายเสวยสุขอยู่ในปราสาท สร้างด้วย
แก้ว 7 ประการ

กัณฑ์ที่ 4 วณปเวศน์ 57 คาถา

กล่าวถึงพระเวสสันดรทรงพระนางมัทรี และพระชาลี (โอรส) พระกัณหา
(ธิดา) เสด็จจากเมืองผ่านแคว้น เจตราชูรุ จนเสด็จถึงเขาวงกตในป่าหิมพานต์ พระ
เวสสันดร จึงทรงเปลี่ยนเครื่องทรงเป็นนุ่งห่มของนักบวช พระนางมัทรีก็ทรงบวชเป็น
ดาบสินี บำเพ็ญศีลกันในป่าอยู่ที่อาศรม พระนางมัทรีต้องปิดกวดอาศรมทุกวันแล้วก็
หาผลไม้ ในป่า ตักน้ำมาเตรียมไว้

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฑ์นี้คือ ผู้ใดบูชากัณฑ์เทศน์วนประเวศน์จะได้รับ
ความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า จะได้เป็นบรมกษัตริย์ในชมพูทวีปเป็นผู้ทรงปรีชา
เฉลียวฉลาด สามารถปราบ อริราชศัตรูให้ย่อยยับไป

กัณฑ์ที่ 5 ชูชก 79 คาถา

กล่าวถึงชูชกพราหมณ์ ขอทานได้นางอมิตตดาบุตรสาวของเพื่อนเป็นภรรยา
นางใช้ให้ชูชกไปของสองกุมาร ชูชกเดินทางไปสืบข่าวในแคว้นสีวิราชูรุ สามารถหลบ
หลีกการทำร้ายของชาวเมือง พบพราณเจตบุตรหลวงพราณเจตบุตร ให้บอกทางไปยัง
เขาวงกต

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฐ์นี้คือ ผู้ใดบูชากัณฐ์ชุกจะได้บังเกิดในตระกูล
กษัตริย์ ประกอบด้วยสมบัติ อันทรงงามกว่าชนทั้งหลายจะเจรจาปราศรัยก็เพราะ
เสนาะโส แต่จะได้สามิภรรยาและบุตรธิดาก็ล้วนแต่มีรูปทรงงดงามสอนง่าย

กัณฐ์ที่ 6 จุละพน 35 คาลา

กล่าวถึงการบอกทางไปเขาวงกตให้ชุกอย่างละเอียดของเจตบุตรพรานป่า
พร้อมเลี้ยงอาหารและจัดเสปียงให้ชุกไปกินกลางทางชุกเดินทางผ่านป่าตาม
เส้นทางที่เจตบุตรแนะนำจนถึงที่อยู่ของอัจจุตฤษี

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฐ์นี้คือ ผู้ใดบูชากัณฐ์จุละพน แม้จะบังเกิดในภพใดๆ
จะเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมบัติบริวาร จะมีอุทยานอันดารดาษด้วยดอกไม้หอมตลบไป
แล้วจะมีสระโบกขรณีอันเต็มไปด้วยปทุมชาติ ครั้นตายไปแล้วก็ได้เสวยทิพย์สมบัติใน
โลกหน้าสืบไป

กัณฐ์ที่ 7 มหาพน 80 คาลา

กล่าวถึงชุกเมื่อเดินทางไปถึงอาศรมพระอัจจุตฤษีก็ได้ใช้เพทุบายลงว่าจะ
มาสนทนารธรรมกับพระเวสสันดร พระอัจจุตฤษีหลงเชื่อจึงต้อนรับเลี้ยงดูอย่างดี แล้ว
แนะนำไปเขาวงกตให้อย่างละเอียด เมื่อไปถึงเป็นเวลาพลบค่ำ เฒ่าชุกก็ซ่อนตัวบน
ชะง่อนเขาด้วยคิดว่า ต้องรอรุ่งเช้าให้พระนางมัทรีออกไปหาผลไม้ เพราะนางคงไม่
ยอมยกลูกให้ใครแน่

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฐ์นี้คือ ผู้ใดบูชากัณฐ์มหาพน จะได้เสวยสมบัติใน
ดาวดึงส์ เทวโลกนั้น แล้วจะได้ลงมาเกิดเป็นกษัตริย์มหาศาล มีทรัพย์ศฤงคาร
บริวารมา มีอุทยานและสนระโบกขรณีเป็นที่ประพาส เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศักดิ์านภาพ
เฟื่องฟูไป ทั่วชมพูทวีป อีกทั้งจักได้เสวยอาหารทิพย์เป็นนิจันรินดรฯ

กัณฐ์ที่ 8 กุมารบรรพ์ 101 คาลา

กล่าวถึงพระนางมัทรีมีนางสังหรณ์ไม่ยอมเสด็จเข้าป่า จึงตรัสสั่งพระโอรส
และธิดาให้อยู่ใกล้ ๆ เสด็จพอ ครั้นพระนางมัทรีไปแล้ว เฒ่าชุกจึงรีบเข้าไปยังบริเวณ
อาศรมทันที ชุกทูลขอสองกุมาร ทูตีสองกุมารเฉพาะพระพักตร์พระเวสสันดร แล้ว
พาออกเดินทาง

อานิสงค์ของผู้บุชากัณฐ์นี้คือ ย่อมประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา ครั้นตายไปแล้วได้เกิดในกามาพจรสวรรค์ในสมัยที่พระศรีอาริยามะตตรัยมาอุบัติก็จะได้พบศาสนาของพระองค์ จะได้ถือปฏิสนธิในตระกูลกษัตริย์ ตลอดจนได้สดับตรับฟังพระสัทธรรมเทศนาของพระองค์ แล้วบรรลुพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้ง 4 ด้วยบุญราศี ที่ได้อบรมไว้

กัณฐ์ที่ 9 มัทรี 90 คาถา

กล่าวถึงพระนางมัทรีออกจากพระอาศรมไปหาผลไม้ในป่า พระทัยหวาดหวั่น ด้วยประหวัดถึงสองกุมาร เมื่อกลับถึงอาศรมพระเวสสันดรมิได้แจ้งความจริงโดยทันทีด้วยเกรงว่านางจะโคกเศร้านไม่อาจทนทานได้ จึงกล่าวสร้างด้วยโวหารแสดงความหึงหวง พระนางมัทรีน้อยพระทัยออกเที่ยวแสวงหาสองกุมารตลอดคืนจนสลับไปพระเวสสันดรแก้ไขให้พ้นขึ้นแล้วตรัสบอกความจริง พระนางมัทรีจึงทรงอนุโมทนา

อานิสงค์ของผู้บุชากัณฐ์นี้คือ เกิดในโลกหน้าจะเป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติเป็นผู้มีอายุยืนยาวทั้งประกอบด้วยรูปโฉมงดงามกว่าคนทั้งหลาย จะไปในที่ใดๆ ก็จะมีแต่ความสุขทุกแห่งหน

กัณฐ์ที่ 10 สักกบรรพ 43 คาถา

กล่าวถึงพระอินทร์เมื่อทรงทราบถึงบุตรทานนี้ เกรงว่าจะมีผู้อื่นมาขอพระนางมัทรี จึงแปลงองค์เป็นพราหมณ์มาทูลขอเสียก่อน เมื่อพระเวสสันดรประทานให้พระอินทร์ทรงอนุโมทนาแล้วถวายพระนางคืนพระเวสสันดร จากนั้นจึงแสดงองค์ให้ปรากฏและให้พรพระเวสสันดร 8 ประการ

อานิสงค์ของผู้บุชากัณฐ์นี้คือ ผู้ใดบุชากัณฐ์สักกบรรพ จะได้เป็นผู้เจริญด้วยลาภยศ ตลอดจนจตุรพิธพรทั้ง 4 คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตลอดกาลา

กัณฐ์ที่ 11 มหาราช 69 คาถา

กล่าวถึงชุกเดินทางเข้าไปแคว้นสรีรราชบุรี พระสัลยชัยทรงเฝ้าสองกุมาร ชุกได้รับพระราชทานเลี้ยงและถึงแก่กรรมด้วยกินอาหารมากเกินไป

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฑ์นี้คือ ผู้ใดบูชากัณฑ์มหาราชจะได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะได้เป็นพระราชา เมื่อจากโลก มนุษย์ไป ก็จะได้ไปเสวยทิพย์สมบัติในฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรเป็นบริวาร ครั้นบารมีแก่กล้าก็จะได้นิพพานสมบัติ อันตัดเสียซึ่งชาติ ชรา พยาธิ มรณะ พ้นจาก โอฆะทั้งสามมีกาโมฆะ เป็นต้น

กัณฑ์ที่ 12. ฉกกชัตติย 36 คาถา

กล่าวถึงกษัตริย์แคว้นกลิงครัฐ ทรงคืนช้างปัจจัยนาคน พระเจ้ากรุงสัญชัย พระนางผุสดี พระชาลี พระกัณหาเสด็จไปทูลเชิญพระเวสสันดร พระนางมัทรีกลับ พระนครเมื่อกษัตริย์ทั้งหกพระองค์ทรงพบกันก็ทรงวิสัยัญ ต่อมาฝนเบกรพรพรชตก จึงทรงฟื้นขึ้น

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฑ์นี้คือ ผู้ใดบูชากัณฑ์ฉกกชัตติยจะได้เป็นผู้เจริญ ด้วย พร 4 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทุก ๆ ชาติแล

กัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์ 48 คาถา

กล่าวถึงกษัตริย์หกพระองค์เสด็จกลับพระนคร พระเวสสันดรเสด็จขึ้น ครองราชย์ครองแผ่นดิน ทำให้ไพร่ฟ้าเสนาอำมาตย์มีสุขสงบกันทั่วทั้งแคว้น

อานิสงค์ของผู้บูชากัณฑ์นี้คือ จะได้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวงษาคุณาญาติ ข้า ทาสชายหญิง ธิดา สามี หรือบิดามารดา เป็นต้นอยู่พร้อมหน้ากันด้วยความผาสุก ปราศจากโรคพาธทั้งปวง จะทำการใด ๆ ก็พร้อมเพียงกันยังการงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี

กิจกรรมในงาน ยังมีการทำข้าวเหนียวแดง (ข้าวหยาแก้ว) ซึ่งเป็นความเชื่อที่ว่าเป็นการได้ถวายข้าวใหม่หลังจากการเก็บเกี่ยวของชาวนาที่ทนามาตลอดทั้งปี มีการ ทำ ข้าวเหนียวแดง ข้าวหลาม และข้าวปุก (ข้าวนึ่งกนา) แล้วแต่ว่าปีไหนจะทำอะไร ใน ปีนี้ทำ 2 อย่างด้วยกัน คือข้าวเหนียวแดงและข้าวหลาม ชาวนบ้านช่วยกันทำที่ห้องครัว วัดโพธาราม มีการนึ่งข้าว ต้มกะทิ เคียน้ำอ้อย โดยมีการแยกส่วนกันทำ และนำมา ผสมกันที่หลัง เพื่อคูลูกเคล้ากันเป็นข้าวเหนียวแดง เมื่อทำเสร็จก็จะนำไปใส่ถุงพลาสติก และในในถึงน้ำแข็ง และแจกให้กับผู้ที่มาร่วมงาน

พิธีกรรมและความเชื่อ

ในเวลา 19.00 น. มีการทอดผ้าจากวัดต่างๆ และคณะศรัทธาสาธุชนทั่วไป ณ ศาลาการเปรียญวัดโพธาราม มีการแสดงของเด็กๆนักเรียนต่างๆในอำเภอขุนยวม การแสดงของกลุ่มแม่บ้าน การแสดงของผู้สูงอายุหมู่ที่ 1 และกลุ่มผู้สูงอายุหมู่ที่ 2 และได้มีมอบเงินสนับสนุนโครงการจาก องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ร่วมสมทบจำนวน 57,000 บาท ได้รับการช่วยเหลือจาก ประชาชน ชุมชนป้อมต่างๆ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และขอความอนุเคราะห์จากเทศบาลตำบลขุนยวม สำหรับรถที่ใช้ขนไม้ ป่าไม้ขุนยวมร่วมสนับสนุนรถในการขนไม้มาทำเป็นกองหลวงพระเจ้า มีการจุดกองหลวงพระเจ้าเพื่อเป็นจุดเป็นพุทธบูชา การเผากองหลวงเพื่อเป็นการก่อไฟผิงพระเจ้าเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในช่วงฤดูหนาว

พระครูอนุศาสนโกศล เจ้าอาวาสวัดโพธาราม อธิบายว่า การที่วัดโพธารามเผากองหลวงในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2563 นั้นเนื่องจากว่า มีการเทศน์มหาชาติด้วยเลยทำการเผากองหลวงในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2563 แต่ที่อื่นเผาวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2563 ก็เพราะว่ามีการตานข้าวใหม่เพียงอย่างเดียว และได้กล่าวว่าที่อื่นนั้นจะเทศน์มหาชาติในช่วงเดือนยี่เป็ง มีการร่ววงโดยกลุ่มแม่บ้านทั้งหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 และมีการแลกของขวัญ เงินที่ได้จากการเหมาซื้อบัตรร่ววงนั้นจะนำไปบูรณะปฏิสังขรณ์พระวิหารที่ทรุดโทรม

วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2563 เป็นพิธีโอกาสตานข้าวใหม่เป็นความเชื่อที่ว่าชาวนาที่ได้ทำนาแล้วจากเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เมล็ดข้าวใหม่และได้นำข้าวใหม่นั้นมาถวาย

เดือนก่ำ(มกราคม) ประเพณีเข้าก่ำ

เข้าก่ำบ้านต่อแพ

การจัดปฏิบัติธรรมสานิจุดงค์เข้ากรรมในเขตป่าช้าบ้านต่อแพหมู่ที่ 1 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 12-14 มกราคม พ.ศ. 2563 ซึ่งก่อนที่จะจัดงานเข้าก่ำบ้านต่อแพนั้น ผู้ใหญ่บ้านบ้านต่อแพและคณะศรัทธาชาวบ้านต่อแพรวมทั้งคณะสงฆ์ ได้มีการทำความสะอาดบริเวณป่าช้าบ้านต่อแพ มีการจัดเตรียมสถานที่ ถ้างห้องน้ำ ถ้างหญ้าบริเวณป่าช้าและบริเวณรอบๆ เพื่อให้เกิดความสะอาดเพื่อพร้อมสำหรับการปฏิบัติและเข้ากรรมในเขตป่าช้าบ้านต่อแพ

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2563 ในช่วงบ่ายมีการทำพิธีการบวชพ้อศีลแม่ศีล ป่าช้าบ้านต่อแพ และมีการเปิดพิธีเข้ากรรมในป่าช้าในช่วงเวลา 18:00 น. โดยประมาณโดยมีท่านพระครูอนุศาสนโกศล เจ้าอาวาสวัดโพธาราม เจ้าคณะอำเภอ ขุนยวม เป็นประธานในพิธีเปิดงานเข้ากรรมในเขตป่าช้าบ้านต่อแพ และได้มีคณะสงฆ์ ในอำเภอขุนยวม มีคณะศรัทธาชาวบ้านบ้านต่อแพและคณะศรัทธาบ้านอื่นๆ เข้าร่วม การสวดมนต์เย็นโดยในเย็นวันนี้มีการสวดมนต์ทำวัตรเย็น และมีคณะศรัทธาชาวบ้าน ได้ทำน้ำปานะมาถวาย

ในช่วงกลางคืนที่มีการสวดมนต์ทำวัตรเย็น เมื่อเสร็จแล้วก็จะต่างพากันเข้า ในกรดหรือที่นอนที่ปักของตนเองหลังจากนั้นในช่วงกลางคืนก็จะมีการนับหมากคำคือ การนับลูกประคำในช่วงเวลากลางคืนเป็นครั้งเป็นคราวไป

วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 ในช่วงเช้าเวลา 05.00 น. มีการสวดมนต์ทำ วัตรเช้า และมีการลองขอมหรือการใส่บาตรให้กับพระ โดยพระสงฆ์จะนำบาตรตั้งไว้ บนโต๊ะ โดยชาวบ้านคณะศรัทธาจะนำข้าวปลาอาหารขนมต่างๆ มาใส่บาตรให้กับ พระสงฆ์และถวายพ้อศีลแม่ศีลที่ปฏิบัติธรรมอยู่ในเขตป่าช้า หลังจากฉันภัตตาหาร เข้าเสร็จก็จะมีการเดินจงกลม ระยะเวลา 1 ชม. มีการนั่งสมาธิ และฉันน้ำปานะ ทำ ธุระส่วนตัว และสวดมนต์เย็น เพื่อเป็นการฝึกจิตใจให้สงบใสเป็นลักษณะการปฏิบัติ ธรรมเพื่อเป็นการขัดเกลาตนเองและได้แผ่บุญกุศลให้กับสัมภเวสีที่อยู่ในเขตป่าช้าให้ ได้บุญกุศลจากการเข้ากรรมหรือปฏิบัติธรรม ในครั้งนี้ตลอดทั้งวันจะมีคณะศรัทธามา ถวายน้ำปานะและอาหาร เชื่อว่าการได้ถวายน้ำปานะและถวายอาหารในช่วงที่เข้า กรรมนั้นจะเป็นบุญกุศลอย่างยิ่งต่อผู้ที่ได้ถวาย และไม่เพียงแต่คณะศรัทธาที่อยู่ใน บ้านต่อแพเท่านั้นที่นำอาหารและน้ำปานะมาถวายได้มีคณะศรัทธาจากขุนยวม ศรัทธาจากบ้านเมืองปอนมาถวายน้ำปานะและอาหารเช่นเดียวกัน

วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2563 ในช่วงเช้าเวลา 05.00 น. มีการสวดมนต์ทำ วัตรเช้า ศรัทธาญาติโยมนำอาหารมาใส่บาตรในตอนเช้า พ้อศีลแม่ศีลรับประทาน อาหารเช้า เวลา 09.30 น. โดยประมาณมีการถวายสังฆทานแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์ เทศนา 1 จบ หลังจากนั้นก็จะเป็นการอุทิศบุญกุศลให้กับบุพการี สัมภเวสีที่อยู่ภายใน ป่าช้าแห่งนี้ พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพล พ้อศีลแม่ศีลรับประทานอาหารเป็นอันเสร็จพิธี

การเดินจงกรมของคณะสงฆ์กับพ่อศีลแม่ศีล

เข้ากำบ้านเมืองปอน

บ้านเมืองปอนได้กำหนดการจัดงานเข้ากรรมจำศีลในป่าช้า ณ ป่าช้า บ้านเมืองปอน ซึ่งก่อนการจัดงานเข้ากรรมในเขตป่าช้านั้นผู้ใหญ่บ้านบ้านเมืองปอน และศรัทธาชาวบ้านบ้านเมืองปอนได้ช่วยกันเตรียมงานเข้ากรรม มีการตัดหญ้า ล้างห้องน้ำ ทำความสะอาดบริเวณรอบๆ ป่าช้าบ้านเมืองปอน เพื่อเป็นการจัดเตรียมสถานที่ให้พร้อมก่อนการเข้ากรรม

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2563 เวลา 15.00 น. โดยประมาณได้มีการทำพิธีบวชพ่อศีลแม่ศีล ณ ป่าช้าบ้านเมืองปอน เวลา 18.00 น. เป็นการเปิดพิธีเข้ากรรมและสวดมนต์เย็นในเขตป่าช้าบ้านเมืองปอน โดยมีท่านพระครูอนุศาสน์ โกศล เจ้าอาวาสวัดโพธาราม เจ้าคณะอำเภอขุนยวม เป็นประธานในพิธีในการเปิดงานเข้ากรรมในครั้งนี้ มีคณะศรัทธาชาวบ้านอำเภอขุนยวมร่วมการสวดมนต์ทำวัตรเย็นในคำฉันนี้ และมีการถวายน้ำปานะ เมื่อสวดมนต์เสร็จก็จะเข้าที่จำศีลและระหว่างคืนนั้นก็จะมีกรณับลูกประคำเป็นครั้งคราว

วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2563 เวลา 05.00 น. โดยประมาณมีการสวดมนต์ทำวัตรเช้า และในช่วง เวลา 07.00 น. เป็นการออกบิณฑบาตของพระภิกษุสงฆ์ การเข้ากรรมบ้านเมืองปอนนั้นแตกต่างจากการเข้ากรรมบ้านต่อแพ เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์ออกบิณฑบาต ภายในหมู่บ้านเมืองปอน ระหว่างวันนั้นมีการเดินจงกรม นั่งสมาธิ นับลูกประคำ เป็นการสอนการปฏิบัติธรรมโดยตลอดทั้งวัน และในช่วงเย็นก็มีการสวดมนต์ทำวัตรเย็น บ้านบ้านคณะศรัทธาก็จะนำอาหารและน้ำปามาถวายให้กับพระสงฆ์และพ่อศีลแม่ศีล จากการสัมภาษณ์รูปแบบในการปฏิบัติธรรมในช่วงตอนกลางวันนั้นเหมือนเช่นเดียวกับการปฏิบัติธรรมบ้านต่อแพ

ชาวบ้าน พ่อศีลแม่ศีลถวายผ้าป่า เพื่อสมทบทุนในการจัดสร้างห้องน้ำในป่าช้าบ้านเมืองปอน

วันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2563 ในช่วงเช้ามีการสวดมนต์ทำวัตรเช้าพระสงฆ์ออกเดินบิณฑบาตภายในหมู่บ้านเมืองปอน พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพล พ่อศีลแม่ศีลรับประทานอาหาร และในเวลา 09.00 น. ฟังเทศน์จากพระสงฆ์ 1 จบ และมีการถวายต้นผ้าป่าจากพ่อศีลแม่ศีลชาวบ้านบ้านเมืองปอนได้ร่วมด้วยช่วยกันในการจัดตั้งต้นผ้าป่าขึ้น เพื่อถวายและจัดสร้างห้องน้ำภายในป่าช้าบ้านเมืองปอน

ที่มาช่วยกันยังวัดได้ทำการจักตอกเป็นเส้นเล็กๆ เพื่อจะได้นำดอกมามัดห่อข้าวเหนียวแดง ศรัทธากลุ่มแม่บ้านที่มาช่วยกันนั้นได้ช่วยกันตัดและเช็ดใบตองจิ้งที่โรงครัว ใบตองที่จะนำมาห่อข้าวเหนียวแดง มีการนำน้ำอ้อยมาหักและทำการเคี่ยวน้ำอ้อยเมื่อเคี่ยวเสร็จแล้วก็จะนำมากรองผ่านผ้าขาวบางอีกชั้นตอนหนึ่ง จากนั้นคั้นน้ำกะทิ และนำน้ำกะทิที่ได้บด้มลงในหม้อ มีการห่มข้าวไว้ในถังเพื่อทำการนึ่งในวันพรุ่งนี้

ในวันนี้สละฝ่ายชายได้ช่วยกันทำยอดฉัตรของกองหลัว มีการต้องลายตุงรูปธรรมจักรที่จะประดับรอบกองหลัว มีการทำโคมดอกบัวหรือโคมหุกระต่าง ทำที่แมงหรือฉัตรของไทใหญ่ เพื่อประดับตกแต่งรอบกองหลัว

วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ในวันนี้กลุ่มศรัทธาฝ่ายหญิงได้ช่วยกันเตรียมการทำเครื่องถวายข้าวมธุปายาส มีการพับใบตองทำเป็นเพื่อกดแต่งยังขอบพาน มีการแกะสลักผลไม้ ทำต้นดอกไม้ ที่จะนำถวายข้าวมธุปายาสในวันพรุ่งนี้เช้า ในวันนี้มีการตั้งโต๊ะในการจะวางของที่จะถวายข้าวมธุปายาสหน้าพระพุทธรูปองค์ใหญ่บนจองวัดจำนวน 2 โต๊ะ มีการตั้งเส้า 4 เส้ารอบโต๊ะมัดด้วยต้นกล้วยต้นอ้อยหมอกเลปา (ตุ่งไล่หนู) ติดกับเส้าทั้ง 4 เส้า และชิงผ้าขาวด้านบน

หนานหล้า จรวัดม่วยตอ กล่าวว่ “...ผ้าที่ชิงด้านบนนั้นเรียกว่า (ผ้าปีกต่าน) มีการทำปลาสมาส (ขัตราขัตริ) กันทั้ง 4 ด้านของโต๊ะ ฝ่ายสละชายอีกกลุ่มหนึ่งบนวัดได้ช่วยกันเหลาดันอ้อยและทำเป็นต้นและแกะสลักรูปใบไม้รูปดอกไม้ เพื่อประดับเป็นต้นอ้อย ฝ่ายหญิงบนศาลาวัดนั้นได้ช่วยกันห่อข้าวเหนียวแดง ในวันนี้สละฝ่ายชายที่ทำกองหลัวได้นำเครื่องตกแต่งมาประดับรอบๆกองหลัว ของที่ใช้ประดับนั้นจะมีตุงรูปธรรมจักรและที่แมง มีการใส่ยอดของกองหลัวด้วยยอดที่สานด้วยไม้ไผ่ทำคล้ายฉัตรขึ้นไปด้านบนจำนวน 7 ชั้น การใส่ยอดของกองหลัวนั้นได้รับความอนุเคราะห์จากภรรยาเจ้าเทศบาลตำบลขุนยวม ในการยกยอดฉัตรขึ้นและสวมใส่บนยอดของกองหลัว มีการผ่าไม้เกียะออกเป็นซี่ๆและทำการมัด นำไม้เกียะที่มีดนั้นขึ้นมายังบนวัด และให้ศรัทธานั้นซื้อไม้เกียะนำไปใส่ในกองหลัวพระเจ้า และเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่สามารถหารายได้เข้าวัด ศรัทธายังคงนำผลไม้ขนมมาบนวัด เพื่อนำมาสมทบในการทำข้าวมธุปายาสถวายให้กับพระพุทธเจ้า...”³⁵

ด้านในโรงครัวกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มพ่อบ้านได้มาช่วยกันนึ่งข้าวเหนียว นำข้าวเหนียวกว่นเข้ากับกะทิและน้ำอ้อย มีการห่อข้าวเหนียวแดง ภายในงานที่มาช่วยกันเพื่อทำข้าวเหนียวแดงนี้จะเห็นได้ว่ามีกลุ่มชนชาติพันธุ์ ปกาเกอญอ กลุ่มคน

ไทใหญ่ และคนไทยวน มาช่วยกันทำข้าวเหนียวแดงภายในงานอย่างพร้อมเพรียงกัน และยังมีการนำข้าวเหนียวแดงแจกยังประชาชนชุมชนป้อมต่างๆ ในชุมชนวนให้นำกลับไปแจกสมาชิกชุมชนป้อมนั้นๆ ในเวลา 16.00 น. โดยประมาณมีการตั้งขบวน

ขนมผลไม้คณะศรัทธาชาวบ้านมาร่วมทำบุญถวายข้าวมธุปายาส

วัดม่วยต่อออกแจกข้าวเหนียวแดงตามถนนหลวงหมายเลข 108 มีการขอความอนุเคราะห์รถประชาสัมพันธ์เทศบาลตำบลขุนยวม ในการประชาสัมพันธ์แจกข้าวเหนียวแดง และรถคณะศรัทธาวัดที่นำข้าวเหนียวแดงแจก ศรัทธาที่แจกนั้นเดินแจกทั้ง 2 ฝากฝั่งของถนนและปิดท้ายด้วยขบวนรถกลองมอชิงกลุ่มบ้านนามน ประโคมขบวนกรแจกข้าวเหนียวแดง

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ในวันนี้ตั้งแต่เช้าเริ่มกันตั้งแต่เวลา 05.00 น. โดยประมาณ มีการนำเครื่องต่างๆ ที่จะนำถวายเป็นข้าวมธุปายาสนั้นมาวางไว้บนโต๊ะที่ได้จัดเตรียมไว้ อันมีผลไม้แกะสลัก แดงโม มะละกอ ต้นอ้อย นมข้นหวาน น้ำส้ม น้ำเปล่า ข้าวเหนียวปั้น ข้าวเหนียวแดง (ข้าวหญาฎี) ขนม

ข้าวที่ปั้นอยู่ในพานนั้นเป็นข้าวเหนียวปั้นทั้งหมดจำนวน 49 ก้อน ที่มาของการถวายข้าวมธุปายาสนั้นมาจากการถวายอาหารของนางสุชาดาที่ใส่บาตร

พระพุทธเจ้าในตอนเช้า สิ่งที่เขาไม่ได้ในการถวายข้าวมธุปายาสนั้นคือ นม ในประวัติจากนางสุชาดานั้นกล่าวว่า นมที่ได้นำมาถวายพระพุทธเจ้า นางสุชาดานั้นได้ค้นมาจากนมวัวสาวที่เกิดลูกใหม่ๆ คั้นและนำมาเคี้ยวจนเหนียวและนำมาถวายให้กับพระพุทธเจ้าในตอนเช้ามืด โดยนางสุชาดานั้นตั้งใจในการถวายข้าวมธุปายาสและนม ในเช้าวันนั้นนางจึงตื่นแต่เช้าตรู่เพื่อที่จะถวายข้าวมธุปายาสและนม นางจึงได้จุดกองไฟเพื่อรอพระพุทธเจ้าที่บิณฑบาตรในตอนเช้า เมื่อพระพุทธเจ้าออกบิณฑบาตนั้นจะมองแต่เท้าของท่านที่เดินออกบิณฑบาต และในเช้าวันนั้นเอง นางสุชาดาก็ได้ถวายข้าวมธุปายาสและผลไม้กับนมวัวของนางเพื่อใส่บาตรพระพุทธเจ้า นางสุชาดาในภาษาไทยกลาง คนไทใหญ่เรียกว่า นางสุจ๊ะต๊ะ

ในช่วงเช้าก่อนการถวายข้าวมธุปายาสนั้น มีการใส่ขันแก้วทั้ง 3 ก่อน และในพิธีถวายข้าวมธุปายาสในวันนี้ยังมีการทำพิธีถวายข้าวคู่อายุ ข้าวคู่อายุ หรือ ภาษาไทใหญ่เรียกว่า “ต่างหอมต่อซากเจ้” คือการที่มีการทำพิธีข้าวต่ออายุถ้าทำพิธีถวายข้าวมธุปายาสในวันไหนคนที่เกิดในวันนั้นก็จะมาทำพิธีนี้ เช่นในครั้งนีถวายข้าวมธุปายาสตรงกับวันเสาร์ คนที่เกิดวันเสาร์ก็จะป็นข้าวเหนียวตามอายุของตนเอง และเพิ่มไปอีก 1 ก่อน ใส่ในถ้วยจานก๊อกหอมต่อ (กระทงใบตอง) และใส่ขนม กล้วยดอกไม้ เทียน 4 เล่ม เป็นการถวายข้าวเพื่อเป็นการต่ออายุ และถวายให้กับเจ้ากรรมนายเวร และจะนำข้าวต่ออายุจำนวน 1 ถ้วยหรือ 1 กระทงใบตองนำไปถวายพระสงฆ์ พระสงฆ์รับและนำวางตรงหน้าเพื่อทำพิธี เมื่อเสร็จพิธีก็จะจุดเทียนวางบนโต๊ะถวายพร้อมกับข้าวมธุปายาส สำหรับข้าวที่เหลือผู้ที่มาทำพิธีนั้นก็จะวางตรงหน้าของตนเมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็จะมีการอธิษฐานขอพรจุดเทียน และนำข้าวในถ้วยหรือจานในกระทงใบตองไปวางตรงโต๊ะที่ถวายข้าวมธุปายาสเช่นกัน

เวลา 05.00 น. พิธีการถวายข้าวมธุปายาสนั้นเริ่มจากจเร (อาจารย์วัด) ในการทำพิธี มีการกล่าวคำขอสูมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่อยู่ภายในวัด และบอกกล่าวว่า วันนี้จะได้ทำการถวายข้าวมธุปายาส มีการจุดเทียนบนโต๊ะที่ทำการตั้งข้าวมธุปายาส พระสงฆ์เจ้าอาวาสวัดม่วยต่อเป็นผู้ทำหน้าที่นำกล่าวถวายข้าวมธุปายาส โดยอ่านจากเล่มปั๊บบของภาษาไทใหญ่ เป็นการกล่าวแบบภาษาไทใหญ่ โดยเนื้อหาที่กล่าวถาวยนั้นเป็นเนื้อหาที่จะถวายในวันนี้

“...ถวายข้าวหอมต่อโหลง ดอกไม้ไฟเทียนและอาหาร ข้าวหอมก๊อก 49 ก่อน (ข้าวปั้น 49 ก่อน) ข้าวหอมต่อซากเจ้ (ข้าวต่ออายุ)....” รวมถึงกล่าวข้าวของที่

นำมาถวายในวันนี้ น้ำดื่ม น้ำแดงน้ำเขียวและน้ำต่างๆดอกไม้และขอเชิญลงมารับพร้อมทั้งจุดไฟเพื่อให้เกิดแสงสว่าง ทำพิธีนี้เพื่อให้พระพุทธรูปเจ้านั้นลงมารับและฉันภัตตาหาร และขอให้ผู้ที่ได้ทำการถวายนั่นอยู่เย็นเป็นสุข อายุยืนยาว ขอให้ร่างกายนั้นแข็งแรง ไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียน รวมถึงการนำกล่าวขอบคุณบุญคุณของพ่อแม่บิดามารดาที่มาปกป้องรักษาและคุ้มครอง ขอให้การทำบุญในครั้งนี้ส่งผลถึงพ่อและแม่ และเชิญผีสงฆ์เทศนาให้มารับรู้และดูการทำพิธีในวันนี้ และขอให้เข้าไปสู่นิพาน หลังจากนั้นพระสงฆ์ก็จะนำทำพิธีขอขมา พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ที่ได้กระทำผิด ทั้งวัฏจักรมมโนกรรม พอหลังจากเสร็จพิธีแล้วผู้ที่นำข้าวต่ออายุมาทำพิธีนั้นก็จะยกข้าวต่ออายุขึ้นบนหน้าผากและอธิฐานจุดเทียนทั้ง 4 เล่ม และนำไปถวายบนโต๊ะที่ถวายข้าวมธุปายาส มีการถวายจตุปัจจัยไทยทาน ถวายสังฆทาน

ข้าวขอมต่อซากเจี๊

เครื่องข้าวมธุปายาสที่เหลือจะจัดเป็นอีก 2 ชุด จะนำไปถวายที่ซุ้มพระพุทธรูปเจ้าพลาางสู่ และซุ้มพระพุทธรูป ชุดองแป้ มีการถวายก๊อกขอมต่อ (ข้าวกระตังใบตอง) พร้อมจุดเทียนเพื่อให้เกิดความสว่าง ทั้งหน้าเจดีย์ หน้าพระพุทธรูป

ในช่วงเวลา 06.00 น. มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งเนื่องในวันมาฆบูชา บริเวณหน้าธนาคารกรุงไทย สาขาขุนยวม ในช่วงกลางคืนของในวันนั้นพิธีเริ่มเวลา 20.00 น.โดยประมาณ ณ วัดม่วยต่อ อำเภอขุนยวม มีการกล่าวคำถวายกองหลัวบน ศาลาวัด ศรัทธาเริ่มขึ้นมายังบนจอมวัด มีการใส่สวดดอกขันแก้วทั้ง 3 จากนั้นจะถูกย้ายก่อนทำพิธี นำไปวางหน้าพระพุทธรูปพระประธาน 1 ชั้น วางหน้าโต๊ะหมู่บูชา 1 ชั้น และนำวางหน้าพระสงฆ์ที่เทศนาอีก 1 ชั้น ผู้ทำหน้าที่เจเร (อาจารย์วัด) ทำหน้าที่กล่าวเป็นภาษาไทใหญ่ว่าวันนี้เป็นงานประเพณีเดือน 3 กล่าวถึงงานมาฆบูชาและงาน ถวายกองหลัว คณะศรัทธาได้มาทำตามจารีตและประเพณี และบอกกล่าวถึงการจะได้ถวายทาน และขอให้ศีลสาธุการรับรู้ถึงการทำบุญในครั้งนี้ มีการสวดมนต์ และทำการขอศีลจากพระสงฆ์ หลังจากนั้นพระสงฆ์จะให้ศีล 5 และขึ้นนั่งไม้ตัสสะ 3 รอบ และพระสงฆ์นำกล่าวคำถวายกองหลัว เป็นการกล่าวถึงวันมาฆบูชา และการทำกองหลัวเพื่อถวายเป็นพุทธรูป ถวายเกี้ยว ฟินไฟ และขอให้ได้เข้าไปสู่นิพพาน หลังจากเสร็จจากการถวายแล้วก็มีถวายจตุปัจจัยไทยทานแด่พระสงฆ์ ปัจจัยนั้นแล้วแต่เจ้าภาพที่มีความประสงค์จะรับเป็นหัววัด มีการหยาดน้ำ จเร(อาจารย์วัด) นำขอขมา ขอขมาวจีกรรม มโนกรรม พระสงฆ์ให้พร พระสงฆ์นำกล่าวคำบูชาดอกไม้ธูปเทียน และลงเวียนเทียนรอบองค์เจดีย์ 3 รอบ เมื่อเวียนเทียนเสร็จก็จะเป็นการจุดกองหลัว เพื่อเป็นพุทธรูป มีการตักถองกันยาว ถองมอชิง จากชาวบ้านบ้านนามนประโคน ตลอดทั้งงาน

งานกองหลัวบ้านเมืองปอน

งานกองหลัวบ้านเมืองปอน เริ่มจัดขึ้นในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ในวันนี้และก่อนหน้านั้นชาวบ้านเมืองปอนได้นำข้าวเหนียว น้ำอ้อย ถั่ว กะทิ มารวมกันยัง วัดเมืองปอน โดยก่อนหน้าการจัดงานนั้นจะมีการประชาสัมพันธ์โดยผู้ใหญ่บ้าน บ้านเมืองปอนผ่านทางเสียงตามสายหมู่บ้านเมืองปอน ให้ชาวบ้านนำวัตถุดิบในการทำข้าวเหนียว (ข้าวเหนียวแดง) มาร่วมกันที่วัดเพื่อจัดทำข้าวเหนียวแดง ในวันที่ชาวบ้านได้มาช่วยกันยังวัดเพื่อทำข้าวเหนียวแดง โดยชาวบ้านนั้นจะมีการนั่งข้าวเหนียวเคี้ยว น้ำอ้อย นั้นน้ำกะทิ และนำมาคลุกเคล้าให้เข้ากันจนได้ที่จึงได้ข้าวเหนียวแดง นำข้าวเหนียวแดงนั้นมาห่อ และทำการแจกจ่ายให้กับชาวบ้านบ้านเมืองปอนโดย คณะศรัทธาวัดเมืองปอนได้เดินแจกจ่ายในหมู่บ้าน มีการตักถองถองถองกันยาว ประกอบการแจกข้าวเหนียวแดง

(ซ้าย) รูปภาพการจุดกองหลัว, (ขวา) กองหลัวบ้านต่อแพ ริมแม่น้ำยม

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ช่วงเช้ามีการทำบุญตักบาตรโดยให้ชาวบ้านนำอาหารมาลงขอม (ใส่บาตรบนวัด) เจ้าอาวาสวัดกล่าวว่าปกติในทุกปีนั้น จะมีการต่างขอมต่อหลว (ถวายข้าวมธุปายาส) บนวัดแต่ในปีนั้นไม่ได้ทำ ในช่วงกลางวันนี้ไม่มีการปฏิบัติธรรม ภาคค่ำมีการสวดมนต์ทำวัตรเย็น เจริญพระพุทธมนต์ ทำการเวียนเทียน และจุดกองหลัว เป็นอันเสร็จพิธี การจัดงานกองหลัวบ้านเมืองปอนเป็นการจัดขึ้นโดยคณะศรัทธาบ้านเมืองปอน จัดขึ้นตามประเพณีที่สืบทอดกันมานาน จากการสัมภาษณ์ประวัติงานกองหลัว และประวัติชาวหลัว (ชาวเหนียวแดง) ประวัตินั้นไม่มี

งานกองหลัววัดต่อแพ

รูปแบบการจัดงานถวายกองหลัวบ้านต่อแพ จัดขึ้นในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2563 สล่าและศรัทธาชาวบ้านบ้านต่อแพได้ช่วยกันตัดไม้ซางเพื่อนำมาจัดทำเป็นกองหลัว

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 สล่าและชาวบ้านได้ช่วยกันขึ้นโครงกองหลัว ซึ่งกองหลัวนั้นตั้ง ณ ฝั่งริมน้ำยม บ้านต่อแพ สล่าช่วยกันสานที่แฉก ช่วยกันทำตุ่ง ณ วัดต่อแพ เตรียมสถานที่อุปกรณ์การต่างขอมต่อหลว (ถวายข้าวมธุปายาส) ชาวบ้านนำอาหารขนมผลไม้ มาร่วมทำบุญที่วัดเพื่อจะจัดทำการถวายข้าวมธุปายาสในวัน

พรงนี้ ในปีนี้ไม่มีมิงบจากที่ใดเข้ามาส่งเสริมหรือสนับสนุน เป็นการจัดงานขึ้นโดยการ
ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันโดยคณะศรัทธาชาวบ้านบ้านต่อแพ ในปีที่ผ่านมาได้งบ
การช่วยเหลือและสนับสนุนบ้างในการจัดงานโดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
แม่ฮ่องสอน และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เงา

วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ในช่วงเช้าเวลา 06.00 น. มีการทำพิธีต่าง
หอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส) มีการใส่ข้าวล้นบาตร โดยพระสงฆ์วัดต่อแพได้นำ
บาตรมาวางไว้บนโต๊ะ เพื่อที่ทางศรัทธาชาวบ้านต่อแพนั้นจะได้นำข้าวปลาอาหาร
ขนม ผลไม้ใส่ลงในบาตรพระ เมื่อเสร็จพิธีในช่วงเช้าแล้วก็ไม่มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมต่อ
และในช่วงเย็นนั้นมีการสวดมนต์ทำวัตรเย็น และเวียนเทียนรอบองค์พระเจดีย์บ้านต่อ
แพ หลังจากนั้นก็จะเป็นการจุดกองหลัวเพื่อเป็นพุทธบูชา

ในเช้าวันนี้มีชาวบ้านบางส่วนซึ่งได้นำข้าวหญาฎี (ข้าวเหนียวแดง) มาถวาย
ยังวัด ซึ่งข้าวเหนียวแดงนั้นทำไว้ก่อนในเมื่อวานนี้ การทำข้าวเหนียวแดงของส่วนรวม
ทางวัดนั้นไม่ได้ทำ แต่ว่าชาวบ้านศรัทธาจะทำกันเองโดยการรวมกลุ่มกันทำหรือเป็น
การทำกันเองภายในครอบครัว ภายในเครือญาติ เมื่อทำข้าวเหนียวแดงเสร็จเป็นที่
เรียบร้อยแล้วก็จะนำไปแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้องคนที่รู้จักหรือแจกในหมู่บ้านต่อแพ
และนำไปถวายวัด

งานกองหลัวบ้านประตูเมือง

วัดประตูเมือง เริ่มจัดงานตั้งแต่วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ในวันนี้สลา
และชาวบ้านได้ช่วยกันไปตัดไม้ซางไม้ไผ่เพื่อจะจัดทำเป็นกองหลัว เมื่อไม้ไผ่มาถึงยัง
วัดแล้ว สลาและชาวบ้านก็จะช่วยกันขึ้นโครงของกองหลัว ทำโคมดอกบัว หมอกเล
ปาน (ตุ่งใส่หมู) ประดับตกแต่งยังกองหลัว กลุ่มแม่บ้านได้ช่วยกันจัดเตรียมสถานที่
ช่วยกันทำความสะอาดวัด ชาวบ้านประตูเมืองได้นำ ข้าวเหนียว น้ำอ้อย ถั่วดิน มา
สมทบที่วัดเพื่อจะได้จัดทำข้าวเหนียวแดงในวันรุ่งขึ้น

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ช่วงเช้าชาวบ้านได้ทำข้าวหญาฎี (ข้าวเหนียว
แดง) ณ วัดประตูเมือง ช่วยกันปลอกมะพร้าว คำน้ากะทิ ทำการนึ่งข้าว เคี้ยวหน้าอ้อย
และทำการคลุกเคล้าข้าวเหนียวกับน้ำกะทิหน้าอ้อยเข้าด้วยกัน กลุ่มแม่บ้านได้ช่วยกัน
ห่อข้าวเหนียวแดงและรอที่จะทำการแจกจ่ายตามหมู่บ้านต่างๆ ในวันรุ่งขึ้น

วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ในช่วงวันนี้เวลา 08.00 น. โดยประมาณ มีการแจกข้าวเหนียวแดงภายในหมู่บ้านประตูเมือง นำโดยผู้ใหญ่บ้านคณะกรรมการวัด และชาวบ้านตั้งขบวนหน้าหมู่บ้านประตูเมืองเดินขบวนพร้อมกับเสียงฆ้องเสียงกลอง ตีกลองกันยาวประกอบการเดินขบวนเพื่อทำการแจกข้าวเหนียวแดงทั่วทั้งหมู่บ้าน และนำรถยนต์ออกแจกข้าวเหนียวแดงตามหมู่บ้านใกล้เคียง บ้านต่อแพ บ้านห้วยนา บ้านสวนอ้อย ในวันนี้ ณ วัดประตูเมือง ชาวบ้านจะนำ ผลไม้ขนม นม น้ำผึ้ง มารวมกันยังวัดประตูเมืองเพื่อเตรียมที่จะทำการถวายข้าวมธุปายาสในวันพรุ่งนี้ และในวันนี้ก็ยังมี การแกะสลักผลไม้เพื่อเตรียมการถวายข้าวมธุปายาส และยังมี การทอดผ้าป่าประจำปี ซึ่งก็มีคณะศรัทธาจากวัดต่างๆหมู่บ้านต่างๆได้นำต้นผ้าป่ามา ถวายยังวัดประตูเมือง

จุดไฟกองหลวงวัดประตูเมือง

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ในช่วงเช้ามีการถวายข้าวมธุปายาส คณะศรัทธาชาวบ้านขึ้นวัดทำบุญ มีการตักบาตรเรียกว่า ข้าวล้นบาตร โดยที่พระสงฆ์จะนำ บาตรตั้งไว้บนโต๊ะชาวบ้านที่มายังวัดก็จะนำอาหารขนม ผลไม้ใส่ลงในบาตร มีการฟังธรรม ระหว่างทั้งวันนั้นไม่มีกิจกรรมในการปฏิบัติธรรม และในช่วงค่านั้นมีพิธีสวด

มนต์ให้พระท้าวตรเียน มีการเวียนเทียนรอบองค์พระเจดีย์ และจุดกองหลัวเพื่อเพื่อเป็นพุทธบูชาเพื่อถวายให้กับพระพุทธรเจ้าในวันมาฆบูชา

ภายในงานนี้ยังมีกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นสำหรับเยาวชนได้มีการจัดงานแข่งขันกีฬาตะกร้อขึ้น ภายใต้หัวข้อ ลานวัด ลานใน ลานกีฬา แข่งขันกันมาตั้งแต่วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2563 รางวัลในการแข่งขันนั้นได้จากเงินสมทบภายในหมู่บ้าน และผู้ใหญ่ที่อยากจะส่งเสริมสนับสนุนเด็กและเยาวชนในการเล่นกีฬา

จากการสัมภาษณ์ในการจัดงานในครั้งนี้ไม่มีหน่วยงานใดที่เข้ามาสนับสนุนหรือส่งเสริมมีแต่เพียงคณะศรัทธาชาวบ้านบ้านประตูเมืองเท่านั้นที่ช่วยกันในการจัดงานในครั้งนี้ เป็นการเก็บเงินร่วมสมทบทุนในการจัดงานบ้านละ 50 บาท หรือมากกว่านั้นก็ได้แล้วแต่จิตศรัทธา

ปอยสา่งลอง เดือนสี่(มีนาคม) ประเพณีปอยสา่งลอง

ปอยสา่งลอง คือ การบรรพชาสามเณรในบรรพพุทศาสนา โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อารังค์ บุญพิทักษ์ อธิบายถึงประเพณีนี้ว่า ปอยสา่งลอง เกิดจากคำสามคำ ปอย แปลว่า งานหรือจัดงาน สา่ง แปลว่า สามเณร ลอง มาจากคำว่าอลอง แปลว่า ผู้เป็นใหญ่เหนือมนุษย์ หรือผู้ที่เป็นเหนือของผู้มีบุญเทียบได้กับคำว่า หน่อพุทธางกูร

ในการจัดปอยสา่งลอง ในสมัยก่อนถือว่าเป็นความสำคัญและจำเป็นที่จะให้การศึกษาบุตรหลานของตน โดยยึดถือหลักปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ ด้วยคนไทใหญ่หรือคนไทใหญ่ถือว่าเมื่อยังเด็กอยู่นั้น ความคิด จิตใจและความประพฤติต่างๆ ยังสะอาดและบริสุทธิ์ หากได้มีการร่ำเรียนพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วจะสามารถรับและซึมซับความดีงามไว้ได้ดีกว่าผู้ใหญ่ที่มีอายุมาก ดังนั้นการบวชลูกแก้วหรือปอยสา่งลอง ของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน จึงถือว่าเป็นงานปอยที่สำคัญมาก ว่ากันว่าจะได้บุญกุศลอย่างแรงกล้า ซึ่งมักจัดงานกันระหว่างเดือน มีนาคมถึงเมษายน ของทุกปี

ประวัติความเป็นมาจากหนังสือไทใหญ่ที่เขียนโดยเจ้าหน่อคำ และนายบุญศรี นุชจิโน ได้แปลไว้ กล่าวว่า เมื่อครั้งพุทธกาลในกรุงราชคฤห์ มีกษัตริย์นามว่า พระเจ้าพิมพิศาล ได้สร้างพระวิหารถวายพระพุทธเจ้าและปวารณาตัวเองเป็นทนายของพระพุทธเจ้าตลอดชีวิต พระเจ้าพิมพิศาล มีโอรสองค์หนึ่ง นามว่าเจ้าชายอชาตศัตรู

วันหนึ่งเจ้าชายอชาตศัตรู ได้เสด็จลงมายังลานพระวิหารที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ได้พบกับพระเทวทัต พระเทวทัตจึงได้อัญเชิญเสด็จขึ้นไปบนกุฏิพร้อมทั้งยกย่องเป็นผู้มีบุคลิกเฉลิยวฉลาด ปราดเปรื่อง สมควรเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองโดยเร็ว พร้อมกับบยุแหยว่าพระเจ้าพิมพิสารนั้นแก่ชราแล้ว ไม่ควรเป็นกษัตริย์อีกต่อไป เพราะไม่สามารถนำทัพไปสู้รบกับใครได้ อาจสูญเสียแผ่นดินไปให้กับเมืองอื่น จึงแนะนำให้ฆ่าเสีย เจ้าชายอชาตศัตรูได้ฟังดังนั้นก็เกิดความขุ่นเคืองไม่พอพระทัย จึงดำหนิว่าใครจะฆ่าบิดาของตนได้ลงคอแล้วรีบกลับไป ฝ่ายพระเทวทัตก็ไม่ลดละความพยายาม ได้หาโอกาสมาพบกับเจ้าชายอชาตศัตรูอีกครั้ง พร้อมทั้งทูลกระซิบว่าให้พระองค์จับบิดาขังไว้ไม่ให้เสวยอาหาร 7 วัน ก็จะสิ้นพระชนม์ไปเอง ซึ่งเราก็จะฆ่าพระพุทธเจ้าโดยจัดก่อนหินขนาดใหญ่ให้กลิ้งมาทับเวลาออกไป빈ตบาตร แล้วเราก็จะได้เป็นพระพุทธเจ้า ส่วนพระองค์จะได้เป็นกษัตริย์และเป็นทายาทของเรา จากนั้นเราทั้งสองจะได้อวยกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นต่อไป เจ้าชายอชาตศัตรูเมื่อได้ฟังดังนั้นเชื่อและสั่งให้ทหารนำบิดาไปขังไว้และมีให้คนนำอาหารไปเสวย ฝ่ายพระมเหสีด้วยความรักและความสงสารในพระสวามี จึงเดินนำขนมใส่เกล้าผม บางครั้งใส่ในรองเท้า และทาตัวเข้าไปเยี่ยมให้เสวย จนครบกำหนดทั้ง 7 วัน พระเจ้าพิมพิสารยังไม่สิ้นพระชนม์ แต่สามารถนั่ง นอนและเดินออกกำลังกายได้ ในที่สุดเจ้าชายอชาตศัตรูได้สั่งให้ทหารฉีกเนื้อผ้าเท้าของพระบิดาแล้วเอาน้ำเกลือทา ไม่ให้เดินไปมาได้ ในขณะเดียวกันเจ้าอชาตศัตรูได้พาพระโอรสไปเยี่ยมพระมารดา และทรงตรัสว่า ลูกชายคนนี้ซำรักมาก แต่ตัวซำเมื่อยังเล็กพระบิดาจะรักเหมือนที่ซำรักลูกซำหรือเปล่าไม่ทราบ พระบิดาจึงตรัสเจ้ารักลูกเจ้ำมากนั้นไม่จริง เพราะของเล่นต่างๆ ที่มีค่ามหาศาลที่เจ้าเล่นอยู่ขณะนี้ ล้วนเป็นของที่พ่อเจ้าซื้อ ให้ทั้งสิ้น และได้ซื้อหามาให้ลูกเจ้า แม้แต่ซำเดียว เจ้าชายอชาตศัตรูเมื่อได้ฟังดังนั้นจึงสำนึกผิดและรีบเสด็จไปยังที่คุมขังเพื่อนำบิดาออกมารักษายาบาล แต่เมื่อพบว่าบิดาได้สิ้นพระชนม์ไปเสียแล้ว จึงรู้สึกเสียใจมาก และรีบเสด็จไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พร้อมกับเล่าเรื่องให้ฟังโดยตลอด พระพุทธเจ้าตรัสว่า เพราะคบคนผิดจึงได้ทำบาปมหันต์เช่นนี้ แต่เพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบา ให้นำพระโอรสมาถวายเป็นทานในพุทธศาสนา โดยให้เขาสมฺใจ เมื่อทราบดังนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูจึงได้นำพระโอรสพร้อมด้วยพระสหายอีก 500 คน ที่มีความสมฺใจและบิดา มารดาอนุญาตแล้วไปถวาย โดยเริ่มแรกให้อาบน้ำขมิ้นส่มป่อย น้ำอบน้ำหอมที่ซำด้วย เพชร พลอย ทองคำ และเงิน ไปรับศีลห้าจากพระพุทธเจ้า และแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายของเจ้าชายโอรส ของกษัตริย์สมย์โบราณ แล้วนำไป

แห่ตามถนนสายต่าง ๆ ในกรุงราชคฤห์ เมื่อครบ 7 วัน จึงนำสา่งลองไปบรรพชาเป็นสามเณรต่อหน้าพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสงฆ์สาวกทั้งหลาย พระพุทธเจ้าจึงให้นามพระโอรสองค์นี้ว่า “จิตตะมะเถร” จึงเป็นที่มาของ ปอยสา่งลอง ที่คนไทใหญ่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา

พิธีกรรมและความเชื่อ

งานปอยสา่งลองที่นิยมจัดกันทั่วไปมีกำหนดการ ดังนี้

วันแรกเรียกว่า “วันรับสา่งลอง” เจ้าภาพ พ่อแม่ญาติพี่น้อง “หัวหน้า ตะแปสา่งลอง” (ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้คอยควบคุมดูแลสา่งลองและรักษาเครื่องประดับ) และ “ตะแปสา่งลอง” (พี่เลี้ยงสา่งลอง) จะนำเด็กไปวัดเพื่อแต่งชุดสา่งลอง โดยนุ่งกางเกงขาสั้นสีขาวและเสื้อกล้ามสีขาว นุ่งโจงกระเบนสีสด ปลอยชายด้านหลังยาว จับจีบ คาดด้วยเข็มขัดเงินหรือทอง สวมเสื้อแขนกระบอกชายโค้งงอน และมีเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น “แคบคอ” (ทำด้วยทองคำที่เป็นกลมมีลวดลายดุน) แหวนกำไล เป็นต้น ศีรษะสวมด้วย “ปานกุ่ม” (ชฎา) ใบหน้าจะแต่งให้สวยงาม

เมื่อแต่งตัวเสร็จแล้วสา่งลองจะอาราธนาศีล พระสงฆ์ให้ศีลและสั่งสอนอบรมให้วางตัวให้เหมาะสม แล้วสา่งลองจะทำการ “กั้นตอ” (ขอขมา) เป็นเสร็จ พิธีต่อมาจึงเคลื่อนขบวนไปคารวะและขอขมาศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ตลอดจน พระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ แล้วจึงไปให้ญาติมิตรผู้ที่เคารพนับถือผูกข้อมือ ตอนกลางคืน จะมีการสมโภชที่บ้านเจ้าภาพ

วันที่สองของงาน ตอนเช้าจะมีพิธี “แหลโคหฺลู่” (แห่เครื่องไทยทาน) ผู้ร่วมขบวนแห่จะแต่งกายชุดไทใหญ่หลากสีสัน สวมใส่เครื่องประดับ โดยขบวนจะ ตั้งที่บ้านเจ้าภาพแล้วแห่ผ่านถนนสายต่าง ๆ เพื่อไปรวมกันที่วัด เมื่อไปถึงวัดจะแห่ เวียนรอบวัด 3 รอบ แล้วนำเครื่องไทยทานทั้งหมดไปตั้งไว้หน้าพระพุทธรูป จากนั้นเจ้าภาพจะเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมงาน ตอนเย็นจะมีพิธีจัดเลี้ยงอาหารสา่งลอง อาหารที่นำมาเลี้ยงจะมี 32 ชนิด (ในอดีตจะมีถึง 32 ชนิด) บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง จะเป็น ผู้ป้อนอาหารให้ จากนั้นจะเป็นพิธีบายศรีสู่ขวัญและผูกข้อมือสา่งลอง

วันที่สามของงาน เป็นวัน “ข้ามสา่ง” หรือวันนำสา่งลองไปบรรพชา เป็นสามเณรที่วัด ผู้คนที่ได้รับเชิญมาร่วมงานจะไปรวมกันที่วัดตั้งแต่เช้า จะมีการ “ล้อมลิ๊ก” คือการอ่านหนังสือธรรมะเป็นภาษาไทยใหญ่ ให้ผู้มาร่วมงานฟัง โดยมี “จเร”

(ผู้อำนวยการอ่านด้านภาษาไทยใหญ่) เมื่อได้เวลาเพลจะมีการถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์เลี้ยงอาหารสา่งลองและผู้มาร่วมงาน

พิธีบรรพชาอุปสมบท เป็นพิธีทางสงฆ์ ปฏิบัติเหมือนกันกับท้องถิ่นอื่น ทุกประการ การบรรพชานิยมทำกันในตอนบ่าย ส่วนการอุปสมบทนิยมทำกันในตอน เช้ามืดประมาณ 05.00 น. เลียนแบบการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ซึ่งหนีออกผนวชตั้งแต่ตอนเช้ามืด การแต่งกายของสา่งลองจึงเลียนแบบเจ้าชายสมัยโบราณ

ปัจจุบัน ประเพณีการบวชสา่งลอง ถูกตัดทอนจำนวนวันและขั้นตอนพิธีกรรม ลงไปมาก เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันไม่เอื้อต่อการจัดพิธีเต็มรูปแบบ ประเพณีเช่นนี้ถ้ามองในลักษณะการสิ้นเปลืองก็เหมือนการตักน้ำพริกละลายแม่น้ำ เพราะแค่การบรรพชาอุปสมบทเท่านั้นก็จัดเสียใหญ่โตสิ้นเปลืองทรัพย์สินจำนวนมาก ไม่ตรงตามหลักการของพระพุทธองค์ แต่ถ้ามองในรูปของการสร้างความสามัคคีในหมู่ญาติและหมู่บ้านแล้ว การที่คนจำนวนมากมีโอกาสร่วมงานกันและช่วยเหลือกันจัดงานเป็นกลุ่มใหญ่ จะก่อเกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคม และสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนได้เป็นอย่างดี คຸ້ມກັບທຸນທີ່ຕ້ອງເສຍໄປ

ค่าใช้จ่ายในการทำบุญบวชสา่งลอง เจ้าภาพของสา่งลองแต่ละองค์จะช่วยกันเฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการจัดงานแล้วแต่ละตกลงกันในการประชุมเตรียมงาน คนที่มีฐานะยากจนไม่สามารถจะทำบุญบวชสา่งลองได้ ก็จะทำบุญอุทิศของของตนไปมอบให้แก่ผู้มีฐานะดีแต่ไม่มีบุตรชาย การมอบในลักษณะนี้ ผู้ที่ยอมรับเป็นเจ้าภาพบวช จะต้องยอมรับเป็นบิดา มารดา คนที่สองของคนที่ได้รับมาบวช จะให้ความอุปถัมภ์ค้ำจุนขณะที่บวชและหลังจากสึกแล้วด้วยทำให้เกิดประเพณีค่านิยมเชื่อมโยงระหว่างคนรวยและคนจน โดยมีประเพณีการบรรพชา อุปสมบทเป็นสื่อ บางรายถึงกับมอบมรดก ให้ เหมือนกับเป็นบุตรของตนเองทีเดียว ผู้ที่ได้บวชลักษณะนี้ก็จะเรียกผู้ที่เป็นเจ้า ภาพบวชตนว่า “พ่อ แม่” หรือ พ่อขาม แม่ขาม คำว่า “ขาม” แปลว่า รับรองหรือรับ ภาระอุปถัมภ์ ครอบครองคนรวยกับคนจนที่ได้กระทำประเพณีนี้ร่วมกัน จะกลายเป็นครอบครัวที่ใกล้ชิดสนิทเป็นญาติกันสืบไป ถือว่าต่างฝ่ายต่างมีอุปการะเกื้อกูลต่อกัน โดยได้เติมเต็มในส่วนที่แต่ละฝ่ายขาดไป แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ค่านิยมเช่นนี้ แทบไม่มีเหลืออยู่ในรูปของการปฏิบัติ จะมีหลงเหลืออยู่ในความทรงจำของคนรุ่นเก่า เท่านั้น เพราะภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ไม่เปิดโอกาสให้คนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปการอุปถัมภ์ตามระยะเวลาดังกล่าว³⁶

พิธีกรรมและความเชื่อ

งานงานปอยสา่งลอง ประกอบด้วยวันต่างๆ ดังนี้³⁷

1. วันฮ้องขวัญหรือวันโกนผม เป็นวันโกนหัวสา่งลอง จะกระทำพิธีที่วัดในช่วงเวลา 15.00 น.โดยประมาณ จะมีการทำพิธีกราบพ่กราบแม่ โกงผมโดยพระสงฆ์ และพ่อแม่โกนผมให้ เมื่อโกนผมเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะอาบน้ำเงินน้ำคำ (น้ำเงินน้ำคำคือการที่นำเอาทองคำและเงินมาแช่น้ำในขันน้ำไว้ก่อนที่จะทำการอาบ 1 คืบ) เมื่ออาบน้ำเงินน้ำคำเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะให้สา่งลองสวมใส่ชุดสีขาว และในวันนี้จะมีการเรียกขวัญและขึ้นอยู่กับว่าจะทำพิธีเรียกขวัญแบบไทยวนหรือแบบไทใหญ่ โดยสา่งลองโดยสา่งลองจะมานั่งรวมกันและทำพิธี การเรียกขวัญนั้นเครื่องประกอบพิธีที่ขาดไม่ได้เลยก็คือ บายศรีสู่ขวัญ เมื่อเรียกขวัญเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะมีการรับประทานอาหาร 32 หมี่ คืออาหารที่จัดเตรียมไว้ 32 อย่างที่แล้วแต่ที่จะจัดทำอาหารอย่างละเล็กละน้อยให้ครบทั้ง 32 อย่างโดยไม่ซ้ำกัน พ่อแม่จะทำการป้อนอาหาร 32 หมี่ให้กับลูกตนเองและตามด้วยญาติผู้ใหญ่ ในช่วงเย็นในวันนี้จะมีการขึ้นเต้าทั้ง 4 บริเวณงาน เครื่องประกอบในการทำเต้าทั้ง 4 คือ กระจกบกล้วยทำเป็นสี่เหลี่ยมจำนวน 5 อัน ด้านในใส่ข้าวแกงและผลไม้ดอกไม้ ข้าวตอก วางตรงกลาง 1 และทิศทั้ง 4 ล้อมรอบอีก 4 กระจก กระจกกลางนั้นจะมีร่มปักไว้ เรียกว่าที่ และมีตุ้มข่อ (จิ้งจก) ปักทั้ง 4 ด้านของกระจกทั้ง 5 กระจก ผู้ที่ทำพิธีขึ้นเต้าทั้ง 4 นั้นจะเป็นจเร หรืออาจารย์หนานก็ได้ การขึ้นเต้าทั้ง 4 เพื่อเป็นการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าดินแม่ธรณีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆที่อยู่ภายในบ้านให้มาปกป้องรักษาภายในงานไม่ให้เกิดภัยอันตรายใดๆที่จะเข้ามายุ่งเกี่ยวภายในงานปอยสา่งลอง ให้ปอยสา่งลองนั้นรอดพ้นไปด้วยดี

2. วันแฮกสา่งลอง ในเช้าวันนี้แต่เช้าตรู่จะมีการนัดสา่งลองและตะแบสา่งลองของแต่ละองค์นั้นไปยังวัดแต่เช้าตรู่และก็จะแต่งหน้าสา่งลองผู้ที่ทำการแต่งหน้าสา่งลองคือตะแบหลวง และแต่งตัวสา่งลองโดยสวมใส่ชุดสา่งลองพร้อมกับพานกุ่ม เมื่อแต่งตัวเสร็จสิ้นเป็นเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนำสา่งลองนั้นไปนำสา่งลองไปยังศาลเจ้าหลักเมือง ตะแบสา่งลองจะแจกเทียนให้กับสา่งลององค์ละ 1 เล่มเพื่อเป็นการสักการะเจ้าบ้านเจ้าเมือง เมื่อสา่งลองสักการะศาลเจ้าหลักเมืองเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตะแบสา่งลองจะนำเทียนที่สา่งลองไปจุดบนศาลเจ้าหลักเมืองและเชื่อกันว่าการจะจัดงานอะไรต่างๆที่ใหญ่ๆนั้นต้องบอกเจ้าบ้านเจ้าเมืองให้รับรู้เสียก่อน

และเพื่อที่ว่าศาลเจ้าหลักเมืองนั้นจะปกป้องรักษาสา่งลองตลอดจนถึงงานปอยสา่งลอง จะเสร็จสิ้น หลังจากนั้นก็จะไปตามวัดต่างๆไปไหว้พระสงฆ์พระผู้ใหญ่ เมื่อถึงยังวัดตะแปสา่งลองก็จะแจกเทียนให้กับสา่งลององค์ละ 1 เล่ม เพื่อเป็นการจุดเทียนบูชาพระยังวัด เมื่อเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะนำสา่งลองไปขอมาญาติผู้ใหญ่ที่บ้านญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ซึ่งการออกไปยังสถานที่ต่างๆนั้นจะมีตะแปเล็กที่จะคอยถือร่มให้สา่งลอง 1 คนเพื่อเป็นการป้องกันความร้อน และตะแปสา่งลองเล็กอีก 1 คนที่ติดตามนั้นจะเป็นผู้ที่ถือพรม (กุ้อ) เพื่อปูให้สา่งลองนั่งเมื่อไปยังสถานที่ยังบ้านต่างๆที่ไม่ได้จัดเตรียมพรมไว้ให้ ก่อนหน้าที่จะขึ้นบ้านหลังไหนนั้นเจ้าของบ้านจะออกมานำพานข้าวตอกดอกไม้มาขอที่ตะแปหลวงเพื่อขออนุญาตที่จะนำสา่งลองนั้นขึ้นบ้าน ก่อนที่จะขึ้นบ้านนั้นเจ้าของบ้านจะร่วมพื้รากับสา่งลองก่อนการขึ้นบ้านอย่างสนุกสนาน เมื่อไปถึงแล้วเจ้าภาพก็จะเลี้ยงขนม น้ำหวาน แก่สา่งลองและผู้ที่ติดตามมาร่วมด้วย เมื่อสา่งลองรับประทานเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ญาติผู้ใหญ่เจ้าของบ้านก็จะทำการมัดมือให้สา่งลอง และมอบเงินจำนวนจำนวนหนึ่งให้กับสา่งลอง สา่งลองก็จะให้ศีลให้พรกับเจ้าของบ้าน เป็นอันเสร็จพิธีของการขึ้นบ้าน 1 หลัง ผู้ที่ดำเนินการเก็บเงินให้กับสา่งลองคือผู้ที่ทำหน้าที่ตะแปหลวง จะมีหน้าที่ในการเก็บเงินต่างๆที่สา่งลองได้รับจากญาติผู้ใหญ่ให้กับสา่งลอง และสา่งลองบวชเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะนำเงินนี้มอบให้กับสา่งลองคืนครบตามจำนวนที่สา่งลองนั้นได้มา

ในวันนี้ในช่วงเย็นสา่งลองก็จะพักผ่อนยังบ้านหรือวัดที่จัดงาน ก็จะมีญาติพี่น้องบุคคลที่รู้จักมาร่วมภายในงาน มีการนำเงินมาร่วมสมทบในการจัดงาน ในคำคืนนี้อาจจะมีการนำสา่งลองออกมาร่วมพื้รภายในบ้านหรืองาน ซึ่งภายในงานนั้นจะมีการตีกลองกันยาว กลองมองเซิง กลองมองลาวประกอบภายในงาน เจ้าภาพงานเมื่อแขกมาในงานก็จะนำขนมไทใหญ่ ข้าวปองต่อ ข้างแตกปั้น ขนมเทียน น้ำหวานต่างๆออกมาเลี้ยงให้กับแขกผู้มาร่วมงาน

3. วันนี้เรียกว่าวันข้ามแขก สา่งลองนั้นจะลุกแต่เช้าตรู่ลุกขึ้นมาแต่งหน้าโดยคนที่ทำการแต่งหน้าและทำการแต่งตัวให้ นั่นคือ ตะแปหลวง (ผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลสา่งลอง) ในวันที่นี้ก็ยังคงที่จะนำสา่งลองออกเที่ยวตามบ้านญาติพี่น้องที่รู้จักเคารพนับถือ รูปแบบการขึ้นบ้านของแต่ละบ้านก็ยังคงทำเหมือนเดิม และในช่วงเย็นนั้นสา่งลองจะรอต้อนรับแขกญาติต่างๆ ที่มาภายในงานจะขึ้นด้านบนบ้านหรือที่ซุ้มหม่านต๊าบ (ผามมุงตองในกรณีที่บ้านนั้นไม่มีสถานที่ค้ำแคบ) ญาติพี่น้องหรือผู้ที่รู้จักนั้นจะมาเที่ยวหา และมาร่วมทำบุญ สำหรับเจ้าภาพจะมีการนำข้าวปองต่อหรือข้าว

แตกบันรวมถึงขนมต่างๆน้ำหวานมาเลี้ยงภายในงาน ในคำค้นนี้มีการตีกลองกันยาว หรือกลองมอชิงประกอบภายในงาน มีการฟ้อนรำร่วมกันภายในงาน หรือไม่มี หมอความ (ลักษณะคล้ายกับการจ้อยของคนไทยวน) ผู้ที่มีฐานะหน้อยก็จะจ้าง จ้าตไทใหญ่ (ลิเกไทใหญ่) มาแสดงให้แขกที่มาภายในงานได้รับชม และยังมีการเล่น สะล้อซอซึงประกอบภายในงาน ในงานนั้นก็จะเล่นซึงเป็นหลัก โดยเป็นการ เปรียบเทียบถึง เป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาในสมัยพุทธกาลตอนที่พระพุทธเจ้า นั้น บวชอยู่ ได้มีเทวดากลายร่างลงมาติดซึงให้พระพุทธเจ้าฟังซึ่งซึงนั้นเป็นซึงสามสาย ติด ซึงสายแรกนั้นตึงเกินไป สายกลางเป็นสายที่พอดีไม่หย่อนเกินไปและไม่ตึงเกินไป และ สายสุดท้ายเป็นสายที่หย่อนมากเกินไป สายที่ตึงเกินไปเสียงก็ไม่ไพเราะหู เสียงที่ยาน เกินไปนั้นเสียงก็ไม่น่าฟัง จึงทำให้เกิดการนึกคิดการเดินทางสายกลางขึ้น เป็นความ เชื่อที่เป็นการเดินตามรอยพระพุทธศาสนา

4. วันพฤหัสบดี ในเช้าวันนี้ก็เป็นอีกเช้าเช่นเดียวกันที่สา่งล่องนั้นจะลุกแต่ ้เช้ารู้ และทำการแต่งหน้าแต่งตัวเช่นเคยวันวันนี้พิเศษกว่าวันอื่นๆก็เพราะว่าเป็น วันที่สา่งล่องจะได้ดำเนินการบรรพชาอุปสมบทเป็นสามเณร ดังนั้นชุดที่จะได้ทำการ ใส่ในวันนี้จึงเป็นชุดที่สวยงามกว่าในวันอื่นๆที่ผ่านมา และสวมใส่เครื่องประดับ จำนวนมากกว่าทุกวันที่ผ่านมา เพราะว่าในวันนี้จะมีแขกผู้มาร่วมภายในงานเป็น จำนวนมาก และเป็นวันสุดท้ายที่จะได้แต่งตัวเป็นสา่งล่อง และในเวลา 09.00 น. โดยประมาณ จะมีการตั้งขบวนสา่งล่องเดินขบวนปอยสา่งล่อง

ขบวนแห่ควหลูขบวนปอยสา่งล่องนั้นประกอบด้วย

1. พ่อศีลถือบาตรภายในบาตรมีพระพุทธรูป ชาวบ้านทั้งสองฝากฝั่งถนน สามารถที่จะร่วมสมทบทุนในการทำบุญในครั้งนี้ได้โดยการนำเงินใส่ในบาตร บุคคลนี้ ในภาษาไทยเรียกว่า (โพต้อสู่) หมายถึง บุคคลที่มีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง

2. ม้าเจ้าเมือง ซึ่งมาเจ้าเมืองนั้นเป็นความเชื่อที่ว่า เป็นที่ประทับของม้าเจ้า เมืองซึ่งจะนำมารวมแห่ภายในขบวนนี้ด้วย โดยก่อนหน้าในวันแห่สา่งล่อง จะทำ การนำม้าเจ้าเมืองมาแห่นั้นก็จะนำม้าเจ้าเมืองไปยังศาลเจ้าหลักเมืองและนำข้าวตอก ดอกไม้ขอเชิญผีเจ้าเมืองนั้นขึ้นขึ้นหลังม้าเพื่อร่วมขบวนภายในงานวันแห่ควหลูปอย สา่งล่อง ในวันแห่ควหลูงานปอยสา่งล่องก็จะมี 2 บุคคลเป็นผู้ที่ดูแลม้าเจ้าเมืองดังนี้ บุคคลแรกเป็นเจ้าของของม้าผู้คุมม้า ละบุคคลที่สองคือผู้ที่ถือที่คำ (ร่มสีทองของพม่า) เดินปะกบม้าภายในขบวนแห่ควหลูปอยสา่งล่องด้วย และเมื่อเสร็จสิ้นจากขบวน

แห้วหัวล้านปอยล่างลงแล้วสิ้นแล้วก็จะนำม้กลับมายังศาลเจ้าหลักเมืองเหมือนเดิมและมีการนำพานข้าวตอกดอกไม้ขอเชิญเจ้าเมืองนั้นลงจากหลังม้าเพื่อขึ้นประทับบนหอศาลเจ้าหลักเมืองเช่นเดิม หากไม่มีม้าเจ้าเมืองก็จะมีคนนำเก้าอี้บรรทุกบนรถยนต์ และมีการนำขึ้นดอกไม้ไปเชิญเจ้าเมืองขึ้นประทับเช่นการกระทำตั้งมา และทางที่คำ (ร่มสีทองของพม่า) ให้ ส่วนลักษณะของม้าเจ้าเมืองตามลักษณะที่ถูกต้องนั้นคือ ต้องเป็นม้าสีขาวเท่านั้น และมีปล้องที่ขาทั้ง 4 ขา จึงจะถูกตามลักษณะของม้าเจ้าเมืองโดยแท้ โดยในปัจจุบันนั้นม้าไม่มีในเขตเขตท้องที่ขุนยวม การจัดงานปอยล่างลงแต่ละครั้งจึงได้เข้าม้ามาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อนำมาร่วมในงานปอยล่างลง ขบวนประกอบด้วย

1. ต้นตะเปส่า
2. ต้นเจ้าพารา
3. ต้นเงิน ต้นเงินของล่างลงแต่ละองค์ เช่น 10 องค์ ก็ 10 ต้น แล้วแต่ว่าเจ้าภาพจะกำหนดต้นละเท่าไร เช่นถ้าต้น 1000 ก็ราคา 1000 เท่าเทียมกันหมดทุกต้น ต้นเงินนี้นำถวายเณร และพระที่มาในวันบวช
4. เครื่องอัฐบริขารล่างลง
5. ต้นข้าวแตก (ต้นข้าวตอก)
6. ล่างลง พร้อมกับผู้ถือที่คำ (ร่มทองคำพม่า)
7. เครื่องดนตรี กลองกันยาว กลองมอเงิง กลองมอลาว อยู่รั้งท้ายของขบวนทั้งนี้การบรรเลงเครื่องดนตรีต่างๆและอาจจะแทรกด้วยระหว่างช่วงของขบวน เพราะว่าหากบรรเลงแต่ด้านกลองขบวนด้านหน้าขบวนก็จะไม่ได้ยินเสียง

ภายในขบวนแห้วหัวล้านไปด้วยความสนุกสนาน เสียงกลองเสียงซ้องจากกลองกันยาว กลองมอเงิง กลองมอลาว ก็จะบรรเลงประโคมตลอดภายในขบวน ตีเปล่างลงก็จะข่มล่างลงให้ร่วมฟ้อนรำในขบวน กลุ่มแม่บ้านพอบ้านก็จะออกมาร่วมฟ้อนรำ เช่น กำกอมเงิง (ฟ้อนกลองมอเงิง) ผู้ที่ถือต้นตะเปส่านั้นก็จะข่มต้นตะเปส่า ให้เกิดความสนุกสนานกันภายในขบวน ซึ่งชาวไทใหญ่นั้นเชื่อว่างานบวชล่างลงนั้นเป็นงานที่ยิ่งใหญ่และสำคัญอย่างยิ่ง

เมื่อขบวนมาถึงยังวัดแล้วชาวบ้านก็จะนำเครื่องอัฐบริขารต่างๆต่าง ๆ วนรอบเจดีย์ 3 รอบขึ้นไปยังบนศาลา วัด และนั่งพักเพื่อที่จะรอทำการบวช ก่อนการบวชนั้น จะมีการตีกลองกันยาวบรรเลงประกอบตลอดจนเกิดเสียงดังสนั่นหวั่นไหว เป็นการบ่งบอกเพื่อให้เจ้าภาพทราบ ว่า ตอนที่จะชกกลองกันยาวให้มาเล่นภายในงาน เจ้าของกลองกันยาวมาเล่นภายในงานนั้นมีพานดอกไม้และข้าวตอก ตอนจะจบก็ต้องมีพานดอกไม้และข้าวตอกดอกไม้มาขอให้หยุดเหมือนกัน และยังมีการเล่นอีกลักษณะหนึ่งคือการเล่นเพื่อให้เจ้าภาพที่ไปขอผู้ที่มาเล่นกลองกันยาวนั้น มอบเงินให้เช่น บวช 10 องค์ ก็ต้องให้เงินตามจำนวนองค์ เช่น องค์ละ 100 บาท ก็จะต้องได้จำนวนเงินเป็นจำนวนเงิน 1,000 บาท ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้ก็เปรียบเสมือนในสมัยพระพุทธกาลตอนที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตอนที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ที่มีหมู่มารมาผจญ เป็นการแสดงออกถึงการจะทำบุญแต่ก็มีสิ่งกีดขวาง

ในช่วงตอนการจะทำพิธีนั้นบวชสาบลงเป็นสามเณรจะมีการนำปึกข้าวแตกที่มีดตามต้นข้าวแตกมาไหว้ร่วมด้วยในการทำพิธี สาบลงจะทำการกราบบนตักพ่อและแม่ก่อนที่จะทำการบวชก่อน และทั้งนี้คนไทใหญ่เชื่อว่าการที่มายังวัดและมาฟังพระเทศนานั้นจะต้องมีการนำดอกไม้และข้าวตอกพนมไว้ในมือด้วย สำหรับผู้ที่อยู่ในพื้นที่อื่นต่างบ้านต่างบ้านเข้ามาร่วมพิธีงานบวชสาบลงนั้น อาจจะไม่ได้นำดอกไม้ข้าวตอกมาในพิธี จึงมีการจัดทำต้นข้าวตอกโดยการนำข้าวตอกมาวางบนผ้าเช็ดหน้า ผืนสีเหลืองแล้วมัดติดกับก้านไม้เพื่อเสียบเป็นต้นข้าวแตก ต้นข้าวแตกจะใช้ในขบวนแห่ด้วย ผู้ที่เป็นแขกต่างบ้านมาร่วมก็จะนำปึกข้าวแตกนั้นร่วมไหว้ภายในงานบรรพชาอุปสมบทและนำปึกข้าวแตกนั้นกลับบ้านเป็นของที่ระลึกจากงานบวชสาบลง การบรรพชาอุปสมบทนั้นจะเสร็จสิ้นในเวลา 11.00 น. โดยประมาณ โดยเมื่อเสร็จสิ้นพิธีแล้วพระสงฆ์และเณรบวชใหม่จะได้ฉันภัตตาหาร สาบลงนั้นจะบวชจนกว่าโรงเรียนนั้นจะเปิด หรือบางองค์อาจจะบวชแค่ 10 หรือ 15 วัน ระหว่างการบวชก็จะมีการเรียนภาษาบาลีบ้าง และเรียนในเรื่องของการศึกษาพระธรรม

8. ตะแบหลวง ที่ควบคุมภายในงานทั้งหมด ถ้าหากว่าจัดงานใหญ่รวมกันในคนหมู่มากนั้นเช่น 10 – 20 องค์ ก็จะมีตะแบหลวงกองกลางของงานควบคุมสาบลงทั้งหมดภายในงาน 1 หรือ 2 คน ตะแบหลวงประจำสาบลงของสาบลงแต่ละองค์ มีหน้าที่ควบคุมดูแลสาบลงของตนในการแต่งหน้าแต่งตัว ควบคุมดูแล แต่ละองค์ อาจจะมี 1 - 2 คนก็ได้ ทั้งนี้การดูแลลูกของผู้ที่ทำการบวชสาบลงภายในงาน

นั้นขึ้นอยู่กับตะแปกของแต่ละองค์ การเกิดอันตรายต่างๆที่เกิดขึ้นกับสำลง ตะแปกของสำลงแต่ละองค์จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบทุกกรณี

9. ตะแปก ทำหน้าที่จับพรม (กุ๊จ) ตามสำลง และกางที่คำ (ร่มทองพม่า) และผลิตเปลี่ยนการนำสำลงขึ้นชื่อ ซึ่งเรียกว่า ม้าสำลง อาจจะมีได้ 2-3 คน

10. คนตีฆ้องตีกลองกันยาว และคนที่บรรเลงเล่นกลองกันยาวตามขบวนสำลงนั้น 4 คน มีหัวหน้าในการควบคุมการตีอยู่ 1 คนภายในวง และในอีก 1 กรณีหากว่าเป็นจำลอง หมายถึงอายุที่เกินกว่า 21 ปีแล้วแต่มาบวชสำลงก็จะนำขึ้นรถบรรทุกที่มีเก้าอี้ และถ้าหากจะลงพื้นก็จะมีคนนำขึ้นหลังแผนการขี่คอ เพราะเนื่องจากปัญหาอุปสรรคเรื่องของน้ำหนัก

11. การลักสำลงคือการขโมยสำลงออกจากการงานก่อนที่จะบรรพชาอุปสมบท

การที่นำสำลงออกจากการงานในวันที่จะดำเนินการบวชคือการขโมยสำลงออกไปข้างนอกงาน บางครั้งอาจจะมีการเรียกค่าไถ่สำลงจากเจ้าภาพว่าต้องการเงินจำนวนเท่าไรจึงจะปล่อยสำลงเข้าร่วมการบวช หรือนำสำลงออกไปเที่ยวและไต่บ้านใดไว้ซักแห่ง อาจจะลักสำลงเป็นระยะเวลาสั้นๆแค่ 1 คืนหรือ 1 วัน แต่ผู้ที่กระทำการลักสำลงนั้นจะต้องรับผิดชอบสิ่งที่เกิดขึ้น ผู้ที่ลักสำลงอาจจะเป็นคนที่ยวยมีฐานะและไม่มีลูกชายในการบวชสำลง จึงทำการลักสำลง การดำเนินงานจัดงานต่ออีก 1 วัน และนำลูกของเจ้าภาพสำลงมาบวชเองในภายหลัง ผู้ที่ทำการลักสำลงอาจจะเป็นบุคคลที่รู้จักกันหรือตะแปกสำลงซึ่งได้ทำการนัดหมายกันไว้แล้วหรือไม่ได้นัดหมาย หรือบุคคลที่ไม่มีลูก หรือบุคคลที่ไม่มีลูกผู้ชายไม่มีโอกาสที่จะได้ทำการบวชสำลง แต่อาจจะกระทำงานบวชสำลง จึงเกิดการลักสำลงขโมยสำลงขึ้น เพียงแต่สำลงนั้นจะบวชช้ากว่าสำลงองค์อื่นๆที่บวชเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และยังคงกล่าวที่หยอกล้อตะแปกสำลงหยอกล้อกับเจ้าภาพงานอีกว่า “ เตรียมงานบวชสำลงกันมาเป็นเดือนหรือเป็นปี จะให้มาจัดงานที่สองสามวันไม่ได้ เพราะว้ายอยากที่จะให้มีความสุขสนุกรื่นเริงต่อให้สมกับความเหนื่อยที่ได้เตรียมงานมานาน ”

12. ตกอะซู หลังจากงานเสร็จสิ้นไปแล้ว 2 - 3 วันก็จะมีการตกอะซูลักษณะคล้ายงานเลี้ยงขอบคุณ เลี้ยงให้กับตะหัวหน้าแปงลง ตะแปกเล็ก แม่ครัว

และผู้เข้ามาช่วยงานในวันงาน จะมีการนำเงินใส่ซองมอบให้กับผู้ที่มาช่วยภายในงาน เป็นการมอบเงินเพื่อเป็นน้ำใจในการช่วยงาน

ความแตกต่างระหว่างปอยส่างลองในปัจจุบันกับปอยส่างลองในอดีต คือคนช่วยภายในงานไม่ค่อยมี และเมื่อก่อนนั้นจะเดินเวลาออกนำส่างลองไปยังสถานที่ต่างๆ จะนำส่างลองขึ้นขี่คอแต่ในปัจจุบันใช้รถยนต์แทนในการนำส่างลองออกเที่ยวสถานที่ต่างๆ ในสมัยก่อน ภายในขบวนวันแห่คว้หลู่จะมีการทำต้นดอกผึ้งซึ่งทำมาจากขี้ผึ้งปั้นเป็นรูปดอกต่างๆ ปักตามต้นกล้วยลักษณะเหมือนการทำต้นเครื่องสักกระลำนนา ต้นผึ้ง ซึ่งในปัจจุบันนั้นขาดหายไป

ม้าเจ้าเมืองที่นำมาร่วมเดินภายในขบวน

การจัดงานโดยวัดซึ่งเป็นเจ้าภาพในการจัด ก็จะมีงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือ เช่น เงินสนับสนุนจาก องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเทศบาลตำบล สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่หากเจ้าภาพเป็นประชาชนทั่วไปก็จะมีงบประมาณในการช่วยเหลือการจัดงานเป็นการจัดงานกันเอง³⁸

เดือนห้า (เมษายน)

ประเพณีปีใหม่

ชาวล้านนา เรียก ปาเวณีปีใหม่ (อ่านว่า - ป่าเวณีปีใหม่) มีความหมายตรงกับคำว่า " ประเพณีสงกรานต์ " ในช่วงเทศกาลซึ่งกินเวลา 5 วัน ชาวล้านนาจะเฉลิม

ฉลองวาระนี้ทั้งในแง่ศาสนาและพิธีกรรมโดยตลอดจะมีวันและพิธีกรรม การละเล่นหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกัน

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันสงกรานต์ล่อง หรือมหาสงกรานต์

ในวันนี้ ตั้งแต่เช้าตรู่ จะมีการปิดกวาดบ้านเรือนให้สะอาด มีการซักเสื้อผ้า ส่วนที่นอนหรือสิ่งที่ไม่ได้ก็จะนำออกไปตากหรือพัดฝุ่นเสีย ในบริเวณบ้านก็จะเก็บกวาดและเผาขยะมูลฝอยต่างๆ เสื้อผ้าที่นุ่งห่มก็จะเป็นเสื้อผ้าใหม่ พ่อบ้านก็จะนำเอาพระพุทธรูป พระเครื่องหรือเครื่องรางของขลังต่างๆ มาชำระหรือสงฆ์ด้วยน้ำอบ น้ำหอมหรือน้ำ ขมิ้นส้มป่อย ส่วนดอกไม้บูชาพระ ซึ่งมักจะเป็นยอดของต้นหมากผู้-หมากเมีย ในโหนดอกหรือแจกันนั้นก็จะเปลี่ยนใหม่ด้วย

วันเนาหรือวันเนา

จะเป็นวันเตรียมงานชาวบ้านจะพากันไปซื้อของกินเพื่อกินและใช้ในวันพญาวาน เมื่อถึงตอนบ่ายจะมีการขนทรายเข้าวัด เพื่อกองรวมกันทำเป็นเจดีย์ การขนทรายเข้าวัดนี้ ถือว่าเป็นการนำทรายมาทดแทนส่วนที่ติดเท้าของตนออกจากวัด ซึ่งเสมือนได้ลักของจากวัด ในขณะที่มีการสร้างเจดีย์ทรายที่วัดนั้น ทางบ้านก็จะจัดเตรียมตัดกระดาดสีต่างๆ มาทำทุง (อ่านว่า " ตุง ") หรือธงอย่างธงตะขาบบ้านจะนำทุงที่ตัดเป็นเป็นลวดลายนำไปปักที่เจดีย์ทรายในวันรุ่งขึ้น

วันเนานี้อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วันดา เพราะเป็นวันที่ ดา หรือจัดเตรียมสิ่งของต่างๆ ทั้งข้าวของรวมถึงอาหารและขนมที่จะใช้ทำบุญและใช้บริโภคในวันพญาวาน ขนมที่นิยมทำกันในเทศกาลสงกรานต์นี้มีหลายชนิด เช่น ข้าวเหนียวจ็อก คือขนมใส่ไส้อย่างขนมเทียน ข้าวเหนียวปาด หรือ ศิล่าอ่อน คือขนมอย่างขนมถาดของภาคกลาง ข้าวแต่น (อ่านว่า " ข้าวแต่น ") คือขนมนางเล็ด ข้าวแคบ คือข้าวเกรียบซึ่งมีขนาดประมาณฝ่ามือ ข้าวตুব คือข้าวเกรียบว่าว ข้าวพอง (อ่านว่า " ข้าวพอง ") คือขนมอย่างข้าวพองของภาคกลาง ข้าวเหนียวลิม คือข้าวเหนียวคนกะทิและใส่น้ำอ้อยแล้วนึ่งแต่ไม่ให้สุกตึง ข้าวต้มหัวหงอก คือข้าวต้มมัดที่โรยด้วยฝอยมะพร้าวชุบ ขนมะม่วง คือขนมกงข้าวเหนียวเกลือก (อ่านว่า " ข้าวเหนียวเกลือก ") คือขนมเกลือก แต่ทั้งนี้ขนมที่นิยมทำมากที่สุดในช่วงเทศกาลคือ ข้าวเหนียวจ็อก

วันพญาวัน

เป็นวันเถลิงศกเริ่มต้นจุลศักราชใหม่ (จ.ศ.) วันนี้เป็นวันที่มีการทำบุญทางศาสนา ตั้งแต่เวลาเช้ามืดจะมีคนนำเอาสารอาหารคาวหวานต่างๆ ไปทำบุญถวายพระตามวัด อุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษหรือญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนี้จะนำสารอาหารไปมอบให้กับบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือ หลังจากนั้นจะนำทุ่งหรือธงซึ่งได้เตรียมไว้แต่วันก่อนนี้ไปปักบนเจดีย์ทราย ส่วนในตอนบ่ายจะมีการไปดำหัวหรือไปคารวะผู้เฒ่าผู้แก่ บิดามารดา ญาติพี่น้อง ผู้อาวุโส ผู้มีบุญคุณหรือผู้ที่เคารพนับถือเพื่อเป็นการขอขมาลาโทษอันเนื่องจากที่อาจได้ประพฤตินิสัยที่ไม่สมควรต่อท่านเหล่านั้น การดำหัวนี้อาจนับรวมถึง การดำหัวพระเจ้า คือการแสดงคารวะต่อพระพุทธรูปที่สำคัญประจำเมือง เช่น พระเสด็จกมณีหรือพระแก้วขาวในวัดเชียงมั่น พระพุทธสิหิงค์ และพระเจ้าทองทิพย์ที่วัดพระสิงห์ พระเจ้าเก้าตื้อที่วัดสวนดอก เป็นต้น นอกจาก การดำหัวพระเจ้าแล้วอาจจะมี การดำหัวผู้ที่บรรพบุรุษหรือเจ้าของบ้าน หรือเจ้านายที่ได้ทำคุณงามความดีไว้ต่อบ้านเมือง และอาจกระทำแก่ครูบาอาจารย์ ผู้บังคับบัญชาหรือบุคคลสำคัญในชุมชนนั้น ๆ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ซึ่งการไปดำหัวนี้ หากไปดำหัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของส่วนรวมหรือดำหัวผู้บังคับบัญชาแล้ว ก็อาจมีการจัดขบวนดำหัวเป็นการเอิกเกริกก็ได้

เครื่องพิธีสำหรับดำหัวนั้น ประกอบด้วยเครื่องเคารพซึ่งประกอบด้วย ข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน น้ำส้มป่อย และของบริวารอื่นๆ เช่น มะม่วง มะปราง แตงกวา มะพร้าวอ่อน กล้วย อ้อย ขนม ข้าวต้ม หมากพลู เมี่ยงบุหรี่หรือมีเงินทองใส่ไปด้วยก็ได้ หรืออาจจะมีเสื้อผ้า กางเกง ผ้าชิ้น ผ้าขนหนู หรือของที่ระลึกอื่นๆ จัดตกแต่งใส่พานหรือภาชนะให้เรียบร้อยสวยงาม หรือจัดอย่างพานบายศรีพุ่มดอกไม้ การไปดำหัวที่เป็นขบวนนี้ มักจะไปในตอนเย็น

ในเทศกาลสงกรานต์ คือวันปากปีซึ่งถือว่าเป็นเริ่มต้นของปีใหม่ ในวันที่ชาวบ้านจะพากันไปดำหัววัด คือไปทำพิธีคารวะเจ้าอาวาสวัดที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

ความเชื่อบางประการเกี่ยวกับวันเนา วันเนาไม่ควรด่าทอ สบประพาสหรือกล่าวคำร้ายต่อกัน ปากจะเนา จะอับโชคไปทั้งปี วันเนาควรตัดไม้ไผ่ที่จะสร้างบ้านมอดปลวกจะไม่มากิน

ความเชื่อบางประการเกี่ยวกับวันพญาวัน วันพญาวันควรกินข้าวกับลาบ เพราะจะทำให้มีโชคตลอดปี สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 12 กล่าวถึงความเชื่อบางประการเกี่ยวกับวันพญาวันว่า

พญาวันมาในวันอาทิตย์ ยักษ์มาอยู่เฝ้าแผ่นดิน ห้ามทำการมงคลกรรมในวันอาทิตย์

พญาวันมาในวันจันทร์ นางธณีมาอยู่เฝ้าแผ่นดิน ห้ามทำการมงคลกรรมในวันจันทร์ในปีนั้น

พญาวันมาในวันอังคาร พญาว้าวสุภราชมาอยู่เฝ้าแผ่นดิน การมงคลกรรมในวันอังคารตึ๊ง

พญาวันมาในวันพุธและวันพฤหัสบดี นาคอยู่เฝ้าแผ่นดิน ทำการมงคลกรรมในวันพุธได้ผลดี

พญาวันมาในวันศุกร์ ช้างมาอยู่เฝ้าแผ่นดิน ทำการใดๆ ในวันศุกร์ของปีนั้น ให้ผลสมบูรณ์ดี

พญาวันมาในวันเสาร์ พญามารมาเฝ้าแผ่นดิน การมงคลที่ทำในวันพฤหัสบดี ในปีนั้นไม่ดี

ความเชื่อบางประการเกี่ยวกับวันปากปี

วันปากปีควรกินข้าวกับแกงขนุน เพราะจะมีสิ่งดีๆ มาอุดหนุนค้าจนตลอดปี ความหมายและความสำคัญของปีใหม่เมือง คนเมือง หมายถึง คนพื้นเมืองในเขตแปดจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย บางครั้งถูกเรียกว่า คนเหนือหรือชาวเหนือ หรือคนล้านนาหรือชาวล้านนา

ปีใหม่ หมายถึง การกำหนดจุดเริ่มต้นของปีแต่ละปี ปีใหม่เมืองกำหนดเอาจุดที่พระอาทิตย์ย้ายจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ มักจะตรงกับวันที่ 13 เมษายน เป็นส่วนมาก แต่ก็มีบ้างที่บางปีตรงกับวันที่ 14 เมษายน อย่างในปี

จุดกำเนิดของประเพณีปีใหม่เมืองนั้นยากที่จะระบุวันเวลาที่แน่นอนได้ว่าเกิดขึ้นในยุคใด สมัยใดในประวัติศาสตร์ เพราะยังหาหลักฐานที่จะมารองรับไม่พบ เข้าใจกันแต่ว่ามีมาเนิ่นนานแล้ว แต่จะนานเท่าไรไม่มีใครรู้ อาจจะอนุมานได้คร่าวๆ ว่าประเพณีปีใหม่เมืองน่าจะเกิดขึ้นเมื่อพระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกซึ้งแล้วในสังคม

คนพื้นบ้านพื้นเมือง เพราะความรู้เกี่ยวกับเรื่องจักรราศีและการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์นั้นไม่ใช่ความรู้เดิมของคนเมือง แต่เป็นองค์ความรู้ที่ติดมากับพุทธศาสนา

เชื่อกันว่า พระพุทธศาสนา เริ่มเข้ามาในดินแดนนี้ เมื่อราว พ.ศ. 1100 (พุทธศตวรรษที่ 12) เมื่อคราวพระนางจามเทวีเสด็จจากละโว้ขึ้นมาครองเมืองหริภุญชัย หากข้อความทั้งหมดเป็นจริง นั่นก็แสดงว่าก่อนพุทธศตวรรษที่ 12 ดังกล่าว ผู้คนที่อยู่อาศัยในภูมิภาคนี้ยังไม่รู้จักพุทธศาสนา ยังไม่ได้รับองค์ความรู้ต่างๆ ที่ติดมากับพุทธศาสนา เช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่บนท้องฟ้าเป็นราศีต่างๆ และองค์ความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนที่ของเทวดาลงบนท้องฟ้า เป็นต้น ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ปิใหม่เมือง ที่กำหนดเอาช่วงที่พระอาทิตย์ย้ายจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ ยังไม่มีในหมู่คนพื้นเมืองในยุคก่อนพุทธศตวรรษที่ 12 และก่อนช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 ในพื้นที่ๆ เรียกว่า แปดจ้งหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยนี้ คนพื้นเมืองที่อยู่ที่นี่ อาจไม่ใช่คนพื้นเมืองกลุ่มเดียวกันกับปัจจุบัน อาจจะมีคนละสายเลือด คนละวัฒนธรรมก็เป็นได้หรืออาจจะเป็นสายเลือดเดียวกัน แต่มีลักษณะคลี่คลายทางวัฒนธรรม จนกลายมาเป็นคนเมืองในปัจจุบันเป็นได้

พิธีกรรมและความเชื่อ

พระครูอนุศาสน์ โกศล เจ้าอาวาสวัดโพธาราม ได้อธิบายถึงวันต่างๆ ในวันสงกรานต์ปีใหม่ของชาวไทยวนในขุนยวมว่า การจัดงานประเพณีสงกรานต์ในปัจจุบันยังคงจัดในรูปแบบเดิม ซึ่งไม่แตกต่างไปจากอดีต โดยมีกิจกรรมสืบทอดกันมา³⁹ ดังนี้

วันที่ 13 เมษายน เป็นวันสังขารล่อง จะมีการจัดขบวนแห่สงกรานต์ และนำพระพุทธรูปออกแห่ พระพุทธรูปที่นำออกแห่ให้ประชาชนสรงน้ำนั้นแล้วแต่ว่าจะนำพระพุทธรูปวัดไหนมาแห่แล้วแต่ความสะดวก โดยในแต่ละปีนั้นจะอัญเชิญพระพุทธรูปจากวัดม่วยต่อ อัญเชิญพระพุทธรูปจากโรงเรียนขุนยวมวิทยามาทำการแห่ภายในขบวนแห่สงกรานต์ และแต่ละครัวเรือนก็จะนำพระพุทธรูปที่บูชาประจำบ้านลงสรงน้ำ ในช่วงเย็นวันนี้จะมีการสรงน้ำพระพุทธรูปยังวัด และสรงน้ำพระสงฆ์ยังวัด โดยคณะศรัทธาก็จะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยมายังวัดและทำการสรงน้ำ และในวันนี้จะมีการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ ณ วัดโพธาราม (โดยการจัดการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุจัดโดยทางเทศบาลตำบลขุนยวมเป็นเจ้าภาพในการจัด) โดยจะมีการเชิญผู้สูงอายุมาเป็นเกียรติภายในงานผู้คนหลังไหลมารดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ และกลุ่มคณะศรัทธาวัดฝ่าย

ชายจะมาช่วยกันจัดเตรียมการทำกองทราย จัดทำที่แมง ฉัตรสานไม้ไผ่ เพื่อที่จะทำประกอบในการประดับกองทรายในวันรุ่งขึ้น

วันที่ 14 เมษายน เป็นวันเนาหรือเรียกอีกอย่างว่า วันเนา ในวันนี้จะมีการขนทรายเข้าวัด ในแต่ละปีจะมีการจัดวางกองทรายซึ่งไม่เหมือนกัน โดยบางปีจะจัดกองทราย 5 กอง บางปีก็ 1 กอง รอบกองทรายจะมีการ ขัดปลางสมาส (ขัดราชวัตร) ล้อมรอบกองทรายทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ที่แมง ต้นกล้วยต้นอ้อย ตุงใส่หมูประดับรอบราชวัตรทั้ง 4 ด้าน เจดีย์ทรายกองกลางประดับฉัตรสานไม้ไผ่ ความเชื่อในเรื่องการขนทรายเข้าวัดนั้น บ่งบอกให้เกิดความสามัคคี ความร่วมไม้ร่วมมือ เป็นการขอขมาวัดกับสิ่งที่ได้กระทำลงไป ประกอบด้วยทรายที่เอามาก่อมีความระยิบระยับ จะทำให้เกิดสิ่งดีเข้ามาในชีวิต และเมื่อขนทรายเข้าวัดเสร็จแล้วก็จะทำการปักตุง เช่น ตุง 12 ราศี เพื่อให้เกิดความรุ่งเรือง บุคคลที่จะขนทรายเข้าวัดโดยส่วนมากแล้วจะเป็นเด็กและเยาวชน บุคคลกลางคน และผู้สูงอายุมีบ้างบางส่วน โดยมีการนำขึ้นไปปักทราย ผังตะวันออกของวัดซึ่งเป็นทางผ่านของน้ำเพื่อใช้ในนาข้าวที่มีทรายอยู่เป็นจำนวนมาก และปัจจุบันมีการนำทราย เข้ามาขายข้างกองทรายเพื่อเป็นความสะดวก และทำให้ผู้สูงอายุสามารถที่จะซื้อบูชาทรายและนำไปร่วมสมทบในเจดีย์ทรายได้

15 เมษายน ในวันนี้จะเรียกว่าวันขึ้นวัด ชาวบ้านคณะศรัทธาก็จะมาทำบุญยังวัด มีการนำอาหารขนม ผลไม้ต่างๆมาถวายพระ และอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว สายขึ้นมาก่อท่อนอยก็จะมีการฟิงเทศน์ฟังธรรม ในวันนี้เชื่อกันว่าจะไม่ถกเถียงกันเพราะว่าเป็นวันดี เมื่อเสร็จจากกรฟิงเทศน์แล้ว ก็จะมีการนำน้ำขมิ้น ส้มป่อยรดบริเวณต้นศรีมหาโพธิ์ สรงน้ำพระธาตุ มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุคณะศรัทธาวัดโพธาราม

16 เมษายน เรียกว่า วันปากปี ในวันนี้จะมีการส่งเคราะห์ ทำกระทงกาบกล้วยสี่เหลี่ยมซึ่งเรียกว่า (สะตวง) ภายในสะตวงนั้นประกอบด้วยเม็ดข้าวเท่าอายุ แกง ขนม ตุงซ่อปักทั้ง 4 ด้านของกระทง เทียนไข 1 เล่มตั้งตรงกลาง กระทงพิธีในช่วงเช้าเรียกว่าเป็นการส่งเคราะห์ โดยสิ่งของต่างๆที่อยู่ในสะตวงนั้นส่วนมากจะมีจำนวนที่เท่าอายุของตนเอง มีการเผาขี้ส่าย (ฝ้ายมือมือทำเป็นเส้นเผาตามจำนวนอายุ) ผู้นำทำพิธีคือ ผู้นำทางศาสนาเป็นผู้นำกล่าวส่งเคราะห์ และพระสงฆ์ก็จะสวดส่งเคราะห์ เมื่อทำพิธีเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็นำสะตวงออกไปไว้ยังนอกวัด ถือว่าสิ้นสุดการทำพิธีส่งเคราะห์

ในช่วงเวลา 09.00 น.โดยประมาณจะมีการทำพิธีสืบทอดตาลวง เชื่อกันว่า การสืบทอดตาลวงนั้นเป็นการกระทำการสืบทอดเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข และสืบทอดชีวิตของตนนั้นให้ยืดยาวขึ้น พิธีในวันนี้จะเสร็จในช่วงของการถวายเพลพระสงฆ์ เครื่องประกอบการสืบทอดตาลวงมี ดังนี้

1. ไม้ค้ำใหญ่
2. ตุงช่อ ด้านบนไม้ค้ำใหญ่
3. เหมี่ยง บุหรี เทียน
4. เงินเหรียญบาทพับกระดาดเงินกระดาดทอง
5. ตุง 12 ราศี
6. ไม้ค้ำเล็กวางไว้ที่โคนไม้ค้ำใหญ่
7. ต้นกล้วย ต้อนอ้อย ไว้ที่โคนไม้ค้ำใหญ่
8. รมพับกระดาด ตุงช่อ หมอนน้ำดิน เสื้อ หมอน หมอนน้ำดินห่อกระดาด เงินกระดาดทอง เทียนพันพระดาดเงิน มะพร้าวติดเครือ กระดาดทอง ไว้ที่โคนไม้ค้ำใหญ่
9. ข้าวสาร ข้าวเปลือก
10. หมากสร้อย ผ้าขาวผ้าแดง เทียนขี้ผึ้ง ดอกไม้ ฝ้ายมัดมือ
11. มะพร้าวจากลูกมะพร้าว 1 ต้น

ในช่วงเย็นวันนี้จะมีการแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งนำโดยผู้ใหญ่บ้านคณะศรัทธาชาวบ้านต่างๆก็จะจัดทำไม้ค้ำโพธิ์และทำการแห่จากวัดม่วยต่อลงมายังวัดโพธาราม เมื่อมาถึงยังวัดก็จะกล่าวคำถวายไม้ค้ำ เชื่อว่าเป็นการทำเพื่อเป็นการค้าโพธิ์ คำพระพุทธศาสนา และให้ความอยู่เย็นเป็นสุข และต้นโพธิ์นั้นเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า

นางเจียมจิต นันทนุ ได้เล่าถึงประเพณีสงกรานต์ของคนไทยวนในขุนยวม ว่าวันที่ 13 เมษายน เรียกกันว่า วันสังขารล่อง วันนี้ทุกคนจะอยู่แต่ภายในบ้านของตนเอง ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า เป็นวันสิ้นสุดปีเก่าเชื่อว่าเป็นการเอาของที่ไม่ดีออกจากบ้าน ผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านจะอาบน้ำขมิ้นสัปปาย์ในวันนี้ เชื่อกันว่าการได้อาบน้ำขมิ้นสัปปาย์ในวันนี้เคราะห์ต่างๆที่มีในตนเองสิ่งที่ไม่ดีจะไหลไปตามน้ำขมิ้นสัปปาย์ที่อาบ หรือเรียกอีกอย่างว่า อาบน้ำขมิ้นสัปปาย์ เพื่อเป็นการสละสลุง

วันที่ 14 เมษายน วันสงกรานต์ ในวันนี้จะมีการแห่ขบวนสงกรานต์ ถ้าเป็นเด็กๆ เยาวชนก็จะเล่นน้ำสงกรานต์ สำหรับผู้ใหญ่แล้วในวันนี้จะเตรียมน้ำขมิ้น ส้มป่อยเพื่อทำการสรงน้ำพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองอำเภอขุนยวม และน้ำน้ำที่สรงนั้น ตักกลับมายังบ้านและนำมาพรมตามบ้าน และนำมาอาบเพื่อเป็นสิริมงคล และกระทำการเตรียมของไปวัดที่จะไปทำบุญที่วัดในวันรุ่งขึ้น และส่วนมากมีการทำขนม ขนมห้อยและขนมเทียน (ขนมห่อ ขนมเทียน) ในวันนี้ยังมีความเชื่ออีกว่าต้องใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ในวันนี้ คนแก่คนเฒ่าก็จะทำการเหน็บดอกเอื้องผึ้ง ดอกเอื้องเงิน บนเกล้าผม และในช่วงเย็นนั้นจะมีการขนทรายเข้าวัด โดยทางวัดจะได้จัดเตรียมฐานการทำเจดีย์ทรายไว้ซึ่งเป็นฐานไม้ ชาวบ้านก็จะนำขึ้นไปตักทรายบริเวณลำน้ำ และนำมากองภายในวัด เป็นความเชื่อที่ว่าเมื่อเวลาเราเดินมาวัดนั้นเราได้เหยียบย่างเม็ดดินเม็ดทรายออกจากวัด ดังนั้นเมื่อถึงปีใหม่เมืองแล้วจึงขนทรายเข้าวัด เพื่อเป็นการขนทรายมาทดแทนที่เราได้เหยียบดินทรายออกไปจากวัดนั่นเอง

วันที่ 15 เมษายน เรียกกันว่า วันพญาวัน ในวันนี้จะมีการไปวัดแต่รุ่งเช้า คนไทยวนเรียกว่า “วันขึ้นวัด” มีการนำอาหารรวมไปถึงผลไม้ขนมต่างๆ ถวายพระสงฆ์ เรียกว่า (दानขันข้าว) คือการอุทิศส่วนกุศลบรพบุรุษญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ในวันนี้ช่วงสายจะมีการฟังพระธรรมเทศนาที่วัด เมื่อทำพิธีทางศาสนาที่วัดเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วโดยส่วนใหญ่ในช่วงบ่ายก็จะดำเนินการสรงน้ำขมิ้น ส้มป่อย พระพุทธรูปที่อยู่วัด และสรงน้ำพระสงฆ์ที่อยู่ภายในวัด โดยจะมีการนิมนต์พระสงฆ์แต่ละรูปมานั่งประจำแก้วแล้วนำน้ำขมิ้น ส้มป่อยสรง และเมื่อกลับมายังบ้านของตนเองก็จะมีสรงน้ำพระพุทธรูปที่บ้าน เจ้าของบ้านจะนำพระพุทธรูปบนหิ้งพระที่อยู่ยังบ้านของตนนั้นลงมาจากหิ้งพระเพื่อนำมาสรงน้ำพระพุทธรูป และยังมีความเชื่ออีกอย่างหนึ่งที่ว่าควรที่จะขอขมาผู้ที่ล่วงลับไปแล้วในวันสงกรานต์ โดยมีการจัดเตรียมรูปภาพของผู้ที่เสียชีวิตและนำเสื้อผ้าของผู้ที่เสียชีวิตออกมาวางไว้เพื่อขอขมา เช่น รูปบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย เป็นต้น เมื่อดำเนินการสรงน้ำพระพุทธรูปเสร็จแล้วก็จะนำน้ำขมิ้น ส้มป่อยพรม ไปที่เสื้อผ้าและรูปของผู้ที่เสียชีวิต เป็นการแสดงออกถึงความเคารพผู้ที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว ในวันนี้จะมีการไปดำหัวผู้แก่ผู้เฒ่าหรือบุคคลที่เคารพนับถือ โดยผู้ที่จะไปดำหัวนั้นจะนำข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนสังฆทาน หรือของใช้ที่จำเป็นไปยังบ้านของผู้ที่จะดำหัว และกี้ยกพานั้นขึ้นให้กับผู้ที่ดำหัว ผู้ที่อาวุโสก็จะรับและทำการให้พร (ปิ่นปอน) และเป็นการให้อภัยในการกระทำตลอดทั้งปีที่ผ่านมา ในบางครั้งอาจจะกระทำไม่ดีต่อกันและกัน ทั้งกายและวาจา เป็นการแสดงออกถึงการเคารพต่อ

ญาติผู้ใหญ่และแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน และจะได้ทำการมัดมือ โดยใช้ฝ้ายมัดมือมัดให้กับผู้ที่มาทำการคำหัว

วันที่ 16 เมษายน เป็น วันปากปีหรือวันสืบทอดหาง การสืบทอดหางเป็น การต่ออายุ ดังนั้น การสืบทอดหางคือการกระทำการสืบทอดอายุโดยมีการรวมคนหมู่ มากระทำการสืบทอดอายุร่วมกันที่วัด ในช่วงเข้าก่อนการทำการสืบทอดอายุนั้นจะมีการ เผาข้าวสาก เชื่อว่าเป็นการลดเคราะห์ การกระทำการเผาข้าวสากนั้นต้องจัดเตรียมกระทง กาบกล้วยสี่เหลี่ยม ภายในกระทงกาบกล้วยนั้นจะมีการนำเสื้อผ้า และปักตุ๊กต่อนำ ขนมน้ำในกระทง และมีการทำรูปสัตว์จำลองต่างๆ ใส่ข้าวใส่แกงลงไปในการกระทง กาบกล้วย ข้าวที่ทำการปั้น 9 ก้อน, ขนมน้ำ 9 ชิ้น, อ้อย 9 ชิ้น, ดอก 9 ดอก, น้ำ 9 แก้ว, ละ ยังมีการรองกระทงกาบกล้วยด้วยใบไม้มงคลต่างๆดังนี้ ใบมะเดื่อ 9 ใบ, ใบขนุน 9 ใบ, ใบดอกแก้ว 9 ใบ, ใบมะยม 9 ใบ, ใบต้นโชค 9 ใบ, ใบต้นฝรั่ง 9 ใบ นำใบไม้ มงคลไปรองใต้ฐานกระทงกาบกล้วย อาหารภายในกระทงนั้นแล้วแต่เจ้าของจะใส่ อะไรลงบนกระทงกาบกล้วย เมื่อพระสงฆ์กระทำการพิธีและสวดเสร็จก็ทำการกลับด้าน ของกระทงกาบกล้วยของต่างๆที่อยู่ในกระทงจะเอนลงบนพื้น และนำสิ่งของเหล่านั้น เก็บออกไปวางไว้ให้แห้งและไถ่กิน เมื่อทำพิธีทางศาสนาชาวบ้านคณะศรัทธาที่อยู่ ด้านล่างศาลาวัดก็จะดำเนินการจุดฝ้ายมัดมือ เรียกว่าเผาข้าวสาก ซึ่งข้าวสากนั้นคือฝ้ายมัด มือซึ่งจะมีสายตามอายุของผู้ที่กระทำ มีการทำแกงขนุนเลี้ยงยังผู้ที่มาวัด เชื่อว่าการ ที่ได้รับประทานแกงขนุนในวันนี้ตลอดทั้งจะมีแต่เรื่องดีๆที่หนุนนำเข้ามาในชีวิต ใน วันนี้นี้ยังคงมีการคำหัวกับผู้สูงอายุและผู้ที่เคยพนบถือนั่นเช่นกัน⁴⁰

นายจาย จรรย์ยาศิ กล่าวว่ วันที่ 13 เมษายน ที่แต่ละบ้านจะทำการเปลี่ยน ดอกหม่อนน้ำ แจกน้หึ่งพระของแต่ละบ้าน ทำการสงรับน้ำพระพุทธรูปที่มีอยู่บูชาประจำ บ้าน

วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า วันเนา ในวันนี้จะมีการทำขนม ขนมห่อ ขนมห่อน มี การขอขมาผู้สูงอายุผู้ที่เคยพนบถือนั่น คนไทใหญ่เรียกว่า (กันตอ) โดยการไปขอ ขมาผู้ใหญ่ผู้นั้นก็จะมีการนำดอกไม้และข้าวตอกใส่พาน สังฆทานคนไทใหญ่เรียก (คว หลู) ไปยังบ้านผู้ที่ทำการขอขมา และก็จะนำพานข้าวตอกดอกไม้ยื่นให้กับผู้ที่ทำการ ขอขมานั้นรับและก็จะยื่นสังฆทานให้กับผู้ที่ขอขมา ผู้ที่มีอายุนั้นก็จะให้ศีลให้พร กับผู้ที่ไปขอขมา เป็นการกล่าวถึงการให้อภัยกันในการที่ได้กระทำผิดต่อกัน ยก โทษและให้อภัยในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมา และก็จะมีการมัดมือโดยใช้ฝ้ายมัดมือ

วันที่ 15 เมษายน ถ้าหากปีใดวันเนาสองวันเหมือนเช่นในปีนั้น ในวันนี้ก็จะมีการขอขมา (กันตอ) ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถืออีกหนึ่งวัน และในปีนี้มีวันเนา 2 วันก็แล้วแต่จะไปทำบุญยังวัดวันใด

วันที่ 16 วันนี้เรียกกันว่า วันขึ้นวัด แต่ละบ้านก็จะเตรียมอาหารผลไม้ขนมห่อ ขนมเทียน สังขทาน ไปถวายยังวัด อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มีการนั่งรับฟังพระเทศนาในภาคเช้าของในวันนี้เป็นอันเสร็จพิธี

วันที่ 17 เมษายน วันปากปี วันนี้ชาวไทยใหญ่อยู่แต่ในบ้านจะไม่ออกไปไหน และจะมีการทำแกงขนุน เลี้ยงกันเองภายในครอบครัว⁴¹

ส่วนพิธีกรรมในประเพณีสงกรานต์ของคนไทใหญ่ จะมีรายละเอียด ดังนี้

วันที่ 13 เมษายน ในเช้าวันนี้จะมีการวันตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง เมื่อตักบาตรเสร็จแล้วก็กลับมายังบ้านของตนก็จะนำพระพุทธรูปที่อยู่ประจำบ้านของตนเองนั้นลงสรงน้ำพระพุทธรูป ช่วงบ่ายจะมีการแห่ขบวนสงกรานต์ ในวันนี้แต่ละบ้านจะทำขนมเช่น ขนมห่อ ขนมเทียน จะทำการห่อในช่วงเย็น พอทำขนมเสร็จแล้วก็จะนำขนมไปแจกยังบ้านญาติพี่น้องบ้านคนรู้จัก แบ่งไว้ให้แขกที่มาที่บ้าน และแบ่งไว้ใส่บ้นหิ้งพระในวันขึ้นวัด

การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ

วันที่ 14 เมษายน วันเนา ซึ่งวันนี้จะมีการขอขมา (กันตอ) พ่อแม่ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง เป็นการขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่และบุคคลที่เคารพนับถือ การไปขอขมานั้น

สิ่งที่จะต้องนำไปคือน้ำมันส้มป่อย ข้าวตอก ดอกไม้ สังฆทาน (ควหลู) ยกขึ้นที่ใส่ ข้าวตอกดอกไม้ให้กับผู้ที่เราไปทำการขอขมา และผู้ที่สูงอายุกว่านั้นก็จะรับขันขอขมา พร้อมกับยกสังฆทานให้ ผู้สูงอายุก็จะทำการให้พร กล่าวถึงการอยู่ดีมีสุขขอให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง และก็จะมัดมือโดยไหมมัดมือให้ การขอขมา (ก้นตอนนั้น) สิ่งที่เขาไปเลย ไม่ได้คือ สังฆทาน (ควหลู) เชื่อกันว่าถ้าไม่มีสังฆทานในการขอขมาจะไม่เรียกว่าขอขมา และบางบ้านก็นำเสื้อผ้าของพ่อแม่บรรพบุรุษออกมาพรมน้ำมันส้มป่อยมีสังฆทาน 1 ชุด พานข้าวตอกและดอกไม้ ก่อนที่จะทำการพรมน้ำมันส้มป่อยก็จะมีการกล่าวคำขอขมา (ความก้นตอ) ก่อนที่จะพรมน้ำมันส้มป่อย

วันที่ 15 เมษายน วันขึ้นวัดวันพญาวัน ก่อนที่จะทำการขึ้นวัดนั้นแต่ละบ้าน ก็จะนำกระทิงใบตองเล็กใส่ข้าว และขนม เรียกว่า (ก๊อกขอมต๋อ) ไปวางยังสถานที่ต่างๆ ภายในบ้านที่เชื่อว่าเป็นการเคารพเซ่น หิ้งพระ ประตูป้าน หน้าบัน ใต้ เตาอั้งโล่ เสา มงคล และไปไหว้ยังศาลเจ้าหลักเมืองเมื่อไหว้เสร็จแล้วก็วางก๊อกขอมต๋อลงพร้อมกับจุดธูปเทียน เป็นการแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาบ้านเมือง และในแต่ละครอบครัวก็จะจัดเตรียมอาหารผลไม้สังฆทาน (ควหลู) และนำขึ้นวัดในเป็นการนำอาหารผลไม้ขึ้นถวายพระสงฆ์และจะอุทิศส่วนกุศลถึงผู้ที่ล่วงลับไปเช่น บรรพบุรุษ มีการนำดอกไม้และใบไม้มงคลต่างๆไปขึ้นวัด ได้แก่ ยอดไผ่ฝรั่ง 7 ก้าน ยอดไม้สะเป่ (ใบหว่า) นำไปไม้มงคลเหล่านี้ใส่ในแก้วน้ำ ในสมัยเมื่อก่อนจะใส่ในหม้อ น้ำตา จะมีการฟังพระธรรมเทศนาในช่วงเช้า เมื่อทำพิธีทางศาสนาเสร็จแล้วก็จะมีการ สรงน้ำพระพุทธรูปที่วัด และตามด้วยการสรงน้ำพระสงฆ์คณะศรีท้าววัดจะนิมนต์พระ ในวัดแต่ละรูปมานั่งประจำเก้าอี้เรียวแถวกัน และมีขันน้ำมันส้มป่อยอยู่ตรงหน้า พระสงฆ์แต่ละองค์ คณะศรีท้าววัดชาวบ้านจะนำขันเล็กตักน้ำมันส้มป่อยรดที่มี พระสงฆ์ซึ่งได้ทำการพนมมือ และน้ำมันป่อยนั้นก็ไหลลงไปยังในขันคือ เชื่อกันว่าในวันนี้ ถ้ามีคนขายของห้ามซื้อโดยเด็ดขาดถ้าซื้อของจ่ายเงินในวันนี้ ตลอดทั้งปีก็จะได้ จ่ายเงินตลอด

สังฆทาน (ควหลู) ในสมัยก่อน จะจัดทำขึ้นเองโดยใส่ พริก ถั่วเน่า เกลือ น้ำมัน กะปิ ผักชีต้นหอม ผงขุรส ใบชา ใส่ในถุง หรือใส่ในภาดไปถวายยังวัด คือของ ที่วัดต้องการจะใช้ บางครั้งอาจจะใส่ ปลาแห้งลงไปด้วย

วันที่ 16 เมษายน เรียกว่าวันปากปี ในวันนี้จะพูดดีไม่ทะเลาะกันไม่ด่ากัน เชื่อว่าถ้าด่ากันทะเลาะกันก็จะทะเลาะกันตลอดทั้งปี⁴²

การขอขมาพระสงฆ์ (ก้นตอจอง) หลังจากเสร็จสิ้นประเพณีสงกรานต์

การขอขมา (ก้นตอจอง) การขอขมาพระสงฆ์ภายในตำบลอำเภอขุนยวม เป็นการกระทำการขอขมาพระสงฆ์ในช่วงระยะเวลาหลังจากประเพณีสงกรานต์เสร็จสิ้นแล้วก็จะมีการขอขมาพระสงฆ์โดยชาวบ้านคณะศรัทธาจะมีการมนต์พระสงฆ์เพื่อเป็นการขอขมาพระสงฆ์โดยมีวัดต่างๆดังนี้ วัดโพธาราม วัดคำโน วัดขุ่ม วัดม่วยต่อ วัดวิทยาทรายมูล กระทำการทำพิธีในวันใดวันหนึ่งแล้วแต่จะมีการกำหนดโดยจะมีการนิมนต์พระสงฆ์มารวมกัน ณ วัดใดวัดหนึ่งที่กำหนดไว้หลังจากนั้นชาวบ้านคณะศรัทธาก็จะนำข้าวของเครื่องใช้ต่างๆที่วัดมีความจำเป็นต้องใช้ในการประกอบอาหาร ยกตัวอย่างเช่น น้ำมัน กระเทียม น้ำปลา และเครื่องใช้ต่างๆที่ใช้ประกอบอาหารรวมไปถึงขนมมารวมกันที่วัดในวันทำพิธีเรียกว่า (ปิเจจอง) เป็นการขอขมาพระสงฆ์กับการกระทำที่ผ่านมามีต่อพระสงฆ์ที่กระทำผิดพลาดลงไป ภายในการประกอบพิธีนั้นจะมีผู้นำประกอบพิธีเรียกว่าพ่ออาจารย์หรือหนาน เป็นผู้นำในการทำพิธีขอขมา (ก้นตอจอง) ระหว่างการขอมานั้นชาวบ้านคณะศรัทธาที่มาร่วมก็จะมาพนมไหว้ภายในมือที่พนมจะมีดอกไม้และข้าวตอกอยู่ในมือ โดยเมื่อทำการขอขมาเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการปางพระสงฆ์ (ขอพระสงฆ์อยู่ต่อ) หรือที่เข้าใจกันว่าเป็นการขอให้พระสงฆ์บวชต่อและไม่ลาสิกขาจากนี้เป็นต้นไปจนถึงออกพรรษา โดยการปางพระสงฆ์นี้จะมีผู้นำที่นำพานข้าวตอกดอกไม้ประเคนให้กับพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์เป็นผู้รับขันประเคนในการปางพระสงฆ์ ความหมายในการปางพระสงฆ์คือ หากว่าพระสงฆ์รูปใดรับขันดอกไม้ข้าวตอกแสดงว่าพระสงฆ์จะไม่ลาสิกขานับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไปจนถึงวันออกพรรษา หากพระสงฆ์รูปใดไม่รับขันดอกไม้ข้าวตอกแสดงว่าพระสงฆ์รูปนั้นมีความประสงค์ที่จะลาสิกขาเนื่องด้วยมีเหตุจำเป็นส่วนตัว ก็จะต้องลาสิกขาจากการบวช

การขอขมาพระสงฆ์ตามวัดต่างๆ เป็นการขอขมาพระสงฆ์ด้วยตนเองตามวัดต่างๆโดยจะมีการกำหนดการขอขมาพระสงฆ์ โดยเจ้าคณะอำเภอขุนยวม เจ้าอาวาสวัดโพธาราม ว่าในแต่ละวันนั้นจะไปวัดไหนบ้าง โดยจะมีการจัดลำดับการขอขมาวัดต่างๆเช่น สายใต้ คือวัดที่ตั้งอยู่ตั้งแต่วัดโพธาราม ลงไปจนถึงบ้านหนองแห้ง สายเหนือ ตั้งแต่วัดที่ตั้งตั้งวัดโพธาราม ขึ้นไปจนถึงบ้านแม่สุริน สายทิศตะวันตก ตั้งแต่วัดโพธารามไปจนถึงบ้านห้วยต้นนุ่น โดยการไปขอขมาพระสงฆ์ในแต่ละวัดขึ้นอยู่กับว่าจะไปขอขมาพระสงฆ์วัดใดบ้าง แล้วแต่เจตนาของผู้ที่จะไปทำการขอขมาพระสงฆ์ บางครั้งอาจจะมีการชาวบ้านคณะศรัทธาเดินทางตามไปด้วยเพื่อเป็นการขอขมา

วัดในวัดต่างๆ การไปขอขมาพระสงฆ์ในแต่ละวัดนั้น จะนำของนำไปขอขมานั่นก็คือ ข้าวตอกดอกไม้ และสังฆทาน (คว่ำหลู) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะต่อพระสงฆ์ด้วยกัน และเป็นการขอขมาพระสงฆ์ด้วยกันระหว่างทั้งปีที่ผ่านมาที่อาจจะกระทำให้ไม่ดีต่อกันไม่ว่าจะเป็นกาย วาจา พระสงฆ์ผู้รับประเคน ข้าวตอกดอกไม้และสังฆทานก็จะกล่าวคำให้อภัยกับพระสงฆ์ที่มาขอขมา เป็นการยกโทษให้กับพระสงฆ์ และไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน ต่อการกระทำที่ผ่านมาตลอดทั้งปี⁴³

การขอขมาพระสงฆ์ (ก้นตอจอง) เป็นการขอขมาพระสงฆ์และขอให้พระสงฆ์อยู่ต่อในผ้าเหลือง ไม่มาสึกจากการบวช การกระทำการขอขมาพระสงฆ์นี้กระทำกัน 2 ครั้ง คือหลังจากออกพรรษา และหลังจากประเพณีสงกรานต์เสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการขอขมา และมีคำกล่าวในการขอขมาพระสงฆ์ เป็นการขอโทษในสิ่งที่กระทำต่อพระสงฆ์ และแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยการกระทำพิธีจะมีการนิมนต์พระมารวมกันยังวัดที่จะกระทำพิธี และรวมตัวกันชาวบ้านต่างๆ คณะศรัทธาวัด ผู้ใหญ่บ้าน จะมารวมกัน โดยแต่ละบุคคลที่มายังวัดก็จะนำเครื่องข้าวของเครื่องใช้ภายในครัวต่างๆ เช่น ข้าวสาร กะปิ น้ำปลา มารวมกันที่วัดเพื่อทำการจัดถวายให้กับพระสงฆ์ในแต่ละวัด และยังมีการนำดอกไม้ข้าวตอกมายังวัดเพื่อทำการใส่ขันแก้วทั้ง 3 เมื่อจะกระประกอบพิธีนั้นขันแก้วทั้ง 3 จะถูกแบ่งแยกออกไป 3 สถานที่คือ หน้าพระพุทธรูปองค์ใหญ่ 1 ขัน หน้าธรรมาสน์ 1 ขัน และหน้าพระสงฆ์ 1 ขัน และขั้นตอนทำพิธีนั้นมี ดังนี้

1. เป็นการเชิญเทพเทวดาต่างๆ เชิญมารวมภายในงานด้วยกัน ถือว่าเป็นการบอกกล่าว
2. มีการไหว้พระสงฆ์
3. มีการขอขมา พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์
4. ไหว้พระรับศีล 5 การขอศีล 5 นั้นมีขันขอศีลซึ่งอาจารย์จะเป็นผู้นำขันขอศีลประเคนให้กับพระสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วย เทียน 5 เล่ม ดอก 5 ดอก และข้าวตอก
5. ไหว้พระ
6. ถวายข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่นำมาถวายพระ เช่น น้ำมัน ข้าวสาร (ปีเจจอง) และทำการขอขมา พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์
7. ถวายปัจจัยหัวพระสงฆ์เป็นอันเสร็จพิธี

เมื่อเสร็จแล้วก็จะมีการนำในการปางพระสงฆ์คือการขอให้พระสงฆ์อยู่ต่อในช่วงระหว่างนั้นถึงช่วงออกพรรษา มีการประเคนขันข้าวตอกดอกไม้ให้กับพระสงฆ์ที่นิมนต์มา และเมื่อพระสงฆ์รูปใดรับขันที่ประเคนก็แสดงว่าต้องอยู่ต่อไปในผ้าเหลืองจะไม่ลาสิกขา ถ้าหากพระสงฆ์รูปใดไม่รับก็แสดงว่าจะทำการลาสิกขา เป็นการขอพระสงฆ์ให้อยู่ในผ้าเหลืองต่อไปจนถึงการออกพรรษา⁴⁴

เครื่องถวาย (ปิเจอง)

พิธีเลี้ยงผีเจ้าเมือง

สถานที่ “หอเจ้าเมือง” ซึ่งปกติจะเป็น พื้นที่สำคัญของหมู่บ้าน บริเวณหอเจ้าเมืองจะเลือก พื้นที่ดั้งเดิมต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ “ตัวหอเจ้าเมือง” เป็นอาคารไม้ขนาดเล็กรูปทรงสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ปลุกแบบศาล หลังคาจั่วทรงสูงอาจยกคอสองสอง ชั้นทั้งชายสามดับ แบบรูปทรงของศาสนสถานหรือ อาจใช้รูปทรงแบบศาลาธรรมดาก็ได้ ภายในหอเจ้า เมืองจะล้อมรั้วกันอาณาเขตเฉพาะคล้ายอาณาเขต บ้าน “หอเจ้าเมือง” ถือว่าเป็นที่สถิตของเทพดา ที่ปกป้องอารักขามุ่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขเช่นเดียว กับเสื้อบ้านของล้านนา หอเจ้าเมืองจะสร้างพร้อมๆ กับการก่อตั้งหมู่บ้าน พิธีเลี้ยงผีเจ้าเมืองของชาว ไทใหญ่จะกระทำปีละ ๒ ครั้ง ครั้งแรกหลังเทศกาลสงกรานต์ ครั้งที่สองหลังเทศกาลจองพารา (ออกพรรษา) พิธีเลี้ยงผีเจ้าเมืองนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ปอยเจ้าเมือง” หรือพิธี “กันตอ” คือ เซ่นสรวง เพื่อขอขมาลาโทษต่อ

เทพยดาที่ปกปักรักษาหมู่บ้าน ในการทำพิธีจะจัดในเขตของหอเจ้าเมือง โดยการนำเอาเครื่องเช่นสรวงซึ่งเรียกภาษาไทใหญ่ว่า “ต่างขอมต่อ” ไปวางไว้บริเวณหอ จุติเทียนบูชาเจ้าเมือง และรอให้เจ้าเมืองมารับเครื่องสังเวย ขณะที่รอกันนี้ชาวบ้านจะมีการเล่นการพนัน เพื่อฆ่าเวลารอเวลา ให้เจ้าเมืองมาประทับทรงผ่านร่างของคนทรง ซึ่งชาวไทใหญ่เรียกว่า “ที่นั่ง” แต่ชาวล้านนาเรียก “ม้าขี่” เมื่อผีเจ้าเมืองมาประทับทรงก็จะอวยพร และทำนายทายทักไปเรื่อยๆ ชาวบ้านจะจุดธูป เทียน ขอมมาโทษ และขอพรให้คุ้มครองให้หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข

ชาวไทใหญ่เชื่อกันว่าผีเจ้าเมืองมี 37 องค์ บางองค์เป็นผีล้านนา เช่น เจ้าข้อมือเหล็กจากเชียงดาว บางองค์เป็นผีไทใหญ่ เช่น เจ้าเผือกที่ขาว (เจ้าเผือกกรมขาว) จากระฐณน เป็นต้น และการที่เข้าประทับทรงของผีเจ้าเมืองนี้อาจมีครั้งละหลายองค์ เรื่องราวเกี่ยวกับการกันตอผีเจ้าเมืองเป็นความเชื่อของชาวไทใหญ่เพื่อความเป็นสิริมงคลของ หมู่บ้านและมีกิจกรรมในบริเวณหอเจ้าเมืองในพื้นที่ส่วนกลางของหมู่บ้าน⁴⁵

ประเพณีรดน้ำดำหัวสุมาคารวะ “เจ้าหลักเมือง” อำเภอบุขณวม

งานประเพณีจัดขึ้นทุกปีเพื่อเป็นการขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือของชาวอำเภอบุขณวม ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ที่คอยปกปักรักษาอำเภอบุขณวม โดยการจัดงานจะจัดหลังจากสงกรานต์และหลังจากพระสงฆ์ขอมาวัดเสร็จ (กันตอจ้อง) การจัดงานในแต่ละปีนั้นเป็นการจัดงานโดยมีความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม กำนันตำบลขุนยวม เทศบาลตำบลขุนยวม การจัดงานในแต่ละปีนั้นจะเป็นการจัดงานโดยดูถูกขามยามดีในการทำพิธีขอขมารดน้ำดำหัวศาลเจ้าหลักเมืองขุนยวม และมีความเชื่ออีกว่าการกระทำพิธีนี้จะไม่กระทำโดยเด็ดขาดเมื่อมีผู้ที่เสียชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน เพราะเชื่อกันว่าถ้าจัดการกระทำพิธีแล้วจะไม่ดีจะเกิดอาเพศ หรือบางครั้งเจ้าเมืองที่ลงมาประทับทรงอาจจะไม่ลงมาประทับทรงเลยในวันนั้น สำหรับการจัดงานรดน้ำดำหัวสุมาคารวะศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอบุขณวมในปีที่ผ่านมา นั้นมี ดังนี้

วันที่ 1 วันเตรียมงาน การเตรียมงานโดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ร่วมกับเทศบาล ได้ช่วยกันในการจัดเตรียมสถานที่ในการจัดงาน มีการกางเต็นท์บังแดดบังฝน การเตรียมถึงสำหรับใส่น้ำมันส้มป่อยในวันพรุ่งนี้

การจัดเตรียมโต๊ะสำหรับผู้ที่นำขมนมมาร่วมภายในงาน ทำความสะอาดสถานที่ มีการจัดเตรียมขันตั่ง ณ บ้านของตั่งข้าว (ผู้ทำการดูแลเจ้าเมืองเมื่อประทับ

ทรง) ซึ่งเรียกว่าขัน 24 อันประกอบด้วย สายหมากสายพลู 24 สาย สายดอกไม้พร้อมเทียน 24 สาย เงิน 24 บาท ข้าวเปลือก ข้าวสาร ผ้าขาวผ้าแดงอย่าละ 1 คอก หมากเหมี้ยง หมากเบี้ยว สุรา 1 ขวด เมื่อเสร็จงานแล้วก็นำขันมาให้ผู้ทำการทรงที่บ้าน และเก็บสิ่งของต่างๆไว้เช่น สุรา เบี้ย เงิน 24 บาท ผ้าขาวผ้าแดง และจัดเตรียมขันเชิญ ภายในขันเชิญประกอบด้วย ดอกไม้ เทียน 4-5 เล่ม รูป 5 ดอกหรือ 9 ดอก และน้ำมันส้มป่อยใส่ในขันสลุงเล็ก และยังเปลี่ยนผ้ามาผืนใหม่ยังหอศาลเจ้าเมือง เปลี่ยนดอกในแจกันดอกไม้เป็นดอกไม้ใหม่ ในวันนี้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 จะจัดเตรียม ข้าววัตถุดิบในการทำอาหารที่จะเลี้ยงแขกที่จะมาภายในงานวันรุ่งขึ้น ในเย็นวันนี้ชาวบ้านแต่ละบ้านก็จะจัดเตรียมการทำการก๊อกรวมต่อ (กระทรงใบตองเล็กใส่ข้าว) เพื่อที่จะนำไปถวายศาลเจ้าหลักเมืองในวันพรุ่งนี้

วันที่ 2 วันงาน ในวันนี้ชาวบ้านจะมาที่ศาลเจ้าแต่งเช้า เพื่อที่จะมาทำการถวายก๊อกรวมต่อ (กระทรงใบตองเล็กใส่ข้าว) ณ ศาลเจ้าแต่ละศาลซึ่งมีอยู่ 3 ศาล ประกอบด้วย 1 ศาลเจ้าหมอน 2 ศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก 3 ศาลเจ้าหน่อคำแดง และเสาสหลักเมือง เมื่อถวายเสร็จแล้วก็นำน้ำมันส้มป่อยที่จัดเตรียมมาจากบ้านมารวมกันในถังที่ได้จัดเตรียมไว้ มีการนำขนมมาวางในตะกร้าสานๆไม้ไผ่ ซึ่งวางบนโต๊ะ โดยส่วนมากขนมที่นำมาร่วมสมทบภายในงานจะเป็นขนมพื้นบ้าน เช่น ข้าวแต่นำมารวมกันในตะกร้า และร่วมสมทบเงินในการจัดงานรดน้ำดำหัวเจ้าเมืองโดยจะมีคณะกรรมการตั้งโต๊ะเปิดรับการบริจาคสมทบทุน ยอดเงินจากการบริจาคจะนำเข้าบัญชีกองกลางของศาลเจ้าหลักเมืองขุนยวม และนำเงินซื้อข้าวของอุปกรณ์ต่างๆในการจัดงานปีต่อไป รวมถึงนำไปซื้อสิ่งของต่างๆ ที่ชำรุดเสียหายภายในศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอขุนยวม เสร็จแล้วชาวบ้านก็จะนั่งรอและผู้ที่ทำหน้าที่ตั้งข้าว (ผู้ทำการดูแลเจ้าเมืองเมื่อประทับทรง) ก็จะทำการยกขันขึ้นเหนือหัวและเชิญผีเจ้าเมืองต่างๆให้มาประทับทรง โดยระหว่างรอเวลาเจ้าเมืองมาประทับทรงนั้นจะมีการตีกลองกันยาว เล่นสละล้อซอซึง เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการต้อนรับ และในสมัยก่อนนั้นจะมีการขับซอเชิญเจ้าพ่อต่างๆ ผู้ที่มาประทับทรงเชื่อกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ภายในศาลเจ้านั้นลงมาประทับทรง โดยปกติแล้วเจ้าเมืองนั้นมักจะลงมาประทับทรงในช่วงระหว่างเวลา 12.00 น. โดยประมาณ และได้มีเจ้าเมืองประทับทรงอยู่ 3 องค์คือ เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก เจ้าพ่อหน่อคำแดง และเจ้าพ่อหลักเมือง ซึ่งเจ้าต่างๆนั้นได้พำนักอยู่ ณ ถ้ำเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเจ้าต่างๆลงมาประทับทรงแล้วก็จะมีการทำนายบ้านเมือง เรื่องการเกษตร เรื่องน้ำ ว่าในอนาคตว่าจะเป็นเช่นไร และแนะนำวิธีชี้แนะ

แนวทางในการแก้ไข มีการนำ หมาก เหมียง สุรา นำถวายเจ้าเมือง ภายในงานนั้นมีการตักลองกันยาวประกอบภายในงาน เมื่อเจ้าพ่อประทับทรงก็จะร่วมพ้อนรำกับกลองกันยาว

การประทับทรงของเจ้าเมือง ทำนวยเรื่องบ้านเมืองและหาวิธีแนวทางการหาทางแก้ไข

เมื่อพ้อนรำเสร็จก็จะมีการเชิญเจ้าเมืองมาขอขมา ซึ่งนำโดยผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าหลักในการขอขมา เป็นการขอขมาการกระทำความผิดที่ผ่านมาในระหว่างปี เครื่องประกอบในการขอขมาก็จะประกอบด้วย น้ำมันส้มป่อย คั่วหลู่ (สังฆทาน) ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ประเคนคั่วหลู่ให้เจ้าเมืองรับ และนำน้ำมันส้มป่อยรดมือเจ้าเมืองเพื่อเป็นการขอขมา พอเสร็จสิ้นแล้วเจ้าเมืองก็จะทำการอวยพรให้กับชาวบ้านที่มาร่วมพิธีภายในงาน ให้อยู่ดีมีสุข และเมื่อถึงเวลาที่สมควรก็จะทำการมนต์น้ำมันส้มป่อยเพื่อเป็นน้ำมนต์จากเจ้าเมืองและชาวบ้าน มนต์ขมนเพื่อแจกจ่ายให้ชาวบ้านที่มาภายในงานนั้น น้ำกลับบ้านและการกินขมนั้นเป็นความเชื่อที่ว่าเป็นโรคต่างๆ “กินเป็นยูก กินเป็นยา”

งานนี้จะเสร็จงานประมาณ 15.00 น.โดยประมาณ ชาวบ้านก็จะนำขมน้ำมันส้มป่อยกลับบ้าน นำน้ำมันส้มป่อยพรมรอบบ้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านของตน หรือบางท่านอาจจะเก็บน้ำมันส้มป่อยไว้อาบเชื่อว่าเป็นการส่งเคราะห์ ตนเองให้ไหลไปตามน้ำ และอาบเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

การจัดงานดำหัวเจ้าเมืองสุมาการะในปีนี้ เนื่องจากสถานการณ์ไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การจัดงานประเพณีรดน้ำดำหัวสุมาการะศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอยุวมนั้นต้องงดการจัดงาน และจัดงานกันแบบเล็กๆโดยคณะกรรมการศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอยุวม โดยในปีนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2563 และทางคณะกรรมการก็ได้มีการจัดเตรียมงาน โดยมีการตั้งโต๊ะวางขนม ตั้งถังน้ำเพื่อใส่น้ำมันต์ ในเช้าวันนี้นั้นทางชาวบ้านต่างนำก๊อกชอมต่อ (กระทงใบตองเล็กใส่ข้าว) พร้อมจุดเทียน ถวายยังศาลเจ้าต่างๆ ทั้ง 3 หอ ดังนี้ 1.หอเจ้าหม่อน 2. หอเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก 3. หอเจ้าพ่อหน่อคำแดง และยังนำก๊อกชอมต่อถวาย ศาลหลักเมือง และท้าวทั้งสี่ ภายในศาลเจ้าอำเภอยุวม และก็จะทำการนำน้ำมันสั้มป่อยที่ได้จัดเตรียมมาจากบ้านของตนเองมาร่วมสมทบในถังใหญ่ส่วนกลาง ทิ้งรับน้ำมันสั้มป่อยจากชาวบ้านต่างๆที่นำน้ำมันสั้มป่อยมาเข้าร่วมมนต์ น้ำมันสั้มป่อย และนำขนมรวมกันในตะกร้าสานไม้ไผบในโต๊ะที่มีการจัดเตรียมไว้ ซึ่งในปีนี้ทางคณะกรรมการศาลเจ้าได้จัดเตรียมต้อนรับการประทับทรงโดยมีการ บูชาที่นั่ง หมอนผา น้ำตัน (น้ำตันดินเผา) สุรา บุหรี่ เหมียง กระโถน เพื่อเตรียมการประทับทรง แต่ในปีนั้นไม่ได้มีการทำขึ้น 24 แต่อย่างใด มีเพียงการทำขันเชิญ และกระทำการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลเจ้าอำเภอยุวม ว่าในปีนี้นั้นของการประทับทรงออกไปก่อนเนื่องจากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 2019 หากจัดงานและมีการประทับทรงก็จะทำให้ชาวบ้านต่างสนใจที่จะเข้าร่วมภายในงานและอาจเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดและการรับเชื้อโรคดังกล่าวได้โดยในปีนี้เมื่อถึงเวลา 13.00 น.โดยประมาณ ก็ทำการแจกขนมที่ชาวบ้านนำมาร่วมกันภายในงาน โดยแจกตามบ้านเรือนข้าง และผู้ที่มาร่วมงานในช่วงบ่ายก็นำขนมนั้นกลับไปให้ผู้คนที่อยู่ยังบ้านของตนได้กิน เชื่อกันว่าการกินขนมศาลเจ้าหลักเมืองนี้ก็นั้นเพื่อเป็นสิริมงคล ชาวบ้านต่างๆจะมายังศาลเจ้าหลักเมืองและตักน้ำมันสั้มป่อยส่วนรวมที่นำมารวมกันนั้นกลับไปยังบ้าน และนำน้ำมันสั้มป่อยนี้พรมตามบ้านเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือน บางท่านก็อาจจะนำน้ำมันสั้มป่อยนี้นำไปอาบ การจัดงานนี้ถือว่าเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานต่างๆที่ได้ช่วยกันในการทำพิธีนี้ และเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อที่ว่าศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอยุวมเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสถานที่ส่วนกลางของหมู่บ้าน และเมื่อครบวาระใน 1 ปี นั้นจะมีการกระทำการสุมาการะศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอยุวมแค่ 1 ครั้ง⁴⁶

การรดน้ำคำหัวสุมาคารวะ “เจ้าบ้านเมืองปอน”

การรดน้ำคำหัวสุมาคารวะศาลเจ้าบ้านเมืองปอนซึ่งกระทำกันปีละ 2 ครั้ง คือ หลังจากเสร็จสิ้นงานสงกรานต์แล้ว 1 ครั้ง และหลังจากการออกพรรษาอีก 1 ครั้ง รูปแบบในการประกอบพิธีนั้นกระทำเช่นเดียวกับอำเภอขุนยวมทุกประการ มีการตั้งขันตั้ง มีขันเชิญ มีการขอขมาด้วยคว่ำหลู (สังฆทาน) กับเจ้าเมือง และการมนต์น้ำขมิ้น สัมป่อยเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้านเช่นเดียวกัน⁴⁷

งานรดน้ำคำหัวสุมาคารวะ “เจ้าบ้านต่อแพ”

ในระยะเวลา 1 ปีจะกระทำ 2 ครั้ง คือช่วงหลังจากเสร็จสิ้นสงกรานต์ไปแล้ว และหลังการออกพรรษา จะมีการจัดพิธีการขอขมา ณ ศาลเจ้าบ้านต่อแพ โดยในช่วงเช้าวันที่กระทำพิธีนั้น ชาวบ้านแต่ละบ้านจะนำก๊อกขอมต้อ (กระทงใบตองเล็ก ใส่ข้าว) มาถวาย ณ ศาลเจ้า โดยผู้ชายสามารถขึ้นไปถวายบนศาลเจ้าได้แต่ผู้หญิงไม่สามารถเข้ามาในศาลเจ้าได้ มีการนำน้ำขมิ้นสัมป่อยแต่ละบ้านมาวางไว้ตรงหน้าศาลเจ้า ในวันนี้จะมีการขันตั้ง ภายในขันนั้นประกอบด้วย กล้วย 1 หวี มะพร้าว 1 ลูก สวยดอกไม้ 4 สวย เงิน 350 บาท และมีการทำขันตั้ง 3 ชั้น มีการเตรียมอาหารการกินต่างๆเพื่อเตรียมพร้อมการต้อนรับเจ้าเมือง โดยจะเตรียม เหล้า เหมียง บุหรี่ ระหว่างรอเจ้าเมืองมาประทับทรงนั้นก็จะมีการเล่น ดนตรีสละล้อซอซึง และกลองกัน ยาวประกอบประกอบ และมีการเล่นการพนันเพื่อเป็นการรอ ชาวบ้านต่อแพก็จะนั่งรอเจ้าเมืองเพื่อประทับทรง เมื่อเจ้าเมืองประทับทรงแล้วก็จะเปลี่ยนชุดเสื้อผ้าและผู้ที่ทำหน้าที่ตั้งข้าวผู้ดูแลเจ้าเมืองก็จะนำ หมาก เหมียง สุรา นำถวายแด่เจ้าเมือง เมื่อรับประทานเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีการทำนายทายทักบ้านเมืองในอนาคต และหาวิธีแนวทางการแก้ไขสิ่งที่ไม่ดี หลังจากนั้นก็จะทำการมนต์น้ำขมิ้นสัมป่อยที่ชาวบ้านนำมาแต่ละบ้านชาวบ้านจะนำน้ำมนต์นี้ไปพรมบ้านของตนเอง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือน เมื่อทำการมนต์น้ำเสร็จสิ้นแล้วก็จะมียกชามซึ่งเป็นผู้ชายจะเป็นผู้นำชาวบ้านขอขมาเจ้าเมือง โดยมีการยกคว่ำหลู (สังฆทาน) ประเคนให้กับเจ้าเมือง เจ้าเมืองจะเป็นผู้รับ และกล่าวคำอวยพรให้อยู่ดีมีสุข ให้กับชาวบ้าน และยกโทษให้ชาวบ้านในสิ่งที่กระทำผิดในระยะเวลา 1 ปี เป็นความเชื่อของชาวบ้านที่ว่าทุกปีต้องกระทำการขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือแห่งนี้ที่คุ้มครองภายในบ้านต่อแพ⁴⁸

เดือนหก (พฤษภาคม) ประเพณีปอยเดือนหก

ปอยจำดี ประเพณีเดือนหก เดือนพฤษภาคม

งานประเพณีปอยจำดี หรือประเพณีก่อเจดีย์ทราย ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 วิสาขบูชา ก่อนถึงวันทำบุญทุกคนจะไปขนทรายมากองเป็นเจดีย์ ตกแต่งให้สวยงามด้วยธงหลากสี ดอกไม้ วันทำบุญจะนำกระทงข้าวมาถวายพระพุทธรูปที่เจดีย์ทราย พระเทศนาให้ศีลเจริญพร เสร็จจากพิธีทำบุญ มีการจุดบั้งไฟ (บั้งไฟ) เพื่อเป็นพุทธบูชา เชื่อว่าได้บุญได้กุศล เป็นการลดเคราะห์และขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และจะทำกันทุกหมู่บ้าน⁴⁹

ช่วงเดือนหก เป็นเดือนสุดท้ายของฤดูแล้ง กำลังจะย่างเข้าฤดูฝน ชาวไทใหญ่ต้องการฝนเพื่อทำนา ทำสวนเพื่อให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรที่สมบูรณ์ ดังนั้นก่อนที่จะถึงฤดูฝน จึงได้จัดงานบุญประเพณีเพื่อต้อนรับน้ำฝน งานรับฤดูฝนของชาวไทใหญ่ เรียกว่า ปอยท่างน้ำ งานนี้แบ่งออกเป็นสองช่วงตอน คือในตอนเช้าจะมีการทำบุญนำอาหารไปถวายพระสงฆ์ที่วัด และก่อเจดีย์ทราย ประดับด้วยธงฉัตรอันเล็กๆ ที่ทำด้วยกระดาษสีเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และก่อเจดีย์ทรายแทนการสร้างพระเจดีย์ ซึ่งนับว่าเป็นการจรรโลงพุทธศาสนา ถือว่าได้รับผลบุญอันยิ่งใหญ่ เจดีย์ทรายนี้พยายามจะจำลองเจดีย์จริง โดยเฉพาะปลายยอดเจดีย์จะปักด้วยฉัตร 7 ชั้นซึ่งประดิษฐ์ด้วยกระดาษสีและกระดาษเงินกระดาษทอง สวยงามมาก ช่วงการก่อพระเจดีย์ทรายในลานวัดนี้ ชาวไทใหญ่เรียกว่าปอยจำดี พอถึงช่วงบ่ายจะมีการจุดบั้งไฟ ซึ่งชาวไทใหญ่ เรียกว่า “งานบอกไฟ” บั้งไฟนี้จุดเพื่อประกวดประชันยิงขึ้นฟ้าว่าหมู่บ้านใดจะทำสวยงามที่สุดและสูงที่สุด วัตถุประสงค์ของการจุด “บอกไฟ” ก็เพื่อเตือน “ขุนสิเกยา” หรือพระอินทร์บนสวรรค์เพื่อโปรดดลบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และมีน้ำอุดมสมบูรณ์ทำการเกษตร

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 คือวันวิสาขบูชา มีการถวายต่างขอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส) เป็นครั้งที่ 2 สถานที่ที่ใช้ในกิจกรรมของเทศกาลปอยท่างน้ำ ปอยจำดี – วิหาร การเปรียญ ลานวัด และจุดบอกไฟ – ที่ว่างโล่งในหมู่บ้าน หรือ ในวัด ถ้าเป็นวัดที่มีบริเวณกว้างขวาง แต่ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ว่างของหมู่บ้าน ริมลำน้ำที่สามารถเห็นบอกไฟได้สุดลูกหูลูกตา และต่างขอมต่อหลวง - วิหาร การเปรียญ ลานวัด⁵⁰

ปอยจ่าตี

ปอยจ่าตี คือ งานบูชาเจดีย์ทรายของชาวไทใหญ่ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระพุทธรองค์ ซึ่งเชื่อว่าถ้าได้ร่วมประเพณีนี้จะได้กุศลที่ยิ่งใหญ่นอกจากนี้ยังเป็นการสะเดาะเคราะห์ ทำให้เคราะห์กรรมไม่ดีต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น กับตัวเราจางหายไป สิ่งร้ายจะกลายเป็นดี สิ่งที่ดีอยู่แล้วจะยิ่งดีขึ้นไปและถือเป็นประเพณีขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย

ชาวไทใหญ่มีความเชื่อว่า ในสมัยพุทธกาล มัลลกะศรัยแห่งกรุงกุสินารา ได้เรียกประชุมเสนาอำมาตย์และข้าราชการบริพาร โดยตรัสว่าปีที่ผ่านมา ได้มีการจัดงานพิธีเกี่ยวกับพระศพของพระพุทธเจ้าไปแล้ว ณ สาลวันอุทยาน ในปีนี้ควรจัดงานอะไรเพื่อรำลึกถึงพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งเป็นโหรหลวงได้เสนอความคิดเห็นว่า ควรให้ชาวบ้านชาวเมืองร่วมแรงร่วมใจกันก่อเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งจะได้อานิสงส์ทั้งทางโลกและทางธรรม คือทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุขและได้รับบุญกุศลมาก เพราะตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพานของพระพุทธองค์ ครั้นตกลงเป็นเอกฉันท์แล้ว มัลลกะศรัยจึงได้บัญญัติทำเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชาในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปีตั้งแต่นั้นมา

การก่อเจดีย์ทรายนั้นจะเริ่มจากการเอาไม้กระดานมาทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยมชั้นล่างสุดจะกว้าง ชั้นบนขึ้นมาระแคบลงตามส่วน ทำเก้าชั้นส่วนยอดสวมด้วยฉัตรเททรายลงใส่กรอบสี่เหลี่ยมทั้ง 9 ชั้น ถัดตามฤกษ์ชะตาร้อยแปด เมื่อเททรายลงในกรอบเจดีย์ทั้งสี่ด้านครบทั้ง 108 กระบองแล้ว จึงให้ เทลงไปตรงกลางกรอบสี่เหลี่ยมตามจำนวนอายุของบุคคลนั้น ๆ

เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันสุดท้ายของการขนทรายเข้าวัด คณะศรัทธาวัดจะช่วยกันตกแต่งองค์เจดีย์ทราย ประดับธงทิว ตุงฉัตร สายรุ้ง ดอกไม้นานาชนิด บริวารรอบๆ เจดีย์ทราย กันด้วยผาหลากสะมา (ราชวัตร) ทั้งสี่ด้าน เเจาะประตูเข้าด้านหนึ่ง ยามค่ำคืนจุดประทีปโคมไฟสว่างไสวในตอนเย็นของวันนี้ ทางวัดจะจัดเตรียมการต่างขอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส) ด้วย

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ตอนเช้าจะมีการนำขอมต่อ หรือกระทงข้าวไปถวายที่เจดีย์ทราย ช่วงเวลาสายมีการฮอสิ๊ก (เทศน์ธรรมไทใหญ่) ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์และเลี้ยงอาหารผู้ที่มาร่วมงาน พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี⁵¹

การสร้างเจดีย์ทราย “จำดีทราย”

1. ในสมัยพุทธกาล มัลลกะศัตรีแห่ง กรุงกุสินาราได้เรียกประชุมเสนาอำมาตย์และข้าราชการบริพาร โดยตรัสว่าปีที่ผ่านมาได้มีการจัดงานพิธีเกี่ยวกับพระศพของพระพุทธเจ้าไปแล้ว ณ สาลวันอุทยาน ในปีนี้ควรจัดงานอะไรเพื่อรำลึกถึงพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งเป็นโหรหลวงได้เสนอความคิดเห็นว่าควรให้ชาวบ้านชาวเมืองร่วมแรงร่วมใจกันก่อกองเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งจะได้านิสงส์ทั้งทางโลกและทางธรรม คือทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุขและได้รับบุญกุศลมากเพราะตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพานของพระพุทธองค์ ครั้นตกลงเป็นเอกฉันท์แล้ว มัลลกะศัตรีจึงได้บัญญัติทำเจดีย์ทรายถวายเป็นพุทธบูชาในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปีตั้งแต่นั้นมา (สภาวัฒนธรรมอำเภอชุมพล, ไทใหญ่)

2. นายสง่า วงศ์สุวรรณ และคณะ กล่าวว่า ประวัตติประเพณีบอยจำดี หรือเจดีย์ทราย ว่า ในสมัยพุทธกาลมีชายคนหนึ่งทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ขยันหมั่นเพียรทำแต่ความดี จวบจนชายผู้นี้ถึงแก่กรรมลงด้วยบุญกุศลที่ได้ทำดีมาโดยตลอดจึงได้ไปเกิดในสรวงสวรรค์เป็นเทวดาใช้ชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย คิดอยากได้อะไรก็ได้สมดังหวังทุกประการ เสวยสุขอยู่เช่นนี้เป็นเวลาเกือบ 1 แสนปี ก็ถึงสิ้นบุญ เมื่อใกล้จะตายร่างของเทวดาองค์นั้นได้เปลี่ยนไปจากที่เคยเต่งตึงสวยสดงดงาม กลายเป็นเหี่ยวแห้งไม่สดใสเหมือนเดิม ซึ่งเป็นลางบอกเหตุว่าอายุไขของการเป็นเทวดาใกล้จะสิ้นสุดลงแล้ว เทวดาองค์นั้นจึงเริ่มคิดว่าจะทำอย่างไรดี ด้วยความเป็นเทวดาที่มีหุนาทิพย์ สามารถทราบได้ว่าคุณความดีที่ทำไว้ในโลกมนุษย์ใกล้จะหมดแล้ว และจะต้องไปรับกรรมที่เคยทำไว้แต่ปางก่อนในนรกแน่นอน จึงได้เดินทางไปพบเพื่อนเทวดาอีกองค์หนึ่งเพื่อปรึกษาหารือเพื่อนเทวดาก็แนะนำว่ามีเทวดาผู้หนึ่งรู้อิทธิฤทธิ์หนึ่ง ซึ่งสามารถหยั่งรู้และมีวิธีแก้ไขต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับมนุษย์ เทวดาและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่าพระเจ้าวิปาลี เมื่อทราบดังนั้นเทวดาจึงเดินทางไปพบและเล่าเรื่องให้ฟังพร้อมทั้งขอคำแนะนำพระเจ้าวิปาลี เทวดาผู้หนึ่งรู้ดีทั้งดั่งนั้นแล้วจึงหลับตาลงชั่วคราวแล้วลืมตาขึ้นแนะนำว่า หากไม่ยากไปปรับกรรมในนรกก็จงไปก่อกองเจดีย์ทรายถวายพระพุทธเจ้าที่ริมฝั่งมหาสมุทรให้ได้ถึง 500 กอง จึงจะรอดพ้นจากเหตุการณ์ดังกล่าวไปได้

เทวดาได้ฟังดั่งนั้นก็ดีใจมากและรีบจะไปทำตามคำบอกทุกประการ เวลาผ่านไปจนเหลือ 7 วัน เทวดาองค์นั้นก็จะสิ้นบุญ จึงได้เดินทางไปที่หาดทรายริมฝั่ง

มหาสมุทร และลงมือก่อสร้างเจดีย์ทรายแต่พระพุทธรองค์เพื่อสะเดาะเคราะห์ เมื่อก่อเจดีย์ทรายไปพอจะครบ 500 กอง ก็มีลมพายุและคลื่น มาพัดเอาเจดีย์ทรายเหล่านั้นพังทลายหายไป ในแต่ละวันเหตุการณ์ก็เป็นเช่นนั้นทุกครั้ง จวบจนครบ 7 วัน ยมทูตก็ขึ้นมาจากนรกเพื่อรับเอาตัวเทวดาซึ่งสิ้นบุญลงไปใช้กรรมในนรก เมื่อยมทูตปรากฏขึ้นก็ได้แจ้งเรื่องแก่เทวดา ฝ่ายเทวดาก็ยินดีจะไปปรับกรรมดังกล่าว แต่ได้ขอร้องยมทูตว่าขอให้รอไว้ก่อนจนกว่าตนจะก่อสร้างเจดีย์ทราย 500 กองครบเสียก่อน ยมทูตก็ตกลงตามคำขอ เทวดาจึงลงมือก่อกองเจดีย์ทรายต่อไป แต่ก็ยังมีลมพายุและคลื่นมาพัดเอาเจดีย์ทรายละลายหายไปครั้งแล้วครั้งเล่าจนยมทูตรอไม่ไหวจึงกลับไปเมืองนรก ฝ่ายเทวดาไม่ลดความพยายามได้ก่อเจดีย์ทรายจนครบ 500 กองได้ในวันเพียงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา ด้วยผลบุญดังกล่าวจึงทำให้เทวดาองค์นั้นพ้นจากเคราะห์กรรม และได้เสวยสุขอยู่ในสวรรค์ต่อไป จากเรื่องราวดังกล่าวนี้ทำให้ชาวไทใหญ่นิยมจัดงาน “บอยจั่วดี” ก่อกองเจดีย์ทรายเพื่อบูชาพระพุทธรองค์กันทุกหมู่บ้านในช่วงเดือน 6 ของทุกปี

3. จรแสงเอิง (“หย่าสี่สองเหลินคำ” ภาษาไทใหญ่) อธิบายไว้ว่า เดือน 5 เป็นวาระการเปลี่ยนศักราช เนื่องจากคติทางมหาพรหมเปลี่ยนวาระอุ้มเศียรบิดาไว้ในแต่ละปี กล่าวถึงตำนานการสร้างโลกว่า

หลังจากเกิดโลกาวินาศไปประลัยกลับล้างโลก น้ำท่วมโลกแล้วมีดอกบัว 5 ดอก ผุดขึ้นที่กลางสระใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นของภทรกัลป์นี้ ในกัลป์นี้มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ 5 พระองค์และในดอกบัว 5 ดอก มีจิ๋ว 5 ชุด พระพรหมได้ลงมาอุ้มเชิญจิ๋วทั้ง 5 ชุดขึ้นไปไว้ในพรหมโลก เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธเจ้าแต่ละองค์มาตรัสรู้ ท้าวมหาพรหมและคณะจะนำผ้าจิ๋วลงมาถวายตามลำดับ และขณะนี้พระพุทธเจ้าตรัสรู้ไปแล้ว 4 พระองค์ คือ พระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งมาตรัสรู้ต่จากยุคพระโคตมพุทธเจ้า บรรดาพระพรหมที่ลงมาในมนุษย์โลกมาได้สุดกลืนดินหอมแล้ว เกิดความพอใจพากันขุดมาชิมดู หลังจากชิมดินหอมแล้ว ทำให้วิชาญาณ (เหาะเหินเดิน อากาศ) เสื่อมไม่สามารถเหาะกลับไปสู่พรหมโลกได้ จึงอาศัยอยู่ในมนุษย์โลกต่อมาจนถึงปัจจุบัน เหล่าพรหมและเทวดาได้ประชุมปรึกษาเรื่องวิธีการกำหนดราศีฤดูกาล และพิจารณาหาผู้ที่ มีความสามารถกำหนดราศีฤดูกาลได้ ซึ่งท้าวมหาพรหมได้รับอาสาเป็นผู้จัดทำพร้อมกับสัญญาว่าหากไม่สามารถทำให้สำเร็จก็จะให้ศีรษะเป็นประกัน ต่อมาเมื่อไม่สามารถกำหนดราศีฤดูกาลให้ดีทัดเทียมกันได้พระอินทร์จึงขอให้ศาสตาศาพยากรณ์ (งะพอมหมอกยาม) กำหนดฤดูกาลเป็นฤดูร้อน ฝน หนาว ซึ่งเป็นฤดูกาลตราบ จนถึง

ปัจจุบัน พระอินทร์จึงบอกธิดาทั้ง 7 ของ ท้าวมหาพรหมว่า ใครสามารถตัดศีรษะของท้าวมหาพรหมได้จะอภิเษกยกขึ้นเป็นอัครมเหสี ธิดา 6 องค์ไม่สามารถทำได้ แต่ธิดาองค์สุดท้าย(วันเสาร์) ได้ใช้เส้นผมซึ่งกับโครงไม้ ทำเป็น เลื่อยใช้เลื่อยคอของท้าวมหาพรหมจนขาด พอขาดแล้วนำไปไว้ที่ไหนก็ได้ ไว้ในน้ำ น้ำก็จะแห้ง ไว้บนบกก็เกิดไฟไหม้ จำเป็นที่ธิดาทั้ง 7 จะต้องผลัดเปลี่ยนกันทูลศีรษะของบิดาไว้คนละ 1 ปี หมุนเวียนกันไว้คนละ 1 ปี หมุนเวียนกันไปตลอดกาล พอถึงเดือน 5 ของแต่ละปีก็จะเปลี่ยนกันครั้งหนึ่ง ธิดาองค์ที่หมดภารกิจก็จะถือโอกาส ล้างมือ อาบน้ำ ชักผ้า สระผม ให้สดชื่น หลังจากที่ได้รับภารกิจมานานเป็นเวลาแรมปี ด้วยเหตุนี้จึงถือเป็นประเพณีว่า พอถึงเดือน 5 เปลี่ยนศักราชใหม่ จะพากันอาบน้ำชำระร่างกาย สระผม ปัดกวาดทำความสะอาดบ้านเรือน ในโอกาสขึ้นปีใหม่ให้เป็นกรณีพิเศษ สำหรับตัวท้าวมหาพรหมนั้น พระอินทร์ได้ทูลถามมารดาของท้าวมหาพรหมว่า จะสามารถหาศีรษะของใครมาต่อแทนได้ มารดาตอบว่าศีรษะของใคร อะไก็ได้ที่นอนหันหัวไปทางทิศเหนือ พระพรหมและเทวดาทั้งหลายจึงพากันลงมายังโลกมนุษย์ และได้พบช้างตัวหนึ่งกำลังนอนหันหัวไปทางทิศเหนือ จึงตัดหัวช้างนั้นนำไปต่อกับตัวของ ท้าวมหาพรหม ทำให้ท้าวมหาพรหมฟื้นคืนชีพและได้รับชานามว่า “มหาบึงแน” (พระพิฆเนศ) ส่วนตัวช้างก็ได้นำพินมาก่อกองไฟสุสมาปณิกิจจนเสร็จกิจ เหล่าพระพรหมและเทวดาทั้งหลายได้ประชุมปรึกษากันว่า บาปที่ตัดเศียรพระมหาพรหมนี้จะตกแก่ใคร พระอินทร์ตอบว่า ตกแก่ชาวเมืองทั้งหลาย เพราะชาวเมืองอยู่ใต้อิทธิพลของดวงดาวชะตาราศีฤดูแล และถามต่อไปว่า หากต้องไถ่บาปจะต้องทำอย่างไรบ้าง พระอินทร์ตอบว่า ต้องพากันก่อเจดีย์ทราย ถวายน้ำ ถวายดอกไม้ สรงน้ำพระพุทธรูป และพระสงฆ์ให้ทั่วชนมไปทำบุญ ผู้เฒ่าผู้แก่และ พระสงฆ์ผู้ทรงศีล อธิษฐานขอให้พ้นจากบาปและได้รับความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงเกิดมีประเพณีรดน้ำดำหัวคารวะผู้เฒ่าผู้แก่ ทำขนมประเพณีแจกจ่ายและถวายพระสงฆ์สืบทอดมา จนทุกวันนี้

การจัดงานบอยจำตี จะเริ่มก่อนวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ประมาณ 7 – 10 วัน โดยแต่ละหมู่บ้านจะจัดคนออกป่าวประกาศไปตามบ้านเรือนต่างๆ ให้ทราบถึงกำหนดจัดงานเพื่อให้ชาวบ้านตระเตรียมเครื่องบูชาต่างๆ และปัจจัยที่จะถวายวัด รวมทั้งช่วยกันขนทรายเข้าวัด การก่อกองเจดีย์ทรายนั้นจะเริ่มจากการเอาไม้กระดานมาทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยม ชั้นล่างสุดจะ กว้าง ชั้นบนขึ้นมาจะแคบลงตามส่วน ทำเก้าชั้นส่วนยอดสวมด้วยฉัตร การเททรายลงใส่กรอบสี่เหลี่ยมทั้ง 9 ชั้น ถือตามฤกษ์ชะตาร้อยแปด ดังนี้

ทิศเหนือ	12 กระบอง
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	6 กระบอง
ทิศตะวันออก	15 กระบอง
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	8 กระบอง
ทิศใต้	17 กระบอง
ทิศตะวันตกเฉียงใต้	10 กระบอง
ทิศตะวันตก	19 กระบอง
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	12 กระบอง

เมื่อเทพรายลงในกรอบเจดีย์ทั้งสี่ด้านครบทั้ง 108 กระบองแล้ว จึงให้เทลงไปตรงกลางกรอบสี่เหลี่ยมตามจำนวนอายุของบุคคลนั้นๆ มีเครื่องบูชาพิธีกรรมประกอบด้วย

1. ร่าย ซึ่งหมายถึงธาดุดิน 20 ส่วน บูชาโดยเอาใส่กระบองไม้ไผ่ 20 กระบอง
2. น้ำ หมายถึงธาดุน้ำ 12 ส่วน บูชาโดยใส่กระบองจำนวน 12 กระบอง
3. พัด หมายถึงธาดุลม บูชาโดยใส่กระบองจำนวน 6 ด้าม
4. อื่นๆ เช่นดอกไม้อูป เทียน ตุง กระทง ฉัตร ธงทิว สายรุ้งหลากสี ใช้ประดับเจดีย์ทรายให้สวยงาม

ก่อนวันงาน 3 – 7 วัน ชาวบ้านและศรัทธาวัดจะช่วยกันขนทรายมาที่วัดทุกวัน โดยจะใช้เวลาในตอนเย็น โดยขนทรายมากองไว้ข้างๆ ทางวัดจัดเตรียมไว้จนพอเพียง ที่จะก่อเจดีย์ทรายได้ ชาวบ้านบางส่วนก็จะช่วยกันทำพัด ตัดกระดาษทำตุง ธงทิว กระบองน้ำ กระบองทราย สานผาหลาดสะมาด (ราชวัตร) และที่สำหรับวางข้าวหอมต้อ ทั้งนี้จะมี การทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยเตรียมงานด้วย

ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันสุดท้ายของการขนทรายเข้าวัด คณะศรัทธาวัดจะช่วยกันตกแต่งองค์เจดีย์ทราย ประดับธงทิว ตุง ฉัตร สายรุ้ง ดอกไม้นานาชนิด บริเวณรอบๆ เจดีย์กันด้วยผาหลาดสะมาด (ราชวัตร) ทั้งสี่ด้าน เजा

ประตูเข้าด้านหนึ่ง ยามค่ำคืนจุดประทีปโคมไฟสว่างไสวในตอนเย็นของวันนี้ ทางวัดจะจัดเตรียมการต่างขอมต่อโหลง หรือ ถวายข้าวมธุปายาสด้วย โดยจะมีหนุ่มสาวผู้เฒ่าผู้แก่แต่งกายด้วยชุดไทใหญ่หลากหลายสีสวยงามเดินทางมุ่งสู่วัดนำขนมมณเณยผลไม้ต่างๆ กล้วย อ้อย ข้าวสาร อาหารแห้ง ดอกไม้ รูปเทียน มาถวายที่วัด ซึ่งจะมีคณะศรัทธาคอยรับและช่วยเหลือกันนำสิ่งของอาหารเหล่านี้ไปจัดสำหรับ และเตรียมถวายเป็นข้าวมธุปายาสในวันรุ่งขึ้น

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เช้าตรู่จะมีพิธีต่างขอมต่อโหลง โดยนำขอมต่อ หรือ กระถางข้าวไปถวายที่เจดีย์ทราย พอสายมีการล้อมลึก ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ และเลี้ยงอาหารผู้ที่มาร่วมงาน ทั้งนี้ตอนบ่ายจะมีการทำบั้งไฟมาจุดเป็นพุทธบูชาเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล⁵²

ปอยจำต๋ วัดเมืองปอน

ปอยจำต๋หรืองานเจดีย์ทรายชาวไทใหญ่ ของชุมชนและวัดเมืองปอน เป็นประเพณีที่สืบทอดการทำประเพณีนี้กันมาแต่ดั้งเดิม ลักษณะของการทำคล้ายๆกับการทำเจดีย์ทรายของชาวไทยวน ชาวไทใหญ่จะทำประเพณีนี้ทำในช่วงเดือน 6 ของชาวไทใหญ่ ซึ่งจัดวันที่ 5 พฤษภาคม 2563 ตรงกับวันวิสาขบูชา ในการจัดงานนั้นในปีนี้เป็นเนื่องจากมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้การจัดงานนั้นเป็นการจัดงานในรูปแบบเล็กๆ กิจกรรมที่ทำภายในวันนี้ก็จะมีมีการนำทรายใส่เจดีย์ทราย ปักเครื่องประกอบต่างๆ ต่างขอมต่อ (กระถางใบตองเล็กใส่ข้าว) และต่างขอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส) ในปีนี้งดการจุดบอไฟ (บั้งไฟ) ผู้ที่มาทำบุญยังวัดเมื่อมาทำบุญยังวัดเสร็จแล้วก็เดินทางกลับ

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 5 พฤษภาคม 2563 ปอยจำต๋วัดเมืองปอนเตรียมงานเริ่มในวันนี้ ชาวบ้านคณะศรัทธาต่างมาช่วยกันยังภายในวัดจัดเตรียมอาหารที่จะทำข้าวมธุปายาส แกะสลักผลไม้ เตรียมเครื่องประกอบและสถานที่ประกอบในการทำเจดีย์ทราย จัดเตรียมเจดีย์ทราย ฐานไม้ใส่เจดีย์ทราย ปลาสมาส (ราชวัตร) หมอกเลปา (ตุ่งไส้หมู) ต้นกล้วย ต้นอ้อย ตุ้งเครือ (ตุ้งติดเชือกใช้รอบบริเวณที่ทำพิธี) ที่แมง (ฉัตรสานด้วยไม้ไผ่)

วันที่ 6 พฤษภาคม 2563 ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา ในเช้าวันนี้เป็นวันพระใหญ่ชาวบ้านบ้านเมืองปอนจะนำก๊อกชอมต่อ (กระทงใบตองใส่ข้าว) ถวายสังคตีสัตว์ภายในบ้าน เช่น หิ้งพระ หน้ำประตูบ้าน หน้ำเตาอั้งโล่ และนำก๊อกชอมต่อมาถวายยัง เสาหลักเมือง และศาลเจ้าหลักเมืองก่อนที่จะไปยังวัด เมื่อกลับมาที่บ้านก็จะเตรียมข้าวของที่จะไปไปทำบุญยังวัดเช่น ก๊อกชอมต่อ (กระทงใบตองใส่ข้าว) สวยดอกไม้ ทราย เครื่องประกอบในการปักเจดีย์ทราย อาหารถวายพระสงฆ์ เมื่อเดินทางมาถึงยังบริเวณวัดแล้วก็จะขึ้นไปยังบนศาลา วัด ถวายสวยดอกไม้ในชั้นแก้วทั้ง 3 กราบไหว้พระพุทธรูปและทำการถวายก๊อกชอมต่อ ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ พอเสร็จสิ้นแล้วก็ลงมาด้านล่างของวัดเพื่อทำการถวายก๊อกชอมต่อ ณ แท้ทั้ง 4 ภายในวัด เมื่อเสร็จแล้วก็จะมีการนำทรายมารวมใส่ในกองเจดีย์ทราย โดยกองเจดีย์ทรายนี้ มีทรายซึ่งทำการขนลำเลียงมากองไว้ข้างๆ อยู่แล้วบ้างบางส่วน เพื่อผู้ที่สูงอายุนำทรายมาจากบ้านไม่ไหว โดยปกติแล้วนั้นการขนทรายจะต้องเป็นคณะศรัทธาที่มายังวัดจะเป็นผู้ที่ตักทรายนำมาเข้าวัด ในปัจจุบันยังคงมีการขนทรายเข้ามายังวัดอยู่ เมื่อทำการร่วมสมทบทรายลงบนกองเจดีย์ทรายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะการถวายชอมต่อ (กระทงใบตองเล็กใส่ข้าว) ถวายเจดีย์ทรายและจุดเทียน และยังมีการปักเครื่องประกอบเจดีย์ทราย ดังนี้

วี (พัด) เชื่อกันว่า วีหรือพัดนั้นจะพัดพาสิ่งไม่ดีออกจากตนเองและครอบครัวทำให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข จักจำ (ตุ่งซ่อ) หมายถึงช้อนนำทางไปเจอในสิ่งที่ดีงาม

ทีเงิน ทีคำ (กระดาดเงินทองพับเป็นร่ม) หมายถึงความร่มเย็นมีเงินมีทองใช้หมอกเลปา (ตุ่งใส่หมู)

ดอกไม้พื้นเมือง ประดับยังเจดีย์ทรายอย่างสวยงาม บางท่านก็นำใบไม้มงคลรวมปักเจดีย์ทราย โดยมีใบไม้มงคลต่างๆดังนี้ ใบฝรั่ง ใบไม้กาง ใบผักกุ่ม ใบไม้สะเป ใบมะเหาะ

ช่วงเช้าตรู่ในวันวิสาขบูชา มีการต่างชอมต่อโหลงหรือ (ถวายข้าวมรุปายาส) โดยพระสงฆ์และคณะศรัทธาจะช่วยกันในการจัดทำถวายการต่างชอมต่อโหลง โดยเครื่องประกอบการต่างชอมต่อโหลง (ถวายข้าวมรุปายาส) นั้น มีดังนี้ ข้าวเหนียวปั้นคลุกเคล้าเนยเป็นก้อนกลมๆใส่พานจำนวน 49 ก้อน น้ำเปล่า ผลไม้ต่างๆ แต่งโมเกาะสลัก มะละกอเกาะสลักถั่วลิสดัม ถั่วลิสดักั่ว มันม่วง น้ำมัน ขนมหิวน

ปลากะป๋อง และทำการถวายเจดีย์ทรายในช่วงเช้า เวลา 09.00 น. โดยประมาณ การถวายเจดีย์ทรายนี้เป็นการทำความดีและเชื่อกันอีกกว่าเป็นการชำระล้างสิ่งไม่ดีออกจากตนเองและครอบครัว เป็นการทำบุญเพื่อให้ชีวิตนั้นดีขึ้น เปรียบเสมือนการได้ชำระล้างบาป และเป็นความเชื่อว่าการที่ได้มายังวัดนั้นได้เหยียบย่ำดินทรายออกจากวัดตั้งนั้นเมื่อครบระยะเวลา 1 ปีแล้วก็ขนทรายเข้าวัด เพื่อเป็นการทดแทนการเหยียบดินทรายออกไปจากวัด งบประมาณในปีที่ผ่านมา ที่ได้รับการสนับสนุนโดยเงินจากองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน ให้งบสนับสนุนจัดงานปอยจ่าตี้ที่วัดกองมูใต้ และมีการแห่บอไฟ (บั้งไฟ) ตั้งขบวนแห่ยังวัดกองมูใต้ลงมายังหมู่บ้านเมืองปอนและแห่ไปยังศาลเจ้าหลักเมืองบ้านเมืองปอน เป็นความเชื่อที่ว่าแห่เพื่อให้เจ้าเมืองนั้นได้ชมบอไฟที่ชาวบ้านคณะศรัทธาได้ร่วมกันจัดทำบอไฟ (บั้งไฟ)⁵³

ปอยจ่าตี้ (เจดีย์ทราย) วัดเมืองปอน

การทำปอยจ่าตี้ในอดีตนั้น เป็นการจัดทำโดยการขนทรายเข้าวัดเป็นความเชื่อที่ว่าหากได้ขนทรายเข้าวัดแล้วการกระทำบาปที่เคยทำมาจะหายไป เป็นการกระทำเพื่อลบล้างบาป และถือว่าเป็นการทำบุญ เครื่องประกอบในการปักเจดีย์ทรายนั่นล้วนแล้วแต่มีความหมาย เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขทั้งตนเองและครอบครัว ใน 1 ปีจะกระทำ 1 ครั้ง ในสมัยปัจจุบันนั้นไม่มีการขนทรายเหมือนเมื่อก่อนในสมัยนี้มีรถยนต์

ไปชนทรายมาวางไว้ข้างกองทราย แต่ในสมัยอดีตนั้นต้องเอาขันหรือสรงไปตักทราย บริเวณข้างโรงเรียนบ้านเมืองปอน เพราะว่าทรายบริเวณนั้นเป็นทรายที่ขาวสะอาด ผู้ใหญ่ก็จะใส่สรงใหญ่หรือขันใหญ่ส่วนเด็กเล็กก็จะนำทรายใส่ขันเล็ก ๆ ภูมิมาจากที่ชุดทรายข้างโรงเรียนบ้านเมืองปอน มายังวัดเมืองปอนสถานที่จัดทำกองเจดีย์ทราย⁵⁴

ปอยจ่าตัววัดกองมูใต้

เช้าวันที่ 5 พฤษภาคม 2563 เป็นวันจัดเตรียมงานโดยคณะศรัทธาของวัด จัดเตรียมสถานที่ทำเจดีย์ทราย ทำที่แฉ่ง (ฉัตร) ปลางสมาส (ราชวัตร) ตุงเครือ จักจ่า (ตุงช่อ) ต้นกล้วยต้นอ้อย หมอกเลปา (ตุงไส้หมู) ทำความสะอาดวัด ทำฉัตรเจดีย์ทราย เตรียมสถานที่เตรียมอาหารสำหรับต่างซอมต่อไหลง (ถวายข้าวมรุปายาส)

วันที่ 6 พฤษภาคม 2563 ในช่วงเช้าตรู่มีการต่างซอมต่อไหลง (ถวายข้าวมรุปายาส) สถานที่ต่างซอมต่อไหลงบริเวณหน้าพระพุทธรูปบนศาลา วัด มีการตั้งโต๊ะปูผ้าสีขาว ตั้งเสาไม้ไผ่เหลา 4 เสาซึ่งผ้าขาวด้านบน ติดตุงเครือรอบบริเวณโต๊ะทำพิธีทำปลางสมาส(ราชวัตร) ติดโต๊ะทั้ง 4 ด้าน ติดจักจ่า (ตุงช่อ) ที่เงินที่คำ (ร่มกระดาศเงินร่มกระดาศทอง) ทั้ง 4 ด้าน อาหารที่นำถวายข้ามมรุปายาสมี ดังนี้

ในเช้าวันนี้เป็นเช้าวันพระใหญ่หรือวันขึ้นวัด ชาวบ้านคณะศรัทธาจะมาทำบุญยังวัดนำก๊อกซอมต่อ (กระทงใบตองเล็กใส่ข้าว) อาหารสำหรับถวายพระสงฆ์ สวดดอกที่เตรียมมาจากบ้านมาใส่ในขันแก้วทั้ง 3 ด้วย มีการนำก๊อกซอมต่อ (กระทงใบตองใส่ข้าว) มาวัดนำไปถวายหน้าพระพุทธรูปบนศาลา ถวายเจ้าที่ภายในวัด (เสื่อวัด) เท้าทั้ง 4 ภายในวัด ถวายหน้าเจดีย์ ถวายอาหารขนม ผลไม้ต่างๆ แต่พระสงฆ์และนำทรายที่นำมาจากบ้านของตนร่วมใส่ในเจดีย์ทราย หรือนำทรายที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ข้างเจดีย์ทรายตักใส่เจดีย์ทราย สำหรับผู้ที่ไม่นำทรายมาร่วมในงานและทำการถวายก๊อกซอมต่อ (กระทงใบตองเล็กใส่ข้าว) ถวายที่กองเจดีย์ทราย มีการนำเครื่องประกอบเจดีย์ทรายปักที่กองเจดีย์ทราย โดยมีเครื่องประกอบดังนี้ หมอกเลปา (ตุงไส้หมู) จักจ่า (ตุงช่อ) ทำเงินที่คำ (ร่มพับกระดาศสีเงินสีทอง) ดอกไม้พื้นเมือง สวดดอกไม้ปักที่เจดีย์ทราย เชื่อกันว่าการที่ได้นำทรายร่วมสมทบในเจดีย์ทรายนั้นเป็นการทำบุญ และเป็นการทำบุญเพื่อไม่ให้เกิดบาปต่อการกระทำที่เคยกระทำผ่านมา เป็นการลบล้างบาปและการที่ได้มายังวัดได้เหยียบย่ำดินทรายออกจากนอกวัด จึงเป็นประเพณีการจัดงานปอยจ่าตัวถวายเจดีย์ทราย เพื่อเป็นการนำทรายเข้าวัดเพื่อทดแทนและยังมีการจัดเตรียมการทำบอกลไฟ (บอกลไฟ) โดยคณะศรัทธาฝ่ายชายช่วงเช้า

ระหว่างรอถวายภัตราหารเพลแด่พระสงฆ์ และในช่วงเวลา 11.00 น. โดยประมาณ คณะศรัทธาได้ถวายภัตราหารเพลแด่พระสงฆ์ ผู้มาร่วมงานรับประทานอาหาร เมื่อรับประทานอาหารเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ทำพิธีทางศาสนาในการถวายเจดีย์ทราย และถวายบอกไฟ (บั้งไฟ) ฟังพระธรรมเทศนา การจุดบอกไฟนั้นจุดเพื่อเป็นการรักษาประเพณีไว้ โดยในปีนั้นทำการจุด 3 ลูก สำหรับความเชื่อในการจุดบอกไฟ (บั้งไฟ) ถือเป็นการจุดเพื่อส่งสัญญาณบอกให้กับเทวดาสีงคค์ดลีสีหิธิในการรับรู้ถึงช่วงเวลาในการทำการเกษตร เพื่อให้เทวดาสีงคค์ดลีสีหิธิรับรู้และดลบันดาลทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ให้มีน้ำใช้ในการทำการเกษตร⁵⁵

งานปอยจำตี่วัดต่อแพ

การจัดงานปอยจำตี่วัดต่อแพมีการจัดทำเจดีย์ทราย เครื่องประกอบเจดีย์ทราย ถวายข้าวมธุปายาส เช่นเดียวกับวัดเมืองปอน แต่ไม่มีการจุดบอกไฟ (บั้งไฟ) ในปีที่ผ่านมานั้นมีการจัดงานปอยจำตี่ในแต่ละปีจะมีงบในการช่วยเหลือและสนับสนุนจากทางสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการจัดงานปอยจำตี่ที่วัดต่อแพในปีที่ผ่านมา การจัดงานแบ่งออกเป็น 3 วัน ดังนี้

วันที่ 1 วันจัดเตรียมงาน จัดเตรียมการทำการกองเจดีย์ทราย เครื่องประกอบเจดีย์ทราย

วันที่ 2 วันสมโภช ในช่วงเย็นในวันนี้มีการขายอาหารพื้นบ้าน ขนมพื้นบ้าน การสาธิตภูมิปัญญาพื้นบ้าน รับชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในช่วงเย็นวันนี้ชาวบ้านมักจะนิยมนั่ง ทรายมาร่วมชมทบในกองเจดีย์ทราย บางท่านก็นำทรายมาเอง บางท่านก็ตักทรายที่ทางวัดได้จัดเตรียมไว้ให้

วันที่ 3 วันถวายในช่วงเช้าของวันนี้จะมีการต่างขอมต่อหลวง (ถวายข้าวมธุปายาส) ชาวบ้านมักจะนำเครื่องประกอบต่างๆที่ได้เตรียมมาจากบ้านเช่น หมอกเลปา (ตุ่งไล่หฺมู) จักจำ (ตุ่งขอ) ที่เงินทีคำ (กระดาชเงินกระดาชทองพับเป็นรุ่ม) ปักลงบนเจดีย์ทรายเพื่อเป็นการแสดงออกถึงการบูชาเจดีย์ทราย และยังมีการถ่อมลึกในช่วงเช้า (จเรจะเป็นผู้ฮอลัก) ลักษณะคือการกล่าวนิทานชาดกในเรื่องของอานิสงส์ของการทำบุญเพื่อเป็นคติสอนใจแก่ผู้ที่มีมาร่วมทำบุญภายในงาน และในช่วงบ่ายนั้นมีการฟังพระธรรมเทศนา และถวายเจดีย์ทราย ช่วงภาคค่ำซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา ก็จะมีการเวียนเทียนรอบองค์พระเจดีย์

แต่เนื่องจากในปัจจุบันมีการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การทำกิจกรรมทางศาสนาในปีนี้อย่างซึ่งทางวัดต้องลดลง ในวันที่ วันที่ 5 พฤษภาคม 2563 วัดต่อแพและคณะศรัทธาได้ช่วยกันจัดเตรียมกองเจดีย์ทราย และเครื่องในการประกอบเจดีย์ทราย เตรียมข้าวของต่างๆที่จะทำการถวายข้าวมธุปายาสในวันถัดไป

วันที่ 6 พฤษภาคม 2563 ในเช้าตรู่นี้มีการต่างขอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส) ชาวบ้านคณะศรัทธานั้นจะทำก๊อกขอมต่อสวดดอก และถวายยังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้าน ไปถวายยังศาลเจ้าหลักเมือง ถวายเท่าทั้ง 4 ภายในวัด ถวายหน้าพระพุทธรูปองค์ใหญ่บนศาลาวัด และมีการร่วมสมทบทรายในกองเจดีย์บางท่านก็ตักทรายมาเองบางท่านก็นำทรายที่ทางวัดได้จัดเตรียมไว้ให้ร่วมสมทบ ปักเครื่องประกอบเจดีย์ทรายต่างๆ ที่เงินที่ค่า (กระดาสีเงินสีทองพับริม) หมอกเลปา (ตุ่งไส้หมู) จักจ๋า (ตุ่งข่อ) วี (พัดจำลองจากกระดาสี) และถวายก๊อกขอมต่อ (กระทงใบตองเล็กใส่ข้าว) และดอกไม้พื้นเมืองต่างๆประกอบเจดีย์ เมื่อเสร็จแล้วก็มีมีการนั่งถ่อมลิก (นั่งฟังลิก) ลิกตัวภาษาไทใหญ่จากหนังสือไทใหญ่ ที่เจเรเป็นคนอ่าน มีการฟังธรรม และถวายเจดีย์ทราย บุคคลที่มาร่วมภายในงานปีนี้นั้นก็ลดลง แต่ก็ยังมีคณะศรัทธาชาวบ้าน ยังคงหลังไหลมาทำบุญและร่วมสมทบเจดีย์ทราย เป็นลักษณะของการมาทำบุญแล้วก็กลับเลย⁵⁶

ปอยจำตี่วัดม่วยต่อ

ปอยจำตี่วัดม่วยต่อลักษณะการจัดทำงานปอยจำตี่รวมถึงเครื่องประกอบการทำเจดีย์ทราย การต่างขอมต่อโหลง (ถวายข้าวมธุปายาส) นั้น เหมือนเช่นเดียวกับการจัดทำปอยจำตี่วัดเมืองปอนทุกประการ ในการจัดงานปอยจำตี่ในปีที่ผ่านมาวัดม่วยต่อเป็นการจัดงานโดยคณะศรัทธาร่วมกันสมทบทุนในการจัดงาน คณะศรัทธาวัดมีการจัดการทำกระบอกน้ำกระบอกทรายถวายเพื่อถวายเป็นเจดีย์ทราย โดยเงินรายได้จากการขายกระบอกน้ำกระบอกทรายถวายให้กับยังวัด โดยการจัดงานก่อนหน้านี้ ประมาณ 3 – 5 ปีมีงบประมาณในการสนับสนุนจากทางเทศบาลตำบลขุนยวมในการส่งเสริมการจัดงานปอยจำตี่วัดม่วยต่อ ปีที่ผ่านมา 3 – 5 ปี ในตอนที่มิงเทศบาลทำการสนับสนุนมีการจัดทำบ่อไฟ (บั้งไฟ) จุดเพื่อทำการขอฟ้าฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลให้ผู้ทำการเกษตรได้มีน้ำใช้ และยังมีการแข่งขันบ่อไฟ (บั้งไฟ) จากหมู่บ้านต่างๆชุมชนป้อมต่างๆ รวมถึงการรวมกลุ่ม เงินรางวัลคือเงินสนับสนุน

จากเทศบาลตำบลขุนยวมและเงินจากผู้ร่วมทำการสนับสนุนกำนันผู้ใหญ่บ้านต่างๆ ปัจจุบันยกเลิกการจัดการแข่งขันบอกลไฟไปแล้ว เนื่องจากข่าวสารประชาสัมพันธ์การจุดบั้งไฟนั้นตกใส่บ้านเรือน ตกใส่ผู้คนทางภาคอีสานทำให้เกิดอันตราย จึงทำให้คณะกรรมการการจัดบั้งไฟมีมติให้ยกเลิกการจัดบั้งไฟ เนื่องด้วยการจุดบั้งไฟไม่มีความปลอดภัยต่อผู้คนที่มาชมบั้งไฟ และถ้าหากเกิดอันตรายเกิดความเสียหายก็ไม่สามารถที่จะรับผิดชอบได้ จึงทำให้การจุดบั้งไฟได้ยุติลงห่างหายไปจากอำเภอขุนยวมประมาณ 3 – 5 ปี การจัดงานบอยจ่ายตีในปีนั้นเนื่องจากสถานการณ์ไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การจัดงานบอยจ่ายตีต้องยกเลิกการจัดงาน

วันที่ 6 พฤษภาคม 2563 คณะสงฆ์วัดม่วยต่อคณะศรัทธาส่วนน้อย ก็ยังคงมีการทำเจดีย์ทรายขนาดเล็กหน้าองค์พระเจดีย์ภายในวัด เพื่อเป็นการสืบสานประเพณี และยังทำการต่างขอมต่อหลวง (ถวายข้าวต้มบูชา) ⁵⁷

เดือนเจ็ด(มิถุนายน) ประเพณีวานปะหลิกหมู่บ้าน

วานปาสิก เป็นงานเช่นสรวงสังเวสเาใจบ้าน ซึ่งเป็นการเช่นสรวง “เสาใจบ้าน” ของชาวไทใหญ่ มีความแตกต่างจากของชาวไทลื้อ และชาวลัวะ โดยพิธีกรรมของชาวไทลื้อ และชาวลัวะ เน้นมีการฆ่าวัวควายเช่นสังเวส ณ พื้นที่ของเสาใจบ้าน ส่วนของชาวไทใหญ่ไม่มีลักษณะดังกล่าว พิธีของชาวไทใหญ่จะจัดหลังวันสงกรานต์ เรียกว่า งาน “วานปาสิก” ชาวบ้านจะแห่แหนกันมาบูชาสังเวส “เสาใจบ้าน” โดยนำเครื่องเช่นสังเวสใส่กระทง สะเดาะเคราะห์ ซึ่งเรียกภาษาไทใหญ่ว่า “สะตุง” นอกจากบูชาเสาใจบ้านแล้ว ยังนำไปบูชาตุโลกบาลด้วย ในพิธีสังเวส “เสาใจบ้าน” เพื่อเป็นสิริมงคลนี้ ชาวบ้านจะนำหมอน้ำ แช่ผักส้มป่อย และพืชมงคล 7 ชนิดมัดรวมกัน พร้อมกับนำตาแหลว มาด้วยให้พระปลุกเสกในบริเวณช่วงบ้านตรงที่ตั้งของเสาใจบ้าน หลังจากนั้นก็นำน้ำมนต์มาชดบริเวณบ้าน พร้อมนำตาแหลวและพืชมงคลทั้ง 7 ชนิดที่มัดรวมกันไปแขวนหน้าประตูบ้าน ทั้งไว้จนแห้งจะเปลี่ยนใหม่เมื่อครบวันสงกรานต์ปีใหม่ต่อไป ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกเมื่อเขามาบ้านของชาวไทใหญ่ จะพบตาแหลวและกิ่งไม้แห้งๆ แขนงอยู่หน้าประตูทางเข้าบ้านหรือบางบ้านแขวนอยู่ประตูห้องชั้นบน ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่ใช้พื้นที่รวมกันในหมู่บ้านนอกจากพิธีกรรมอื่นๆ มักมีการแห่แหนจากบ้านผ่านถนนไปยังวัดซึ่งชาวบ้านจะใช้พื้นที่กลางรวมกันมาตลอด และส่งผลให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่น อบอวนในชุมชนชาวไทใหญ่

“วานปาลิก” คือ การทำบุญหมู่บ้านเจ้าของบ้านจะนำน้ำใส่ถังใส่ทราย ทำตาแหลว 7 ชั้น นำใบไม้มงคลใบไม้ที่มีชื่อ กัน กัด ขวาง หนาม เพื่อป้องกันสิ่งที่ไม่ดี สิ่งร้าย มีด้ายสายสิญจน์ เพื่อเป็นสิริมงคลจากนั้นจะนำสิ่งของดังกล่าวไปไว้ที่บ้าน ใช้น้ำและทรายโปรยไปให้ทั่วบ้าน ใบไม้และตาแหลวผูกไว้ทางเข้าบ้าน เชื่อว่าจะช่วยป้องกันอันตรายทั้งปวง⁵⁸

ตาแหลวแม่หม้าย 7 ชั้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ได้ทำตาแหลว 7 ชั้น จำหน่ายซึ่งได้กระทำจำหน่ายในทุกๆปี ท่านแรกได้กล่าวถึงเครื่องประกอบต่างๆ ของการทำตาแหลวมี ดังนี้

จากการสัมภาษณ์นางปอย โยกุลโล อายุ 66 ปี ผู้จำหน่ายตาแหลว 7 ชั้น ได้กล่าวว่า ตาแหลว 7 ชั้น เป็นเครื่องป้องกันอันตรายทั้งปวง เป็นเครื่องรางกันสิ่งของไม่ดีที่เรามองไม่เห็น ภูติผีปีศาจต่างๆไม่ให้เข้ามาในบ้าน และทำให้ผู้ที่อยู่ภายในบ้านนั้นรอดปลอดภัย โดยเครื่องประกอบในการทำตาแหลว 7 ชั้นนั้นมีดังนี้ 1 ยอดไม้สะเป 2 ยอดไม้กาง 3 ปานแข 4 แข่งปาน 5 ถั่วระะ 6 ยอดผักกุ่ม 7 ยอดหนามจี่ลอด (คนไทยวนเรียกเล็บมือนาง) 8 ไม้ก้าก่อ 9 มังแข หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วานหางช้าง 10 ใบฝรั่ง 11 หล้าแพรก 12 หินกลางน้ำ 13 หล้าคา 14 ตาแหลว⁵⁹

การจัดงานวานปาลิกในปีนี้ซึ่งจัดโดยการดูฤกษ์ยามยามดีในการกระทำพิธี ซึ่งในปีนั้นทำการวานปาลิกในวัน อังคารที่ 12 พฤษภาคม 2563 ซึ่งการกระทำการ วานปาลิกนี้เป็นการปูจาเมืองหรือสืบชะตาบ้านชะตาเมือง เป็นการกระทำพิธีโดย ส่วนรวม เป็นการป้องกันอันตรายใดๆทั้งปวงภูตผีปีศาจ รวมถึงในปัจจุบันมีการแพร่ ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ไม่ให้เข้ามาภายในหมู่บ้าน หรือบ้านของผู้ที่นำ เครื่องประกอบพิธีตำแหลวดิดกันไว้หน้าบ้าน ซึ่งการกระทำการวานปาลิกนั้นกระทำ กันในทุกๆปีเป็นพิธีกรรมที่สืบสานกันมาตั้งแต่รุ่นโบราณที่สืบทอดกันมา ซึ่งโดยในอดีต นั้นจัดขึ้น ณ ศาลาศาลชุมชนปอกรเจ้าอำเภอยวน (ติดกับศาลเจ้าหลักเมืองยวน) และศาลากลางบ้านอำเภอยวน (ติดกับธนาคารกรุงไทยสาขายวน) วัดม่วยต่อ และวัดโพธาราม ซึ่งในปีนั้นได้เปลี่ยนสถานที่ในการจัดงานวานปาลิก โดยจัดขึ้น 4 จุดด้วยกันอันได้แก่ วัดโพธาราม วัดคำโน วัดม่วยต่อ และสำนักสงฆ์วัดทรายมูล โดยการทำพิธีนั้น จะเริ่มการทำพิธีในช่วงเวลา ดังนี้

วัดคำโน ซึ่งจะทำพิธีในเวลา 14.00 น.

วัดม่วยต่อ ซึ่งจะทำพิธีในเวลา 14.00 น.

วัดโพธาราม ซึ่งจะทำพิธีในเวลา 15.00 น

สำนักสงฆ์วัดทรายมูล ซึ่งจะทำพิธีในเวลา 15.00 น.

การทำพิธีวานปาลิกวัดม่วยต่อ ทำพิธีแบบคนไทใหญ่

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในการนำประกอบพิธีในพิธีวานปาลิกวัดม่วย ต่อ ซึ่งทำพิธีของชาวไทใหญ่ นั้นได้กล่าวถึงการทำพิธีไว้ดังนี้ ในช่วงเช้านั้นชาวบ้าน จะนำเครื่องประกอบการวานปาลิกต่างๆอันประกอบด้วย ตำแหลวด 7 ชิ้นพร้อมกับ ใบไม้มงคลประกอบ น้ำขมิ้นส้มป่อย ผักส้มป่อย ด้ายสายสิญจน์ และเครื่องในการ ส่งเคราะห์ เช่น ข้าว ขนม ข้าวแต่น ผลไม้ และปั้นรูปจำลองด้วยดินน้ำมันเช่น รูป วัว ควาย รูปคน และเงินจำนวนหนึ่งตามจิตศรัทธา ชาวบ้านจะนำเครื่องวานปาลิกของ ตนนั้นใส่ในตระกร้าของตนเอง และได้เขียนชื่อติดไว้ ณ ตะกร้าของตนเอง บนศาลา วัดม่วยต่อนั้นได้จัดเตรียมถ้ำน้ำขนาดใหญ่ไว้ ณ บนศาลาวัดเพื่อนที่จะรองรับน้ำขมิ้น ส้มป่อยของแต่ละครัวเรือนที่จะนำมารวมกันในถ้ำน้ำ เพื่อทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะนำ ขนม ผลไม้ และรูปปั้นจำลองต่างๆ เงินจำนวนหนึ่งส่ง เคราะห์ ใส่ในกระทงส่งเคราะห์ ซึ่งได้จัดเตรียมไว้ โดยมีการสานไม้ไผ่เป็นกระทง

ขนาดใหญ่ นำใบตองตึงรองด้านบน และทำตำแหลว 7 ชั้นประกอบกับกระทงส่งเคราะห์ทั้ง 4 กระทง กระทงส่งเคราะห์ทั้ง 4 นั้นจะนำส่งเคราะห์ทั้ง 4 มุมเมือง ทิศเหนือ ตก ออก ได้ มีการใส่สวยดอกซันแก้วทั้ง 3

การทำพิธีวานปาลิก ณ วัดม่วยต่อ

การประกอบพิธี ณ วัดม่วยต่อนั้นมีการนิมนต์พระสงฆ์ 7 รูป เพื่อทำพิธีวานปาลิก จเรนำซันแก้วทั้ง 3 แยกไปตามสถานที่ต่างๆ 3 ที่ดังนี้ 1 หน้าพระพุทธรูปองค์ใหญ่บนศาลาวัด 2 หน้าพระสงฆ์ 3 หน้าธรรมาสน์ มีการสวดมนต์ ทำการขอศีลจากพระสงฆ์ และจุดเทียนกลางถ้ำน้ำที่ชาวบ้านได้นำน้ำมันสัปปายมารวมกัน พระสงฆ์จุดเทียน ณ บาตรที่มีน้ำมันสัปปาย ภายในบาตรโยงสายสิญจน์จากพระพุทธรูป พระสงฆ์ และโยงรอบเครื่องที่จะทำพิธีวานปาลิกต่างๆ ที่ชาวบ้านนำมา รวมกัน มีการขอศีลจากพระสงฆ์ มีการเจริญพระพุทธมนต์ สวดอาราธนาพระวิะรัส เมื่อเสร็จจากการสวดแล้วพระสงฆ์ก็จะนำน้ำมันต์ภายในบาตรที่ได้ทำพิธีสวดอาราธนาแล้วพรมแก่ผู้เข้าร่วมภายในงานเพื่อเป็นสิริมงคล หยาดน้ำ ทำการขอขมาพระสงฆ์แบบไทใหญ่และหัวพระ หลังจากเสร็จพิธีแล้วจเรก็จะนำสายสิญจน์ที่ล้อมรอบเครื่องประกอบการวานปาลิกออก และชาวบ้านก็ได้นำตระกร้าของตนที่ภายในมีเครื่องวานปาลิกและตำแหลว 7 ชั้น น้ำสัปปาย สายสิญจน์ ของแต่ละ

ครัวเรือนที่ทำพิธีออกมา และนำขวดน้ำของตนที่เตรียมมาตักน้ำมนต์ที่นำมารวมกับ
ในถังน้ำขนาดใหญ่ทำการเจริญพระพุทธมนต์

เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนำเครื่องที่ประกอบพิธีต่างๆ กลับบ้าน นำตำ
แหลว 7 ชั้นและฝักส้มป่อยจะถูกนำไปกั้นบริเวณประตูทางเข้าบ้าน หรือประตูเข้า
ห้องนอน บางท่านอาจจะนำสายสิญจน์ที่นำเข้าร่วมพิธีแล้วนั้นนำมาวนรอบบ้าน หรือ
ใช้เป็นสายในการมัดตำแหลว 7 ชั้น เป็นความเชื่อว่าการติดตำแหลว 7 ชั้นหน้าบ้าน
ของตนจะเป็นการป้องกันอันตรายใดๆทั้งปวง ไม่ให้เข้ามาภายในบ้านหรือกระทำไม่ดี
ภายในบ้านได้ และน้ำขมิ้นส้มป่อยที่ตักมาจากถังน้ำใหญ่ได้ทำการเจริญพระพุทธ
มนต์แล้วก็จะนำไปพรมตามบ้านเรือนของตน ทั้งในบ้านและนอกบ้าน และเหลือไว้
สำหรับอาบน้ำเพื่อเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ จเรได้นำกระทรงส่งเคราะห์ทั้ง 4 นั้นไปทิ้ง
ข้างนอกหมู่บ้านทั้ง 4 ทิศ พร้อมกับปักตำแหลวเป็นอันเสร็จพิธี การนำกระทรงส่ง
เคราะห์ที่ไปวางข้างนอกบ้าน เชื่อว่าเป็นการนำสิ่งไม่ดีเคราะห์ของแต่ละบุคคลที่นำมา
ใส่ในกระทรงนั้นส่งออกไปให้พ้นตัวเอง และนำตำแหลวปักไว้เพราะว่าไม่ให้สิ่งของไม่ดี
ภูติผีปีศาจ โรคภัยต่างนั้นเข้ามาในหมู่บ้าน และทำให้เคราะห์นั้นไม่กลับเข้ามาใน
หมู่บ้านอีกต่อไป⁶⁰

การทำพิธีวานปาลิกวัดโพธาราม

การทำพิธีที่วัดโพธาราม เป็นรูปแบบพิธีกรรมของชาวไทยวย ในช่วงเช้าวัน
ทำพิธี ชาวบ้านก็จะนำเครื่องประกอบการวานปาลิกมายังวัดวางไว้ในช่วงเช้า โดย
เครื่องประกอบนั้นจะมีตำแหลว 7 ชั้นพร้อมกับใบไม้มงคลประกอบ สายสิญจน์ ฝัก
ส้มป่อย น้ำขมิ้นส้มป่อย ใส่ในตระกร้าของแต่ละบุคคล และยังมีการใส่สวดดอกขัน
แก้วทั้ง 3 ในวันนี้ช่วงเช้าทางคณะศรัทธาโดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านขุนยวม ได้
ทำตำแหลว 7 ชั้นขนาดใหญ่ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่และมี หอก ดาบ ธนู และปืน เป็นการ
จำลองอาวุธต่างๆประกอบตำแหลว และนำไม้ไผ่สานเพื่อทำเป็นกระทรงสี่เหลี่ยม 1
กระทรง รองด้วยใบตองตึงและชาวบ้านก็จะนำเครื่องส่งเคราะห์ต่างๆ มารวมกันใน
กระทรงนี้ ซึ่งเครื่องส่งเคราะห์นั้นก็จะมีข้าวอาหาร ผลไม้ ดอกไม้ บันดินน้ำมันรูปวัวรูป
ควาย รูปช้าง รูปคน จำลอง และนำเงินใส่ในกระทรงจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นการส่ง
เคราะห์

สำหรับการทำพิธีจะมีการโยนด้ายสายสิญจน์จากพระพุทธรูปพระสงฆ์และ
นำด้ายมาเวียนเครื่องประกอบการทำพิธีวานปาลิก เริ่มพิธีด้วยการสวดมนต์ และขอ

ศีล 5 และทำการสวดอาราธนาวิปัสสนา เจริญพระพุทธรูป เมื่อกระทำพิธีเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระสงฆ์จะทำการพรมน้ำมนต์ ให้กับผู้ที่เข้าร่วมงาน พระให้ศีลให้พร เป็นอันเสร็จพิธี

เมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวบ้านก็จะเข้ามาเอาตะกร้าซึ่งมีเครื่องวานปาลิกของแต่ละบุคคลนั้นกลับบ้าน นำเครื่องวานปาลิกกลับไปห้อยหน้าประตูบ้าน นำน้ำมันส้มป่อยพรมให้ทั่วบ้านทั้งนอกบ้านและในบ้าน นำหินกลองน้ำโปรยรอบบ้าน ส่วนน้ำมันส้มป่อยที่เหลือก็เก็บไว้อาบเพื่อเป็นสิริมงคล

เมื่อพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาจารย์ผู้ที่ทำพิธีจะนำกระทงสงเคราะห์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กระทงสงเคราะห์ส่งนามบ้านเมือง ที่มีเครื่องสงเคราะห์ของชาวบ้านอยู่ด้านใน นำกระทงนี้พร้อมตำแหลวใหญ่ที่ทำพิธี และเครื่องประกอบ ธนุ หอกดาบ ปืน ออกไปทิ้งท้ายหมู่บ้านขุนยวม เชื่อว่าเป็นการสงเคราะห์ของคนในหมู่บ้านเอาของไม่ดีออกไปจากหมู่บ้าน แล้วปักตำแหลวนั้นไว้ และเป็นความเชื่อที่ว่าการเพิกถอนสิ่งของที่ไม่ดีสิ่งที่ไม่มองไม่เห็นภูตผี ปีศาจต่างๆที่มองไม่เห็นไม่ให้เข้ามาภายในหมู่บ้าน รวมถึงเป็นความเชื่อในการป้องกันการเกิดโรคระบาดโควิด 2019 อีกด้วย กระทงการวานปาลิกนี้เป็นประเพณีซึ่งกระทำในทุกๆปี ปีละ 1 ครั้ง หลังจากเสร็จสิ้นช่วงสงกรานต์โดยจะมีการหาฤกษ์ยามดีในการจัดงาน⁶¹

งานวานปาลิก(สงเคราะห์เมือง) บ้านต่อแพ

การจัดงานวานปาลิก ในภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า “ผัดกำผาหว่า” เป็นการกระทำที่สืบต่อกันมาแต่ช้านาน ตั้งแต่รุ่นปู่ตายาย เป็นการกระทำพิธีเพื่อสืบชะตาหมู่บ้าน เมื่อทำพิธีแล้วจะส่งผลให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข และขับไล่สิ่งที่ไม่ดีให้ออกจากหมู่บ้าน สิ่งที่ไม่ดีจะเข้ามาภายในหมู่บ้านไม่ได้ การทำพิธีวานปาลิกบ้านต่อแพนี้จะทำพิธีหน้าทางเข้าหมู่บ้าน บ้านต่อแพ ซึ่งมีศาลายกสูงอยู่หน้าหมู่บ้าน ศาลานี้เป็นศาลาเพื่อใช้ในการประกอบพิธีวานปาลิกโดยเฉพาะ⁶²

พิธีกรรมและความเชื่อ

วันที่ 3 มิถุนายน 2563 ซึ่งก่อนหน้าวันงาน 1 วัน จเรและชาวบ้านจะได้ช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ที่ศาลาวานปาลิกหน้าหมู่บ้านนี้ มีการทำความสะอาดสถานที่ และยังมีการเตรียมการจัดทำเครื่องประกอบพิธี โดยมีการจักไม้เป็นซี่เล็กๆ เพื่อทำเป็นปลางสมาส (ขัตราชวัตร) เตรียมต้นกล้วยต้นอ้อย เตรียม หมอกเลปาน (ตุ่ง

ใส่หุ) ตำแหลว 7 ชั้นขนาดใหญ่ สานด้วยไม้เพื่อเป็นตัวแทนของสวดใส่ข้าว
ขนมอาหาร ที่จะนำไปส่งเคราะห์ จะนำไปวางไว้ที่เข้าหมู่บ้านเมื่อกระทำพิธี มีการ
จัดหาเครื่องต่างๆที่จะนำไปในชั้น ที่จะทำวันพรุ่งนี้ให้พร้อมในวันนี้ และยังมีการโยง
สายสัญญาณจากพระพุทธรูปที่ศาลาหน้าหมู่บ้านที่จะทำพิธีวานปาลิกไปยังถนนใน
หมู่บ้านต่อแพ โดยแต่ละบ้านก็จะต่อสายสัญญาณกันไปเป็นทอดๆและนำสายสัญญาณ
เวียนรอบบ้านเรือนของตนเอง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านตนเองในการทำ
พิธีวานปาลิกและในวันนี้ชาวบ้านก็จะจัดเตรียมจัดหาเครื่องประกอบตำแหลวและ
ทำตำแหลว หรือซื้อตามที่จำหน่ายก็ได้ โดยตำแหลวและเครื่องประกอบนั้นมีดังนี้ 1)
ยอดไม้สะเป่ 2) ยอดไม้กาง 3) ปานแข 4) แข่งปาน 5) ถั่วระ 6) ยอดผักกุ่ม 7)
ยอดหนามจืดลอด (คนไทยวนเรียกเล็บมือนาง) 8) ไม้ก้ำก้อ 9) มังแข หรือเรียกอีก
อย่างหนึ่งว่า วานทางช้าง 10) ใบฝรั่ง 11) หญ้าแพรก 12) หินกลางน้ำ 13) หญ้าคา
14) ตำแหลว

วันที่ 4 มิถุนายน 2563 ในวันนี้เป็นวันวานปาลิก ในช่วงเช้าเราจะได้
จัดเตรียมชั้น ซึ่งมีทั้งหมด 5 ชั้น ชั้นต่างๆจะใช้กะละมังในการใส่ข้าวของต่างๆในชั้น
และชั้น 4 ชั้นเป็นตัวแทนของทิศทั้ง 4 จะถูกวางบนศาลาที่จะทำการวานปาลิกทั้ง 4
ทิศมุมศาลา เปรียบเสมือนทิศทั้ง 4 ของหมู่บ้าน และชั้นตรงกลางเปรียบเสมือน ใจ
กลางของหมู่บ้าน ภายในชั้นทั้ง 5 ชั้น แต่ละชั้นจะมีเครื่องประกอบภายในชั้น
เหมือนกัน ซึ่งประกอบด้วย 1) ข้าวสาร 1 ลิตร 2) กล้วย 2 หวี 3) พลุใส่สวดดอก
5 สวย 4) เหมียงใส่สวดดอก 5 สวย 5) ดอกใส่สวดดอก 5 สวย 6) เทียน 5 เล่ม
7) ที่ (ร่มพับกระดาษ) พร้อมติดตุ้งข้อกระดาษสา 5 ก้าน 8) มะพร้าว 1 ลูก 9)
ผ้าสีขาวสีแดง 10) ในชั้นทั้ง 4 ชั้น 4 ทิศรอบศาลาจะใส่เงินในซองจำนวน 100 บาท
และภายในชั้นตรงกลางศาลา จะใส่เงินจำนวน 500 บาท

นอกจากนี้ ยังมีการเตรียมบาตรน้ำมนต์พร้อมเทียนที่จะจุดตอนทำพิธี น้ำ
ขมิ้นส้มป่อย ขันขอศีลจากพระสงฆ์จำนวน 1 ขันภายในชั้นประกอบด้วย สวดดอก รูป
เทียน ข้าวดอก มีการโยงสายสัญญาณจากชั้นตรงกลางที่จะทำพิธีไปยังองค์พระพุทธรูป
และสายสัญญาณนั้นจะต่อไปยังบ้านชาวบ้านต่างๆในบ้านต่อแพ และมีการนิมนต์
พระสงฆ์จำนวน 5 รูปในการทำพิธีวานปาลิก

พิธีกรรม เริ่มทำในเวลา 14.00 น. โดยประมาณ ก่อนหน้านั้นชาวบ้านจะ
นำข้าว ขนม อาหารต่างๆมาจากบ้าน มารวมกันในกระถางส่งเคราะห์ที่ศาลาหน้า

หมู่บ้านที่ได้सानตะจัดเตรียมไว้ และยังมีการนำข้าวมั่นสัมป่อย ผักสัมป่อย ตำแหลว พร้อมใบไม้มงคลประกอบ กระเทียม ไม้สนจ๊กเป็นซี่เล็กๆ (เกียะ) เพื่อทำเป็นเชื้อเพลิง ใส่ในตระกร้าของตนเอง มารวมกันใต้ศาลาที่จะทำพิธี โดยตระกร้าที่มีเครื่อง ประกอบการรวานปาลีกที่จะทำพิธีรวานปาลีกนั้นจะอยู่ด้านในราชวัตรทั้ง 4 ด้าน และมี ต้นกล้วยต้นอ้อย ตุงไส้หมู ผูกติดอยู่กับเสาทั้ง 4 ต้นของศาลา ถือว่านำของรวานปาลีกวางไว้ในเขตที่เป็นมงคลในการทำพิธี และยังมี การต่อสายสัญญาณไปยัง รถจักรยานยนต์ผูกสายสัญญาณติดกับรถเป็นความเชื่อที่ว่าทำให้รถนั้นเกิดความเป็นสิริมงคล มีการจุดประทัดเสียงดังภายในหมู่บ้าน เป็นความเชื่อที่ว่าจุดเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดี ภูติผีปีศาจให้ตกใจและออกไปจากหมู่บ้าน เพื่อที่จะทำพิธี

ในเวลาต่อมาจะมีการนำกระทงส่งเคราะห์และตำแหลวใหญ่ 7 ชิ้น ทั้ง 4 อันไปตั้งไว้ทางเข้าออกของหมู่บ้านหน้าถนนติดกับถนนเส้นหลักทั้ง 4 तरह และตำแหลวประกอบ นำไม้มาวางกันทำสัญลักษณ์การปิดหมู่บ้าน คนข้างในไม่ให้ออกในคนข้างนอกไม่ให้เข้าในระหว่างของการทำพิธี และพระสงฆ์ทั้ง 5 รูปที่ได้ทำการนิมนต์ไว้ ก็เดินทางมาถึงยังบริเวณที่ทำพิธี ขึ้นอยู่ด้านบนศาลาของการทำพิธี มีการจุดธูปเทียน หน้าพระพุทธรูปและไหว้พระ จรขอศีล 5 หลังจากนั้นก็จะจุดเทียนที่ติดอยู่กับบาตร น้ำมนต์ และสวดผัดกำผ่าหว่านเป็นภาษาไทย สวดขับไล่สิ่งของไม่ดีให้ออกไปจากหมู่บ้าน และสวดเจริญพระพุทธรูป เพื่อทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน หลังจากเสร็จพิธีแล้วพระสงฆ์ก็จะทำการพรมน้ำมนต์ให้กับผู้ที่ได้มาร่วมงานเป็นอันเสร็จพิธี หลังจากเสร็จพิธีแล้วตำแหลวใหญ่พร้อมกับสะตวงส่งเคราะห์ทั้ง 4 ที่นำไปกันทางเข้าหมู่บ้านออกจะนำไปทิ้งแยกกันไป 4 ทิศนอกหมู่บ้านของบ้านต่อแพ และชาวบ้านจะเข้าไปหยิบตระกร้าของตนเองที่มีเครื่องรวานปาลีกที่นำมาทำพิธีนำกลับบ้าน โดยตำแหลวนั้นเมื่อกลับไปยังบ้านก็จะนำไปกั้นประตูบ้าน หรือประตูหน้าบ้าน ก้อนหินกลางน้ำก้อนเล็กก็จะโปรยในบริเวณบ้าน น้ำขมึ้นสัมป่อยใช้สำหรับพรมบ้าน ทั้งนอกและในบ้าน ผักขมึ้นสัมป่อยก็จะแบ่งไว้แช่น้ำอาบเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ไม้สนจ๊กเป็นซี่เล็กๆ (เกียะ) นั้นก็จะนำไปจกใส่ในเตาอั้งโล่ เพื่อทำเป็นเชื้อเพลิงในการประกอบอาหาร กระเทียมนั้นในสมัยก่อนเชื่อว่าถ้าหากเด็กน้อยไม่สบายหรือร้องไห้ไม่หยุด ให้นำเอากระเทียมรวานปาลีกกวาดไปที่เด็กคนนั้นจะทำให้อาการที่ดีขึ้น พิธีนี้จะทำขึ้นทุกๆปี เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีออกจากบ้าน และเพื่อป้องกันภัยอันตรายต่างๆ จากภูติผีปีศาจ

เดือนแปด (กรกฎาคม) ประเพณีเข้าพรรษา

ประเพณีวันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษาของชาวจังหวัดขอนแก่น จัดขึ้นในวันศุกร์ที่ 3 กรกฎาคม 2563 โดยก่อนล่วงหน้าการจัดขบวนแห่เทียนพรรษานี้ทางเทศบาลตำบลขอนแก่นได้ขอความอนุเคราะห์ ชุมชนปอกลภายในเขตเทศบาลตำบลขอนแก่นทั้ง 8 ชุมชนปอกล และขอความอนุเคราะห์จากโรงเรียนต่างๆที่อยู่ภายในเขตเทศบาลตำบลขอนแก่น ซึ่งในวันที่ 3 กรกฎาคม ชุมชนปอกลโรงเรียนต่างๆก็จะประดับตกแต่งต้นเทียนของขบวนของตนเองอย่างสวยงาม และในเวลา 15.00 น. โดยประมาณ ได้มีการนัดหมายรถยนต์บรรทุกเทียนพรรษา ขบวนต้นเทียนพรรษาของแต่ละชุมชนปอกลพร้อมด้วยสมาชิกชุมชนปอกลและโรงเรียนต่างๆ สวมใส่ชุดพื้นเมืองประจำชนเผ่าของตนเองพร้อมกัน ณ ลานเทศบาลตำบลขอนแก่น และแหล่งไปตามถนนหมายเลข 108 ไปจนถึงวัดโพธาราม และทำพิธีถวายเทียนพรรษา ณ วัดโพธาราม เมื่อทำพิธีถวายเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต้นเทียนพรรษานั้นก็จะถูกแบ่งและแยกย้ายกันไปถวายตามวัดต่างๆ ที่มีอยู่ในอำเภอขอนแก่น เป็นอันเสร็จพิธี

งานประเพณีวันเข้าพรรษา พิธีกรรมแบบไทยวน

จัดขึ้นที่วัดโพธาราม ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชาวไทยวนในขอนแก่น มีพิธีกรรมและความเชื่อ ดังนี้

วันเตรียมงานก่อนเข้าพรรษา หรือวันที่ชาวไทยวนเรียกว่า วันดา ในวันเตรียมงานนี้ชาวบ้านจะเตรียมของไปวัดในวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา โดยจะมีการจัดเตรียม กอกลหอมต่อ (กระทงใบตองขนาดเล็กใส่ข้าว) สำหรับบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้าน ไปวัด และไปสักการะศาลเจ้าหลักเมืองอำเภอขอนแก่น อาหารผลไม้คาวหวานสำหรับถวายพระสงฆ์และอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเช่น ขนมข้าวสวย แกง รวมทั้งดอกไม้ธูปเทียน ข้าวดอก สำหรับใส่ขันแก้วทั้ง 3 ในเย็นวันนั้นผู้ที่จะไปนอนวัดเพื่อจำศีลในวันรุ่งขึ้นจะได้นำเอาที่นอนของตนที่จะไปนอนวัดไปจัดเตรียมไว้ก่อน ณ ศาลาที่จะนอนวัด

วันเข้าพรรษา ในเช้ามีวันนี้แต่ละบ้านจะมีการถวายกอกลหอมต่อ (กระทงใบตองขนาดเล็กใส่ข้าว) น้ำเปล่า ทำการจุดธูปเทียนบูชาหิ้งพระพุทธรูปที่บ้านของตนเอง และถวายกอกลหอมต่อ ที่ศาลพระภูมิภายในบ้าน ก่อนที่จะเดินทางไปทำบุญยัง

วัด ถ้าหากเป็นผู้ที่จะจำศีลยังวัดก็จะนั่งชุดขาวมายังวัด หลังจากนั้นชาวบ้านคณะศรัทธาจะนำก๊อกหอมต่อ (กระทงใบตองขนาดเล็กใส่ข้าว) สวยดอก (กรวยดอกไม้) อาหาร ข้าวแกงคาวหวาน มายังวัดในช่วงเช้า นำก๊อกหอมต่อ (กระทงใบตองขนาดเล็กใส่ข้าว) ไปไหว้บูชาองค์พระเจดีย์ ไหว้ศาลพระภูมิวัดเรียนกว่าเสื่อวัด และขึ้นบนวัด ถวายก๊อกหอมต่อ หน้าพระพุทธรูปบนศาลาวัด นำสวยดอก (กรวยดอกไม้) พร้อมกับข้าวตอกใส่ในขันแก้วทั้ง 3 บนวัด นำอาหารคาวหวานผลไม้ ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร พร้อมกับอุทิศถึงผู้ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อถวายเสร็จแล้วก็นำอาหารคาวหวานรวมถึงผลไม้ไปรวมกันเพื่อที่พระสงฆ์จะได้ ฉันทราหารเพลต่อไป เมื่อถึงเวลาพอสมควร ไม่มีผู้ใดขึ้นมาทำบุญบนวัดอีกแล้ว พระสงฆ์ก็จะได้ทำการเทศนา แม่ศีลพ่อศีลที่มาปฏิบัติธรรมยังวัดก็จะรับศีล 8 จากพระสงฆ์หลังจากนั้นก็จะได้ทำการถวายภัตตาหารเพล

ถวายเทียนเข้าพรรษาวัดโพธาราม

เมื่อเสร็จแล้วคณะศรัทธาก็จะเดินทางกลับบ้าน ส่วนพ่อศีลแม่ศีลก็จะทำการปฏิบัติธรรม นั่งนบลูกประคำ ในช่วงบ่ายจะเริ่มเวลา 14.00 น. โดยจะมีการเทศน์อีก 1 ครั้ง คณะศรัทธาและผู้ปฏิบัติธรรมเดินทางมาฟังธรรมบนศาลาวัด ฟังเทศน์ 1 ครั้ง เป็นอันเสร็จ ในช่วงเย็นมีการสวดมนต์ทำวัตรเย็นและเวียนเทียนรอบเจดีย์เพื่อเป็นการบูชา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในช่วงเย็นพ่อศีลแม่ศีลจะไม่รับประทาน

อาหาร คิมได้แต่เพียงน้ำเท่านั้น โดยจะมีคณะศรัทธาชาวบ้านนำน้ำปามาถวาย เรียกว่าการ “จ่าก๊ะ” คือการถวายน้ำปามาให้กับพ่อศีลแม่ศีลที่จำศีล และในค้ำคิน นั้นพ่อศีลแม่ศีลก็จะถือปฏิบัติธรรม นับลูกประคำในช่วงกลางคินบ้างเป็นบางครั้งและ เมื่อรุ่งเช้าวันถัดมาก็จะมีการปลดศีลให้กับพ่อศีลแม่ศีลผู้มาปฏิบัติธรรม โดยพระสงฆ์ จะเป็นผู้ปลดศีลให้ เมื่อปลดศีลเสร็จก็เป็นอันเสร็จเรียบร้อย⁶³

ประเพณีวันเข้าพรรษาของชาวไทใหญ่ คณะศรัทธาวัดม่วยต้อ

วันดาในวันนี้ชาวบ้านจะทำก๊อกชอมต้อ (กระทงใบตองใส่ข้าว) เตรียมสวด ดอก (กรวยดอกไม้) จัดเตรียมอาหารคาวหวานผลไม้สำหรับไปวัดในวันพรุ่งนี้ จัดเตรียมสังฆทาน (คัวหลู) ในช่วงเย็นของวันนี้ผู้ที่จะไปจำศีลปฏิบัติธรรมยังวัด พ่อศีลแม่ศีลจะนำที่นอนต่างๆไปจัดเตรียมไว้ยังวัด (ในปีที่ผ่านมาจะมีการนอนวัด แต่ในปีนี้ เนื่องจากสถานการณ์ของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ทางวัดไม่อนุญาตให้พ่อศีลแม่ศีลนอนวัด)

วันขึ้นวัด ในวันนี้แต่เช้าชาวบ้านก็จะทำการถวายก๊อกชอมต้อ (กระทงใบตองขนาดเล็กใส่ข้าว) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้านของตนเอง เช่น หิ้งพระ ศาลพระภูมิ หน้าประตูบ้าน เตาตั้งโล่ หลังจากนั้นก็จะนำก๊อกชอมต้อไปถวายศาลเจ้าหลักเมือง อำเภอขุนยวม เมื่อถวายศาลเจ้าหลักเมืองเสร็จแล้วก็นำก๊อกชอมต้อ สวดดอกไม้ (กรวยดอกไม้) อาหารคาวหวานไปยังวัด หากเป็นพ่อศีลแม่ศีลก็จะนุ่งหม้อชุดขาวมายังวัด เมื่อมาถึงยังวัดแล้วก็จะถวายก๊อกชอมต้อ ตามสถานที่ต่างๆภายในวัด ตามเจดีย์ ตามศาลพระภูมิเสี้ยววัดและก็ขึ้นบนศาลา วัด ใส่สวดดอกไม้ (กรวยดอกไม้) ในชั้นแก้ว ทั้ง 3 และทำการถวายอาหารคาวหวานให้กับพระสงฆ์ หรืออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อถวายเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะมีการนั่งรอฟังเทศน์ พ่อศีลแม่ศีลก็นั่งรอฟังเทศน์ เมื่อพระเทศน์เสร็จ ก็จะมีการฉันทราหารเพล เมื่อฉันเสร็จแล้วก็จะมีการสวดให้ศีลกับผู้มาปฏิบัติธรรมพ่อศีลแม่ศีล รับศีล 8 หลังจากนั้นพ่อศีลแม่ศีลก็จะทำการแยกย้ายกันไปตามศาลานอนวัด เพื่อการนับลูกประคำเพื่อเป็นการปฏิบัติธรรม ระหว่างวันอาจจะจะมีคณะศรัทธาชาวบ้านนำน้ำปามาถวายหรือนำผ้าเช็ดหน้ามาถวายเรียกว่าการ “จ่าก๊ะ” เมื่อถวายพ่อศีลแม่ศีลก็จะให้พร ในช่วงเย็นก็จะมีการทำมาสะอาตลานวัดกวาดใบไม้ ล้างห้องน้ำ อาบน้ำและสวดมนต์ทำวัตรเย็น และแยกย้ายกันนอนศาลานอนวัดในระหว่างคืนนี้ก็มีกรนับลูกประคำเป็นครั้งคราว

ในรุ่งเช้าเวลาประมาณ 05.00 น. พ่อศีลแม่ศีลจะนำสวดดอก (กรวยดอกไม้) ใส่ในขันแก้วทั้ง 3 และทำการสวดมนต์ทำวัตรเช้าและในเช้านี้ก็มีศรัทธาชาวบ้านนำขนม นม มาถวายให้กับพ่อศีลแม่ศีล ยังคงเรียกว่าการ “จำกัะ” และพระสงฆ์ทำการปลดศีล 8 ให้กับพ่อศีลแม่ศีลก็เป็นอันเสร็จ⁶⁴

เดือนเก้า (สิงหาคม) ประเพณีปอยจำกัะ

ปอยจำกัะ เป็นประเพณีของชาวไทใหญ่ นิยมทำกันในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาได้แก่ การทำบุญเลี้ยงพระและอุบาสกอุบาสิกาที่มาจำศีลที่วัด การมอบสิ่งของจำเป็น เช่น ร่ม รองเท้า มุ้ง แก้วผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาจำศีล การประกอบพิธีทำบุญให้พระ รับศีลถวายเครื่องไทยทานแก่พระสงฆ์ เป็นต้น

ปอยจำกัะ วัดโพธาราม

เป็นลักษณะของการนำข้าวของเครื่องใช้ อาหาร และน้ำปานะ ไปถวายพระ และให้แก่พ่อศีลแม่ศีลก็จะทำการปฏิบัติธรรมในช่วงเข้าพรรษา ซึ่งจะมีคณะศรัทธาและผู้ปฏิบัติธรรมเดินทางมาฟังธรรมบนจงหวัด พังเทศน์ ปฏิบัติ ภาวนาจิตตลอดทั้งวันพระ ในช่วงเย็นมีการสวดมนต์ทำวัตรเย็นเพื่อเป็นการบูชา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยในวันเดียวกันนี้พ่อศีลแม่ศีลจะไม่รับประทานอาหาร ดื่มได้แต่เพียงน้ำเท่านั้น โดยจะมีคณะศรัทธาชาวบ้านนำน้ำปานะมาถวาย เรียกว่าการ “จำกัะ” คือ

การถวายน้ำปานะให้กับพ่อศีลแม่ศีลที่จำศีล และในค้ำคืนนั้นพ่อศีลแม่ศีลก็จะถือปฏิบัติธรรม ในช่วงกลางคืนบ้างเป็นบางครั้ง เมื่อรุ่งเช้าวันถัดมาก็จะมีการปลดศีลให้กับพ่อศีลแม่ศีลผู้มาปฏิบัติธรรม โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้ปลดศีลให้ เมื่อปลดศีลเสร็จก็เป็นอันเสร็จเรียบร้อย ซึ่งจะปฏิบัติกันแบบนี้ทุกวันพระ ตลอดช่วงเข้าพรรษา จึงเป็นที่มาของประเพณีจำกัะ

เดือนสิบ (กันยายน) ประเพณีข้าวหอมต่อหลวง

ประเพณีหอมต่อหลวง เป็นประเพณีของชาวไทยใหญ่ที่จัดทำขึ้นในช่วงก่อนวันออกพรรษา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เดือนกันยายน) เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากสมัยพุทธกาลที่นางสุชาดาได้นำข้าวมธุปายาสไปถวายพระพุทธเจ้าในขณะที่นั่งปฏิบัติธรรมใต้ต้นโพธิ์ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้

เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ประชาชนจะจัดเตรียมสิ่งของเพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา แต่พระพุทธเจ้า เนื่องในงานประเพณีต่างหอมต่อหลวง ซึ่งประกอบด้วย ราชวัตร ตุง โต๊ะวางเครื่องบูชา หน่อกล้วย หน่ออ้อย ดอกไม้ ธูปเทียน ผลไม้ แกะสลัก ลวดลายสวยงาม เช่น แดงโม ส้มโอ แอปเปิ้ล มะละกอ ฯลฯ และตกแต่งเครื่อง ถวายสำหรับใช้ในงานประเพณีดังกล่าวให้สวยงาม

วันรุ่งขึ้นเวลาประมาณ ตี 2 จะทำพิธีกวนข้าว มธุปายาส โดยผู้ที่ทำพิธีกวนข้าวมธุปายาส จะนุ่งขาวห่มขาว ส่วนผสมของข้าวมธุปายาส ประกอบด้วย ข้าว นม เนย น้ำผึ้ง โดยนำส่วนผสมดังกล่าวมาหุงให้สุกแล้วนำมาปั่นเป็นก้อน จำนวน 49 ก้อน เรียงไว้ในภาชนะที่จัดเตรียมไว้ เพื่อนำไปถวายเป็นพุทธบูชาแก่พระพุทธเจ้า ในเวลา 05.00 น.

ประเพณีและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน

การเลี้ยงผีปู่ย่า คนไทยวนในขุนยวม มีส่วนหนึ่งเป็นสายตระกูลผีจากอำเภอแม่สะเรียง จะทำการเลี้ยงผีปู่ย่า หรือผีบรรพบุรุษของแต่ละครัวเรือน โดยเลือกเลี้ยงในวันดีของชาวไทยวนโดยภายใน 1 ปี จะกระทำ 1 ครั้ง โดยตามปฏิทินของชาวไทยวนจะเลี้ยงผีปู่ย่าในช่วงเดือน 9 ซึ่งมีจะกระทำการเลี้ยงผีปู่ย่า การเลี้ยงผีปู่ย่าคือการถวายเหล้าปลาอาหารแก่ผีปู่ย่าบรรพบุรุษ ที่คอยปกป้องรักษา ลูก หลาน เหลน ภายในครอบครัว เป็นการขอบคุณและแสดงความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษ การจัดเลี้ยงผีปู่ย่านั้นจะทำโดยญาติพี่น้องภายในสกุลเดียวกัน โดยความเชื่อในเรื่องของผีปู่ย่านั้น

การตั้งบูชาผีปู้ย่าจะตั้งอยู่ที่บ้านของ พ่อแม่ หากพ่อแม่เสียชีวิต ก็จะนำไปตั้งบูชาไว้ที่บ้านของลูกสาวคนโตของสกุล หากลูกสาวคนโตเสียชีวิตก็จะไปอยู่บ้านของน้องสาวผู้ที่เป็นผู้หญิง และต้องตั้งอยู่ในห้องนอนบนหัวที่นอนของผู้ที่บูชาผีปู้ย่า เป็นการสืบสายสกุลทางฝ่ายผู้หญิง และผู้ที่ตั้งบูชาผีปู้ย่านั้นจะต้องมีการกระทำการเลี้ยงผีปู้ย่าในทุกๆปี ปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือน 9 ของไทยวน

นางสมจิต นันทนุ ชาวไทยวนขุนยวม จัดขึ้นวันที่ 30 พฤษภาคม 2563 ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดี โดยในก่อนหน้าวันงานจะมีการบอกกล่าวญาติพี่น้องลูกหลานว่าจะเลี้ยงผีปู้ย่าในวันรุ่งขึ้นและมีการเก็บเงินสมทบกันภายในเครือญาติเพื่อซื้ออาหารต่างๆมาประกอบอาหารถวายผีปู้ย่า และในเช้าวันงานญาติพี่น้องต่างๆก็จะมารวมกัน ณ บ้านที่จัดงาน มาร่วมกันทำ แกง เช่น ลาบ แกงอ่อม ชนมพื้นเมือง ผลไม้สุราขาว ต้มหัวหมูและเครื่องพร้อม เช่น ตี๋หมู ขาหมู หางหมู การประกอบอาหารนั้นจะกระทำเลย และไม่มีการชิมรสชาติของอาหารต่างๆที่ทำลงไป และเมื่อเตรียมอาหารพร้อมเครื่องต่างๆเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

พิธีกรรมและความเชื่อ

เวลา 7.00 น. โดยประมาณ ก็จะนำหัวหมูพร้อมเครื่อง ข้าวสวย ลาบ แกงอ่อม ข้าวต้มห่อด้วยใบตองก่ง (เรียกว่าข้าวต้มเขาควย) ส้มเขียวหวาน ข้าวมัน ใส่อั่วเนื้อหมูทอด สุราขาว น้ำเปล่า หมาก เหมี้ยง บุหรี่ และยังมีการทำขันเชิญใส่ในพานไว้ภายในประกอบด้วย เทียน 2 เล่ม ดอกไม้ 3 ดอก ข้าวตอก นายกขึ้นบนโต๊ะที่เตรียมไว้หน้าหิ้งบูชาผีปู้ย่าภายในห้องนอน จุดเทียน 1 เล่มบนโต๊ะจนเทียนดับไปเอง พี่สาวใหญ่สุดของตระกูลก็จะยกขันเชิญขึ้นและทำการขอเชิญผีปู้ย่ามารับประทานอาหารเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆที่นำถวาย โดยเมื่อเชิญเสร็จแล้วก็วางขันเชิญบนโต๊ะคิน และมีความเชื่อเมื่อระหว่างการทำพิธีนั้นห้ามให้บุคคลภายนอกที่ไม่ได้อยู่ในตระกูลเครือญาติเดียวกันก้าวเข้ามาในห้องนอนที่ทำพิธีโดยเด็ดขาด หากเข้ามาในห้องที่ทำพิธีต้องทำการเลี้ยงหัวหมูให้กับผีปู้ย่าเพื่อเป็นการขอขมาอีก 1 หัวหมู และจะตั้งอาหารที่ถวายต่างๆ จนถึงเวลา 13.00 น. โดยประมาณ และก็จะบอกกล่าวผีปู้ย่าว่าขอนำอาหารถวายมารับประทานภายในเครือญาติลูกหลานเหลน บุคคลที่อยู่ภายนอกเครือญาติไม่สามารถที่จะรับประทานอาหารที่เลี้ยงผีปู้ย่าได้ และยังเชื่อว่าการได้ทำการเลี้ยงผีปู้ย่านั้นจะส่งผลให้ลูกหลาน เหลน ญาติพี่น้องในตระกูล อยู่เย็นเป็นสุข

ปลอดภัย แคล้วคลาดจากสิ่งไม่ดีต่างๆ เพราะว่าผีป่วนจะคอยปกป้องรักษาคนภายในตระกูล

ขันธูเชิญผีป่วน

ขันเชิญผีป่วนภายในขันประกอบด้วยดอก 3 ก้าน เทียน 2 เล่ม และข้าวตอกพร้อมกับหัวหมูเครื่องพร้อม อาหารต่างๆที่ใช้เลี้ยงผีป่วน อันประกอบด้วย ข้าวสวย ลาบ แกงอ่อม ส้มเขียวหวาน ข้าวมัน ไข่ต้ม เนื้อหมูทอด สุราขาว น้ำเปล่า หมาก เหมียง บุหรี่

ประเพณีและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

ประเพณีการมัดมือของชาวกะเหรี่ยง

การมัดมือของชาวกะเหรี่ยงนั้นจะทำพิธีมัดมือกันอยู่ 2 รอบ หลังจากการเลี้ยงผีในนาของตนเองก็ทำพิธีการมัดมือซึ่งบางครั้งลูกหลานที่อยู่ไกลๆอาจจะกลับมายังบ้านของตนเองและมาทำพิธีมัดมือเป็นการมัดมือกันเองภายในครอบครัว และมัดมือครั้งใหญ่ทั้งหมู่บ้านอีกหนึ่งรอบคือช่วงปีใหม่สงกรานต์ช่วงที่ลูกหลานนั้นกลับมายังบ้านของตนเอง หรือบางครั้งครอบครัวอาจจะมัดมือช่วงที่ลูกหลานกลับมาเที่ยวปีใหม่ที่บ้าน

เข้าสู่ศักราชใหม่ก็ได้ ก่อนการจัดงานมัดมือนั้นจะมีการต้มเหล้าก่อนวันงาน ข้าวที่นำมาต้มเหล้านั้นก็เป็นข้าวที่ได้จากผลผลิตนาของตนเอง

กำนันถวิล ศิริเกษตร อธิบายว่า ชาวกะเหรี่ยงมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่สืบกันมา

วันแรก (วันที่ 11 ตุลาคม 2562) จะทำการเลี้ยงผีเจ้าที่นา

วันที่ 2 (วันที่ 12 ตุลาคม 2562) จะเริ่มพิธีกรรมมัดมือ โดยในช่วงเช้าของวันนี้ จะปลูกกันตั้นตั้งแต่เช้าตี 5 เพื่อทำ พิธีเรียกขวัญ ผู้ที่ทำพิธีเรียกขวัญคือผู้ที่สูงอายุที่สุดในบ้านนั้นๆ พอเรียกขวัญเสร็จแล้วก็จะมีการฆ่าไก่โดยฆ่าไก่พื้นบ้านที่เลี้ยงไว้ 2 ตัวและทำการต้มเพื่อทำเป็นอาหาร เพื่อจะนำไปกระทำในพิธีก็จะจัดวางอาหาร อาหารที่อยู่ในขันโตกทำพิธีนั้นมีดังนี้ ข้าวปุก (ข้าวสุก) ข้าวต้มมัดใช้ใบตองจึงห่อข้าวต้มกะเหรี่ยง ลาบและผักกับต่างๆ แกงไก่ เหล้าต้ม ชุดกะเหรี่ยงใหม่ 1 ชุด น้ำเปล่า ฝ่ายมัดมือ ข้าวใส่ถาดและตรงกลางถาดนั้นจะมีถ้วยเล็กๆไว้สำหรับใส่น้ำเปล่า ขันโตกนั้นจะถูกยกขึ้นไปบนบ้านและเริ่มทำพิธีในเวลา 09.00 น. โดยประมาณก่อนทำพิธีลูกๆหลานๆคนในครอบครัวจะต้องมานั่งล้อมวงโดยพร้อมกันสวมใส่ชุดกะเหรี่ยง โดยเรียงจากน้องไปหาพี่ พิธีนั้นเริ่มจากการแบ่งข้าวแกงใส่ถ้วยเล็กๆและนำขึ้นบูชาพระพุทธรูปที่อยู่ภายในบ้าน ผู้ที่สูงอายุที่สุดภายในบ้านจะเป็นผู้ที่ทำพิธี จะมีการเคาะถาดใส่ข้าว 3 - 4 ครั้ง เพื่อเป็นการเรียกขวัญลูกหลานให้มายังที่ทำพิธี

การเคาะถาดข้าวเชื่อว่าเป็นการเรียกขวัญผู้ที่ทำพิธีมัดมือ

พอเสร็จแล้วก็จะมีการดึงฝ้ายมัดมือออกจากคันโตกสำหรับมัด 1 คน จะมีการนำฝ้ายมัดมือนั้นจุ่มในน้ำที่อยู่ในถ้วยตรงกลางถาดข้าวและนำฝ้ายนั้นสะบัดผ่านข้าวสะบัดผ่านแกง และก็จะมัดมือ ผู้ที่จะได้ทำการมัดมือก่อนนั้นก็ต้องเป็นลูกคนเล็กสุดของบ้านจะได้ทำการมัดมือก่อน และระหว่างที่ทำการมัดมือนั้นก็จะเป็นการกล่าวอวยพร เช่น ขอให้มีความสุขแข็งแรง มีโชคมีลาภ แคล้วคลาดปลอดภัย เป็นต้น มัดมือจากน้องคนที่เล็กสุดไปหาพี่ใหญ่ที่สุด และถ้ามีลูกหลานก็จะมัดพ่อแม่และก็มีดลูก พอทำการมัดมือเสร็จทุกคนแล้วก็จะเป็นการกินเหล้าต้ม การกินเหล้าต้มนั้นเริ่มจากลูกที่เล็กสุดเช่นเดียวกัน ที่จะเป็นผู้ได้กินเหล้าต้มก่อนโดยมีการนำเหล้าต้มนั้นใส่จอกเหล้าและวนกันกินภายในวงจากน้องสู่พี่ เด็กทารกนั้นจะจิ้มเหล้าและป้ายปากเท่านั้น การที่เริ่มกินเหล้าต้มจากลูกคนสุดท้ายวนกันเองภายในวงแต่รอบสุดท้ายของแก้วต้องกลับมาหมดที่ยังน้องคนสุดท้าย เริ่มคนไหนก็ต้องจบที่คนนั้น จะกินเหล้ากันประมาณ 2 – 3 รอบเพื่อเป็นพิธี และเหลือเหล้าไว้กินในช่วงเย็นเพื่อเป็นการสังสรรค์ หลังจากนั้นก็จะกินอาหารที่อยู่บนขันโตกอย่างละเอียดอย่างละน้อยเพื่อเป็นพิธีและยกขันโตกข้าวแกงต่างๆลงมากินกันข้างล่างบ้าน ผู้ที่กลับมาบ้านและมาทำพิธี ผู้ที่ทำงานเรียนอยู่ต่างจังหวัดหรือทำงานต่างจังหวัด เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วจะต้องนอนที่บ้านของตน 1 คืน และในเช้าวันถัดมาก็ค่อยจะแยกย้ายกันกลับไปทำงานหรือเรียนดังเดิม⁶⁶

พิธีกรรมปิดหมู่บ้าน (พิธีเกลาะแกละ เกลาะปู เกลาะตะจุก เกลาะตะขา)

พิธีกรรมนี้เป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง เป็นความเชื่อว่าเป็นการปิดป่าของหมู่บ้าน สิ่งของที่ไม่ดีภัยอันตรายที่จะเข้าหมู่บ้านให้ออกไป การกระทำการปิดหมู่บ้านปิดป่าในครั้งนี้เนื่องด้วยการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งเป็นโรคระบาดในปัจจุบัน ชาวกะเหรี่ยงบ้านใหม่พัฒนาจึงได้กระทำพิธีกรรมนี้ซึ่งมีความเชื่อที่เชื่อกันว่าถ้าได้กระทำพิธีแล้วก็จะรอดและพ้นภัยหรือโรคร้ายหรืออันตรายต่างๆ

นายบุญ ปรัทสนิโยธิ (ผู้นำทางจิตวิญญาณ) จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมกล่าวว่า การทำพิธีนี้นั้นจะกระทำเมื่อมีเหตุร้ายต่างๆ ที่มีความรุนแรง อย่างเช่นบ้านใหม่พัฒนานั้น เคยกระทำพิธีนี้ครั้งสุดท้ายเมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว เมื่อครั้งสร้างหมู่บ้านใหม่ๆ เป็นการกระทำพิธีของชาวกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธ แต่ชาวกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาคริสต์ภายในหมู่บ้านอยากจะเข้าร่วมการทำพิธีก็อนุญาตให้มาเข้าร่วมการทำพิธีกรรมดังกล่าว ได้ให้ข้อคิดสำคัญไว้ว่า

“...การสืบทอดทางการทำพิธีกรรมคือสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น รุ่นคนแก่โบราณได้สอนไว้ไม่มีการจดไว้บันทึกเป็นตัวอักษร มีแต่เพียงการจดจำเท่านั้น ถ้าหมดรุ่นของนายปู่ไปแล้ว ไม่แนใจเหมือนกันว่าจะมีผู้ใดสืบทอดไปอีกหรือไม่ เพราะว่าปัจจุบันไม่มีผู้ใดสนใจที่จะเรียนเรื่องการทำพิธีต่างๆ...”

การจัดเตรียมงานและการทำพิธีนั้นทำ ณ บ้านของผู้นำทางด้านพิธีกรรม บ้านนาย ปู่ ชาวบ้านบ้านใหม่พัฒนารวมตัวกันที่บ้านนี้และมาช่วยกันจัดเตรียมการทำงานตั้งแต่เช้า ชาวบ้านช่วยกันไปเอาไม้ไผ่ และไม้เพื่อมาเตรียมทำเป็นที่กั้นปิดทางเข้าหมู่บ้าน และนำมาแกะสลักเป็นหุ่นผีหัวขาดหุ่นชายเลื่อยกาย มีการเตรียมการทำสะตวงเล็ก (สะตวงกาบกล้วย) และสะตวงใหญ่ (สะตวงไม้ไผ่) ชาวบ้านแต่ละบ้านก็จะทำสะตวงเล็ก (สะตวงกาบกล้วย) บ้านละ 1 สะตวง และสะตวงใหญ่ของหมู่บ้านอีก 1 สะตวง สะตวงใหญ่จะเป็นที่รองรับสะตวงเล็กอีกครั้งที่ชาวบ้านนำมารวมกันเพื่อเป็นการส่งของไม่ดีออกไปนอกบ้าน ภายในสะตวงเล็กนั้นจะมีการนำกาบกล้วยตัดเป็นรูปสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย สุนัข และรวมไปถึงรูปคน การกระทำรูปสัตว์ต่างๆ ลงไปในสะตวงเล็ก เพราะว่าเป็นสัญลักษณ์ในการที่จะให้สัตว์ต่างๆนั้น ป้องกันภัย ป้องกันโรค และเป็นตัวแทนสัตว์ต่างๆ ป้องกันภัยไม่ให้เกิดโรค เป็นการป้องกันภัย และยังมีการทำรูปคน หมายถึง สัญลักษณ์ของคนในบ้านนั้นๆ เพื่อเป็นการส่งเคราะห์เป็นตัวแทนของคนในบ้านนั้น ที่ทั้งของไม่ดีให้ออกไป เมื่อชาวบ้านแต่ละคนทำสะตวงเล็กที่บ้านปู่เสร็จ ก็จะนำสะตวงเล็กนั้นกลับบ้านเพื่อนำไปใส่พริก เกลือ ข้าว แฉงและถั่วลันเตาลงไปในสะตวง ทั้งนี้ชาวบ้านแต่ละบ้านก็จะทำตะแหหลวง 7 ชั้น โดยการนำดอกมาสานเป็นตะแหหลวง 7 ชั้น มีการนำ หญ้าคามามัตรวมกันเป็นเกลียวและในเกลียวใส่เส้นฝ้าย 3 สี สีขาว 3 เส้น สีเหลือง 3 เส้น สีดำ 3 เส้น ขมิ้นสับปวย ใบหนาด ใบตองก่ง มามัดกับหญ้าคาที่มัดเกลียว

เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็จะนำไปห้อยไว้หน้าบ้าน เป็นความเชื่อในการป้องกันไม่ให้สิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายหรือโรคภัยเข้ามาในบ้าน และยังมีการทำตาแหลวอีกหนึ่งประเภทหนึ่งคือตาแหลวตาเดียวไว้ที่หน้าบ้าน ขึ้นอยู่กับว่าบ้านไหนจะทำตาแหลวประเภทไหนติดไว้หน้าบ้านของตน

ในเวลา 16.00 น. โดยประมาณชาวบ้านแต่ละบ้านได้นำสะตวงเล็กและน้ำขมิ้นสับปวยของแต่ละบ้านมายังบ้านของนายปู่บ้านผู้ที่กระทำพิธี มีการนำสะตวงเล็ก (สะตวงกาบกล้วย) มารวมกันในสะตวงใหญ่ (สะตวงไม้ไผ่) เอาน้ำขมิ้นสับปวย

ของแต่ละบ้านรวมกันในกะละมังส่วนรวม และบางคนก็สัมป่อยไปเผาไฟ แต่ละบ้านที่ทำพิธีจะมีการให้เงินกับนายปลูผู้นำทางการทำพิธีบ้านละ 7 บาท เพื่อเป็นค่าชันครุในการทำพิธีในครั้งนี้ เมื่อถึงเวลาในการกระทำพิธี นายปลู ผู้นำทางการทำพิธีกรรมเรียกผู้ชายทั้งหมดที่เข้าร่วมในพิธีในครั้งนี้เข้ามาในบ้านพร้อมกับถือตะแหลวกที่จะนำไปติดหน้าบ้านของแต่ละคนและได้เริ่มทำพิธีมนต์น้ำมันตลงในกะละมังที่มีน้ำมันสัมป่อยที่ทุกคนนำมารวมกัน เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็จะนำน้ำมันสัมป่อยพรมให้กับผู้ที่มาช่วยพิธีโดยการนำใบตองกึ่งชุบน้ำมันสัมป่อยในสรงแล้วพรม ทั้งนี้มีการแบ่งน้ำมันสัมป่อยกลับบ้านนำไปพรมทั้งในและนอกบ้านของตน ผู้ชายภายในหมู่บ้านช่วยกันหามสวะตวงใหญ่ไปยังนอกหมู่บ้าน ริมน้ำสะพานทางเข้าทิศเหนือของหมู่บ้าน และได้ทำการกล่าวเป็นภาษากะเหรี่ยงว่าหยุดสิ่งของไม่ดีอย่าเข้ามาในหมู่บ้านให้สิ่งที่ไม่ดีไปทางอื่น และให้หมู่บ้านบ้านใหม่พัฒนารอดพ้นจากโรคไวรัสโคโรนา 2019 และสิ่งของไม่ดีต่างๆ ผู้ชายที่เข้าร่วมพิธีทั้งหมดนั่งไขว่ ผู้นำทางพิธีกรรม นายปลู นำใบตองกึ่งชุบน้ำมันสัมป่อยในสรงแล้วพรม ให้กับผู้ชายที่เข้าร่วมพิธีสวะตวง

ชาวบ้านนำสวะตวงเล็กมารวมกันที่สวะตวงใหญ่ก่อนการทำพิธี ณ บ้านผู้นำทำพิธี

เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็กลับเข้าไปยังหมู่บ้านของตนเอง และเอาไม้ไผ่มาขึ้นทางเข้าหมู่บ้านที่เชื่อมกับถนนหลวง และมีเครื่องประกอบพิธีต่างๆ มีการทำหน้าไม้จำลองจากไม้ไผ่ ทำหอกจากไม้ไผ่ เพื่อเป็นการจำลองอาวุธต่างๆ มีการนำหุ่นจำลองผู้ชายที่ทำจากไม้แกะสลักเปลือยกาย ตั้งไว้หน้าประตูที่ปิดทางเข้าหมู่บ้านทุกประตู

บ้านใหม่พัฒนามีถนนทางเข้าหมู่บ้านทั้ง 3 ช่องทาง ก็กระทำการปิดถนนทางเข้าหมู่บ้านทั้ง 3 ช่องทาง มีการแกะสลักหุ่นชายเปลือยกายไว้หน้าหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความอับมงคลและเชื่อกันว่าเป็นการแก้เคล็ด นำตาแหลวตาเดียว ใบตองกึ่ง รูปช้าง รูปสุนัขดำ รูปสุนัขขาว การนำรูปสัตว์ต่างๆมาติดเป็นความเชื่อที่เชื่อกันว่าสัตว์ต่างๆจะไล่สิ่งที่ไม่ดีออกไป รวมไปถึงมีป้ายห้ามเข้าหมู่บ้านติดไว้ทางเข้าหมู่บ้านด้วย หลังจากทำเสร็จก็จะมีการทำพิธีโดยผู้นำพิธี มีการจุดเทียนบนไม้ไผ่ที่กั้นปิดหมู่บ้าน และกล่าวเป็นภาษากระเหรี่ยงเป็นการกล่าวถึงการขับไล่โรคและภัยต่างๆ ให้ออกไปจากหมู่บ้าน ให้หมู่บ้านพ้นภัยและโรคต่างๆ เป็นอันเสร็จพิธี ระหว่างทำพิธีปิดหมู่บ้านจะไม่ให้คนข้างนอกเข้าหมู่บ้าน และคนในหมู่บ้านออกหมู่บ้านได้ แต่ห้ามหวนกลับมาเข้าหมู่บ้านคืนไม่ได้ ต้องรอหรือไปพักหมู่บ้านอื่นข้างนอกหมู่บ้านก่อนรอจนกว่าถึงวันที่พิธีเสร็จ ระหว่างคนที่อยู่ในหมู่บ้านจะยกเลิกการทำงานเป็นเวลา 1 วัน และในเช้าวันที่ 29 มีนาคม 2563 ก็จะมีการเปิดประตูหมู่บ้าน และนำสิ่งของต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไม้กั้น ตาแหลวตาเดียว หุ่นแกะสลักไม้เปลือยกาย หอก ดาบ ไปตั้งในป่า เป็นอันเสร็จพิธี⁶⁷

การปิดหมู่บ้าน ตั้งไว้หน้าทางเข้าหมู่บ้าน

พิธีกรรมขับไล่สิ่งชั่วร้าย

สืบเนื่องจากช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ที่ผ่านมา โดยมีการระบาดกันอย่างแพร่หลาย ชาวกระเหรี่ยงบ้านนาจั่ว ซึ่งมีความเชื่อที่

สืบทอดกันมาหากมีเหตุการณ์ร้ายหรือการระบาดของโรคต่างๆหรือสิ่งต่างๆไม่ได้อยู่ภายในหมู่บ้าน จึงประกอบพิธีขึ้น ซึ่งจะมีการปิดกั้นทางเข้าหมู่บ้านที่เชื่อมกับถนนหลวงนำตาแหลวมาติดหน้าหมู่บ้านและตามบ้านเรือน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ชาวกระเหรี่ยงบ้านจั่วเชื่อกันว่าเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้าย ของไม่ดี รวมไปถึงโรคภัยต่างๆออกจากหมู่บ้าน เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานและยังคงเป็นพิธีกรรมที่กระทำสืบทอดต่อกันมา

การทำพิธีนั้นกระทำในวันที่ 30 มีนาคม 2563 ผู้ที่เป็นผู้นำในการทำพิธีนี้ได้แก่ พระสงฆ์วัดนาจั่ว ซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านนาจั่วได้นิมนต์พระสงฆ์มากระทำพิธีให้กับคนในหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านที่เป็นชาวกระเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธ การกระทำพิธีนั้นกระทำ ณ บ้านกำนันตำบลแม่อุคอ บ้านนาจั่ว พิธีนั้นเริ่มในเวลา 15.00 น. โดยประมาณ แต่ละบ้านที่ทำพิธีนั้นจะทำตาแหลวของตนของแต่ละบ้านจะมีตาแหลว 1 อัน มาเข้าร่วมภายในพิธี โดยแต่ละบ้านจะทำตาแหลว พร้อมกับหญ้าคาซึ่งนำมามัดเป็นเกลียวคล้ายเชือก ผ้าย 3 สี สีดำ สีแดง สีขาว และติดกับส้มป่อย มีใบไม้มงคลต่างๆที่ติดกับตาแหลวมี ดังนี้

ใบพอบาหล่า หมายถึง ใบหนาด

ใบปิชีชา หมายถึง ใบส้มป่อย

ใบลาจือเด หมายถึง ใบต้นหนามไค้ง

แต่ละหลังคาเรือน จะนำตาแหลวและเครื่องประกอบเข้าร่วมพิธีนี้ พระสงฆ์ผู้กระทำพิธีนั้นก็จะสวดเจริญพระพุทธมนต์ และเริ่มกระทำพิธี เมื่อกระทำพิธีเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วชาวบ้านก็จะนำไม้ไผ่ปิดทางเข้าหมู่บ้านที่เชื่อมกับถนนหลวง และนำตาแหลวพร้อมเครื่องประกอบต่างๆ ติดที่ไม้ไผ่ทางกันทางเข้าหมู่บ้านมี หอกและดาบจำลองที่ทำจากไม้ไผ่กันร่วมด้วย เป็นการแสดงออกถึงสัญลักษณ์อาวุธต่างๆป้องกันภัย และตาแหลวของแต่ละบ้านที่นำมาเข้าร่วมพิธีนั้นชาวบ้านเมื่อทำพิธีเสร็จแล้วก็จะนำตาแหลวของตนนั้นไปติดบริเวณหน้าบ้านของตน เพื่อเป็นความเชื่อที่ว่าเป็นการทำที่ให้ไม่ให้อสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งไม่ดี โรคภัยต่างๆเข้ามาในหมู่บ้าน และจะทำการปิดทางเข้าหมู่บ้านที่เชื่อมกับถนนหลวงนั้นเป็นเวลา 1 คืน คนในหมู่บ้านห้ามออกจากนอกบ้านเป็นเวลา 1 คืน⁶⁸

ตาแหลวพร้อมเครื่องประกอบ ใบไม้มงคลต่างๆ ฝ่าย 3 สี และลัมป่อย

การกระทำการปิดหมู่บ้านนี้ มีการทำพิธีปิดหมู่บ้านด้วยกัน 2 กรณี คือ

1. การปิดหมู่บ้านไล่ของไม่ดีออกจากหมู่บ้าน เช่นความเชื่อที่ว่า คนในหมู่บ้านเป็นหวัดเป็นไข้แบบติดต่อกัน ไม่หายสักที่เป็นกันแบบมาก ๆ ก็จะกระทำการปิดหมู่บ้าน ปิดถนนเข้าออกหมู่บ้านและทำพิธี
2. ปิดหมู่บ้านเนื่องจากโรคระบาด ปิดที่เป็นความเชื่อในการป้องกันโรคต่างๆ ไม่อยากให้โรคภัยเข้ามาในหมู่บ้าน

การกระทำพิธีนี้ผู้ที่นำกระทำการพิธีได้จะเป็น ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อยู่ภายในหมู่บ้านที่ยังคงสืบสานการทำพิธีหรือการนิมนต์พระสงฆ์เท่านั้น

งานกันตอ “เจ้าเมืองบ้านสวนอ้อย”

นายอำพัน พิพัฒน์ผกา ผู้ใหญ่บ้าน กล่าวว่า บ้านสวนอ้อยเป็นชาวกระเหรี่ยง แต่นับถือศาสนาพุทธ การจัดงานกันตอเจ้าเมืองบ้านสวนอ้อยจัดขึ้นมาได้ประมาณ 10 กว่าปีแล้ว ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ทำสืบต่อกันมา และถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านสวนอ้อย และเชื่อกันว่าเจ้าเมืองจะคอยปกป้องรักษาดูแลบ้านสวนอ้อย เมื่อครบวาระ 1 ปี ก็จะมีการเชิญเจ้าเมืองลงมาประทับทรง เพื่อขอขมาในระยะเวลา 1 ปี เพื่อ

เป็นการขอมาความผิดหรือพลาดพลั้งไปต่อเจ้าเมืองที่คอยดูแลหมู่บ้านบ้านสวนอ้อย เมื่อทำการกันตอ (ขอขมา) เจ้าเมืองเสร็จแล้ว ก็จะเกิดฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าเมืองก็จะคุ้มครองบ้านหมู่บ้านสวนอ้อยต่อไป ภายในวันงานนั้นช่วงเช้าชาวบ้านจะนำก๊อกขอมตอ (กระทงใบตองเล็กใส่ข้าว) นำไปถวายศาลเจ้าเมือง ซึ่งศาลเจ้าเมืองบ้านสวนอ้อยนั้นติดกับวัดบ้านสวนอ้อยเป็นสถานที่ที่ตั้งสูงกว่าหมู่บ้าน ก่อนวันงานจะมีการนำสวยตอกไม้ไปเชิญผู้ที่ป็นร่างทรงประทับทรงเจ้าเมือง และตั้งข้าว (ผู้ดูแลผู้ประทับทรงเมื่อทำการประทับทรง) ผู้ที่ประทับทรงเจ้าเมืองนั้นมาจาก 2 หมู่บ้านด้วยกัน บ้านต่อแพจำนวน 1 ท่าน และบ้านประตูเมืองจำนวน 1 ท่าน และยังมีการนำสวยตอกไม้ไปเชิญผู้ที่เล่นดนตรีพื้นเมืองสละขอชิงจากบ้านประตูเมืองซึ่งไม่ไกลกันมากนัก มาเล่นบรรเลงภายในงาน กันตอเจ้าเมือง (ขอขมาเจ้าเมือง) บ้านสวนอ้อย

ภายในวันงานช่วงเช้าบ้านผู้ใหญ่บ้านจะเริ่มเตรียมงานกันตั้งแต่เช้าที่บ้าน จัดเตรียมงาน โดยมีการต้มไก่พื้นเมือง มีการเตรียมขันต่างๆตอกไม้ และสิ่งของต่าง โดยมีการเตรียมของต่างๆไว้ให้กับตั้งข้าว (ผู้ดูแลผู้ที่ประทับทรงเมื่อทำการประทับทรง) ตั้งข้าวจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่จัดเตรียมขัน ระหว่างนั้นวงดนตรีสละขอชิงก็จะเล่นดนตรีคั่นเวลาระหว่างรอช่วงบ่าย พอถึงช่วงบ่ายชาวบ้านฝ่ายชายก็จะถือขันตั้ง (ขันตั้งสำหรับเจ้าพ่อ) และขันเชิญ ไก่ต้มใส่ในกาละมัง ข้าวสวย และต้นเครื่องสักการะต้นดอกมะลิปักต้นกล้วย มายังศาลเจ้าเมือง และดนตรีก็จะบรรเลงหน้าศาลเจ้าระหว่างรอเจ้าเมืองลงมาประทับทรง ชาวบ้านต่างๆก็จะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยใส่สรง ใส่ขัน ผักส้มป่อย ด้ายสายสิญจน์ มารวมกันยังศาลเจ้าภายในศาลเจ้านั้นถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่สามารถที่จะให้ผู้หญิงเข้าไปภายในศาลเจ้าได้ ผู้หญิงจึงได้ฝากให้ฝ่ายชายนำเข้าไปในศาลเจ้า ตั้งข้าวจะทำหน้าที่กล่าวเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าบ้านเจ้าเมืองให้ลงมาประทับทรงที่ร่างทรง และเมื่อเจ้าเมืองทำการประทับร่างทรงแล้วก็จะลงมาทำนายทายทักบ้านเมืองว่าจะเป็นเช่นไร หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะถวายไก่ ข้าวสวย สุรา และน้ำเปล่า หลังจากนั้นชาวบ้านต่างๆ ผู้ชายก็จะขึ้นไปบนหอเจ้าเมือง นำน้ำขมิ้นส้มป่อยรดมือเจ้าเมือง และเจ้าเมืองก็จะนำยอดไม้โกศลขุบน้ำขมิ้นส้มป่อยและพรมบนศรีษะให้กับชาวบ้านที่เข้ามารดน้ำขมิ้นส้มป่อย ระหว่างการทำพิธีนั้นวงดนตรีที่เล่นบรรเลงอยู่ข้างหน้าหอเจ้าเมืองก็จะบรรเลงดนตรีต่อไปเรื่อยๆ พอถึงเวลาที่สมควรแล้วชาวบ้านก็จะทำการขอขมาเจ้าเมือง การขอขมาเป็นกรยกขันเชิญที่มีสวยตอกไม้ข้าวตอกอยู่ด้านในสรงขอขมาเจ้าเมือง เจ้าเมืองจะเป็นผู้ที่รับขัน และก็จะ

กล่าวคำอวยพรให้กับพ่อแม่พี่น้องที่มาภายในงาน หลังจากเสร็จสิ้นงานแล้ว ฝ่ายชายที่อยู่ในเขตเจ้าเมืองก็จะนำน้ำมันสั้มป่อยออกมาแจกจ่ายให้กับเจ้าของขันน้ำมันสั้มป่อย ชาวบ้านก็นำน้ำมันสั้มป่อยนั้นกลับไปพรมในบ้านและนอกบ้าน บางท่านก็อาจจะนำน้ำมันสั้มป่อยอาบ เพื่อความเป็นสิริมงคล ด้ายสายสิญจน์ที่นำเข้าพิธีบางท่านก็จะนำไปมัดมือ หรือนำไปเวียนรอบบ้าน ฝักขิ้นสั้มป่อยนำไปแช่น้ำอาบ หรือนำเก็บไว้บูชา⁶⁹

เครื่องเซ่นไหว้งานกันตอเจ้าเมืองหรืองานขอขมาเจ้าเมืองบ้านสวนอ้อย

นายโทะ สุวรรณติมาส ผู้ทำหน้าที่ตั้งข้าว (ผู้ดูแลเจ้าเมืองเมื่อประทับทรง) กล่าวว่า ก่อนวันงานผู้ใหญ่บ้านสวนอ้อยจะทำสวดดอกไม้มาขอเชิญร่างทรงเพื่อให้เข้าร่วมงานกันตอเจ้าเมือง เพื่อให้เจ้าเมืองประทับร่างทรง ตั้งข้าว (ผู้ดูแลเจ้าเมืองเมื่อประทับทรง) กล่าวว่า ผู้ใหญ่บ้านบ้านสวนอ้อยจะมารับร่างทรง และตั้งข้าว (ผู้ดูแลร่างทรงเมื่อประทับทรง) ตั้งแต่ในช่วงเช้า และก็จะทำขึ้นตั้งซึ่งที่บ้านที่จัดเตรียมภายในขันตั้งนี้มีเครื่องประกอบต่างๆดังนี้ กล้วย 1 หวีมะพร้าว 1 ลูก สวดดอกไม้ 4 สวย สวยหมาก สวยพลู สวยยาสูบ น้ำมันสั้มป่อย ผ้าขาวผ้าแดง เงินจำนวน 350 บาท ร่มกระดาดพับจากกระดาดสา ตุงข่อยกระดาดทำจากกระดาดสา และมีการทำขันตั้ง 4 ขัน และมีการทำต้นกล้วยปักดอกมะลิ จัดเตรียมขันเชิญภายในขันเชิญก็จะมี

สวดยอกไม้และข้าวตอก จัดเตรียมของที่จะถวายให้กับเจ้าพ่อ เช่น สุรา ไก่ ข้าวสวน
ดูความเรียบร้อยดูความถูกต้องในการเตรียมการทำพิธี

เจ้าเมืองทำที่ประทับทรงนั้นมี 2 องค์ด้วยกันคือ เจ้าช่อมือเหล็ก เจ้าหนึ่ง
หน่อง เจ้าเมืองทั้ง 2 องค์นั้นพูดภาษาไทย และมีความเชื่อกันว่าเจ้าเมืองนั้น
ประทับอยู่ ณ ถ้ำหลวงเชียงดาว และมาเยี่ยมเยือนหอเจ้าเมืองบ้านสวนอ้อยเป็นครั้ง
เป็นคราวผ่านมาดูแลบ้านสวนอ้อย เมื่อเจ้าเมืองประทับทรงแล้วก็จะนุ่งผ้าสีแดงทำ
เป็นสะโพรง ไม่มีการสวมใส่เสื้อ ไม่มีการพกหาว ไม่มีการมัดเอว มีแต่เพียงผ้าสีแดงที่
ทำเป็นสะโพรงเพียงผืนเดียวเท่านั้น ผู้ทำหน้าที่ตั้งข้าว (ผู้ดูแลเจ้าเมืองเมื่อประทับ
ทรง) ก็จะคอยทำตามสิ่งที่เจ้าเมืองเมื่อมาประทับทรงต้องการ เช่นหยิบจับของให้เจ้า
เมือง เป็นตัวแทนของชาวบ้านที่จะรับฟังเมื่อเจ้าเมืองนั้นกล่าวออกมา หรือทำนาย
บ้านเมือง เปรียบเสมือนเป็นผู้ที่ดูแลเจ้าเมือง และทำหน้าที่เชิญเจ้าเมืองเพื่อที่จะให้
เจ้าเมืองลงมาประทับทรง⁷⁰

ประเพณีและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

งานสืบสานวัฒนธรรมปีใหม่ม้ง

ปีใหม่ม้งโบราณ กำหนดจัดขึ้นในวัน 1 ค่ำเดือนที่ 1 หรือขึ้น 1 ค่ำเดือน 2
หรืออาจจะยืดหยุ่นออกไปก็ได้ ในกรณีที่เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรยังไม่แล้ว
เสร็จโดยเฉพาะข้าว สำหรับปีใหม่ม้งในประเทศไทย มักจะจัดขึ้น 1 ค่ำเดือนที่ 2
แตกต่างจากปีใหม่ม้งในประเทศจีน จะจัดปีใหม่ม้งตรงกับตรุษจีน ในวันแรม 15 ค่ำ
เดือนที่ 1

เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2562 มีการทำพิธีเรียกขวัญในบ้านของชนเผ่าม้งทุก
หลังคาเรือนที่นับถือศาสนาพุทธ มีการต้มไก่ไข่ไก่เท่ากับจำนวนสมาชิกภายใน
ครอบครัวมีการเลี้ยงเหล้าประกอบในการเรียกขวัญ มีการเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ผู้สูงอายุที่
เคารพนับถือในเครือญาติมาทำพิธีเรียกขวัญจากพิธีเรียกขวัญเสร็จเรียบร้อยแล้วจะ
รับประทานอาหารกันภายในเครือญาติ ในวันขึ้น 1 ค่ำ จะมีการไปทำบุญเซ่นไหว้บรรพ
บุรุษที่ล่วงลับไปแล้วโดยเอาของกินไปเซ่นไหว้เซ่นไก่ข้าวไปเซ่นไหว้สุสานของบรรพ
บุรุษหรือว่าพ่อแม่ ในวันขึ้น 2 ค่ำ มีการขอขมาผู้หลักผู้ใหญ่ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ
และผู้ใหญ่ก็จะอวยพรให้กับผู้ที่ไปขอขมา ส่วนมากระหว่างขึ้น 1 ค่ำจนถึง 5 ค่ำ จะมี
การจัดงานปีใหม่ม้งโดยภายในงานจะมีการโยนลูกช่วงในสนามเตรียมงานขึ้น 4 ค่ำ

เพื่อจัดเตรียมรอบในปีงานปีใหม่ซึ่งในปีนี้จัดขึ้นที่สนามกีฬาบ้านปางตอง บ้านปางตอง ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีหมู่บ้านที่เป็นชนเผ่าม้งที่เข้าร่วมการจัดงานจำนวน 11 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) หมู่บ้านบ้านปางตอง อำเภอขุนยวม 2) บ้านห้วยผึ้งใหม่ อำเภอแม่ลาน้อย 3) บ้านแม่อุคอ อำเภอขุนยวม 4) บ้านขุนยวม อำเภอขุนยวม 5) บ้านไมโครเวฟ อำเภอเมือง 6) บ้านนาป่าแปก อำเภอเมือง 7) บ้านห้วยมะเขือส้ม อำเภอเมือง 8) บ้านห้วยไร่ อำเภอปางมะผ้า 9) บ้านผาสำราญ อำเภอปาย 10) บ้านแกงหอม อำเภอปาย และ 11) บ้านห้วยฮะ อำเภอปาย

การจัดงานได้เริ่มของบประมาณในการสนับสนุนการจัดงานปีใหม่ซึ่งจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน 146,160 บาท จากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่อุคอ 30,000 บาท จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน 16,000 บาทจากเครือข่ายม้งกว่า 10 หมู่บ้าน 40,000 กว่าบาท และนำเงินรายได้เหล่านี้ไปเป็นค่าอาหาร ค่ารางวัลการแข่งขันรวมถึงการจัดงาน สำหรับข้าวของอุปกรณ์ต่างๆที่จัดภายในงานได้ให้ขอความอนุเคราะห์จากเทศบาลตำบลขุนยวม องค์การบริหารส่วนตำบลแม่อุคอ

วันที่ 30 ธันวาคม 2562 เป็นพิธีเปิดงานปีใหม่ซึ่ง ได้เชิญ นายอัครเดช วันไชยธนวงศ์ (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน) มาเป็นประธานในการเปิดพิธี มีประธานชนเผ่าม้งและผู้ใหญ่บ้านชนเผ่าม้งต่างๆทั้ง 10 หมู่บ้านเป็นผู้กล่าวรายงานต่อประธานในพิธี มีการแสดงพิธีเปิดโดยการแสดงของเด็กเยาวชนหมู่บ้านปางตอง

ชาวม้งจากหมู่บ้านต่างๆ จะมาร่วมกันภายในงานวิธีการแต่งตัวชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ สวมใส่เครื่องประดับอย่างสวยงามมีการการร่มาภายในงานทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเพื่อเป็นการกันแดดส่วนฝ่ายชายนั้นจะถือร่มมาและจะกางให้กับสาวที่ตนเองอยากจะคุยด้วยหรืออยากจะจีบ ในปัจจุบันนั้นแตกต่างจากอดีตเพราะว่ามีอุปกรณ์มือถืออุปกรณ์การสื่อสารที่ทันสมัยมากขึ้นบ่าวสาวจะมาจีบกันภายในงานก็อาจจะมีการแลกเฟสบุ๊คแลกไลน์เพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์และคุยด้วยกันต่อไป

รูปแบบการจัดงาน นิยมสร้างสรรค์กิจกรรมรื่นเริงขึ้นมา และเป็นการแข่งขันในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

กิจกรรม 1 การแข่งลูกข่างม้ง

ลูกข่างมั่งทำจากไม้ ตัวที่ใช้เป็นแรงเหวี่ยงของลูกข่างอย่างนั้นทำจากไม้และมีสายเชือกติดกับไม้อยู่ นำเชือกพันกับลูกข่างที่เป็นไม้แล้วสลัดไม้ออกก็จะทำให้ลูกข่างนั้นหลุดออกจากสายเชือกและหมุนอยู่ในสนามทั้งนี้มีการแข่งขันการเล่นลูกข่างโดยสามารถเล่นลูกข่างได้ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปคนแรกจะเล่นก่อนให้ลูกข่างนั้นหมุนอยู่กลางสนามและคนที่สองจะเป็นคนตีลูกข่างเข้าไปเพื่อให้ลูกข่างของคนแรกที่ตั้งอยู่ในสนามนั้นล้มลงกระเด็นออกไปแต่ถ้าหากว่าลูกข่างของตนเองคนที่ตีเข้าไปล้มก่อนหรือหยุดหมุนก็แสดงว่าแพ้หรือลูกข่างของคนที่ตั้งอยู่ในสนามนั้นหยุดหมุนหรือกระเด็นออกไปจากคนที่ตีเข้ามาก็แสดงว่าแพ้เช่นเดียวกัน สรุปได้ว่าลูกข่างของผู้ใดหยุดหมุนก่อนหรือกระเด็นออกไปแสดงว่าแพ้ ส่วนมากผู้ชายจะเป็นผู้เล่น

กิจกรรม 2 การแข่งขันยิงหน้าไม้

การยิงหน้าไม้เป็นการแข่งขันโดยการแข่งขันคล้ายกับการยิงธนูถ้าผู้ใดยิงเข้าใกล้เป้าจุดตรงกลางมากที่สุดผู้นั้นก็จะชนะในการแข่งขันสำหรับการยิงหน้าไม้นั้นหน้าไม้คือการนำไม้มาทำเป็นรูปตัวทีคล้ายๆกับการยิงธนู ในสมัยโบราณนั้นการยิงหน้าไม้คือการใช้ในการล่าสัตว์ป่าเพื่อดำรงชีวิตแต่ ในปัจจุบันการยิงหน้าไม้ได้ดัดแปลงมาเป็นการแข่งขันเพื่อความสนุกสนานแทนในงานประเพณีปีใหม่ม้ง ส่วนมากผู้ชายจะเป็นผู้เล่น

กิจกรรม 3 การโยนลูกขวง

ลูกขวงเป็นลูกกลมๆที่ทำจากฝ้ายภายนอก เป็นผ้าผืนเดียวและยัดเศษผ้าเข้าไปข้างในทำให้เป็นลูกกลมๆขนาดเท่าฝ่ามือ ในสมัยก่อนการโยนลูกขวงจะเป็นการโยนเฉพาะบ่าวสาวแต่ในปัจจุบันภายในงานจะพบเห็นได้ว่าบ่าวสาวหรือผู้สูงอายุที่เป็นหม้ายก็สามารถโยนลูกขวงได้ การโยนลูกขวงนี้ถือว่าเป็นการได้มาพบปะกันได้เล่นการละเล่นร่วมกับการละเล่นลูกขวงเป็นการโยนไปโยนมาระหว่างคู่ผู้หญิงและผู้ชายในระหว่างการโยนลูกขวงนั้นก็อาจจะถามสารทุกข์สุกดิบกันถ้าเป็นบ่าวสาวก็จะเล่นเพื่อเป็นการจีบกัน ยังเป็นการแสดงออกถึงการได้มาพบปะเจอกันภายในงานซึ่งในบางครั้งคู่บ่าวสาว อาจจะเป็นบ่าวสาวที่อยู่กันคนละหมู่บ้านและได้มาเจอกันภายในงานปีใหม่ม้งนี้ที่จัดขึ้นเพียงปีละครั้ง ถ้าบ่าวสาวถูกใจกันหรือชอบพอกันก็จะมี การนำญาติผู้ใหญ่ไปสู้อและแต่งงานเป็นการต่อไป แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารง่ายขึ้นจึงทำให้คู่บ่าวสาวที่มาโยนลูกขวงก็โยนเสร็จแล้วก็สามารถติดต่อกันได้ผ่านทางโลกออนไลน์

กิจกรรม 4 การแข่งขันหาน้ำ

เป็นการแข่งขันซึ่งจำลองมาจากวิถีชีวิตของชนเผ่าม้งในอดีตที่อาบน้ำเพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน แต่ในปัจจุบันการอาบน้ำนำมาเล่นเพื่อเป็นการแข่งขันเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ภายในงานมีการแข่งขันนั้นจะแข่งขันกันอยู่ 2 คู่ โดยจะมีการนำน้ำใส่หาบให้เต็มวัดปริมาณน้ำด้วยตลับเมตรและนำขึ้นไม้คานหาบไปยังเสาหลักและวนกลับมาคืนน้ำของผู้ใดยังเหลืออยู่มากก็ถือว่าชนะสำหรับหลักเกณฑ์ในการวัดว่าผู้ใดชนะนั้นเป็นการวัดโดยการใช้ตลับเมตรหย่อนลงไปในหาบน้ำและดูว่าน้ำของผู้ใดเหลือเยอะมากที่สุด

กิจกรรม 5 การร้องเพลงโบราณ

ชาวม้ง มีการขับซอคล้ายๆกับชาวไทยวน เป็นการร้องเพลงเชิงเกี้ยวบ่าวสาวงาน ผู้ที่ร้องมักจะเป็นผู้ที่มีอายุและเคยร้องเพลงโบราณของชนเผ่าม้งมาก่อน

กิจกรรม 6 การตีแบดของชาวม้ง

ผู้ที่เล่นจะเป็นผู้หญิง ลูกแบดนั้นทำจากไม้เนื้อแข็งขนาดประมาณ 2 ขอนี้วและติดด้วยขนไก่ 2 ขนการเล่นแบดของชาวม้งจะใช้ไม้ตีป้องกันการเล่นนั้นจะอยู่ฝั่งละ 2 คน เล่นกันในสนามแบดมินตัน เกณฑ์การให้คะแนนในการเล่นนั้นก็ใช้เกณฑ์การให้คะแนนการตีแบดมินตันปกติ และยังมีการแสดงของหมู่บ้านต่างๆที่ส่งรายการการแสดงขึ้นมาแสดงบนเวทีการแสดงนั้นมีทั้งการแสดงของเด็กเยาวชนซึ่งเป็นการแสดงรุ่นใหม่และกลุ่มแม่บ้านต่างๆเป็นการแสดงรุ่นเก่าที่แสดงออกถึงวัฒนธรรม ในการจัดงานนั้นเป็นการแสดงออกถึงความรักและสามัคคีกันและเชื่อมความสัมพันธ์ของชนเผ่าม้งและทำให้ชนเผ่าม้งได้มาพบปะเจอกันในงานปีใหม่ม้งหลังจากที่ได้ทำงานและการเกษตรมาตลอดทั้งปี ในสมัยก่อนนั้นไม่มีโทรศัพท์มือถือหรือการติดต่อที่ทันสมัย บ่าวสาวจะได้เจอกันในงานปีใหม่ม้งซึ่งเป็นงานที่รอคอยมาตลอดทั้งปี และถ้าบ่าวสาวนั้นเข้าใจรักกันหลังเสร็จจากงานปีใหม่ม้งก็จะแต่งงานกันเลย

ในอดีตมีการดูดสาวของชาวม้งจะกระทำกันในช่วงงานปีใหม่ม้ง เป็นการกระทำที่ฝ่ายชายนั้นชอบฝ่ายหญิงโดยฝ่ายชายจะนำเพื่อนของตนไปรอฝ่ายหญิงอยู่ที่บ้านหรือว่าสวนพอฝ่ายหญิงเดินออกมาจากบ้านก็จะทำการดูดและพาหญิงไปอยู่ด้วยกันเป็นเวลา 1 ถึง 3 วัน และฝ่ายชายจะไปบอกญาติผู้ใหญ่ของตนให้ไปส่งฝ่ายหญิงที่บ้านและไปขอฝ่ายหญิง และก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าพ่อแม่ของฝ่ายผู้หญิงนั้นรับ

หรือไม่หรือไม่ ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่ยอมรับก็ต้องส่งลูกสาวคืนให้กับเขา ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงตกลงก็จะเป็นการจัดงานแต่งงาน ไปสู่ขอโดยเอาผู้ใหญ่ไปพูดและตกลงกันทั้งสองฝ่ายว่าจะเอาค่าสินสอดเท่าไรถ้าตกลงกันแล้วก็จะมีการฆ่าหมู 2 ตัวเพื่อใช้ในพิธี โดยหมูทั้ง 2 ตัวนี้จะเป็นทางฝั่งเจ้าสาว 1 ตัวเจ้าบ่าว 1 ตัวเพื่อที่จะนำมาเลี้ยงแขกภายในงาน การจัดงานแต่งงานต้องดูวันฤกษ์งามยามดี ภายในงานมีการตั้งโต๊ะและเรียกญาติผู้ใหญ่มาเจ้าบ่าวและเจ้าสาวค่านับญาติผู้ใหญ่บ่าวสาวคล้ายกับประเพณีของจีน มีการกินเลี้ยงสำหรับภายในงานแต่งงาน ประเพณีของชาวม้งคือถ้าแต่งงานแล้วเจ้าสาวต้องมาอยู่บ้านเจ้าบ่าว แต่ในปัจจุบันจะทำบ้านอยู่คนเดียวก็ได้ ต้องอยู่ใกล้กับบ้านพ่อแม่ของเจ้าบ่าว⁷¹

การแสดงของกลุ่มเด็กและเยาวชนของหมู่บ้านต่างๆ ที่มาร่วมงานปีใหม่ม้ง

ความเห็นจากคนม้งรุ่นใหม่ได้กล่าวว่า ปัญหาในการจัดงานปีใหม่ม้งทุกปีเป็นปัญหากับเด็กและเยาวชน เนื่องจากวันหยุดไม่ได้ตรงกับวันที่จัดงานปีใหม่ม้ง และการจัดปีใหม่ม้งก็จะไม่ตรงกันในแต่ละปี คนรุ่นใหม่จึงมีความคิดที่อยากจะกำหนดวันให้เป็นวันที่ตรงกับวันที่มีวันหยุดเช่นจัดให้ตรงกับงานปีใหม่สากลในทุกปีถัดไปจะทำให้เด็กและเยาวชนที่ไปเรียนที่อื่นหรือไปทำงานที่อื่นได้มีโอกาสกลับมาเยี่ยมบ้านของตนเองในช่วงงานปีใหม่ม้งด้วย จากการที่ได้ประชุมศึกษาหารือกันระหว่างคนรุ่นเก่า

และคนรุ่นใหม่แล้วคนรุ่นเก่าก็ยังไม่ยอมรับที่จะจัดงานปีใหม่มั่งให้ตรงกับช่วงเทศกาลวันหยุด เพราะว่าไม่ใช่ประเพณีที่สืบทอดกันมา

ในงานปีใหม่มั่งในปีนี้มีเด็กเยาวชนที่กลับมายังบ้านของตนเองและมาร่วมงานเยอะเป็นพิเศษกว่าทุกปีเพราะว่า ปีนี้ได้ตรงกับวันหยุดปีใหม่สากลพอดีจึงทำให้เด็กและเยาวชนที่ไปทำงานหรือไปเรียนอยู่ต่างจังหวัดได้กลับมายังบ้านของตนเอง และได้เข้ามาร่วมงานปีใหม่มั่งในปีนี้ซึ่งในปีนี้มีเด็กและเยาวชนที่มาร่วมงานปีใหม่มั่งอย่างคึกคัก

พิธีกรรมความเชื่อเรื่องการขับไล่สิ่งชั่วร้าย

การกระทำพิธีกรรมความเชื่อนี้เป็นการกระทำที่เป็นความเชื่อที่เชื่อสืบทอดต่อกันมาว่าเป็นการกระทำพิธีนี้ขับไล่ของไม่ดีออกจากหมู่บ้านหรือการสะเดาะเคราะห์หมู่บ้าน เนื่องด้วยเหตุการณ์สถานการณ์ช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ที่ระบาดช่วงที่ผ่านมา คนเผ่าม้งหมู่บ้านปางตอง ได้กระทำพิธีกรรมความเชื่อขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งพิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานที่ยังคงสืบทอดกันต่อมา เป็นพิธีกรรมที่จะกระทำกันเมื่อมีเหตุจำเป็นเท่านั้นถึงจะกระทำพิธีนี้ การกระทำพิธีนี้นั้นเริ่มต้นที่การที่หมอดูประจำหมู่บ้านจะเป็นคนหักว่ามิเหตุจำเป็นที่หมู่บ้านจะต้องกระทำการตามความเชื่อ โดยในครั้งนี้ได้กำหนดเอาวันที่มีฤกษ์งามยามดี

วันที่ 30 มีนาคม 2563 เป็นวันที่กระทำการพิธี โดยถ้าหมอดูหักแล้วผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ที่ประชุมลูกบ้านทำประเพณีนี้มีการเรียกประชุมลูกบ้านเพื่อชี้แจงวันที่จะทำพิธีของกลุ่มชนเผ่าม้งบ้านปางตอง โดยก่อนหน้าวันทำพิธีกรรมนั้นได้มีการเตรียมการก่อนล่วงหน้าชาวบ้านแต่ละบ้านจะไปเอาไม้ไผ่ เพื่อนำมาทำเป็นตาแหลว 7 ชั้น

ช่วงเช้า แต่ละครัวเรือน จะนำตาแหลวซึ่งเรียกกันว่าตาแหลว 7 ชั้น พร้อมกับกำยานอดไม้สีเขียวไม่จำกัดชนิดติดกับตาแหลว บางบ้านก็จะนำเศษผ้ามาติดด้วยผ้าที่ใช้ในการมัดติดตาแหลวเป็นผ้าสีต่างๆ ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว และจะนำตาแหลวนั้นตั้งไว้หน้าบ้านของแต่ละบ้าน ห้อยที่หน้าประตู หรือทิศทั้ง 4 ของบ้าน จำนวนทั้ง 2 ด้าน การติดตาแหลวนั้นขึ้นอยู่กับเจ้าของบ้านว่าเจ้าของบ้านจะนำไปติดไว้ ณ ที่ใดของบ้าน

ความหมายของตาแหลว 7 ชั้น⁷² หมายถึง เครื่องประกอบพิธีกรรมเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย ภัยอันตรายต่างๆที่จะเข้ามาไม่ได้ เปรียบเสมือนเป็นที่กั้นดักสิ่งชั่วร้าย คนเข้าบ้านได้ ผีสิ่งชั่วร้ายโรคภัยต่างๆเข้าไม่ได้

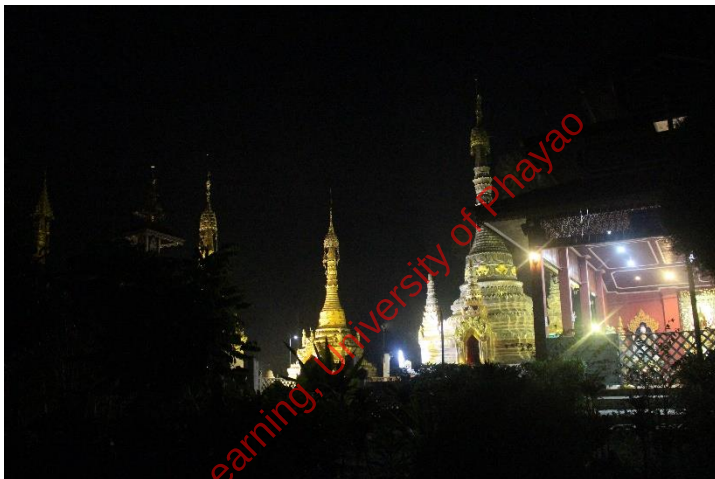
การทำตาแหลว 7 ชั้น ผักผำสี สีสวย สีส่อง สีแดง สีขาว พร้อมกับยอดไม้สีเขียว

ความหมายของยอดไม้สีเขียว หมายถึง การนำยอดไม้สีเขียวมาติดตาแหลว คือความเชื่อว่าเป็นการใช้ยอดไม้สามารถบังตาสิ่งของไม่ดีสิ่งของชั่วร้ายไม่ให้เห็นบ้านหลังนั้นๆ สิ่งของชั่วร้ายจะเห็นบ้านหลังนั้นเป็นป่าหรือต้นไม้แทน

ไม่เพียงแต่บ้านเท่านั้นที่มีความเชื่อในการนำตาแหลวสานไม้ไผ่นำมาติดไว้รถยนต์ของชาวม้งก็กระทำเช่นเดียวกัน มีการสานตาแหลวมาติดไว้บริเวณหน้ารถอีกด้วย และยังเป็นความเชื่อว่าการเดินทางไปไหนมาไหนนั้นจะรอดพ้นจากอันตราย และสิ่งที่ไม่ดี รวมไปถึงรอดพ้นจากโรคภัยต่างๆ และหากว่ามีผู้ที่กำลังจะเดินทางไปยังสถานที่อื่นๆในวันพรุ่งนี้แต่ในคำคืนนั่นนั้นมีการฝันที่ไม่ค่อยดี เช่น ฝันถึงเรื่องอุบัติเหตุหรือภัยอันตรายต่างๆ เมื่อตื่นขึ้นมารุ่งเช้าเมื่อกำลังจะเดินทาง

ยังมีความเชื่อของชาวม้งอีกว่า ต้องมียอดไม้สีเขียวติดตัวไปด้วยกับการเดินทาง และมักจะนำยอดไม้มาติดไว้บริเวณหน้ารถ เป็นความเชื่อที่ว่ายอดไม้สีเขียวเป็นการบังตาสิ่งชั่วร้าย สิ่งของไม่ดีที่จะเข้ามาทำอันตราย และทำให้รอดพ้นจากภัย

ต่างๆได้ ทั้งนี้เมื่อกระทำการติดตามหาของแต่ละบ้านเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว บ้านของชาวม้งที่กระทำพิธีนั้นจะปิดบ้านของตนเองเป็นเวลา 1 วัน หยุดการทำงาน ทุกชนิดและอยู่แต่ภายในบ้านของตนทั้งวัน เมื่อมีผู้อื่นที่มาเรียกหน้าบ้านก็จะไม่ขานตอบ และเมื่อครบ 1 วัน ในวันถัดไปชาวบ้านก็ออกทำงานใช้ชีวิตได้ตามปกติ ส่วนตา แหลวนั้นแต่ละบ้านจะนำตาแหลวออกหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับเจ้าของบ้านว่าจะนำตาแหลวติดบ้านของเจ้าของบ้านนานแค่ไหน และขึ้นอยู่กับเจ้าของบ้านว่าจะเอาออกในวันใด

ปอยกองหลัว วัดม่วยต่อ

พิธีกรรม และความเชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนวม

“...จอง 8 หลัง คือ จองของพระพุทธรูปประจำวันเกิดทั้ง 7 วัน ส่วนอีก 1 จองคือองค์
ประจำวันเกิดผู้ที่เกิดวันพุทธรกลางคืน คือพระอุปคุต ที่แม่ หมายถึง ฉัตร เครื่องของสูง ขัดปลา
สมาส (ขัดราชาวัดร) หมายถึง การแบ่งพื้นที่ การแสดงออกถึงความเคารพ หมอกเลปา หมายถึง
เครื่องประกอบประดับ ต้นกล้วยต้นอ้อยต้นข้าว หมายถึง แสดงออกถึงความอุดมสมบูรณ์...”

(ณัฐพล สุวรรณสังข์, สล่าจองพารา)

ความเชื่อและพิธีกรรมชาวไทยใหญ่

การอาบน้ำเดือนเด็กแรกเกิด

ลูกผู้หญิงการอาบน้ำเดือนนั้น ให้อาบก่อนที่จะครบจำนวนเดือนก่อนล่วงหน้า 1 วัน ลูกผู้ชาย สามารถอาบน้ำเดือนหลังเดือนที่เกิดได้ เพราะเชื่อกันว่าผู้ชายนั้นจะได้อาบน้ำในพิธีหลายรอบ ผู้ชายจะได้อาบน้ำอีกรอบตอนบวชสามเณรเมื่อมีอายุ 10 ปีขึ้นไป และอาบน้ำในพิธีอีกรอบเมื่อบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เมื่ออายุครบ 21 ปี

ทั้งนี้ของในพิธีที่ใช้ในการอาบน้ำเดือนนั้นมีดังนี้ หนามจะลวด ไม่การ มังแข ถังแห่ น้ำเงินน้ำคำ (น้ำที่แช่เงินและทอง) ของในการทำพิธีบางอย่างก็จะเหมือนและคล้ายกับของที่ใช้ในพิธีवानपालिक (งานสืบชะตาหมู่บ้าน) ก่อนที่จะอาบน้ำเดือนนั้นพ่อแม่จะเป็นคนเอาเงินเอาทองแช่น้ำในขันไว้หนึ่งคืนเรียกว่า (น้ำเงินน้ำคำ) และเอาเงินออกจากขันในตอนที่จะอาบน้ำเดือน ในการอาบน้ำเงินน้ำคำนั้นผู้ที่มีอาวุโสที่สุดของครอบครัวจะได้เป็นผู้อาบน้ำเงินน้ำคำให้กับเด็กก่อน ในการจัดงานจะมีการบอกกล่าวคนแก่คนเฒ่าญาติพี่น้องใหม่มาร่วมงานและมัดมือให้กับเด็ก

ประเพณีแต่งงาน มัดมือ

งานจะเริ่มด้วยฝ่ายชายจะเป็นผู้บอกผู้เฒ่าผู้แก่ของฝ่ายของตนและนัดแนะไปยังบ้านของทางฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะเดินไปยังบ้านฝ่ายหญิงโดยมี อุ๊ปควัหลู่ ทางปลา และดอกไม้สด พอถึงบ้านฝ่ายหญิง ทางญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายชายก็จะทาบทามฝ่ายหญิงนั้นให้กับฝ่ายชาย ถ้าตกลงปลงใจกันแล้วก็จะมีการยกควัหลู่ทางปลา ดอกไม้สดให้กับพ่อแม่ฝ่ายหญิง โดยผู้ยกจะเป็นเจ้าสาวและเจ้าบ่าว เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการขอสมาและแสดงออกถึงความเคารพ ทั้งนี้จะมีการมัดมือให้กับทั้งคู่โดยจะมีพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเป็นผู้มัดก่อน พ่อแม่ของฝ่ายชาย และตามด้วยญาติผู้ใหญ่ มีการสวมแหวน และใส่สร้อยทองของมีค่า ในงานนี้จะมีพิธีการทางพระสงฆ์ก็ได้หรือไม่ก็ได้ ถ้านิมนต์พระสงฆ์มา ก็จะมีการสวดมนต์ นิมนต์พระมาฉันภัตตาหารที่บ้าน

ลักแล่ง หมายถึง การขโมยฝ่ายหญิงออกไปจากบ้านโดยฝ่ายชาย ฝ่ายชายและหญิงที่รักกันต่างพากันนัดแนะวันเวลาเพื่อออกมาพบเจอกันข้างนอกบ้านและพา

กันหนีออกไปและไปอยู่ในนาในสวนเป็นระยะเวลา 1 คืน ในวันรุ่งเช้าของวันพรุ่งนี้ก็จะกลับมายังบ้านของฝ่ายชายและนำญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายและหญิงสาวนั้นไปบ้านของฝ่ายหญิง โดยมีการนำอุปัชฌ์หัวหางปลาไปด้วยที่บ้านฝ่ายหญิง เพื่อเป็นการขอขมาขอโทษในสิ่งที่ได้กระทำลงไป และก็จะขึ้นอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงว่าจะรับอุปัชฌ์หัวหางปลาไหม ถ้ารับก็แสดงว่ายอมรับแต่ถ้าไม่รับก็แสดงออกมาว่ายังไม่ยอมรับ ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่รับครั้งที่ 1 ก็ต้องไปทำแบบนี้อีกครั้งและครั้งต่อไปจนกว่าพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะยอมรับ⁷³

ยาแผนโบราณไทใหญ่

ในสมัยก่อนนั้นถ้าไม่สบายป่วยไข้ก็ต้องไปตามเรียกสล่ามายังบ้าน สล่าจะมาทำยาให้กิน สล่านั้นจะมาจับดูอาการต่างๆที่ร่างกาย และจะให้กินยาไทใหญ่ที่ทำจาก รากไม้ สมุนไพรต่างๆ สล่าจะมาหาผู้ที่ป่วยทุกวันและเปลี่ยนตัวยาไปเรื่อยๆ จนกว่าผู้ที่ป่วยนั้นจะหายเป็นปกติ ถ้าคนที่ป่วยนั้นหายดีแล้วก็จะเอาน้ำมันส้มป่อยรดมือของสล่า (เรียกว่าต้องมือน้ำหมาขอน) และให้เงินจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นการตอบแทนในการรักษาจนหายป่วย

สล่าในการทำเทียน

สล่าในการทำเทียน สล่าทำเทียนหลากหลาย เช่น มีคนไม่สบายมาดูที่สล่า สล่าจะดูตามวันเดือนปีเกิดแล้วคำนวณ ถ้าเลขนั้นออกมาไม่ค่อยสวยนักก็จะให้ทำเทียนสะเดาะเคราะห์ และมีการทำเทียนอีกหลายอย่าง เช่น ทำเทียนโชคกลาง

การเลี้ยงเจ้าที่ผีไร้ผืนา

การที่จะทำไร่นานั้นจะมีการทำศาลขึ้นโดยส่วนมากแล้วจะยึดเอาที่ใกล้กับต้นไม้เป็นศาลเจ้า และในการไปนาไปสวนในทุกวันพระก็จะมีการทำก๊อกขอมต่อ (กระทงใบตองเล็กใส่ข้าวใส่ขนมผลไม้) ไปถวายที่ศาลเจ้านั้น ในการปลูกข้าวก็จะมี การบนบานศาลกล่าวว่าการปลูกข้าวนี้ขอให้ผลผลิตออกมาสวยงามได้ผลผลิตเยอะ โดยในการเกี่ยวข้าวเสร็จก็จะมี การนำข้าวมากองไว้ก่อนที่จะหลางข้าว จะมีการบูชา โดยการนำ ขนมเผือกขนมขาว ไข่ ขนม โดยตั้งไว้บนกองข้าว เพื่อเป็นการของคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์

การเลี้ยงผีเจ้าที่

การเลี้ยงเจ้าที่ มีทั้งในเขตเรือนพักอาศัยและเลี้ยงเจ้าที่ในเขตไร่นา โดยต้องดูวันดีวันเสียก่อนที่จะทำการเลี้ยงโดยจะทำการเลี้ยงศาลเจ้าต่างๆในวันดี

1. การเลี้ยงเจ้าที่ในบ้านเรือนจะมี ก๊อกขอมต่อ มีไก่ 2 ตัว เหล้า 1 ขวด โดยดูที่เทียนไขที่จุดไว้บนศาลถ้าเทียนไขสิ้นสุดลงแล้วก็แสดงว่าเอาสิ่งของถวายศาลเจ้าเอาลงมากินต่อได้ ทั้งนี้ชาวไทใหญ่ยังมีการทำก๊อกขอมต่อวางบนศาลเจ้าในวันพระอีกด้วย

2. การเลี้ยงเจ้าที่ภายในนาในสวนก็กระทำเช่นเดียวกันกับการเลี้ยงเจ้าที่ในบ้านเรือน ชาวไทใหญ่มีการทำก๊อกขอมต่อวางบนศาลเจ้าในวันพระ

3. การเลี้ยงผีฝ่าย จะมีการเลี้ยงไก่ 2 ตัว เหล้า 1 ขวด โดยมีผู้นำชาวบ้านทำพิธีนี้จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เปิดปิดน้ำฝ่ายเรียกว่า แก่ฝ่าย ซึ่งจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดหาเครื่องเลี้ยงผีฝ่ายโดยได้รับเงินจากการรวบรวมจากผู้ใช้น้ำในฝ่ายนั้นจัดซื้อเครื่องเซ่นไหว้บูชา⁷⁴

การขอขมา (ก้นตอ)

คนไทใหญ่จะมีการขอขมาต่อผู้เฒ่าผู้แก่บุคคลที่เคารพนับถือ ในรอบปี ทำอยู่ 2 ครั้ง ครั้งแรก เดือน 11 ตุลาคม และครั้งที่สอง เดือน 5 เมษายน จะกระทำกันเมื่อหลังจากงานแอนซอมเสร็จ (งานอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว) ระหว่างช่วงก่อนที่จะออกพรรษาจะมีการขอขมาผู้สูงอายุผู้ที่เราเคารพนับถือ ผู้ที่ไปขอขมานั้นจะนำ ข้าวหลู่ ข้าวตอกดอกไม้ เสื้อผ้าใหม่ เอาไปให้กับผู้ที่ขอขมา ผู้จะมาขอขมาจะยืนขนขอขมาให้กับผู้สูงอายุภายในขนมข้าวตอกดอกไม้ผู้สูงอายุก็จะรับและให้พรและมีการมัดมือให้กับผู้ที่มาขอขมา เป็นการแสดงออกถึงความเคารพ และขอขมาสิ่งที่ได้กระทำลงไปไม่ว่าจะเป็นทั้งต่อหน้าและลับหลัง

การขอขมาวัดขอขมาพระสงฆ์ (ก้นตอจอง)

ในการจัดนั้นจะมีการรวมตัวกันจัดแล้วแต่ว่าจะจัดที่วัดไหนโดยมีการเวียนกันจัดในแต่ละวัด มีการนิมนต์พระสงฆ์มารวมกันเพื่อทำการขอขมา ชาวบ้านผู้ที่มาร่วมงานก็จะนำ อุ๊ป่าปีแจ๋จอง คือ ข้าวของที่จะนำมาถวายให้กับวัดอันได้แก่ ถั่วเน่า

ข้าวสาร น้ำมันพืช และของต่างๆที่จะถวาย มารวมกันไว้ที่วัดที่ทำพิธีและแบ่งกันออกไปตามจำนวนวัด วัดละเท่าๆกัน อาจารย์หรือหนานภายในงานจะนำศรัทธาขอขมาพระสงฆ์หลังจากนั้นก็จะมีการปางพระสงฆ์ไว้ “ (ปางบุนเจ้า) ปางพระสงฆ์คือการขอให้พระสงฆ์อยู่ในผ้าเหลืองอย่าเพิ่งทำการลาสิกขา ” โดยมีการนำขันดอกประเคนให้กับพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์รับก็แสดงว่าจะไม่ลาสิกขา ถ้าไม่รับก็แสดงว่าจะลาสิกขา ทั้งนี้การปางพระนี้ก็จะกระทำกันอยู่ 2 ครั้งด้วยกัน ครั้งแรกคือก่อนเข้าพรรษา และครั้งที่สองคือหลังออกพรรษา

การปลุกบ้านปลุกเรือน

การปลุกบ้านเรือนของชาวไทยใหญ่นั้นจะกระทำในช่วงเดือนที่มีเลขคู่ทำในเดือน 12,6,4 ในช่วงเข้าพรรษาจะไม่ปลุกบ้าน ในการปลุกบ้านก็จะมีขันในการทำบ้านภายในขันก็จะประกอบไปด้วย ผ้าขาว ผ้าแดง มะพร้าว กล้วย หย้าแพรก ไม้กาง ถังแห่ การที่จะยกเสาเอกของบ้านก็ต้องมีการดูฤกษ์ดูยาม สล่านั้นจะต้องยกเสาเอกขึ้นด้านไหน และขุดดินเอาไว้ทางด้านไหน เสาเอกก็จะมัด ด้วย ผ้าขาว ผ้าแดง มะพร้าว กล้วย หย้าแพรก ไม้กาง ถังแห่ เช่นเดียวกัน มีการรดน้ำมันส้มป่อยลงที่เสาเอก รดน้ำเงินน้ำคำ (เงินทองที่เอาแช่ไว้ในขันน้ำแล้วเอาออกเวลาจะรด) การจะทำบันไดนั้นเป็นการทำเป็นครั้งสุดท้ายของบ้านการจะทำบันไดนั้นจะต้องมีการทำขันโดยภายในขันต่างๆ นั้นจะเหมือนกับเครื่องต่างๆข้างต้นที่กล่าวมาข้างต้น และเอาขันนั้นไว้ตรงที่จะทำบันได เมื่อสละทำบ้านเสร็จก็จะนำขันนั้นกลับไปด้วย

การตาย

เมื่อมีคนตายก็จะทำตำซอน ในสมัยอดีต เมื่อผู้ตายเสียชีวิตครบ 7 วันแล้ว ก็จะมีการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายโดยการทำตำซอน แต่ในปัจจุบันแล้วการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับและทำตำซอนนั้นจะทำพร้อมๆกับงานศพเลยและมีการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วในวันสุดท้ายของงานก่อนวันที่จะเสียชีวิต ปัจจุบันนำมารวมอยู่ในงานศพก็เพราะว่าความสะดวกรวดเร็วและไม่ต้องเสียเวลา

ขันในการทำโลงศพ ในการทำโลงศพในสมัยก่อนนั้น จะมีขันในการทำโลงศพ โดยเจ้าภาพจะเป็นผู้ที่ทำขันใส่ลา ในขันนี้จะประกอบไปด้วย ข้าวสาร กล้วย ผ้าขาวผ้าแดง มะพร้าว เทียน 4 เล่ม หมาก 4 สวย เงิน 37 บาท พอเสร็จจากงานแล้วสลาก็จะนำขันนั้นกลับบ้านด้วย แต่ในปัจจุบันชาวบ้านนิยมใช้ปราสาทศพและใช้โลงศพสำเร็จแทน⁷⁵

งานแฮนซอม (อุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว)

การจัดงานแฮนซอมนั้นจะกระทำในช่วงใกล้ๆออกพรรษา ภายในงานสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือตำข่อนบนตำข่องจะห้อยถ่วงยามสี่ขาวสำหรับใส่ หมาก เหมียง บุหรี่ หรือของผู้เสียชีวิตนั้นชอบรับประทาน ด้านล่างของตำข่อนจะมีการเขียนชื่อ อายุ ของผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วเป็นภาษาไทยใหญ่ห้อยปลายของตำข่อนไว้ (เรียกว่า หมายตาน) พร้อมกับข้าวของเครื่องใช้ที่ผู้ที่จะอุทิศส่วนกุศลนั้นจะอุทิศส่วนกุศลอะไรไปให้ เช่น เสื้อ หมอน ผ้าห่ม รองเท้า เสื้อผ้าใหม่ เป็นต้น มีลักษณะคือ เล่มธรรมที่สำหรับให้จเร (ผู้ที่ทำการบวชเป็นพระมาก่อน) อ่าน มีต้นเจ้าพารา ต้นเจ้าพารานั้นจะใส่ข้าวของเครื่องใช้ที่จะนำถวายวัด มีอุปเจ้าพารา ในวันงานนั้นจะมี 2 วัน วันแรกคือวันเตรียมงาน และวันงาน ในวันเตรียมงานนั้น ญาติจะไปรับวิญญาณผู้ตายในป่าช้า โดยมีการนำขันข้าวตอกพุดดอกไม้ไปในป่าช้าและบอกกล่าวว่ามีใครเพื่อไปรับอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลในการจัดงานในครั้งนี้ และเอามือขัดกันไว้ด้านหลังเชื่อกันว่าวิญญาณผู้ที่เสียชีวิตนั้นจะขึ้นหลังกลับมาด้วย ระหว่างทางนั้นผู้ที่ให้วิญญาณผู้ที่เสียชีวิตขึ้นหลังนั้นจะไม่ยอมคุยกับใครเด็ดขาดระหว่างการเดินทางมายังวัดที่ทำพิธีจนกว่าจะถึงที่ทำพิธีและวางวิญญาณลงบนเสื่อที่ได้จัดเตรียมไว้ให้กับผู้ที่เสียชีวิต และบอกว่าให้มาฟังธรรมเพื่ออุทิศส่วนกุศลที่จะทำบุญให้ในวันพรุ่งนี้ ในวันเตรียมงานนั้นเจราก็จะขอสีกในเรื่องของการทำบุญทำทานบารมีเป็นการสอนในเรื่องของบาปกรรม ในเช้าวันต่อมาก็จะเป็นการทำพิธีทางพระสงฆ์ที่จะอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับเป็นอันเสร็จพิธี ข้าวของต่างๆที่อุทิศให้กับผู้ที่เสียชีวิตก็จะเอาถวายไว้ให้กับวัด

ความเชื่อและพิธีกรรมชาวไทยวน⁷⁶

การอาบน้ำเตียน

การอาบน้ำเตียนในเด็กทารกนั้นจะมีการนิมนต์พระสงฆ์และเชิญญาติผู้ใหญ่มาร่วมงาน มีการเตรียมน้ำเงินน้ำคำ (น้ำทองและเงินแช่ในขัน) เพื่อเป็นการอาบน้ำ เริ่มพิธีนั้นพระสงฆ์ก็จะทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ และพระสงฆ์ก็จะดัดผมของเด็ก หลังจากนั้นเป็นการอาบน้ำเงินน้ำคำ และเป็นการมัดมือ การมัดมือนั้นเริ่มจากพ่อและแม่เป็นผู้มัดมือให้ก่อนเป็นคู่แรก และตามด้วยทางญาติผู้ใหญ่ที่มาร่วมงานเป็นผู้มัดมือต่อ

การบวชสามเณร

การบวชสามเณร ผู้เป็นพ่อแม่จะต้องเตรียมเครื่องอัฐบริขารต่างๆ เช่น จีวร ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เสื้อ หมอน และอื่นๆ ก่อนหน้าวันที่จะบวชนั้นจะมีการเรียกขวัญ เครื่องที่ใช้ประกอบในพิธีนั้นมีบายศรี มีการตัดผมโดยพ่อแม่เป็นคู่แรกในการตัดผมและต่อด้วยญาติผู้ใหญ่ โดยมีการใช้ใบบัวมารองผมที่หล่น มีการกินอาหาร 32 อย่าง อาหาร 32 อย่างนั้นก็ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพในการจัดว่าจะนำอาหารอะไรบ้าง จัดให้ครบ 32 อย่าง มีพิธีขอขมาเสี้ยววัด ขอขมาเจ้าบ้านเจ้าเมือง หลังจากเสร็จแล้วก็จะเอานาคออกเที่ยวตามบ้านญาติต่างๆที่เคารพนับถือ ในวันรุ่งขึ้นก็จะมีพิธีบรรพชาอุปสมบท

การบวชพระเตรียมเครื่องอัฐบริขารต่างๆและพิธีกรรมเหมือนกับบวชเณร เพียงแต่เพิ่มผ้าไตรใหญ่ ในเช้าวันต่อมาก็จะมีพิธีบรรพชาอุปสมบท

การมัดมือแต่งงาน

ในช่วงเช้าของงานนั้นเป็นการเรียกขวัญคู่บ่าวสาว มีบายศรีสู่ขวัญมีการเรียกขวัญโดยอาจารย์ หรือว่าจะนิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้านก็ได้ หรือไม่ก็ไปทำบุญที่วัดในช่วงเช้า แล้วกลับมาทำพิธีที่บ้าน จะมีการสวมแหวน ใส่สร้อยทองและของมีค่าให้กับฝ่ายหญิง หลังจากนั้นพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้มัดมือคู่บ่าวสาวก่อนเป็นคู่แรกและก็ตามด้วยพ่อแม่ฝ่ายเจ้าบ่าว และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือตามลำดับ

การปลูกบ้านปลูกเรือน

การปลูกสร้างเรือนพักอาศัย จะต้องดูวันที่อาจารย์ ว่าจะต้องขุดดินไว้ทางไหน เริ่มเวลาเท่าไร ทั้งนี้มีการยกเสาเอก มีของต่างๆที่มีคู่กับเสาเอก อันได้แก่กล้วย อ้อย มะพร้าว ผ้าขาวผืนแดง ยันต์หัวเสา มีการพรมน้ำขมิ้นส้มป่อย ก่อนที่เจ้าทำการยกเสาเอกนั้นจะมีอาจารย์มาเป็นคนทำพิธีบอกกล่าวก่อนที่จะยกเสาเอกขึ้น ในการทำงานนั้น สล่ำที่เป็นช่างหลักปลูกบ้านจะมีขันสำหรับการทำปลูกบ้าน

การต๋ามเทียน (เทียนโชคลาก เทียนลดเคราะห์)

การไปดูดวงหรือโชคลาภจากอาจารย์ เป็นความเชื่อทางโหราศาสตร์ด้วยการดูวันเดือนปีเกิด แล้วถ้าคำนวณออกมาแล้วเลขออกมาไม่ค่อยจะดีนักนั้นก็จะต้องทำการทำเทียนโดยสล่ำเป็นผู้ทำเทียน เช่น เทียนลดเคราะห์ การทำเทียนนั้นนี้

หลากหลายประเภทเช่น เทียนโชคเทียนลาภ และเทียนอื่นๆ เป็นการกระทำเพื่อความสบายใจ

การส่งสะตวง

การส่งสะตวงส่วนมากทำขึ้นเมื่อมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วไม่หายจึงไปดูที่อาจารย์ที่ชำนาญในเรื่องของการปิดเป่า จะมีการส่งสะตวงเพื่อส่งไปยังภูติผีวิญญาณ อาจารย์จะเป็นผู้จัดทำสะตวง ภายในสะตวงนั้นจะมี เนื้อดิบ ปลาดิบ เหมียง 4 บุหรี่ 4 มีธูปขาว ไล่ข้าว ขนมน ผลไม้ และมักนิยมนำไล่ล่า ลาบ หลู้ การส่งสะตวงนั้นอาจารย์จะเป็นคนไปส่งสะตวงจะมีการบอกกล่าวก่อนที่จะส่งสะตวง

การสืบชะตา

การสืบชะตาเป็นการสืบท่ออายุให้กับผู้ที่ไม่เคยสืบชะตาทำเพื่อเป็นการสะเดาะห์เคราะห์ ถ้าไม่สบายก็จะทำการสืบชะตาแล้วก็จะบรรเทาหรือหายจากอาการเจ็บป่วยเป็นการสืบชะตาต่ออายุตามความเชื่อ โดยส่วนมากแล้วจะทำพิธีในผู้สูงอายุ เครื่องที่ใช้ประกอบพิธีในการสืบชะตานี้มี ดังนี้

ไม้ค้ำ 3 ไม้ขั้ว 3 ไม้รามเล็ก 3 เทียน 108 เงิน 108 เหมียง 108 พลุ 108 บุหรี่ 108 มะพร้าว หม่อนน้ำเงินหม่อนน้ำทอง กล้วยอ้อย หมอน เสื้อ ข้าวสาร ข้าวเปลือก กระบอกน้ำกระบอกทราย บาตรน้ำมนต์ อาจารย์ของวัดจะเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี พระสงฆ์จะเป็นผู้ทำพิธี ทำการสวดเจริญพระพุทธมนต์แล้วก็มีมัตมือ พระสงฆ์พรมน้ำมนต์เป็นอันเสร็จพิธี

การขึ้นบ้านใหม่

เครื่องใช้ประกอบพิธีเช่นเดียวกับเครื่องที่ใช้สืบชะตา เพียงแต่ว่าจะเพิ่มการทำพิธีสูดถอนหรือไม่การทำกรสูดถอนนั้นจะทำการเจริญพระพุทธมนต์ การสูดถอนเครื่องที่ใช้ประกอบได้แก่ สะตวง 5 สะตวง สะตวงแรกไว้ตรงกลางบ้าน ส่วนสะตวงอีก 4 นั้นวางไว้รอบบ้านทั้ง 4 ทิศรอบบ้าน

การขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ผู้สูงอายุที่เรานับถือ

การขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ที่เราเคารพนับถือ โดยจะทำการในช่วงปีใหม่เมือง เดือนเมษายน ผู้ที่ไปขอขมานั้นจะนำ คั้วหลู่ สลึงข้าวตอกดอกไม้ เสื้อผ้าไหมไปหาผู้ที่ขอขมา จะมีการยื่นขันให้กับผู้ที่ขอขมาผู้สูงอายุก็จะรับขันและก็จะกล่าวคำอวย

พรให้กับผู้ที่มาขอขมา มีการมอบค้วหลู เสื้อผ้าใหม่ ให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเคารพและนับถือผู้ใหญ่ และเป็นการขอขมาในสิ่งที่ได้กระทำ

การขอขมาพระสงฆ์

ศรัทธาสาธุชนของวัดจะนำข้าวตอกดอกไม้ น้ำขมิ้นส้มป่อยและค้วหลูไปยังวัด ค้วหลูนั่นถวายเป็นการกล่าวคำขอขมาพระสงฆ์โดยอาจารย์ผู้ทำพิธี มีการปางพระสงฆ์ โดยการนำขันดอกไม้ ประเคนให้กับพระสงฆ์พระเป็นผู้ที่รับขัน ถ้าพระรับขันดอกไม้ก็แสดงว่าเจ้าอยู่ในผ้าเหลืองต่อไม่ลาสิกขา ถ้าไม่รับก็แสดงว่าเจ้าลาสิกขา จะกระทำกันอยู่ 2 รอบคือ ช่วงออกพรรษาขอให้อยู่ถึงปีใหม่เมือง และอีกรอบคือ ปีใหม่เมืองถึงช่วงการเข้าพรรษา หลังจากเสร็จก็จะมีกรรมการนำน้ำขมิ้นส้มป่อยที่ชาวบ้านเตรียมมานั้น สรงพระพุทธรูป และสรงน้ำพระสงฆ์เพื่อเป็นการขอขมาสิ่งที่ได้กระทำผิด

การเลี้ยงผีปู่ย่า

การเลี้ยงผีปู่ย่านั้นจะกระทำในช่วงเดือน 9 เมือง ตรงกับเดือน 7 ไทย การเลี้ยงนั้นจะเลี้ยงตามแบบของแต่ละครอบครัวแต่ละตระกูลจะทำการเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เหล้า ผลไม้ ทั้งนี้คนในเครือญาติจะต้องกินของที่เช่นไหว้ผีปู่ย่า

การเลี้ยงผีปู่ย่าเมื่อผิดผี การผิดผีคือการแอบคุยกันคบกันและได้เสียกัน และญาติผู้ใหญ่ทราบ ก็จะมีการมาขอสุมาผีปู่ย่าของฝ่ายหญิงโดยเครื่องในการมาขอสุมาผีปู่ย่านั้นก็แล้วแต่ผีปู่ย่าของแต่ละตระกูล แต่ละผีปู่ย่าแต่ละตระกูลก็จะรับของเช่น ไหว้ไม่เหมือนกันเช่น เลี้ยงเหล้าให้ไก่คู่ แต่โดยส่วนมากแล้วจะเลี้ยงหมู และของอื่นประกอบเช่น ขนม ผลไม้ คนที่บอกกล่าวผีปู่ย่านั้นจะเป็นผู้ที่รับผีปู่ย่าของทางฝ่ายหญิงมาเลี้ยงหรือผู้ที่สืบทอดผีปู่ย่านั้นเอง พอเสร็จแล้วก็จะมีการมัดมือทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงโดยเริ่มจากพ่อแม่ฝ่ายหญิงมัดก่อนและพ่อแม่ฝ่ายชายมัดตามและก็ตามด้วยญาติผู้ใหญ่

การเลี้ยงผีเจ้าที่บ้านและสวน

การกระทำพิธีนั้นต้องมีอาจารย์เป็นผู้ดูวันดีในการทำพิธีเลี้ยงผีศาลเจ้า อาจารย์จะเป็นผู้บอกกล่าวในการทำพิธีมีคำกล่าวถวายเป็นของที่ใช้เช่นไหว้ศาลเจ้านั้นก็ขึ้นอยู่กับเจ้าของศาลเจ้านั้นๆว่าเคยเลี้ยงอะไรเป็นเครื่องสังเวย เช่น หมู ไก่ ผลไม้ 5 อย่าง น้ำหวาน

การเลี้ยงผีฝ่าย

เป็นการเซ่นไหว้ผีฝ่ายผู้ที่ใช้น้ำจากฝายนั้นจะมีการเรียกเก็บเงินจากผู้ใช้น้ำฝายนั้นโดยแก่ฝ่ายผู้ที่ทำหน้าที่ในการปิดเปิดน้ำฝ่ายไปจัดซื้อเครื่องเซ่นไหว้ผีฝ่ายโดยส่วนมากแล้วจะเลี้ยงไก่ 2 ตัว เหล้า 1 ขวด ในการเลี้ยงผีฝ่าย

การเลี้ยงและขอบคุณพระแม่โพสพ

การจะปลูกข้าวในนาจะมีการบอกกล่าวไว้ว่าถ้าในปีนี้การที่ได้ทำนาถ้าผลผลิตของการทำนาออกมาสวยงามดีได้ผลผลิตมานั้นก็จะมีการเลี้ยงหรือเซ่นไหว้โดยผู้ที่ปลูกนาจะเป็นผู้บอกกล่าวว่าจะเซ่นไหว้ด้วยอะไร และเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วก่อนที่จะหลาวข้าวนั้นก็จะมีการเลี้ยงโดยการนำข้าว ไข่ กุ้งขอมตอ (กระทงใบตองใส่ข้าว) และของที่จะเซ่นไหว้ มาวางไว้บนกองเมล็ดข้าวที่เกี่ยวข้องเสร็จ

การตาย

ในสมัยก่อนนั้นมีการทำขันครูของคนทำโลงศพแต่ในปัจจุบันใช้โลงศพสำเร็จขึ้นนั้นจะเป็นขัน 32 ภายในขันประกอบไปด้วย สวดดอก 3 พลุ 4 เทียนคู่ 4 เทียนเดี่ยว 4 มะพร้าว กล้วย ข้าวเปลือก ข้าวสาร เงิน 32 บาท ก่อนที่จะเคลื่อนศพออกจากศาลาวัดหรือออกจากบ้านนั้นจะมีการโยนหม้อน้ำเต้า ภายในหม้อน้ำจะเป็นน้ำขมิ้นส้มป่อย โยนทิ้งตรงบันไดให้แตก ทั้งนี้มีการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายเรียกว่าตานบ้านน้อยให้กับผู้ที่ตายไป ภายในบ้านจะมีข้าวของเครื่องใช้ต่างๆและเชื่อกันว่าผู้ที่ตายไปแล้วจะได้รับบ้านน้อยที่ได้อุทิศส่วนกุศลให้

การตัดผัวตัดเมีย

เป็นการขอขมาศพขอแบ่ง มีขันข้าวตอกดอกไม้มีน้ำขมิ้นส้มป่อย กระทำเพื่อเป็นการตัดลูกตัดเมียตัดลูกตัดหลานจากผู้ที่ยาย มีการกล่าวให้กับผู้ตายโดยผู้ที่เป็นผัวหรือเป็นเมีย ให้ไปอยู่ในโลกกายภาคหน้าและไม่ต้องเป็นห่วงคนข้างหลังไม่ต้องห่วงหาอาลัย หลังจากนั้นก็จะพรมน้ำขมิ้นส้มป่อยพรมที่รูปของผู้ตายเป็นอันเสร็จพิธี

การเก็บกระดูก

การเก็บกระดูกจะมีการนิมนต์พระ 4 รูปไปทำพิธีในป่าช้า จะมีเครื่องประกอบคือ สวดดอก 4 สวด ผ้า 4 ผืน หม้อใส่กระดูก น้ำสำหรับรดน้ำ พระสงฆ์ก็

จะทำพิธีทางสงฆ์และก็จะเป็นการเก็บกระดูก และขึ้นอยู่กับว่าญาติของผู้เสียชีวิตนั้น จะเก็บกระดูกไว้ที่ใด ไว้ที่บ้านหรือว่าไว้ในป่าช้าถ้านำกระดูกไว้ในป่าช้าส่วนมากจะ นิยมฝังกระดูกและปลูกต้นไม้ทับ 1 ต้น

พิธีกรรมและความเชื่อชาวกะเหรี่ยง⁷⁷

การมัดมือรับขวัญเด็กทารก

การมัดมือรับขวัญเด็กทารก เริ่มจากการจัดเตรียมฝ้ายมัดมือและเชิญญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมาร่วมซึ่งจะกระทำอาทิตย์แรกที่เด็กทารกนั้นเกิดออกมา คนมาร่วมพิธีนี้ก็จะป็นญาติพี่น้องต่างๆ มีการเย็บเสื่อกะเหรี่ยงให้กับเด็กทารกเพื่อทำการสวมใส่ในพิธี การมัดมือนั้นจะเริ่มจากพ่อเป็นบุคคลที่มัดมือก่อนและก็แม่ ต่อด้วยญาติพี่น้อง เมื่อทำพิธีเสร็จก็จะนั่งรับประทานอาหารร่วมกัน

เมื่อเด็กอายุครบ 1 ปี ผู้ปกครองก็จะมีการทอเสื่อกะเหรี่ยงให้อีก 1 ผืน ก่อนที่จะสวมใส่เสื้อตัวนั้นต้องเอาไปสวมให้สุนัขก่อนและสวมใส่หีนลับมิด เชื่อกันว่าเป็นการกระทำที่จะทำให้เด็กปลอดภัยปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและก่อให้เกิดความร่มเย็น และบังคับที่จะต้องใส่เสื่อกะเหรี่ยงผืนนั้นนอน 1 คืน

การเรียกขวัญเด็กเมื่อเด็กป่วยไข้

เรียกว่าการเรียกขวัญและมัดมือการเรียกขวัญ จะมีไก่ 1 คู่ ตัวพ่อหนึ่งตัว และตัวแม่หนึ่งตัว เหล้า 1 ขวด คนที่มาทำพิธีจะเป็นคนในครอบครัวที่สูงอายุเช่นปู่ย่าตายาย จะมาทำพิธีและบอกกล่าวและมัดมือให้กับเด็ก เรียกขวัญให้มาอยู่กับตัวของเด็ก ไก่และเหล้าที่นำมาทำพิธีเมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะนำไปประกอบอาหารทำกินทันที

การเรียกขวัญ

ถ้าเจ็บป่วยหนักก็จะเชิญหมอผีที่มาทำพิธีเรียกขวัญโดยคนที่มาทำพิธีเรียกขวัญนั้นจะเรียกว่า “เสือร่า” หรือหมอผี จะมาทำพิธีเรียกขวัญที่บ้าน โดยนำข้าวสารของหมอผีมาด้วย ค่าตอบแทนในการเรียกขวัญนั้นจะจ่ายด้วยเงินจำนวน 175 บาท หมอผีจะเอาข้าวสารเสกนั้นโรยลงในแก้วที่มีเชือกซึ่งอยู่ตรงกลางแก้วและโยงกับเชียงเมื่อหมอผีโรยข้าวสารลงในแก้วแล้วถ้าเมล็ดข้าวตั้งอยู่บนเชือกผู้ที่อยู่ข้างหมอผีก็จะใช้มีดคมๆ ตัดลงบนเส้นเชือกที่วางอยู่บนเชียงให้ขาดออกจากกัน และเชื่อกันว่าถ้าเมล็ดข้าวนั้นตั้งอยู่บนเส้นเชือกแสดงว่าขวัญของผู้ที่กระทำพิธีนั้นกลับมาแล้ว ถ้าเมล็ดข้าว

นั้นยังไม่ตั้งก็จะกระทำต่อไป และถ้าตัดสายเชือกไม้ขาดก็แสดงว่าขวัญยังไม่กลับมา ต้องกระทำเช่นนั้นอีก จนกว่าเมล็ดข้าวจะตั้งบนเชือก เมื่อทำเสร็จก็จะมีการมัดมือโดย หมอผีจะเป็นผู้ที่มีมัดมือให้

การแต่งงาน

การเตรียมงานแต่ง จะเตรียมหมูสองตัว ตัวผู้หนึ่งตัวและตัวเมียอีกหนึ่งตัว ชุดกระเหรี่ยงผ้าซิ่นสีแดงเสื้อสีดำปักลูกเต๋อย 1 ชุด หมอน 2 ใบ เริ่มจากฝ่ายหญิงจะนำญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือไปหาบ้านของฝ่ายชายไปตกลงคุยกันของผู้ใหญ่ เมื่อผู้ใหญ่ตกลงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ห่างกันสองถึงสามวันทางฝ่ายชายก็จะนำญาติพี่น้องมาบ้านของฝ่ายหญิงมาปรึกษาหารือกันในเรื่องของการจัดงานมัดมือว่าจะจัดวันไหน ในการมัดมือแต่งงานจะยกเว้นเสียแต่เดือนเมษายนเพราะความเชื่อที่ว่าเดือนเมษายนนั้นเป็นเดือนร้อน และจะทำให้ชีวิตคู่การแต่งงานนั้นร้อนไปด้วย การใช้ชีวิตคู่ก็จะมีปัญหา และยกเว้นการแต่งงานในช่วงใกล้งานปีใหม่ งานนั้นจะแบ่งออกเป็น 2 วัน

วันแรก จะเป็นวันเตรียมงานในช่วงเวลาเย็นบ้านของฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะแต่งชุดเขาวาวพร้อมกับเพื่อนๆ เสื้อผ้าปักชวยกันเหล้าเพื่อเป็นการต้อนรับ รอฝ่ายชายและญาติมาบ้านในช่วงตอนเย็น และเข้าบ้านมีการเล่นสาดน้ำกันของคู่บ่าวสาว จะมีการเลี้ยงอาหาร สำหรับการแต่งกายวันนี้หญิงจะแต่งชุดเขาวาว ชายจะแต่งตัวด้วยเสื้อทอกะเหรี่ยงสีแดงและใส่กางเกงสะดอสีดำ

วันที่สอง ในช่วงเช้าจะเป็นพิธีมัดมือ ในช่วงเช้าหญิงจะแต่งชุดเขาวาว ผู้ชายใส่เสื้อกะเหรี่ยงสีแดงกางเกงสะดอสีดำเท่านั้นกางเกงอย่างอื่นนั้นสวมใส่ไม่ได้ มีการมัดมือให้กับเจ้าบ่าวและเจ้าสาวโดยญาติผู้ใหญ่ต่างๆ ช่วงเช้าจะมีการฆ่าหมูผู้ที่ฆ่าหมูนั้นต้องครบ 32 ประการ จะมีการเลี้ยงอาหารเมนูที่เป็นหมูกับผู้ที่มาร่วมงาน ญาติของทางฝ่ายชายจะต้องนำหัวหมูกลับไปที่บ้านของฝ่ายชาย 1 หัว และมีการกินเลี้ยงกันที่บ้านฝ่ายชายอีกหนึ่งบ้าน ในช่วงเย็นเวลาประมาณ 18.00 น. จะเป็นการเปลี่ยนเสื้อผ้าของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะมีญาติผู้ใหญ่ที่มาเปลี่ยนเสื้อผ้าฝ่ายชายและฝ่ายหญิงโดยผู้ที่มาเปลี่ยนนั้นจะต้องมีสามีภรรยาและลูกครบทุกอย่าง ผู้ที่มีครอบครัวไม่ครบนั้นจะไม่สามารถที่จะเปลี่ยนเสื้อผ้าให้กับทั้งสองฝ่ายได้ ห้ามเป็นพ่อหม้ายหรือแม่หม้าย หญิงนั้นจะแต่งกายด้วยผ้าซิ่นกะเหรี่ยงสีแดง เสื้อสีดำปักลูกเต๋อย ผ้าโพกหัว ผู้ที่เปลี่ยนเสื้อผ้าให้กับฝ่ายหญิงจะหยิกตามตัวของหญิงนั้น ชุดเขาวาวของฝ่ายหญิงจะถูกส่งต่อไปยังหลานสาวที่ยังคงมีพ่อแม่ครบสมบูรณ์ มีครอบครัวที่สมบูรณ์ ฝ่าย

ชายจะใส่เสื้อสีแดงและใส่กางเกงสะดอสีดำเท่านั้นกางเกงอื่นจะใส่ไม่ได้ เสื้อสีแดงที่ถอดแล้วนั้นผู้ที่กระทำการเปลี่ยนให้ฝ่ายชายจะนำเสื้อตัวเดิมนั้นกลับบ้านและนำไปใส่ต่อไป ในการส่งเข้าห้องนอนนั้นจะมีการปูเสื่อที่ได้จัดเตรียมไว้และหมอน 2 ใบ ทั้ง 2 คนบ่าวสาวจะได้นอนบนเสื่อใบนี้เป็นเวลา 3 คืน พอถึงเวลาตี 3 ก็จะมีญาติพี่น้องของทางฝ่ายหญิงมาปลุกให้ฝ่ายชายตื่นไปนอนบ้านข้างๆจนถึงเช้าจะกระทำแบบนี้เป็นระยะเวลา 3 คืน ในวันที่ 4 ทางเจ้าบ่าวจะกลับไปยังบ้านของตนจะต้องอาบน้ำขมิ้น สัมป่อยก่อนที่จะออกบ้านเจ้าสาวไป และต้องนำเด็กในหมู่บ้านไปนอนบ้านตนด้วย โดยเด็กที่จะนำไปนั้นต้องเป็นเด็กที่มีพ่อแม่ครบ ไปนอนบ้านของตนเอง 1 คืน และในเช้าวันต่อมาวันที่ 5 ทางฝ่ายหญิงจะได้มานอนทางบ้านของฝ่ายชายเป็นเวลา 3 คืน กฎของฝ่ายหญิงเมื่อมาอยู่บ้านผู้ชาย 3 วันนี้ในทุกเช้าฝ่ายหญิงต้องออกไปแบกฟืนโดยต้องไปหาฟืนเข้าบ้านเป็นระยะเวลา 3 วัน พ่อแม่ของทางฝ่ายชายจะต้อนรับฝ่ายหญิงโดยการทอดขมิ้นให้ 1 ชุด สร้อยลูกปัด 1 ชุด ผ้าโพกหัว 1 ผืน เมื่อครบตามกำหนดวันแล้วก็จะกลับเข้าสู่การใช้ชีวิตตามแบบปกติ

กรณีที่ห้องก่อนที่จะทำพิธีมัดมือ เจ้าบ่าวจะต้องเปลี่ยนจากการเลี้ยงหมูในงานมัดมือเป็นการเลี้ยงควายในงานมัดมือ และเอามาฆ่าในบ้านของเจ้าสาว คนที่ฆ่าควายนั่นก็ต้องครบทั้ง 32 ประการ มีพ่อและแม่ และเอาเนื้อควายมาเลี้ยงภายในงาน และถ้าฝ่ายหญิงยังไม่คลอดก็จะกินเนื้อควายได้ทุกคน แต่ถ้าคลอดแล้วเนื้อควายนั่นจะยกเว้นสำหรับเด็กที่มาร่วมงานที่จะกินเนื้อควายไม่ได้⁷⁸

การปลุกบ้านปลุกเรือน

การปลุกบ้านปลุกเรือนจะไม่ปลุกทำในวันเสาร์ซึ่งเป็นวันที่ห้ามปลุกบ้าน การปลุกบ้านจะมีเครื่องต่างๆ ที่มัดติดกับเสาเอวของบ้าน อันได้แก่ มะพร้าว 1 ลูก กล้วย 1 หวี ผ้าแดง และเชือกกันอีกว่าถ้าระหว่างที่คบกันนั้นจะไม่สร้างบ้านร่วมกัน เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดความแตกแยก

ประเพณีมัดมือในครัวเรือนในเครือญาติพี่น้อง

การมัดมือประเพณีกะเหรี่ยงนั้นกระทำกันอยู่ 2 ครั้งใน 1 ปีโดยกระทำในช่วงเดือนเมษายน หนึ่งครั้ง และเดือนมิถุนายนหนึ่งครั้ง ในพิธีจะมี ไก่หนึ่งคู่ เหล้า ต้มกะเหรี่ยง ข้าวเบอะ (โจ๊กกะเหรี่ยง) ข้าวต้มมัด ข้าว ลาบ ชุดกะเหรี่ยงใหม่ ในพิธีนั้นลูกหลานจะมานั่งล้อมวงขันโตกจะเริ่มจากผู้ที่อยู่สูงสุดในบ้านที่เป็นผู้ดำเนินพิธี จะทำการเอาไม้เคาะลาดข้าวสามรอบเพื่อเป็นการเรียกขวัญ และจะมีการกล่าวถึง

เชิญขวัญมาอยู่กับตนเองโดยกล่าวเป็นภาษากะเหรี่ยง และก็จะทำการมัดมือโดยผู้ที่อาวุโสมัดให้จะมีกรกล่าวคำอวยพรเป็นภาษากะเหรี่ยงด้วย

พอมัดมือเสร็จก็จะเป็นการกินเหล้าต้มที่อยู่ในขวดเรียกว่าเหล้าพิธี จะทำการดื่มโดยเริ่มจากคนแรกและเหล้าในแก้วนั้นก็จะมีมาหมดที่คนแรกเช่นเดิม เป็นการกินแบบหมุนวนกันเองภายในวง ทำแบบนี้สองถึงสามรอบ แล้วก็จะกินข้าวอาหารที่มีอยู่ในขันโตก เป็นการสะท้อนถึงการสร้างขวัญและกำลังใจและสร้างความอบอุ่นให้กับลูกหลานในครอบครัวเมื่อกลับมาถึงบ้านของตนเอง

การเลี้ยงเจ้าที่ในนาในสวน

ชาวกะเหรี่ยงจะเลี้ยงเจ้าที่นาเจ้าที่สวนกันในช่วงเดือนกันยายน เครื่องที่ใช้เลี้ยงเจ้าที่นั้นก็จะเลี้ยงไก่จำนวน 3 ตัว เป็นตัวแม่สองตัว ตัวผู้หนึ่งตัว การจะเลี้ยงเจ้าที่ในบ้านของชาวบ้านนั้นจะต้องรอผู้ใหญ่บ้านก่อนกระทำให้เป็นบ้านแรกที่จะทำการเลี้ยงเจ้าที่ไร่เจ้าที่สวน แล้วค่อยตามด้วยลูกบ้านค่อยเลี้ยงเจ้าที่บ้านเจ้าที่สวนของใครของมันเอง ไก่ที่ถูกเชือดตัดคอนั้นจะนำเลือดของไก่มาขีดเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อเป็นกรอบสำหรับไก่ที่จะถวายจะมีการ ตัดเล็บทุกเล็บของไก่ ปลายของปีกไก่ส่วนเนื้อของไก่ปากไก่ เอามารวมกันแล้วมัดใส่ท่อใบตองนำต้มในหม้อโดยต้องต้มทั้งตัวของไก่และขึ้นส่วนต่างๆของไก่เล็กน้อยๆที่ตัดออกใส่ในใบตอง เมื่อต้มเสร็จแล้วก็จะเอาไก่นั้นถวายบนศาลเจ้าน้ำหอใบตองที่ห่อขึ้นส่วนต่างๆของไก่นั้นวางลงบนทางเดินที่ไม่ค่อยมีคนข้ามไปข้ามมา และพอถึงเวลาสักชั่วโมงเจ้าของสวนก็จะได้ทำการเอาไก่ลงจากจุดเช่นหัวและนำไปทำอาหารกินกันเองภายในไร่ในสวนเท่านั้นจะไม่เหลือและนำกลับมาเลี้ยง ส่วนห่อขึ้นส่วนไก่ที่วางไว้นั้นก็จะวางไว้ตรงทางเดินหนึ่งคืนและห้ามมิให้ผู้ใดเดินข้าม เชื่อกันว่าถ้ามีคนเดินข้ามห่อนั้นนั้นอาจจะเจ็บไข้ได้ป่วยได้ และต้องมาทำการขอขมา ในอีกวันรุ่งเช้าเจ้าของนาเจ้าของสวนมานาก็จะมาเอาห่อขึ้นส่วนของไก่นี้ออกเป็นอันเสร็จพิธี และชาวกะเหรี่ยงนั้นจะไม่มีศาลเจ้าในบ้าน

การตาย

ถ้าตายลงจะมีการมัดมือนมดเท้าของศพ ศพนั้นจะถูกจัดแต่งตัวด้วยชุดกะเหรี่ยงมีการนำน้ำมันส้มป่อยนั้นล้างหน้าของศพโดยญาติพี่น้องคนที่เคารพนับถือ ตักคนละหนึ่งขันแล้วรดตรงหน้าศพ ทั้งนี้ถ้าลูกหลานอยู่ไกลยังเดินทางมาไม่ถึงศพก็จะจัดเตรียมน้ำมันส้มป่อยไว้สำหรับลูกหลานที่กำลังเดินทางมา การที่นำศพลงนอนในโลงแล้วก็จะมีการห่มผ้ากะเหรี่ยงให้คลุมทั้งหมด ในสมัยโบราณนั้นก็จะมีศพด้วยเสื้อ

สานแทนโรงศพ ในการนำศพทำพิธีไว้นานเท่าไรก็วันนั้นก็ขึ้นอยู่กับแต่ละตระกูลที่เคยทำสืบทอดกันมา บางตระกูลอาจจะทำพิธีศพสามวัน บางตระกูลอาจจะทำพิธีศพเจ็ดวัน ก็จะเป็นการที่ตระกูลทำสืบทอดกันมาจนถึงรุ่นลูกหลานเป็นรุ่นๆไป ในช่วงเย็นของทุกคืนก็จะมีการร้องเพลงทำพิธีของคนกะเหรี่ยง ในทุกวันนี้จะมีผู้นำอาหารไปวางไว้ข้างโรงศพวันละสองรอบทั้งเช้าและเย็น เว้นแต่ในวันสุดท้ายจะไม่นำอาหารไปให้กับศพ กะเหรี่ยงมีพิธีการทางศพอยู่สองแบบคือการเผาและการฝัง การที่จะเผานั้นจะต้องไปตัดไม้สำหรับใช้เผาศพในช่วงเช้าของวันก่อนที่จะเผา วันฝังก็เช่นเดียวกันต้องไปขุดหลุมศพไว้ตั้งแต่ตอนเช้าของวันที่จะฝัง ก่อนที่จะเผามีการใช้น้ำมะพร้าวในการล้างหน้าศพ การที่จะเอาศพออกจากบ้านนั้นจะมีการมัดขาของผู้ที่เป็นลูกคนสุดท้ายของบ้าน และไม่ให้ไปร่วมในพิธีเผาและฝัง เชื่อกันว่าถ้าไม่มัดขาลูกคนสุดท้ายไว้วิญญาณที่เสียชีวิตจะมาเอาชีวิตของคนที่ยังอยู่ข้างหลังไปอยู่ด้วย ต้องถูกมัดจนกว่าพิธีการเผาจุดแล้วการฝังเสร็จสิ้นลงจึงทำการแก้มัดที่ขา เมื่อเคลื่อนศพไปถึงสถานที่ที่ได้จัดเตรียมถ้ำเผาก่อนที่จะเผามีการใช้น้ำมะพร้าวในการล้างหน้าศพก่อนที่จะทำการเผา ผู้ที่จุดไฟเผาจะเป็นผู้ที่อาวุโสที่ได้รับการเคารพนับถือ ถ้าจะทำการฝังก็จะนำไปฝังเลย ถ้าทำการเผามีคนเผาศพอยู่ประมาณสี่ถึงห้าคน และมีความเชื่อที่ว่าเมื่อผู้ที่เป็นศพตายแล้วเมื่อกลับออกมานั้นห้ามหันหลังกลับไปมองเป็นอันขาด หากลูกหลานมาที่หลังไม่ได้มาทันงานศพแล้วจะขึ้นบ้านต้องมีการนำน้ำเปล่ารดเท้าตนเองก่อนที่จะเข้าบ้าน

ภายในหมู่บ้านนั้นถ้ามีคนตายหนึ่งคนภายในหมู่บ้านก็จะมีคนมัดมือโดยใช้ด้ายสายสิญจน์มัดมือกับภายในหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน เพื่อเป็นการเรียกขวัญตนเองกลับมา

พิธีกรรมและความเชื่อชาวม้ง⁷⁹

การเกิด

เด็กทารกชาวม้ง ที่นับถือศาสนาคริสต์ ถ้าเกิดครบ 1 เดือนจะมีการอธิษฐานเด็กทารกทำพิธีนั้นจะมีการเชิญญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือสมาชิกที่เข้าโบสถ์เชิญมาร่วมในงานเพื่อให้ทุกคนรับรู้และมีพิธีการถวายตัวเพื่อเป็นผู้เชื่ออีก 1 คน การดำเนินพิธีการคือศิษยาภิบาลเป็นคนประกอบพิธี มีการเตรียมอาหาร 1 มื้อสำหรับผู้เลี้ยงผู้ที่มีร่วมงาน สำหรับผู้ที่นับถือศาสนาพุทธจะมีการเรียกขวัญและผูกข้อมือโดยผู้สูงอายุและญาติพี่น้อง การตั้งชื่อเด็กนั้นแล้วแต่พ่อแม่จะเป็นผู้ที่ตั้งชื่อเด็ก

การเจ็บป่วย

ในสมัยก่อนถ้าไม่สบายก็จะไปหาหมอผีเพื่อดูอาการและรักษา มีการทำพิธีแก้บน มักจะแก้บนโดยใช้หมูหรือไก่ ในการประกอบพิธีแก้บนจะมีการฆ่าและถวายเพื่อเป็นการประกอบพิธี

การปลูกบ้านปลูกเรือน

ชาวม้งที่นับถือศาสนาคริสต์ จะทำการปลูกบ้านปลูกเรือนจะไม่มีเสามงคสำหรับชาวม้งที่นับถือศาสนาพุทธจะมีเสามงค เสามงคนั้นก็จะมีผูกผ้าขาวม้าแดงด้วย การจัดตั้งบ้านเรือนนั้นก็ต้องดูวันที่เป็นฤกษ์งามยามดี การทำบุญบ้านของชาวม้งที่นับถือศาสนาพุทธนั้นก็เป็นการทำบุญบ้านเหมือนคนไทยตามปกติ มีการนิมนต์พระมาฉันภัตตาหารเข้าที่บานและทำพิธี สำหรับชาวม้งขึ้นบ้านใหม่นั้นก็จะเชิญศิษยาภิบาลมาประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่ และต้องให้หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ที่เข้าบ้านเป็นคนแรก

การเลี้ยงเซ่นไหว้ผี

การเลี้ยงผีนาผีสวน ลักษณะคล้ายกับการแก้บนก่อนที่จะทำนาทำสวนก็จะทำการบนไว้ก่อน เช่น บนด้วยการเลี้ยงหมู บอกกล่าวก่อนที่จะทำการเกษตร และเมื่อผลผลิตทางการเกษตรเสร็จเรียบร้อยแล้วเก็บเกี่ยว ก็จะเลี้ยงตามที่ได้บนไว้ เมื่อเสร็จแล้วก็จะกินของที่ใส่เซ่นไหว้ที่สวนที่นาเลย จะไม่นำเอาของที่ใส่แก้บนกลับมายังบ้านของตนเอง

การเลี้ยงผีบ้านผีเรือน จะเลี้ยงไก่ 1 คู่ และมีการฆ่าหมูจะมีการบอกกล่าวก่อนที่จะฆ่า และหมูหรือไก่อ้นำมาต้มและวางไว้บนแท่นและบอกกล่าวผีบ้านผีเรือนเมื่อรอเวลาประมาณ 1 ชั่วโมงก็จะนำของเซ่นตรงมากินและผู้ที่อยู่ในบ้านทุกคนก็ต้องกินของเซ่นไหว้

การตาย

ชาวม้งที่นับถือศาสนาคริสต์ เมื่อเสียชีวิตลงจะอาบน้ำสระผมก่อนแล้วเปลี่ยนชุดแล้วแต่เจ้าภาพว่าจะตั้งบำเพ็ญกุศลศพที่บ้านหรือที่โบสถ์ถ้าเป็นชาวม้งจะเชิญศิษยาภิบาลมาอธิษฐานเอาศพลงไว้ในโลงศพ และทุกเช้าจะมีการอธิษฐานร้อง

เพลงเพื่อเป็นการปลอบขวัญ การจัดตั้งศพบำเพ็ญกุศลแต่เจ้าภาพว่าพร้อมที่จะเอาศพไว้กี่วัน

ชาวม้งที่นับถือศาสนาคริสต์ไม่มีการดูวันที่เอาศพงานไปฝังเมื่อไหร่ ไม่มีการเอาข้าวแกงไปวางไว้ข้างกับโลงศพของผู้ที่เสียชีวิต ก่อนที่จะนำไปฝังก็จะมีการชุดหลุมและก่อปลอกปูนซีเมนต์รอก่อนล่วงหน้า 2-3 วันมีการปูกระเบื้องภายใน เจ้าภาพนั้นจะมีการเลือกคนในการบริหารจัดการงาน เป็นผู้บริหารงานในเรื่องของอาหาร ชุดโลงศพ การต้อนรับแขก คนดูแลในเรื่องน้ำกินน้ำใช้จะเป็นการแบ่งฝ่ายกันไป เมื่อถึงวันที่จะนำศพไปฝัง จะมีพิธีการอ่านบทสวดของศิษยาภิบาลก่อนที่จะนำศพลงไปฝัง การตั้งศพบำเพ็ญกุศลของชาวคริสต์ บ้านปางอึ้ง บ้านแม่อุคอ บ้านปางตองนั้น จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลเพียง 3 วัน เพราะเนื่องด้วยค่าใช้จ่ายที่สูงและประกอบกับญาติพี่น้องที่อยู่ไกลนั้นทำงานมานานไม่ได้

ชาวม้งที่นับถือศาสนาพุทธ เมื่อเสียชีวิตลงจะมีการอาบน้ำและเอาศพลงในโลงในการจัดงานนั้นจะจัดงานขึ้นที่บ้าน มีการผูกสายสิญจน์ระหว่างศพผูกติดกับผีบรรพบุรุษผีบ้านผีเรือน และก่อนที่จะนำศพออกจากบ้านนั้นก็จะต้องสายสิญจน์ มีการเชิญหมอแคนมาเป่าแคนในการประกอบพิธี มีการนำอาหารทุกมื้อให้กับผู้ที่เสียชีวิต ในคำคืนสุดท้ายจะมีการเชิญญาติผู้ใหญ่มาพูดคุยสั่งสอนให้ลูกหลานให้ลูกหลานรักกันคล้ายกับศาสนาคริสต์ที่เชิญศิษยาภิบาลมาอ่านบทสวด และมีการร้องเพลงของชาวม้ง เมื่อถึงวันที่จะนำศพไปฝัง การตั้งศพบำเพ็ญกุศลนั้นแล้วแต่เจ้าภาพจะตั้งศพบำเพ็ญกุศลกี่วัน การทำบุญให้กับผู้ที่เสียชีวิตนั้นจะมีการอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิต โดยเป็นอาหาร ขนม ผลไม้

รายการอ้างอิง

- ¹ สัมภาษณ์, นายจอร์ยยะ อุประ อายุ 87 ปี, ประชาชนชาวบ้าน ชุมชนป๊อกกรุงเจ้าราช ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 26 กันยายน 2562.
- ² สัมภาษณ์, ประเวศ คำสวัสดิ์ อายุ 77 ปี, อดีตประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด, วันที่ 13 ตุลาคม 2562 .
- ³ สัมภาษณ์, ประเวศ คำสวัสดิ์ อายุ 77 ปี, อดีตประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด, วันที่ 13 ตุลาคม 2562 .

-
- ⁴ สัมภาษณ์, นายจอร์ริยะ อุประ อายุ 87 ปี, ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนปือกกรุงเจ้าราช
ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 26 กันยายน 2562.
- ⁵ สัมภาษณ์, ประเวศ คำสวัสดิ์ อายุ 77 ปี, อดีตประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด, วันที่
26 กันยายน 2562.
- ⁶ สัมภาษณ์, นางศรีวิไล มุ่งธรรม อายุ 63 ปี, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลขุนยวม, วันที่
21 ตุลาคม พ.ศ. 2562.
- ⁷ สัมภาษณ์, นางศรีวิไล มุ่งธรรม อายุ 63 ปี, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลขุนยวม, วันที่
21 ตุลาคม พ.ศ. 2562.
- ⁸ สัมภาษณ์, นายประพนธ์ คำสวัสดิ์, สล่าภูมิปัญญาในการวาดลายลายต้องลาย
อำเภอขุนยวม, วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2562.
- ⁹ สัมภาษณ์, นายประพนธ์ คำสวัสดิ์, สล่าภูมิปัญญาในการวาดลายลายต้องลาย
อำเภอขุนยวม, วันที่ 17 ตุลาคม 2562.
- ¹⁰ สัมภาษณ์, นายจอร์ริยะ อุประ อายุ 87 ปี, ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนปือกกรุงเจ้าราช
ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 17 มกราคม 2563
- ¹¹ สัมภาษณ์, นาย ปัญญา ณ เมืองใหม่ อายุ 86 ปี, ปราชญ์ชาวบ้านด้านประเพณี
วัฒนธรรม อำเภอขุนยวม, วันที่ 27 ตุลาคม 2562.
- ¹² สัมภาษณ์, นาย ปัญญา ณ เมืองใหม่ อายุ 86 ปี, ปราชญ์ชาวบ้านด้านประเพณี
วัฒนธรรม อำเภอขุนยวม, วันที่ 27 ตุลาคม 2562.
- ¹³ สัมภาษณ์, พระครูอนุวัตรสมณคุณ (อมรรัตน์), เจ้าอาวาสวัดเมืองปอน เจ้าคณะ
ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม, วันที่ 24 พฤศจิกายน 2562.
- ¹⁴ สัมภาษณ์, พระครูอนุวัตรสมณคุณ (อมรรัตน์), เจ้าอาวาสวัดเมืองปอน เจ้าคณะ
ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม, วันที่ 24 พฤศจิกายน 2562.
- ¹⁵ สัมภาษณ์, ประเวศ คำสวัสดิ์ อายุ 77 ปี, อดีตประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด, วันที่
13 ตุลาคม 2562.
- ¹⁶ สัมภาษณ์, ประเวศ คำสวัสดิ์ อายุ 77 ปี, อดีตประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด, วันที่
13 ตุลาคม 2562.

-
- ¹⁷ สัมภาษณ์, นายจอร์จียะ อุประ อายุ 87 ปี, ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนบึงกรังเจ้าราช
ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 17 มกราคม 2563.
- ¹⁸ สัมภาษณ์, ประเวศ คำสวัสดิ์ อายุ 77 ปี, อดีตประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด, 17
มกราคม 2563.
- ¹⁹ สัมภาษณ์, นายจาย จรรยาดี, ปราชญ์ชุมชน, วันที่ 9 ตุลาคม 2562.
- ²⁰ สัมภาษณ์, เจริญนาถ หล้า ไม่มีนามสกุล, ตำแหน่งเจรชุมชนบ้านม่วยต่อ อำเภอ
ขุนยวม, วันที่ 9 ตุลาคม 2562.
- ²¹ สัมภาษณ์, พระครูอนุวัตรสมณคุณ (อมรรัตน์) เจ้าอาวาสวัดเมืองปอน, เจ้าคณะ
ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม, วันที่ 25 มกราคม 2563.
- ²² สัมภาษณ์, นายจรัส สุนันทา อายุ 73 ปี, ร่างทรง, ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 25 มกราคม 2563.
- ²³ สัมภาษณ์, นายจรัส สุนันทา อายุ 73 ปี, ร่างทรง, ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 25 มกราคม 2563.
- ²⁴ ชำรงค์ บุญพิทักษ์, **ประเพณีท้องถิ่นอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน,**
(แม่ฮ่องสอน : สภาวัฒนธรรมอำเภอขุนยวม, 2544)
- ²⁵ สัมภาษณ์, นางไข่ นันทอาภรณ์, ชาวบ้านชุมชนบ้านต่อแพ, วันที่ 15 ตุลาคม
2562.
- ²⁶ สัมภาษณ์, นายณัฐพล สุวรรณสังข์ อายุ 67 ปี, ช่างทำทองพารา, บ้านต่อแพ
อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 26 พฤศจิกายน 2562.
- ²⁷ สัมภาษณ์, พระครูอนุวัตรสมณคุณ (อมรรัตน์), เจ้าอาวาสวัดเมืองปอน เจ้าคณะ
ตำบลเมืองปอน, วันที่ 24 พฤศจิกายน 2562,
- ²⁸ สัมภาษณ์, นาย สุวิทย์ ปาติจิโรต อายุ 62 ปี, ผู้ดูแลเขาวงกต ดูแลการจัดวาง
ระเบียบเขาวงกตบ้านเมืองปอน, วันที่ 24 พฤศจิกายน 2562,
- ²⁹ สัมภาษณ์, นายบุญศรี นุชจิโน, วันที่ 6 พฤศจิกายน 2562.
- ³⁰ สัมภาษณ์, นายจำนงค์ ศรีสุวรรณ อายุ 59 ปี, สล่าทำทองพารา วัดม่วยต่ออำเภอ
วันที่ 27 พฤศจิกายน 2562.

-
- ³¹ สัมภาษณ์, นายอมร ศรีเมือง, อดีตกำนันตำบลขุนยวม. วันที่ 26 พฤศจิกายน 2562.
- ³² สัมภาษณ์, นายประทวน คำสวัสดิ์, สล่าทำจองพารา ตำบลขุนยวม. วันที่ 25 พฤศจิกายน 2562.
- ³³ สัมภาษณ์, นายหล้า ไม่มีนามสกุล, ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นจเรในการฮอกลีในพิธี ตำบลขุนยวม. วันที่ 27 พฤศจิกายน 2562.
- ³⁴ สัมภาษณ์, พระครูอนุสรณ์ศาสนกิจ, เจ้าอาวาสวัดม่วยต่อ อำเภอขุนยวม. วันที่ 28 พฤศจิกายน 2562.
- ³⁵ สัมภาษณ์, นายหล้า ไม่มีนามสกุล, ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นจเรในการฮอกลีในพิธี ตำบลขุนยวม. วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 .
- ³⁶ อารังค์ บุญพิทักษ์, ประเพณีท้องถิ่นอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สภาวัฒนธรรมอำเภอขุนยวม : แม่ฮ่องสอน, 2544.
- ³⁷ สัมภาษณ์, นายปานอุ่ง ภิระ, ปรากฏความรู้เรื่องประเพณีวัฒนธรรม ตำบลขุนยวม. วันที่ 20 เมษายน 2563.
- ³⁸ สัมภาษณ์, นายจำลอง ศรีสุวรรณ, ผู้ทำหน้าที่ตีะแปหลวงส่งลงประจำส่งลงแต่ละองค์ ตำบลขุนยวม. วันที่ 22 เมษายน 2563.
- ³⁹ สัมภาษณ์, พระครูอนุศาสน์ โกศล, เจ้าอาวาสวัดโพธาราม เจ้าคณะอำเภอขุนยวม. วันที่ 29 เมษายน 2563.
- ⁴⁰ สัมภาษณ์, นางเจียมจิต นันทนู อายุ 74 ชาวบ้านชุมชนป๊อกโพธาราม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 15 เมษายน 2563.
- ⁴¹ สัมภาษณ์, นาย จาย จรรยาดี อายุ 69 ปี, ชุมชนป๊อก ส.ภูธร ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 18 เมษายน 2563.
- ⁴² สัมภาษณ์, นางอำพรรณ มุ่งหิรัญ อายุ 73 ปี, ชาวไทใหญ่ อำเภอขุนยวม, ชุมชนปิอกเด่นยางแดง ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 17 เมษายน 2563.

-
- ⁴³ สัมภาษณ์, ท่านพระครู อนุศาสน์ โกศล เจ้าอาวาสวัดโพธาราม เจ้าคณะอำเภอบุณยวม, วันที่ 29 เมษายน 2563.
- ⁴⁴ สัมภาษณ์, นายหล้า ไม่มีนามสกุล, ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นจเรในการขอสิทธิในพิธี ตำบลบุณยวม, วันที่ 30 เมษายน 2563.
- ⁴⁵ อรศิริ ปาณินท์, **สถาปัตยกรรมไทใหญ่**, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539), หน้า 35
- ⁴⁶ สัมภาษณ์, นายจาย จรรยาดี อายุ 69 ปี, ผู้ทำหน้าที่ตั้งข้าว (ผู้ดูแลเจ้าเมืองเมื่อทำการประทับทรง) ตำบลบุณยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 6 พฤษภาคม 2563.
- ⁴⁷ สัมภาษณ์, นายจำรัส สุนันทา อายุ 73 ปี, ผู้เป็นร่างทรง อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 25 มกราคม 2563.
- ⁴⁸ สัมภาษณ์, นายโพธิ์ สวรรณดีมาส อายุ 74 ปี, ผู้ทำหน้าที่ตั้งข้าว (ผู้ทำหน้าที่ดูแลเจ้าเมืองเมื่อมาประทับทรง) อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 13 พฤษภาคม 2563.
- ⁴⁹ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **วิเคราะห์คติชาวบ้านไทใหญ่ กรณีศึกษาชาวบ้านไทใหญ่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน**, (เอกสารพิมพ์สำเนา โรงเรียนฮ่องสอนศึกษา , 2525), หน้า 22
- ⁵⁰ นางอรศิริ ปาณินท์, **สถาปัตยกรรมไทใหญ่ กรมศิลปากร (กรมศิลปากร จัดพิมพ์ครั้งแรก มีนาคม 2539)**, หน้า 109
- ⁵¹ นายธำรงค์ บุญพิทักษ์, ประเพณีท้องถิ่นอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, **สภาวัฒนธรรมอำเภอขุนยวม : จังหวัดแม่ฮ่องสอน**. 2544.
- ⁵² นาย บุญโท ไพศาล. [ข้อมูลออนไลน์]. แหล่งที่มาของข้อมูล : <https://www.gotoknow.org/posts/50371>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 5 พฤษภาคม 2563).

-
- ⁵³ สัมภาษณ์, เจ้าคณะตำบลเมืองปอนพระครูอนุวัตรสมณคุณ (อมรรัตน์) เจ้าอาวาส วัดเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 5 พฤษภาคม 2563.
- ⁵⁴ สัมภาษณ์, นายปัญญา ณ เมืองใหม่ อายุ 86 ปี, ราษฎรชาวบ้านด้านประเพณี วัฒนธรรม บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 5 พฤษภาคม 2563.
- ⁵⁵ สัมภาษณ์, นายสุวิทย์ ปาติจิโรต อายุ 62 ปี, บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองปอน อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 6 พฤษภาคม 2563.
- ⁵⁶ สัมภาษณ์, พระครูกัลยาณพจน์ เจ้าคณะตำบลบุณฑล-แม่เงา รองเจ้าอาวาสวัดต่อแพ (ปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาส) ตำบลแม่เงา อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 6 พฤษภาคม 2563.
- ⁵⁷ สัมภาษณ์, พระครูอนุสรณ์ศาสนกิจ รองเจ้าคณะตำบลบุณฑล-แม่เงา เจ้าอาวาส วัดม่วยต่อ, ตำบลบุณฑล อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 6 พฤษภาคม 2563
- ⁵⁸ อรศิริ ปาณินท์, สถาปัตย์กรรมาธิใหญ่ กรมศิลปากร (กรมศิลปากร จัดพิมพ์ครั้งแรก มีนาคม 2539), หน้า 55 – 56.
- ⁵⁹ สัมภาษณ์, นางปอญ โยกุล อายุ 66 ปี ผู้ทำตำเหลว 7 ชั้น จำหน่าย บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 2 ตำบลบุณฑล อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน, เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2563.
- ⁶⁰ สัมภาษณ์, นายหล้า ไม่มีนามสกุล, ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นจเรในการฮอเล็กในพิธี ตำบลบุณฑล.วันที่ 12 พฤษภาคม 2563.
- ⁶¹ สัมภาษณ์, นายธงชัย วุฒิกุล (อาจารย์หนานเล็ก) อายุ 60 ปี อาชีพ ทำการเกษตร และเป็นอาจารย์วัดโพธาราม, บ้านเลขที่ 297 หมู่ที่ 2 ตำบลบุณฑล อำเภอบุณฑล จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 12 พฤษภาคม 2563.
- ⁶² สัมภาษณ์, นายทุน นันตา อายุ 73 ปี, ผู้ทำหน้าที่จเรในการประกอบพิธีฮอเล็ก บ้านเลขที่ 4/2 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 4 มิถุนายน 2563.

-
- ⁶³ สัมภาษณ์, นางเจียมจิต นันทนุ อายุ 74 บ้านเลขที่ 379 หมู่ 2 ชุมชนป็อกโพธาราม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 15 กรกฎาคม 2563.
- ⁶⁴ สัมภาษณ์, นางอำพรณ มุ่งหิรัญ ชาวไทใหญ่อำเภอขุนยวม อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 386 หมู่ที่ 1 ชุมชนป็อกเคี้ยงแดง ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 15 กรกฎาคม 2563.
- ⁶⁵ สัมภาษณ์, นางเจียมจิต นันทนุ อายุ 74 บ้านเลขที่ 379 หมู่ 2 ชุมชนป็อกโพธาราม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 30 พฤษภาคม 2563.
- ⁶⁶ สัมภาษณ์, นายถวิล ศิริเกษตร กำนันตำบลขุนยวม, บ้านเลขที่ 23 หมู่ 4 บ้านใหม่พัฒนา ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 12 ตุลาคม 2562.
- ⁶⁷ สัมภาษณ์, นาย ปูลู ปรีทศโนโยธิน อายุ 65 ปี, ผู้นำการทำพิธี ณ บ้านใหม่พัฒนา บ้านเลขที่ 54 หมู่ 4 ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, เมื่อ วันที่ 27 มีนาคม 2563.
- ⁶⁸ สัมภาษณ์, นาย เสกสรรค์ ศรีคุ้มเกล้า, ตำแหน่งกำนันตำบลแม่อุคอ บ้านเลขที่ 37 / 2 หมู่ที่ 1 บ้านนาจิว ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 6 เมษายน 2563.
- ⁶⁹ สัมภาษณ์, นายอำพัน พิพัฒน์ผกา, ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านบ้านสวนอ้อย หมู่ที่ 6 ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 16 พฤษภาคม 2563.
- ⁷⁰ สัมภาษณ์, นายโทะะ สุวรรณติมาส ผู้ทำหน้าที่ตั้งข้าว (ผู้ทำหน้าที่ดูแลเจ้าเมือง) อายุ 74 ปี, บ้านเลขที่ 72/1 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 16 พฤษภาคม 2563.
- ⁷¹ สัมภาษณ์, นายพัฒน์พงษ์ แซ่ฟุ้ง ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางตอง บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน , วันที่ 29 ธันวาคม 2562.

-
- ⁷² สัมภาษณ์, นายพัฒน์พงษ์ แซ่ฟุ้ง . ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางตอง, บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่อุคอ อำเภอบุญยาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 4 เมษายน 2563.
- ⁷³ สัมภาษณ์, นาย จาย จรรยาดี อายุ 69 ปี. ผู้มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรม , บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 1 ชุมชนป๊อก ส.ภูธร ต.บุญยาม อ. บุญยาม จ.แม่ฮ่องสอน , วันที่ 14 ธันวาคม 2562.
- ⁷⁴ สัมภาษณ์ , นาย จอริยะ อุประ อายุ 87 ปี. ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ทางด้าน วัฒนธรรม , บ้านเลขที่ 400 ชุมชนป๊อกกรุงเจ้าราช ต.บุญยาม อ.บุญยาม จ. แม่ฮ่องสอน, วันที่ 14 ธันวาคม 2562.
- ⁷⁵ สัมภาษณ์, นาย จาย จรรยาดี อายุ 69 ปี. ผู้มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรม , บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 1 ชุมชนป๊อก ส.ภูธร ต.บุญยาม อ. บุญยาม จ.แม่ฮ่องสอน , วันที่ 14 ธันวาคม 2562.
- ⁷⁶ สัมภาษณ์, นายธงชัย วุฒิกุล (อาจารย์หนานเล็ก) อายุ 60 ปี, อาชีพ ทำ การเกษตรและเป็นอาจารย์วัดโพธาราม , บ้านเลขที่ 297 หมู่ที่ 2 ต.บุญยาม อ.บุญยาม จ.แม่ฮ่องสอน , วันที่ 20 ธันวาคม 2562.
- ⁷⁷ สัมภาษณ์, นาง จันทร์ทอง กิจสุขประโยชน์. อายุ 29 ปี, อาชีพทำไร่ทำนา, บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 4 ตำบลแม่อุคอ อำเภอบุญยาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน,วันที่ 25 ธันวาคม 2562.
- ⁷⁸ สัมภาษณ์, นางจามจุรี กิจสุขประโยชน์ อายุ 40 ปี, อาชีพ ทำไร่ทำนา, บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 4 ตำบลแม่อุคอ อำเภอบุญยาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 25 ธันวาคม 2562.
- ⁷⁹ สัมภาษณ์, นายอนันต์ โกงสายเงิน. ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและ สิ่งแวดล้อม, เทศบาลตำบลบุญยาม. บ้านเลขที่ 633/1 หมู่ที่ 1 ชุมชนป๊อก วิทยาทราญมูล ตำบลบุญยาม อำเภอบุญยาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐาปกรณ์ เครือระยา

หน่วยงาน : กลุ่มสาขาวิชาพัฒนาศุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
เลขที่ 63 ม.4 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
50290

โทรศัพท์มือถือ : 082-5622278 โทรสาร : 053875208 ต่อ 167

E-mail : golf_tortok@outlook.com

ความชำนาญ/ความสนใจพิเศษ : ศิลปะไทย / พุทธศิลป์ / การจัดการศิลปะและ
วัฒนธรรม

โครงการ แนวทางการพัฒนาเพื่อบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตชุมชนยวมสู่ความยั่งยืน

ทุนสนับสนุนจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ISBN (e-book) 978-616-620-129-1

ทรัพยากรเล่มนี้ ได้มอบให้ศูนย์บรรณสารและการเรียนรู้

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยพะเยา

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

ห้ามผู้ใดทำซ้ำ คัดลอก ลอกเลียน ดัดแปลง ปลอมแปลง จัดเผยแพร่

จำหน่าย ให้เช่า เข้าครอบครอง เรียกถึงข้อมูล บันทึก ส่งผ่าน

หรือกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ของเล่ม โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หรือโดยไม่ได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการจากเจ้าของผลงาน